

ВІННИЦЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ІНСТИТУТ
AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
IM. PROF. E. LIPIŃSKIEGO W KIELCACH

«МОЛОДЬ, ОСВІТА ТА НАУКА КРІЗЬ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ»

*Тези доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції
здобувачів освіти та молодих вчених*

**1 листопада 2023 року
ВІННИЦЯ**

УДК 378:001.3-053.6.

М 85

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

Серія ВЦ № 794-152-р від 23.09.2010 р.

Друкується за рішенням Вченої ради Вінницького кооперативного інституту. Протокол № 2 від 25 жовтня 2023 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова редакційної колегії: Драбовський А.Г., д.е.н, професор, почесний ректор Вінницького кооперативного інституту.

Заступник голови редакційної колегії: Дибчук Л.В., к.і.н, доцент, проректор з науково-методичної роботи Вінницького кооперативного інституту.

Члени редакційної колегії: Cisowski Waldemar, д.с.н, декан факультету права та безпеки Академії прикладних наук ім. проф. Едварда Ліпінського в Кельце (Польща);
Колотій С.В., к.е.н., в.о. ректора Вінницького кооперативного інституту;
Драбовська В.А., к.філол.н., доцент, проректор з міжнародних зв'язків;
Морозова Л.П., д.ф.н., професор кафедри гуманітарних, економічних та фінансово – облікових дисциплін Вінницького кооперативного інституту;
Іванюта П.В., д.держ.упр., професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту;
Гавенко М.С., доктор філософії, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту;
Гринчук Т.П., к.е.н., в.о. завідувач кафедри гуманітарних, економічних та фінансово – облікових дисциплін Вінницького кооперативного інституту;
Петренко В.І., к.і.н., завідувач кафедри права Вінницького кооперативного інституту;
Пиріжок С.Є., к.е.н., в.о. завідувача кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту.

Технічний секретар: Рябченко Г.В.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст тез, матеріали друкуються в редакції і мовою авторів.

Збірник містить публікації здобувачів освіти, викладачів, практичних працівників та молодих вчених, котрі взяли участь у роботі Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів освіти та молодих вчених, в якій висвітлено проблеми та перспективи розвитку науки та освіти України крізь виклики сьогодення.

Молодь, освіта та наука крізь виклики сьогодення: Міжнародна науково-практична конференція здобувачів освіти та молодих вчених, м. Вінниця, 1 листопада 2023 року.: [тези] / ред.кол.: Драбовський А.Г., Дибчук Л.В. [та ін.]. – Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2023. – 209 с.

Видається в авторській редакції.

© Вінницький кооперативний інститут, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 04. Медичні науки

Браженко Т.С., Шевченко В.Ю.

Демочко Г.Л.

МЕДИЦИНА В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ..... 10

Жукова М.Е., Мінаєва М.М.

Демочко Г.Л.

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДНОСТІ ЛІКАРЯ ВИМОГАМ ДО ЛІКАРСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОСТІ В СУЧАСНУ ДОБУ..... 12

Максименко А.В., Олефіренко А.С.

Демочко Г.Л.,

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СЛЕНГУ ЛІКАРІВ..... 15

Стромило А.В.

Демочко Г.Л.

ЕТНОМЕДИЦИНА ТА СУЧАСНІСТЬ: МОЖЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ..... 17

СЕКЦІЯ 07. Технічні науки

Гулевич О.О.

Грищенко С.М.

СЬОГОДЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ..... 20

Заворуєв Р.С., Трипольський М.О.,

Федотова М.О., Трушаков Д.В.

ОСОБЛИВОСТІ СУШІННЯ ЗЕРНОВИХ..... 25

Кривобока А.М.

Шаргородська Н.Б.

КІБЕРСПОРТ – РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ..... 33

СЕКЦІЯ 12. Астрономія

Стадник А.В.

Василенко В.Г.

ЩО ТАКЕ ПРОСТІР-ЧАС..... 36

СЕКЦІЯ 13. Педагогічні науки

Акімова Н.Ю.

Башавець Н.А.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В ОДИНОЧНОМУ ФІГУРНОМУ КАТАННІ НА КОВЗАНАХ..... 37

Деренюк М. П.,

Прокопів Л. М.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 41

Іващук В.В.	
Кулик А.А.	
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ.....	44
Карабітська Н.О.	
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ЙОГО КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	46
Коваль Ю.А.	
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ.....	48
Кріт А.Ю.	
Кулик А.А.	
ПОЗИТИВНА МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТА ПІДЛІТКА.....	51
Лобода І. А.	
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТАРШИХ КЛАСАХ.....	53
Monika Malgorzata Bialoszycka	
Истошин В.М.	
Пачевська А.В.	
РОЗВИТОК МОБІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	56
Мусієнко І.С.	
Янчук Н.А.	
WAKELET – ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ РЕСУРСІВ.....	59
Омелько М.А.	
ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ СПІВПРАЦІ «ВИКЛАДАЧ-ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ» ТА ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧА ЯК ОСОБИСТОСТІ Й МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА.....	62
Ускова Т.О.	
ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ КОНКРЕТНИХ ПРОБЛЕМ ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	65

СЕКЦІЯ 14. Психологічні науки

Білик І.Д.	
Штифурак В.Є.	
УСПІШНЕ ІНТИМНО-ОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА.....	66
Паламар М.В.	
Штифурак В.Є.	
ПАРАДИГМА ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.....	69

Суханкова Д.С.
Штифурак В.Є.
**ПОКАЗНИКИ ТРИВОЖНОСТІ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ
ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....** 72

Шабатура Ю.Я.
Слободиська О.А.
ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ... 75

СЕКЦІЯ 17. Мистецтвознавство

Кушнір Д.О.
Гавриленко Л.М.,
ІСТОРИЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ, ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ КОЛЯДОК 78

Полець А.В.,
Гавриленко Л.М.,
**ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ ЕМОЦІЙ В УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ
ШКІЛ.....** 80

СЕКЦІЯ 18. Історичні науки

Антков М.І.
Мельник Н.М.
**ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ В
СУСПІЛЬСТВІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....** 83

Чернявська Д.В.
Петренко В.І.
ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ЯК ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ..... 86

СЕКЦІЯ 22. Філологічні науки

Помазанова О.І., Ткачук Н.П.
**THE IMPORTANCE OF LANGUAGE COMPONENT IN THE
EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE.....** 90

СЕКЦІЯ 23. Філософські науки

Медвідь А.Ю.
Морозова Л.П.
ОСВІТА І НАУКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 92

Удодова В.В., Зорук М.О.
Морозова Л.П.
МОЛОДЬ - ЦЕ НАШЕ МАЙБУТНЄ..... 94

СЕКЦІЯ 24. Економічні науки

Абраменко Д.О.
Ганущак Т.В.
СТАН ТА ПОТРЕБИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ..... 96

Андрійчук С.А. Дибчук Л.В. СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	99
Вознюк Т.К. Васильчук О.Д. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА – РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ.....	101
Герей Олександра Солоїд О.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	104
Грицишина Олена Кашпрук Ю.А. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗДРІБНИМИ ТОРГОВЕЛЬНИМИ МЕРЕЖАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	107
Злотя І.С. Гебура О.М. РОЛЬ SEO-ОПТИМІЗАЦІЇ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	110
Іванюта П.В. НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЮ БАЗОЮ ДЛЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	113
Іжик О.Р. Молнар О.С. ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ PPA В ЛОГІСТИЦІ.....	116
Ільченко О.І., Пиріжок С.Є. ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	118
Керімов Р.П. Шмагельська М.О. АНАЛІЗ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	122
Коведа В.П., Пиріжок С.Є. ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	124
Мазур Богдан Солоїд О.В. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	127
Махиня С.О. Бялковська О.А. СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ..	130

Мелемуха І.Р. Дибчук Л.В. СОЦІОЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД В МЕНЕДЖМЕНТІ.....	133
Микичур А.О. Петренко М.І. ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЗА СТАДІЯМИ ЙОГО ІСНУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ.....	135
Мотишен А.В. Шмагельська М.О. ЗАХОДИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА...	137
Паталаха М.Г., Пиріжок С.Є. ОБУМОВЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	140
Пиріжок С.Є. ПЕРЕДУМОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	141
Пілієв Д.А., Андросова Т.В., Кулініч О.А. ТРАНЗИТИВНІСТЬ ВІДНОСИН ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ.....	145
Плахотнюк Д.Ю. Островська І.Ю. ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГУ.....	150
Працюк Д.В. Дибчук Л.В. МОЛОДЬ УКРАЇНИ ТА ЇЇ АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ.....	153
Приступко Н.О. Морозова Л.П. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	155
Свентух В.Ю. Петренко М. І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПРИБУТКОВОСТІ.....	158
Скрипник В.М., Іванюта П.В. ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗА УМОВАМИ СУЧАСНОСТІ.....	164
Стаднік Ярослав Колотій С.В. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	166

Стрембіцький Михайло Колотій С.В. СУЧАСНІ МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ.....	169
Щербата А. В. Буга Н. Ю. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ МЕРЕЖ МАГАЗИНІВ «EVA» ТА «ШИК І БЛИСК»: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ.....	172
СЕКЦІЯ 25. Юридичні науки	
Бабенко В.О. Собчук А.О. «ПРОБАЦІЯ» – ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПОКАРАННЯ БЕЗ ІЗОЛЯЦІЇ.....	175
Галушневська К.О. Логінова М.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ АКЦИОМ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	178
Гринаковська А.Г., Микитюк Л.В. Яковець О.В. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ЗАВДАННЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ.....	181
Куріленко К.В. Логінова М.В. ПРАВОВЕ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТЯГЕННЯ АЛІМЕНТІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	184
Медвідь А. Ю. Горєлова Н. М. ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	186
Морозова О.М. АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ОБ'ЄКТИ СТВОРЕНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ.....	188
Огійчук Т.О., Ружицька О.В. В.І.Петренко ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ У ВИМІРІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	191
Павлюк А.Ю. Шевчук А.В. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ.....	194

Савіна К.М.	
Горєлова Н.М.	
ПРИМУСОВА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ НА ТЕРИТОРІЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	199
Сарана В.В.	
Грищенко О.А.	
СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ.....	202

СЕКЦІЯ 27. Харчові технології

Морозова Л.П.	
ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ТОВАРНИХ ПРЕСОВАНИХ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ДРІЖДЖІВ.....	204

СЕКЦІЯ 04. Медичні науки

Браженко Т.С., Шевченко В.Ю.,
студентки І медичного факультету
Демочко Г.Л.

доцент кафедри філософії та суспільних наук
Харківський національний медичний університет, Україна

МЕДИЦИНА В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ

Omniun profecto artium medicina nobilissima – з усіх наук, безумовно, медицина є найблагороднішою – саме так висловлювався родоначальник античної медицини Гіппократ. А ось як висловився про свою професію видатний український судовий медик, професор Тернопільського державного медичного університету А. Х. Завальнюк: «Медична професія складна і неспокійна, вона вимагає не тільки знань, але й душевного покликання, горіння, самовіддачі» [1]. Історія медицини та її вплив на суспільство завжди були тісно пов'язані з такими чинниками, як: соціально-економічні фактори життя людини, суспільний лад, розвиток природничих наук, філософії, історії, етики, психології. Тому, вивчаючи питання медицини в сучасній масовій культурі, треба правильно зрозуміти її розвиток в нерозривному зв'язку із загальною історією людства.

Історія медицини допомагає правильно зрозуміти сучасне становище медицини і грамотно передбачити її перспективи розвитку. Значення впливу медицини в теперішньому часі вчить непримиренності в боротьбі з людиноненависницькими теоріями.

Особливість медицини в сучасній масовій культурі відіграє надзвичайно велику соціальну значимість. Повсякденне виконання лікарем власних професійних обов'язків пов'язано із здійсненням певних дій, які слугують нагальним запитам суспільства, і в кінцевому результаті, створюють необхідні умови для благополуччя і розквіту Батьківщини. Робота медичного працівника потребує також відданості, стійкості, цілеспрямованості, рішучості, неабиякої мужності [4].

Також важливою особливістю варто відмітити такий чинний як медична помилка. Адже не можна порівняти помилку лікаря у виконанні операції та помилку ІТ-спеціаліста при написанні коду до програми, оскільки в першому випадку стоїть на кону людське життя, яке може супроводжуватися важкими та незворотними наслідками. У цьому тісному зв'язку доречно згадати про видатного угорського акушера-гінеколога, професора, одного із засновників асептики Ігнаца Філіпа Земмельвейса, який був надзвичайно суворим та вимогливим до своїх майбутніх колег, студентів-медиків.. На запитання викладача юридичного факультету, чи не міг би він стати більш лабільним, професор відповів: «За поганого адвоката клієнт втратить гроші або свою свободу. Коли ж поганим виявиться лікар, то пацієнт втратить життя».

Сучасна масова культура надзвичайно зацікавлена медичними темами та образами, і це виявляється у різноманітних аспектах соціальної індустрії.

Медичні телесеріали та фільми: на сьогоднішній день існують величезні популярні телесеріали та фільми, присвячені медичній тематиці. Приклади цього можна побачити в таких телесеріалах як "Хірурги", "Скрижалі Анатомії", "Лікарські Хроніки", де показані не тільки клінічні аспекти медицини, але й емоційні взаємовідносини між лікарями та пацієнтами. Медичні драми та документальні фільми: серіали та фільми, що розповідають реальні історії лікарської практики, а також документальні фільми про медичних працівників, їхні зусилля та виклики, завойовують популярність. До таких ми відносимо: "Черга" або "Доктор Хаус". В музичній індустрії можна помітити пісні та музичні відео, присвячені медичним темам. Також існують подкасти та відеоблоги, де лікарі діляться досвідом та порадами щодо здоров'я. Книги та романи, що описують життя та діяльність медичних працівників, завойовують читацьке зацікавлення. Наприклад, твори Майкла Крайтона або комікси про супергероїв-лікарів. Не слід зневажати й віртуальну реальність. За допомогою віртуальної реальності розробляються навчальні програми для медичних студентів та лікарів, що надають можливість симулювати різноманітні медичні сценарії та покращити навички» [2].

У сучасній масовій культурі велика увага приділяється впливовим технологічним рішенням та інноваціям в медичній галузі. Ці технології значно покращують діагностику, лікування та догляд за пацієнтами. За допомогою телекомунікаційних технологій та мережі «Інтернет» медичні працівники можуть надавати консультації та догляд за пацієнтами дистанційно. Це особливо важливо в умовах пандемії, коли фізичний контакт обмежений. Алгоритми штучного інтелекту, в свою чергу, допомагають у аналізі великих медичних даних, діагностиці за допомогою зображень, прогнозуванні хвороб та підборі ефективного лікування. Розвиток генетичних досліджень і технологій дозволяє краще розуміти генетичні особливості кожної особи, що впливає на індивідуальний підхід до лікування та профілактики захворювань. Віртуальна реальність в медицині – окрема стаття на якій потрібно зупинитися. VR технології дозволяють створити іммерсивне середовище для навчання медичним навичкам, а також для психотерапевтичних цілей та зниження болю. Сучасні гаджети та додатки дозволяють вести моніторинг здоров'я, вимірювати показники та передавати їх лікарям для аналізу, а роботизовані системи в оперуванні, а також роботи-помічники для медичних працівників стають все більш поширеними. Ці технології та інновації не тільки значно поліпшують рівень медичного обслуговування, але також надають нові можливості для діагностики та лікування найрізноманітніших захворювань [3].

Сучасна масова культура відображає глибокий інтерес до медичних тем та технологій. Здоров'я стало не просто питанням фізичного самопочуття, але й новим культурним трендом, який включає в себе фізичну активність, правильне харчування та збереження емоційного благополуччя. Додатково, медична технологія і інновації грають важливу роль у поліпшенні якості медичного

обслуговування та впливають на спосіб, яким ми сприймаємо та діагностуємо захворювання. Телемедицина, штучний інтелект, генетичні технології та віртуальна реальність є лише кількома прикладами технологічних зрушень, що змінюють сучасну медичну практику. Усе це свідчить про те, що здоров'я та медичні технології стають невід'ємною частиною сучасного суспільства, впливаючи на наші цінності, стандарти та спосіб життя. Вивчення цих аспектів медичної культури важливе для подальшого розвитку та вдосконалення медичної практики та підвищення якості життя суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Завальнюк А. Х. Етично-правові аспекти лікарської діяльності в Україні : монографія / А. Х. Завальнюк, Г. Ф. Кривда, І. О. Юхимець. – Одеса : Астропринт, 2008. – 192 с.

2. Здоров'я 24 [Електронний ресурс] – Режим доступу:

3. Висоцький А.А., Суріков О.О., Василюк-Зайцева С.В., Розвиток штучного інтелекту в сучасній медицині / А.А. Висоцький, О.О. Суріков, С.В. Василюк-Зайцева // Український медичний часопис [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-241221-rozvitok-shtuchnogo-intelektu-v-suchasnij-meditsini>

4. Устінов О.В. Роль та місце лікаря в сучасному суспільстві (за матеріалами виступу міністра охорони здоров'я України Раїси Богатирьової) Посилання: (www.umj.com.ua/uk/publikatsia-65012-rol-ta-misce-likarya-v-suchasnomu-suspilstvi-za-materialami-vistupu-ministra-oxoroni-zdorov-ya-ukraini-raisi-bogatirovoi) / О.В. Устінов // Український медичний часопис [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-65012-rol-ta-misce-likarya-v-suchasnomu-suspilstvi-za-materialami-vistupu-ministra-oxoroni-zdorov-ya-ukraini-raisi-bogatirovoi>

Жукова М.Е., студентка

Мінаєва М.М., студентка

**Демочко Г.Л., доцент катедри філософії
та суспільних наук**

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДНОСТІ ЛІКАРЯ ВИМОГАМ ДО ЛІКАРСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОСТІ В СУЧАСНУ ДОБУ

Здавна професію лікаря вважають однією з найвідповідальніших, оскільки життя людини залежить саме від знань, досконалості практичних навичок та розвитку клінічного мислення спеціаліста, його вміння точно оцінити стан пацієнта та призначити відповідне лікування, що сприятиме швидкому одужанню. Відповідно до цього поставали високі вимоги до якості знань та вмінь, що визначали майстерність і професійність працівників галузі медицини. Ці властивості є ґрунтом для довіри пацієнтами свого життя та здоров'я лікарям

і до сьогодні. Хоча й наразі професію лікаря здобути значно легше, ніж у давні часи, у зв'язку з розвитком технологій та новими інноваціями, що спрощують навчальний процес і дають більше можливостей опанувати практичні навички, молодь більш прискіпливо ставиться до вибору майбутньої професії та рідше обирає саме професію лікаря, що пов'язано з тривалим і складним навчанням, потребою у здобутті якісних знань та доскональному відпрацюванні практичних навичок, великою відповідальністю за здоров'я та життя майбутніх пацієнтів. У зв'язку з цим залишається актуальним питання щодо високих вимог до професійності лікарів і в сучасну добу.

Першою вагомою проблемою, яку можна виділити під час аналізу питання, є небажання молоді вступати на навчання до медичних ВНЗ, що пов'язано з надзвичайно великою кількістю вимог до професійності лікаря, які виділені в «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 "Охорона здоров'я"» [1]. Зокрема важливим є його доповнення від 2023 року, в якому масово зазначають у деяких пунктах таку вимогу-речення: "Безперервний професійний розвиток" [2]. Наука поступово розвивається, і з часом з'являються нові діагностичні заходи та методи лікування, які є більш досконалими та доцільними на певному етапі. Саме тому розвиток і поява нових технологій зумовлює необхідність опанування нових знань та практичних навичок, що дає змогу вдосконалити вміння лікарів, підвищити кваліфікацію та здобути кар'єрний зріст.

Ще один важливий аспект, через який молодь не бажає вступати на навчання на лікарів, — це відсутність вмотивованості до опанування професії через велику тривалість навчання. Сучасні підлітки намагаються якнайскоріше здобути освіту, оскільки таким чином вони скоріше перестають фінансово залежати від своїх батьків чи опікунів, що даватиме змогу їм самостійно влаштувати своє життя. Проте навчання у медичних ВНЗ є достатньо тривалим і потребує постійної фінансової підтримки для здобувачів, оскільки їх працевлаштування є досить проблемним, що пов'язано зі складнощами поєднання навчання і роботи. Таким чином, перспективи достатньо тривалого навчання з подальшим безперервним вдосконаленням і розвитком вмінь та навичок є вагомою перепорою для опанування професії лікаря сучасною молоддю.

Не менш важливою проблемою є зростаючі вимоги до медичної освіти та навичок. В сучасну добу спостерігається швидкий і безперервний розвиток медичної науки та технологій, що значно полегшують діагностичний процес та дають змогу обрати найбільш доцільний метод лікування. Зокрема, спостерігається активне ефективне використання штучного інтелекту, наприклад, програмного продукту "HALO", що здійснює аналіз гістологічних зображень [3]. Опанування сучасних технологій є надзвичайно важливим для професії лікаря, оскільки це сприятиме скороченню часу на діагностичні заходи, призначенню лікувальних засобів та процедур, які будуть достатньо ефективними порівняно із застарілими методами, спричинятимуть менше побічних ефектів і небажаних реакцій, а також забезпечать швидке вилікування

та стійкий ефект. Відповідно, це потребує постійного здобуття спеціалізованих знань та вдосконалення практичних навичок, що у свою чергу, вимагає більшого зосередження на підвищенні кваліфікації та професійному розвитку.

Також на сьогодні досить гостро постає проблема стресу та професійного вигорання лікарів. Це пов'язано, перш за все, зі складними умовами праці, що призводять до психологічних порушень. Понаднормова робота, нічні зміни, перевтома, ургентні виклики, робота в умовах надзвичайних ситуацій — все це становить комплекс стресових факторів, що поступово сприяють погіршенню психологічного стану медичного персоналу. За даними англійських дослідників, станом на 2010 рік серед лікарів виявляється високий рівень тривоги (41% випадків) і клінічно виражена депресія (26% випадків). Третина лікарів використовує медикаментозні засоби для корекції емоційної напруги, кількість вживаного алкоголю перевищує середній рівень [4]. Також варто зазначити, що в умовах пандемії COVID-19 медичні працівники, які надавали допомогу хворим, мали симптоми депресії різного ступеня виразності, тривожність та порушення сну, що значно вплинуло на якість їхнього життя та зумовило необхідність надання їм професійної психологічної допомоги, про що вказує дослідження емоційного стану медичних працівників у період пандемії 2021 [5]. До того ж рівень стресу серед лікарів продовжує підвищуватися і у 2023 році через воєнний стан в Україні, тобто через перебування лікарів у стані постійного нервового напруження та страху. Не менш важливим стресовим чинником є лікування лікарями бойових поранень та їх ускладнень, що часто несумісні із життям пацієнтів.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що сучасний лікар, як людина, не може відповідати одночасно всім вимогам до професійності, оскільки тривалі стресові фактори вносять корективи в психологічний стан, зумовлюють погіршення самопочуття та зниження працездатності, що вимагає відновлення ресурсів здоров'я для якісного виконання робочих завдань.

Отже, високі вимоги до професійності лікаря є достатньо важливим питанням у сучасну добу, оскільки проблеми тривалого та складного навчання у медичних ВНЗ, потреба у безперервному вдосконаленні знань, підвищенні кваліфікації та професійному розвитку, засвоєнні нових медичних технологій для покращення діагностичного та лікувального процесу — все це є вагомим перепорою для опанування професії лікаря сучасною молоддю. До того ж досить гостро постає проблема стресу та професійного вигорання лікарів, що призводить до психологічних порушень та погіршення якості життя. Із вище вказаного випливає, що лікар, як сучасна людина, не може відповідати одночасно всім вимогам до професійності, яких від нього потребує сучасне суспільство.

Список використаних джерел

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117. 2002 р. С. 14–128.

2. Про затвердження змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я» від 25.01.2023 р. № 138. С. 2.

3. Біднюк В. В., Приболовець К. О., Варава С. В., Щеглов І. А., Аполлонов Д. Р., Арабаджі Д. Р., Марченко С. В. Використання елементів штучного інтелекту (ШІ) в медичній практиці. *Сучасні теоретичні та практичні аспекти сучасної медицини для здобувачів освіти другого (магістерського) рівня: тези доп. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* (Одеса, 27-28 квіт. 2023 р.). Одеса, 2023. С. 31.

4. Swider Brian W., Zimmerman Ryan D. Born to burnout: A meta-analytic path model of personality, job burnout, and work outcomes. *Journal of Vocational Behavior*. 2010. Vol. 76. № 3. P. 487–506.

5. Пінчук І., Пішель В., Полив'яна М., Степанова Н., Чумак С., Ільницька Т., Колодежний О., Ячнік Ю. Проект «Дослідити вплив пандемії COVID-19 на психічне здоров'я медичних працівників та розробити комплексну модель подолання її негативних наслідків з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій». *Звіт про НДР за договором від 23 жовт. 2020 р. №40/01.2020 за договором від 23 квіт. 2021 р. №8/01.0086*. 2021. С. 164–169.

**Максименко А.В.,
Олефіренко А.С.,
студентки медичного
Демочко Г.Л.,**

**доцент катедри філософії та суспільних наук
Харківський національний медичний університет**

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СЛЕНГУ ЛІКАРІВ

На початку ХІХ століття в англійській мові з'явилося нове поняття, яке вийшло за межі офіційної літературної норми та містить в собі виразні компоненти емоційного словникового запасу та жаргонної лексики - «сленг». Відповідно до Кембриджського словника, «сленг» представляє собою неофіційний спосіб мовлення, який зазвичай використовується в розмовній мові серед певних груп осіб та часом супроводжується вживанням нецензурної лексики [1].

Медичний жаргон – це особлива мовна форма, якою користуються фахівці в галузі медицини з метою ефективного обміну інформацією, забезпечення конфіденційності та полегшення комунікації. Однією із обґрунтованих причин використання медичного жаргону є потреба у знятті негативних аспектів та стресу, які супроводжують професійну діяльність медичного персоналу в повсякденному житті, враховуючи велику відповідальність за здоров'я та життя пацієнтів. Наприклад, хворих у медичних колах часто ідентифікують за назвами їхніх захворювань, такими як «астматик», «пацієнт із цирозом печінки», «особа

з мілуокським зобом», «пацієнт із психічними розладами» або «особа з гіпотонією» [2].

Медичні фахівці ретельно вибирають та використовують метафори для спрощення складних медичних термінів. За допомогою введення жаргону та виразності у офіційну мову, медичний сленг сприяє зрозумілості медичних висловлювань.

Англомовні лікарі розширюють свій професійний словник за допомогою різних метафоричних виразів. У їхній мові для позначення медичних понять застосовуються метафори, такі як «baby catcher» (акушер), «PPPP» (сеча з низьким рівнем протоплазми) та «tummy» (пацієнт, повністю покритий гіпсом через травму). Для оцінки характеру пацієнтів вони використовують вирази, такі як «GOMER» (ті, хто постійно скаржаться). Лікарі також переосмислюють звичайні вирази, використовуючи метафори, як, наприклад, «domino transplant» (для трансплантації легень і серця) та «betty» (пацієнт з діабетом). «Синдром Чеширського kota» застосовується для опису складних медичних випадків, коли діагноз не встановлюється. «Donorcycle» описує травму голови внаслідок аварії на мотоциклі. «Bounceback» вказує на особу, яка знову звертається до лікарні з однаковими скаргами після нещодавньої виписки. «404 moment» позначає момент, коли лікар не може знайти медичні дані під час обстеження. «Bagging» використовується для опису процедури надання допомоги пацієнту в диханні за допомогою мішка Ambu. «Digging For Worms» – це внутрішній жаргон, який медсестри використовують при внутрішньовенних ін'єкціях, щоб позначити спроби знайти вену у пацієнта [3].

У результаті аналізу наукової літератури виявлено, що використання жаргону або спеціалізованої мови у професійному спілкуванні має свої корені в психолінгвістиці. Спеціалісти, зокрема медичні працівники, нерідко використовують жаргон для зменшення стресу, пов'язаного з виконанням важких обов'язків. Українські лікарі особливо відчують необхідність в застосуванні медичного жаргону у кризових ситуаціях, де життя пацієнта знаходиться під загрозою. Цей спеціалізований мовний код використовується у спілкуванні між медичними фахівцями, оскільки вживання подібних виразів у контакті з пацієнтами може створити враження некомпетентності або викликати незрозуміння.

Словник медичного сленгу в Україні може бути досить різноманітним, і велика частина сленгових виразів залежить від конкретного медичного закладу, спеціалізації та місцевих особливостей. Анестезіологи мають свій власний медичний сленг та специфічні терміни, які вони вживають для спрощення та покращення комунікації. Наприклад, «гази» - це термін, що означає анестетичні гази, які використовуються для знеболення під час процедур, «трубка» - це анестезіологічна трубка, яка використовується для штучної вентиляції пацієнта під час операції, «карта оживлення» - це документ, де анестезіологи фіксують важливі параметри пацієнта під час анестезії, такі як артеріальний тиск, пульс, рівень кисню, вуглекислого газу та інші дані, «знеболення до вуха» - це вираз,

який означає вживання анестезії, щоб знеболити область обличчя під час деяких медичних процедур.

Отже, медична галузь відома своєю складною термінологією в комунікації. Проте медичний сленг, що використовується медичними працівниками, грає важливу роль у спілкуванні та зрозумінні у медичній спільноті. Медичний сленг дозволяє лікарям не лише полегшити спілкування, але й зробити його більш динамічним, особливо в екстрених ситуаціях. Використовуючи специфічні вирази та аббревіатури, медичний персонал може швидше та точніше обмінюватися інформацією. Важливо мати на увазі, що при використанні сленгу треба бути обережним та не допускати ситуацій, коли пацієнти можуть відчувати себе відстороненими. Спілкування з пацієнтами завжди повинно бути професійним та зрозумілим.

Список використаних джерел

1. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. <http://dictionary.cambridge.org>.
2. Goldman B. Derogatory Slang in the hospital setting. Illuminating the Art of Medicine. 2015. P. 167–171. URL: <https://journalofethics.ama-assn.org/article/derogatory-slang-hospital-setting/2015-02> (date of access: 22.10.2023).
3. Medical slang glossary. Translation Directory [Електронний ресурс]. URL: <https://www.translationdirectory.com/glossaries/glossary224.php> (дата звернення 24.10.2023).

Стромило А.В.,
студент І медичного факультету
Демочко Г.Л.
доцент катедри суспільних наук
Харківський національний медичний університет, Україна

ЕТНОМЕДИЦИНА ТА СУЧАСНІСТЬ: МОЖЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ

З потребою використовувати знання про методи лікування тих чи інших недугів людство стикнулося, фактично, із моменту свого існування. Прагнення знайти нові цілющі засоби призводило до активного вивчення зокрема рослинної сировини, про що свідчать численні стародавні праці Гіппократа, Діоскрида, Лі-Ші Чженя і т.д. [1]. На сьогоднішній день вже було зроблено великі кроки вперед стосовно технологій медичного обслуговування: з'являються нові фармпрепарати, підвищується чутливість методик діагностики патологій, удосконалюються терапевтичні підходи тощо. Проте для ефективного лікування наукового прогресу не достатньо: необхідна довіра хворого лікарю та прагнення співпрацювати, дотримуватися рекомендацій. На жаль, у свідомості пацієнтів сучасні медичні технології можуть асоціюватися із чимось неприродним,

шкідливим, «хімією», якою лікарі «труять» організм. У зв'язку з цим пацієнти вдаються до пошуку альтернативних народних практик лікування, іноді навіть потай від лікаря, що може завдавати шкоди здоров'ю. З іншого боку – прагнення лікаря суворо дотримуватися засад доказової медицини, проводити терапію чітко «за протоколом», ігноруючи слова хворого, дійсно може призвести до небажаних наслідків проведеної терапії. У зв'язку з цим залишається актуальним питання щодо інтеграції сучасних принципів оздоровлення та накопиченим багатовіковим людським досвідом.

Першою проблемою, яку можна було б виділити при аналізі літератури, є проблема відсутності матеріальних носіїв інформації, коли мова йде про стандартне розуміння «народної» медицини, тобто вона є «традиційно-усною», у той час як наукова медицина скоріше наближається до «традиційно-писемної». Таким чином, значна кількість знань стосовно альтернативних технік лікування передавалася з покоління в покоління без фіксації цієї інформації, що майже унеможливило процес підтвердження достовірності даних. З іншого боку, це не означає стовідсоткову «бездоказовість». Прикладом може стати широке використання наперстянки, конвалії, горицвіту ще задовго до впровадження в медичну практику терміну «серцеві глікозиди» та вивчення механізмів їхньої дії. Тому використання сучасного обладнання для вивчення методик лікування, розроблених та накопичених ще задовго до появи розвинених технологій, залишається актуальним питанням. Звичайно, зважаючи на значні відмінності у світогляді сучасної людини та людства, що існувало декілька століть і навіть тисячоліть тому, процеси інтеграції етномедицини в сучасні умови повинно бути раціоналізовано завдяки використанню методів та форм наукового пізнання, результатом яких має ставати наукова теорія, а лише потім – експериментальне дослідження та впровадження в практичну діяльність. Інша справа – питання фінансової зацікавленості у спонсорстві таких досліджень, адже значні витрати на вивчення, наприклад, рослинної сировини стають невиправданими, якщо ці речовини містяться в природі у вільному доступі, а тому знижується можливість отримання прибутків від продажу таких препаратів та компенсації вартості досліджень. Також остаточно не вирішеним питанням залишається розробка дизайну досліджень, за критеріями яких можна було б судити про позитивний ефект від застосування, наприклад, немедикаментозних методик профілактики хвороб [2-4].

Безумовно, подолання «прірви» між етномедициною та сучасною медициною не може обмежитися лише науковими експериментами. Незамінним залишається безпосереднє спілкування лікаря та пацієнта. З боку фахівця з охорони здоров'я це, перш за все, дотримання принципів деонтології та детальне аргументоване обґрунтування хворому обраної схеми терапії, адже за результатами опитування населення, проведеного Національним фармацевтичним університетом, причиною самолікування обрали недовіру до лікаря та призначення відразу багатьох препаратів 41 та 31% респондентів [5]. Тобто спроби пацієнтів замінити візит до лікаря самолікуванням, зокрема й із застосуванням альтернативних методів лікування, можуть носити більш

глобальний характер, аніж просто прихильність до «народної медицини»: в основі знаходиться низький рівень медичного обслуговування, санітарної культури населення та фінансові проблеми, що потребує корекції шляхом проведення просвітницької роботи, підвищення рівня професійності медичних працівників, створення доступних ресурсів з перевіреною та достовірною інформацією стосовно роботи системи охорони здоров'я.

Окремим питанням постає юридична державна регуляція такого поняття як «народна медицина». У деяких статтях висловлюється думка про те, що історично сформовані альтернативні підходи до лікування хвороб є невід'ємною складовою української культури та мають стати частиною системи охорони здоров'я [6]. Це твердження є досить дискусійним, адже, з одного боку, впровадження альтернативних практик на офіційному рівні, багато з яких мають незначне наукове підґрунтя їхньої ефективності, вимагатиме економічних витрат при сумнівному позитивному ефекті; з іншого боку – повна відсутність принаймі загальнотеоретичних знань про існування альтернативних засобів лікування серед офіційних представників охорони здоров'я призведе до популяризації серед населення звернень до так званих «фахівців» без медичної освіти, що створить ризик нанесення ще більшої шкоди. Компромісом у цій ситуації може стати розробка переліку, наприклад, фітопрепаратів зі значним терапевтичним індексом, які були б дозволені до практичного використання з урахуванням вивчення їхніх побічних дій та інформованості хворих про усі варіанти терапії.

Врешті-решт, кожен має право самостійно розпоряджатися власним життям та обирати лікувальний підхід, який він вважає за потрібним, однак головною умовою раціональності такого вибору є максимальна проінформованість про переваги та недоліки кожного методу терапії, зокрема наявність позитивних результатів досліджень, ризик виникнення побічних реакцій, ефективність тощо. Фактично, для цього фахівці охорони здоров'я мають розумітися не лише на класичній науковій медицині, а й мати базові теоретичні уявлення щодо історії її розвитку, фармакогнозії, фітотерапії, етномедицини тощо, незалежно від того, чи практикуватимуть вони застосування цієї інформації чи ні.

Отже, медицина супроводжувала людство протягом усього часу його існування та за період свого розвитку багато разів видозмінювалась. На її розвиток значно впливали соціокультурні фактори, етнічні особливості, світогляд населення в різні епохи тощо. На сьогоднішній день відбувся перехід від «традиційно-усної» медицини, коли знання передавалися з покоління в покоління, до систематизації та послідовного аналізу ряду наукових фактів, чому сприяє цифровізація, удосконалення медичного обладнання і т.д. Втім, сформовані протягом тисячоліть переконання продовжують впливати на процес комунікації «лікарі-пацієнти». Інколи цей вплив є згубним (наприклад, відмова від ефективної терапії через сліпу прихильність до альтернативної медицини), однак інколи може приносити і користь (зокрема, виділення з рослинної сировини діючих речовин, їхнє дослідження та розробка синтетичних аналогів

на їх основі, створення лікарських зборів трав тощо). Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що має практичний сенс процес інтеграції етномедицини в сучасну систему охорони здоров'я, однак раціонально робити це саме методами наукового пізнання, а також супроводжуючи це безпосередньою санітарно-просвітньою роботою з населенням та впроваджуючи юридичні механізми регуляції ролі згаданих практик в медичній системі.

Список використаних джерел

1. Скибіцька М. Історія вивчення лікарських рослин в Україні / М. Скибіцька // Праці наукового товариства ім. Шевченка. Екологічний збірник. – 2014. – Т. 39. – С. 163–180.
2. Швидкий С.М. Народна медицина як складник етнокультурної спадщини українців / С.М. Швидкий // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2017. – Вип. 48. – С. 201–203.
3. Чекман І. Експериментальне і клінічне вивчення серцевих глікозидів (науково-педагогічний аспект) / І. Чекман // Практикуючий лікар. – №3. – 2014. – С. 54–59.
4. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: "Каравела"; Львів: "Новий світ–2000", 2002. – 544 с.
5. Яхно Т.А., Волкова А.В. Особливості самолікування населення України / Т.А. Яхно, А.В. Волкова // Матеріали XXVII міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів. – Х. : НФАУ, 2020. – С. – 310–311.
6. Євтушенко В. В. Народна медицина як галузь української культури та невід'ємна складова національної системи охорони здоров'я України (до проблеми державного регулювання народної медицини) / В. В. Євтушенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 13–14. – С. 106–109.

СЕКЦІЯ 07. Технічні науки

Гулевич О.О., студент

Науковий керівник: к. пед. н., доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем Грищенко С.М.

Державний податковий університет

СЬОГОДЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ

Сьогодні характеризується тим, що штучний інтелект усе більше проникає у різні сфери людської життєдіяльності, активно впливаючи на різні аспекти нашого життя і розвиваючись у широкому спектрі галузей. Цей процес прискорюється завдяки постійному розвитку технологій та зростанню обсягу даних, які доступні для обробки, стаючи ключовим фактором у подальшій трансформації сучасного суспільства.

З 90-х років і до сьогодні у сфері штучного інтелекту переважають робота з інтелектуальними агентами, великими даними, машинним та глибоким навчанням, яке пов'язане із розвитком нейронних мереж та розробкою генеративного штучного інтелекту.

Ідея агентів запропонована у 50-х роках ХХ століття Мак-Картні та Селфриджем, які під агентом розуміли програмну систему, яка за наявності поставленої мети самостійно виконує певні операції і може при цьому запитувати й отримувати вказівки користувача, подані у термінах природної мови [4]. У штучному інтелекті, під терміном інтелектуальний агент розуміють розумні сутності, що спостерігають за навколишнім середовищем і діють у ньому, при цьому їхня поведінка раціональна в тому розумінні, що вони здатні до розуміння і їхні дії завжди спрямовані на досягнення якої-небудь мети. Такий агент може бути як роботом, так і вбудованою програмною системою. Про інтелектуальність агенту можна говорити, якщо він взаємодіє з навколишнім середовищем приблизно так само, як діяла би людина [2].

Теорія інтелектуальних агентів знайшла широке застосування в різних галузях, таких як автономні автомобілі, фінанси, медицина, промисловість, технічне обслуговування та інші. Інтелектуальні агенти використовуються для оптимізації виробничих процесів, прийняття рішень, розпізнавання образів, обробки природної мови та багатьох інших завдань.

Теорія інтелектуальних агентів продовжує розвиватися відповідно до вимог і можливостей сучасного суспільства та технологій. Вона є ключовою складовою сучасного дослідження в галузі штучного інтелекту і грає важливу роль у вдосконаленні систем, які мають здатність розуміти оточення, навчатися та приймати обґрунтовані рішення. Загалом, теорія інтелектуальних агентів продовжує розвиватися та еволюціонувати, знаходячи нові застосування в різних галузях технології та сприяючи створенню більш розумних, автономних та інтелектуальних систем.

На початку ХХІ століття обробка великих даних стала надзвичайно актуальною в багатьох галузях, і цей тренд продовжується, особливо у сфері штучного інтелекту. Можна окреслити деякі загальні тенденції у розвитку великих даних у сфері штучного інтелекту:

1. Розширення застосувань штучного інтелекту в обробці великих даних (використання технік машинного навчання та глибокого навчання для аналізу та вивчення закономірностей у великих наборах даних; розвиток систем рекомендацій, які базуються на аналізі великих обсягів особистих даних для покращення персоналізації послуг).

2. Забезпечення безпеки та конфіденційності даних (розроблення та вдосконалення методів шифрування та анонімізації даних для забезпечення конфіденційності; використання технологій блокчейн для створення безпечних та недоступних для модифікацій довідкових систем).

3. Розширення застосувань у різних сферах (великі дані стають все більш ключовими в різних галузях, таких як охорона здоров'я, фінанси, логістика,

енергетика, маркетинг тощо, тому застосування аналізу даних для прийняття рішень стає необхідністю для підприємств та організацій).

4. Гібридні рішення та хмарні технології (з'являються нові архітектури та підходи, такі як гібридні рішення, що поєднують в собі локальні та хмарні технології для оптимального управління великими обсягами даних).

5. Етичні та правові питання (зростання уваги до етичних питань, пов'язаних із збором та використанням великих даних; встановлення та дотримання правових норм та стандартів у сфері захисту даних).

Таким чином, розвиток великих даних у галузі штучного інтелекту продовжує розширювати можливості для вирішення складних завдань, оптимізації процесів та покращення прийняття рішень в різних сферах, що й відкриває нові перспективи для інновацій та розвитку технологій й виступає рушійною силою багатьох останніх досягнень штучного інтелекту.

Прогрес у технологіях роботи з великими даними призвів до розробки нових алгоритмів машинного навчання (наприклад, глибинне навчання), які здатні навчатися з величезних обсягів даних і робити точні прогнози.

Едем Голд наголошує на важливості розробки великих даних, які уможливили появу глибинного навчання, алгоритми якого забезпечили розв'язання проблеми нових способів детального ознайомлення з величезними обсягами інформації, дозволивши машинам автоматично навчатися з великих наборів даних і робити прогнози або приймати рішення на основі цього навчання [3].

Глибинне навчання – це підгалузь машинного навчання, яка спрямована на створення та тренування нейронних мереж, які можуть автоматично вивчати та виконувати завдання без явно прогнатованих правил. Глибинне навчання використовує нейронні мережі з багатьма шарами (відтак назва «глибинне»), які вчаться розпізнавати та витягати важливі ознаки з великої кількості даних.

Ця технологія стала дуже популярною завдяки своїм успіхам у таких галузях, як розпізнавання образів, обробка природних мов, голосовий імітація, автономні автомобілі, рекомендаційні системи та інші. Глибинне навчання дозволяє комп'ютерам вирішувати складні завдання, які раніше були важко вирішувати за допомогою традиційних алгоритмів.

Однією з ключових переваг глибинного навчання є здатність автоматично витягати корисні ознаки з даних, замість того, щоб вони мали бути явно задані. Ця технологія вимагає великих обсягів даних для ефективного тренування нейронних мереж та потужних обчислювальних ресурсів.

У жовтні у 2016 року у журналі «Fortune» було опублікована стаття Роджера Парлоффа під назвою «Революція глибинного навчання», у якій він, охарактеризувавши ключові моменти в його історії, зосереджує увагу на досягненнях глибинного навчання та називає це справжнім проривом створення цих методів штучного інтелекту [5].

Серед визначних досягнень глибинного інтелекту, які свідчать про його потужний потенціал у вирішенні різноманітних завдань та його широкий вплив на різні галузі, можна виокремити:

1. Розпізнавання образів (глибинні нейронні мережі виявилися ефективними у завданнях розпізнавання облич, об'єктів та інших образів. Моделі, такі як Convolutional Neural Networks (CNNs), здатні до вражаючого рівня точності у таких завданнях).

2. Обробка природних мов (глибинні архітектури, такі як Recurrent Neural Networks (RNNs) та Transformer models, принесли суттєві поліпшення в генерації тексту, машинному перекладі, аналізі настроїв тощо).

3. Медична діагностика (глибинні нейронні мережі виявляють застосування у виявленні патологій на зображеннях медичних знімків, таких як рентгенівські знімки та зображення з комп'ютерною томографією).

4. Автономні автомобілі (глибинне навчання використовується для розробки систем водіння автономних автомобілів, де нейронні мережі розпізнають дорожні знаки, інші транспортні засоби та керують автомобілем).

5. Голосовий інтерфейс (моделі глибинного навчання стали важливим елементом в системах голосового розпізнавання та синтезу мови, дозволяючи створювати більш точні та природні інтерфейси).

6. Графічний дизайн та творчість (глибинне навчання використовується для створення мистецьких творів, генерації музики та образів, а також для покращення якості графіки та відео у відеоіграх).

7. Фінанси (у фінансовій сфері глибинне навчання використовується для аналізу фінансових даних, передбачення ринкових трендів та оптимізації портфелів) тощо.

Сьогодні ми перебуваємо на етапі розробки генеративного штучного інтелекту. Генеративний штучний інтелект – це підгалузь штучного інтелекту, яка передбачає створення систем штучного інтелекту, здатних генерувати нові дані або контент, які мають певний рівень подібності до тих, які може створити людський розум. Ці системи можуть виробляти нові текстові матеріали, зображення, аудіофайли, відео та інші види контенту.

Одним з ключових підходів в ГШІ є використання нейромереж, особливо глибоких нейронних мереж. Такі мережі здатні вивчати складні залежності в даних та генерувати нові, раніше невидані приклади. Найпоширеніші моделі для завдань генерації включають GPT (Generative Pre-trained Transformer), яка використовується для генерації тексту, та GAN (Generative Adversarial Network), що застосовується для генерації зображень.

Важливим етапом в розробці ГШІ є тренування моделей на великому обсязі репрезентативних даних. Цей процес вимагає великої обчислювальної потужності та ресурсів. Після тренування модель може бути застосована для генерації нових прикладів, які схожі на ті, що використовувалися під час тренування.

Генеративний штучний інтелект знаходить застосування в різних галузях, включаючи мистецтво, медицину, наукові дослідження, графічний дизайн, аналіз даних та багато іншого. Однак разом з потужністю ГШІ приходить і відповідальність щодо етичних, соціальних та правових питань, пов'язаних з його використанням.

У журналі «Forbes Ukraine» у червні 2023 року представлено звіт консалтингового гіганту McKinsey&Co про економічний потенціал генеративного штучного інтелекту, у якому спробу оцінити в цифрах потужність нової технології штучного інтелекту та її вплив на бізнес. За переконанням McKinsey&Co генеративний штучний інтелект готовий трансформувати ролі та підвищити продуктивність у продажах, маркетингу, обслуговуванні клієнтів та розробці програмного забезпечення. Водночас він може вивільнити трильйони доларів у різних секторах – від банківської справи до наук про життя. Вплив генеративного штучного інтелекту на продуктивність може підвищити вартість глобальної економіки на трильйони доларів. Штучний інтелект може додати еквівалент від \$2,6 трлн до \$4,4 трлн щорічно в межах проаналізованих 63 сценаріїв його застосування [1].

Отже, генеративний штучний інтелект може мати значний вплив на різні аспекти суспільства. З одного боку, він принесе інновації та полегшить багато аспектів життя, а з іншого — виникають питання стосовно етики та безпеки. Важливо забезпечувати його етичне використання, враховуючи потенційні ризики та вигоди. Суспільство повинно активно взаємодіяти з розробниками, законодавцями та експертами з різних галузей для створення нормативної бази, яка б забезпечила справедливий та безпечний розвиток цієї технології.

На сьогодні інструменти штучного інтелекту розкривають лише верхівку айсберга його можливостей. При цьому виникають нові проблеми, які потребують вирішення. Важливо зберігати баланс між оптимізмом і песимізмом, розглядаючи як досягнення, так і етичні аспекти цієї технології.

Список використаних джерел

1. Потенціал на трильйони доларів. McKinsey випустила велике дослідження про майбутню економіку штучного інтелекту. Forbes переказує найголовніше. Режим доступу: <https://forbes.ua/innovations/potential-na-trilyoni-dolariv-mckinsey-vipustila-68-storinok-doslidzhennya-pro-maybutnyu-ekonomiku-shtuchnogo-intelektu-forbes-perekazue-naygolovnishe-14062023-14199>
2. Теоретичні основи інтелектуальних програмних агентів. Режим доступу: <https://learn.ztu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=120180>.
3. Gold E. The History of Artificial Intelligence from the 1950s to Today. Режим доступу: <https://www.freecodecamp.org/news/the-history-of-ai/>
4. McCarthy J. Ascribing mental qualities to machines. Techn.report, Stanford University AI Lab., Stanford, 1978.
5. Parloff Roger. Why Deep Learning Is Suddenly Changing Your Life. Режим доступу: <http://fortune.com/ai-artificial-intelligence-deep-machine-learning/>

Заворуєв Р.С., аспірант
Трипольський М.О., студент
Наукові керівники: к.т.н., асистент кафедри «Автоматизації
виробничих процесів»
Федотова М.О.,
к.т.н., доцент кафедри «Автоматизації виробничих процесів»
Трушаков Д.В.
Центральноукраїнський національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СУШІННЯ ЗЕРНОВИХ

Сушіння є складним технологічним процесом, який повинен забезпечити не тільки збереження якості зерна, але і поліпшення деяких його показників. Тому створення раціональних конструкцій сушарок і вибір методів та режимів сушіння залежать, перш за все, від результатів вивчення властивостей продукту, що сушиться.

Основною класифікаційною ознакою, яка істотно впливає на конструктивно-технологічну схему сушильних установок, є реалізований у них спосіб сушіння (рис 1)

В Україні найбільшого поширення набули зерносушарки, в яких здійснено конвективний спосіб сушіння – теплове сушіння сумішшю топкових газів з атмосферним повітрям, або чистим нагрітим повітрям, яке виконує функції теплоносія. Цей спосіб сушіння має місце в найбільш поширених у сільському господарстві зерносушарках: *шахтних, барабанних, сушарках періодичної та безперервно-періодичної дії, а також в установках із киплячим шаром*. У деяких із них, окрім процесу конвективного сушіння, має місце незначний кондуктивний теплообмін (наприклад, від нагрітих поверхонь підвідних коробів у шахтних сушарках, від нагрітого рециркулюючого зерна до холодного в рециркуляційних сушарках), а також нетеплове – сорбційне сушіння.

Найбільш ефективним є конвективне сушіння при примусовому продуванні агента сушіння через зерновий шар. Від конструктивних і режимних параметрів процесу сушіння, а також від співвідношення між параметрами агента сушіння і зернового матеріалу залежатиме стан шару зернового матеріалу, який відіграє велику роль у процесі конвективного сушіння зерна. Від нього залежить інтенсивність тепломасообміну. Стан шару зернового матеріалу є його узагальненою характеристикою, від якої залежить решта характеристик зернового матеріалу: *шпаруватість, активна поверхня, опір шару, теплопровідність, вологопровідність, теплообмін, вологообмін та ін.*

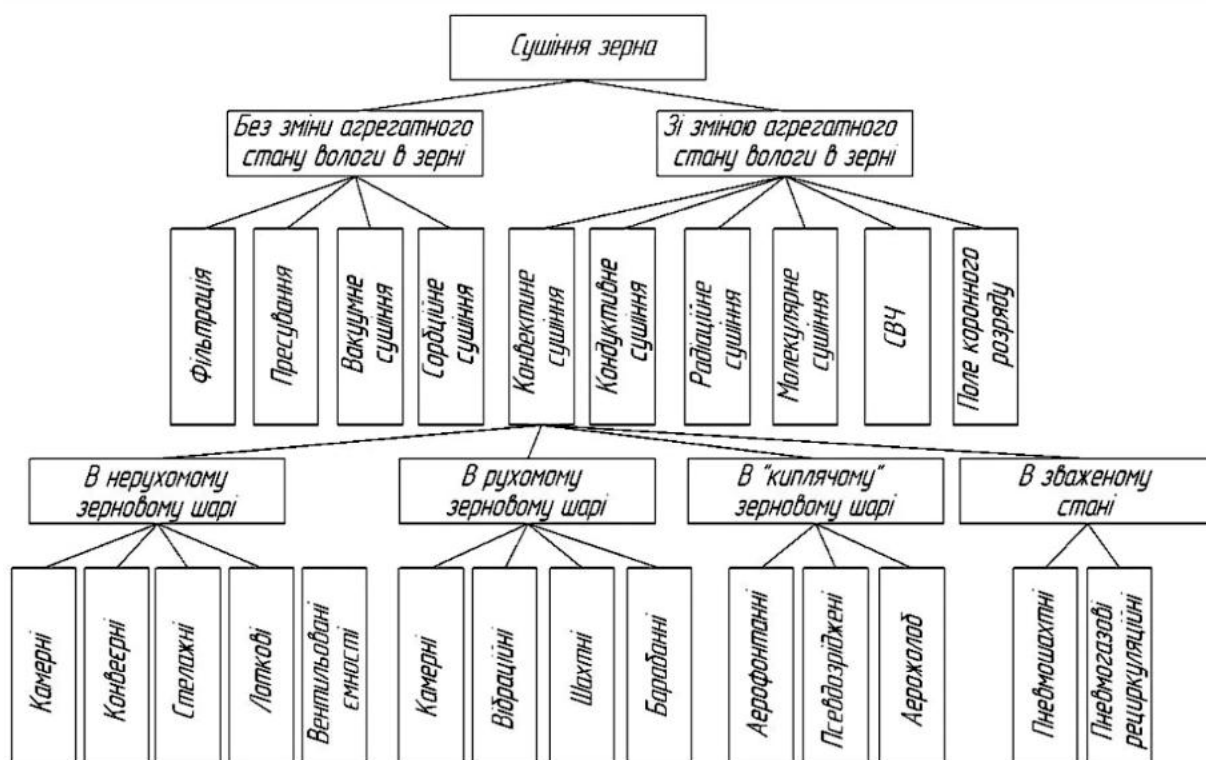

Рис. 1 – Класифікація способів сушіння зернового матеріалу

Сушіння в залежності від швидкості руху потоку агента сушіння та зернового шару може здійснюватися в потоці: *щільному нерухомому, щільному рухомому, псевдозрідженому, віброкиплячому, висхідному і низхідному*. Найменш ефективним є сушіння в щільному нерухомому зерновому шарі, наприклад сушіння в бункерах або металевих ємностях із перфорованим днищем. Таке сушіння характеризується великою нерівномірністю нагрівання зерна та видалення вологи. Зерновий шар, що прилягає до місця входу агента, перегрівається і пересушується, а зернові шари, більш віддалені від місця входу агента сушіння, не догріваються і не досушуються. Товщину шару при такому сушінні приймають рівною 600-1500 мм, значно рідше приймається товщина шару до 350 мм. При такому сушінні використовують дуже низьку температуру агента, щоб знизити перегрів зерна. Використання низьких температур веде до значного подовження процесу сушіння, збільшення витрат палива та електроенергії.

Найбільшого поширення в зерносушильній техніці набув щільний малорухомий зерновий шар. Під дією сил гравітації такий шар рухається зверху вниз шахтою, камерою або колонкою сушарки. Товщина зернового шару, який стикається з агентом сушіння, постійно змінюється від 0 до максимуму (150-300 мм), що створює рівноцінні умови, як для нагрівання, так і сушіння.

У цьому випадку використовується агент сушіння з температурою, що перевищує в кілька разів граничну температуру нагрівання зерна (120-160°C). Питома подача агента сушіння дорівнює 3500 м³/год. Тривалість нагрівання зерна становить 15-20 хв. Сушіння зерна в щільному малорухомому шарі широко використовується в шахтних зерносушарках із підвідними і відвідними коробами та камерних зерносушарках безперервної дії.

Характерною особливістю сушіння зерна в псевдозрідженому зерновому шарі є інтенсивний теплообмін між агентом сушіння та зерном. Зі збільшенням температури агента швидкість сушіння зерна різко зростає. Так, при збільшенні її з 60 до 140°C швидкість сушіння зростає в 2,5 рази, а час прогріву зерна

скорочується в 4 рази. Сушіння зерна в псевдозрідженому зерновому шарі забезпечує рівномірне нагрівання зерна, максимальне використання температури агента сушіння. Збільшення експозиції сушіння зерна в псевдозрідженому шарі призводить до перегріву зерна. Таким чином, сушіння зерна в псевдозрідженому зерновому шарі є найбільш інтенсивним, але його промислове використання ускладнене через відсутність надійних робочих органів, які б стабільно забезпечували створення самої «киплячості».

Сушіння в падаючому зерновому шарі набуває все більшого застосування. Найбільшого поширення набув протиточний падаючий зерновий шар, коли зерно

падає згори донизу, а агент сушіння подається знизу вгору. При короткочасному впливі агента на зерно не вдається випарувати багато вологи, тому установки з падаючим зерновим шаром застосовують для швидкого нагрівання зерна з подальшим його охолодженням і сушінням в апаратах із малорухомим щільним зерновим шаром.

Таким чином, важливою конструктивною особливістю сушильних камер зерносушарок, в яких використовується конвективний спосіб сушіння, є різний стан зернового шару. Незважаючи на те, що для даного виду сушарки тип шару один і той самий, *зміна конструктивних* (товщина зернового шару, форма та розташування коробів, полиць, мішалок, інверторів, вібраторів, що визначають напрямок руху зерна й агента сушіння) і *режимних* (швидкість агента сушіння, швидкість переміщення зерна, температура та вологовміст агента сушіння) параметрів дозволяє змінити стан зернового шару в межах даного типу шарів

зернового матеріалу – збільшити ступінь його перемішування, розпушування, величину і ступінь оновлюваності активної поверхні, що бере участь в тепломасообміні; збільшити (для псевдозріджених типів) або зменшити (для щільних типів шарів) час фіксованого зерна в активній зоні при заданій експозиції.

В силу відмінностей різних культур існують і нюанси їх сушіння. Коротко опишемо основні особливості.

Особливості сушіння кукурудзи. Головною особливістю кукурудзи в частині сушіння порівняно з іншими культурами є її низька вологовіддача. Інтенсивність вологообміну зерна різних сортів кукурудзи неоднакова, оскільки залежить від розміру зернин, їх форми, фізичної будови, хімічного складу. До того ж, через досить тривалий сезон збору цієї культури на елеватор вона, як правило, надходить різної якості і вологості. Щоб зберегти без втрат прийняте зерно, його сушать партіями. Це значно спрощує процес і допомагає уникнути пересушування або навпаки – недосушування зерна з різною вологістю. Особливу увагу приділяють попередньому очищенні. Для цього найкраще підійде сепаратор барабанного типу. І головне – рівномірність і дбайливість сушіння. Чим вище початкова вологість зерна, тим більш щадним по температурі теплоносія і тривалості за часом повинен бути процес сушіння. Так можна убезпечити зерно від пошкодження тканин і утворення тріщин.

Особливості сушіння насіння соняшнику. Питома щільність соняшнику майже в два рази менша ніж у пшениці, а сушіння відбувається швидше, ніж у насіння інших культур. Особливу увагу тут варто приділити підготовці до сушіння. Сильна засміченість – причина низької стійкості при зберіганні і ризик загоряння. Культура повинна обов'язково пройти сепаратор, в ідеалі – з кількома типами сит. Під час сушіння соняшнику потрібно обов'язково контролювати нагрівання насіння: воно не повинно перевищувати 55 °С. Крім того, краще зосередитися на сушінні великим об'ємом повітря, ніж на температурі, за якої це відбувається. Ідеальний варіант для якісного сушіння насіння соняшнику – зерносушарки шахтного типу з можливістю рециркуляції продукту. Продукт проходить через сушарку 2-3 рази: такий тип сушіння забезпечує поступове зняття вологи, а значить – дбайливе сушіння. Крім того, постійне перемішування при повторних циклах підсилює тепло- і вологообмін. У процесі сушіння соняшнику обов'язково варто приділити посилену увагу пожежній безпеці.

Особливості сушіння бобових. Зерно бобових порівняно із зерном інших культур містить більше білка. Воно більше за розміром, сухе, щільне, має структурно відособлені оболонки, а тому і меншу поверхню випаровування – а це в свою чергу знижує вологовіддачу. Вся теплота витрачається в основному на нагрівання насіння, а не на випаровування вологи. При цьому поверхня зерна швидко зневоднюється, а центральна частина зернівки залишається вологою. Тому при застосуванні інтенсивних режимів сушіння розтріскуються насінні оболонки. Насіння квасолі, бобів і сої необхідно сушити так, щоб швидкість випаровування вологи з поверхні зерна не перевищувала швидкість

переміщення вологи з центру зерна до його поверхні. Інакше нерівномірне висушування різних частин зерна призведе до їх нерівномірного усідання, за яким послідує розтріскування зерен. Для сушіння зерна бобових використовують тільки шахтні сушарки. Допускається видалення за один пропуск 3-4% вологи, а для крупнонасінних (квасоля, боби) – 2%. Бобові обов'язково сушать з відлежуванням. Ефективне також сушіння бобових активним вентиляванням (повітря підігрівається до 30 °С при питомій подачі 400-600 м куб./т).

Особливості сушіння ріпаку. Сушіння насіння ріпаку є однією з найбільш трудомістких і відповідальних в технології сушіння зернових. Вологе насіння, що містить великий відсоток масла і білка, має великий ризик samozаймання. Його треба сушити дуже обережно, встановлюючи температуру теплоносія значно нижчу, ніж при сушінні насіння злакових культур, оскільки при високій температурі згортається і гине білок. Температура агента сушіння повинна бути не більше 50 °С, аби сушіння не втратила життєздатності. Щоб зберегти якість насіння, після сушіння ріпак потрібно обов'язково охолодити до температури 15-20 °С. Система вентиляції зерносушарки повинна бути обладнана актуаторами (заслінками) для регулювання ступеня розрідження повітря – насіння ріпаку має невелику вагу і за потужної вентиляції буде просто видуватися на вулицю.

Особливості сушіння гречки. Зерно гречки добре піддається сушінню. Однак через нерівномірність дозрівання і, як правило, велику засміченість зернова маса гречки часто зігрівається. Тому після збирання очищати і сушити її треба негайно. Робити це найкраще при м'яких режимах на шахтних сушарках.

Сушіння жита. Зерно жита має товсту оболонку, що уповільнює випаровування з нього вологи. Висока термостійкість дозволяє нагрівати його до 60 °С.

Сушіння вівса. Зерно вівса завдяки великій шпаруватості добре сушиться, але через небезпеку samozаймання насінневих і плодових плівок його не можна нагрівати до температури вище 50 °С.

Сушіння проса. Зерно проса має щільну оболонку і знижену шпаруватість. Між оболонкою і ядром є повітряний зазор, який перешкоджає теплопередачі, – тепло концентрується на оболонках проса, що призводить до їх розтріскування. Тому при сушінні зерна проса температура його нагрівання повинна бути не вище 40 °С.

Особливості сушіння зерна рису. Зерно рису має знижену вологовіддачу через наявність під плодовими плівками повітряного зазору. Крім того, низький вміст білків в ньому викликає велику тріщинуватість, що вимагає м'яких режимів сушіння. Температурний режим повинен бути диференційованим залежно від початкової вологості зерна: при вологості 18% сушать за один пропуск при температурі теплоносія 65-70 °С і нагріванні зерна не вище 40 °С; при вологості близько 20% застосовують двоступінчастий режим (при першому ступені температура теплоносія 60 °С, при другому – 70 °С), допускаючи нагрівання зерна відповідно до 35 і 40 °С. Продуктивність сушарок при сушінні зерна рису низька. На практиці майже завжди застосовують багатогодинне відлежування (2-3 г) зерна між першим і другим висушуванням. Тривалість відлежування залежить від кількості вологи, яка випаровується під час сушіння за один раз: 3% – не менше 4 год, 2% – не менше 3 год, 1% – до 2 год. Слід також врахувати, що в зерні сухого рису вологість зародка на 2-3% нижча, а вологого – навпаки. Тому, щоб не допустити швидкого самозігрівання внаслідок високого рівня інтенсивності дихання, зерно рису треба доводити до сухого стану.

Поширеними помилками при сушіння вологого зерна є те, що його намагаються висушити надто швидко. Поспішність у цьому випадку — згубний чинник. Підвищення температури агента сушіння призводить до пошкодження (тріщинок) оболонки зерна. У результаті отримуємо неякісний продукт на виході із зерносушарки. У пошкодженому зерні прискорюються несприятливі біохімічні та мікробіологічні процеси. Його переміщення до силосу може призвести до погіршення якості зерна загалом, сприяти самозігріванню зернової маси та в найгіршому випадку спричинити займання.

Підвищена вологість ефективніше видаляється не підвищенням температури агента сушіння, а часом, протягом якого зерно знаходиться в зерносушарці у зоні сушіння. Ідеальний варіант — забезпечення декількох проходів зерна через зону сушіння, завдяки чому досягається плавність витіснення зайвої вологи і недопущення псування зародка і ендосперму зерна.

Із підвищеною вологістю зерна дієво справляються тільки зерносушарки *поточного* типу або *рециркулярного*. У цьому випадку їхній недолік – необхідність пропускати продукт через сушарку 2-3 рази – перетворюється на перевагу. Така сушка поступово знімає вологу, тобто забезпечує обережне сушіння зерна. Крім того, постійне перемішування зерна при повторних циклах підсилює тепло- і вологообмін. На сьогодні при обранні шахтної сушарки необхідно звертати увагу на:

- конструкцію сушильної шахти, що повинна забезпечувати рівномірний розподіл агента сушіння.
- потужність турбовентиляторів, якщо зерносушарка працює під розрідженням.
- короба, які підводять та відводять агент сушіння, які повинні мати рівномірний переріз та розташовані шахівницею. Саме це сприяє кращому перемішуванню зерна у шахті та його вільному проходженню.

Активне вентилявання також дає змогу зняти вологу із зерна без термічної обробки. Такий спосіб – сушіння вологого зерна з подальшим довготривалим охолодженням з вентиляванням – на 20-40% скорочує енерговитрати.

Необхідно готувати не лише зерно, а й повітря. Щоб зменшити вологість зерна, впливайте не тільки на об'єкт сушіння, але й на повітря, яке використовується. Великий вплив має також температуру та вологість навколишнього середовища.

Необхідно використовувати підсушене повітря безпосередньо для сушіння. Для визначення наявності вологи у повітрі зручною є «i-d діаграма вологого повітря». Вона показує графічну залежність між основними параметрами повітря: t, φ, d, і – при певному барометричному тиску повітря. За її допомогою легко визначити наявність вологи у повітрі та, вносячи показники температури й відносної вологості повітря, визначити, до якого рівня знизити вологість повітря до його подачі у бункер сушіння. Діаграма з можливістю розрахунків є в інтернеті у вільному доступі.

Зняти зайву вологу з партії зерна безпосередньо перед сушінням можливо за рахунок оперативних передсушильних бункерів з вентиляцією. Зерно охолоджується, а первинна волога відводиться до вентиляції. Далі – підсушене холодом зерно передається до бункера сушіння.

Якщо після сушіння зерна зразу передбачено його охолодження, то необхідно врахувати рівень вологи при охолодженні після сушки. Річ у тім, що у процесі охолодження зерна після сушіння на ньому може виступати конденсат, який потім всмоктується і як наслідок – знову підвищує рівень вологи.

Не треба ніколи поспішати із забором. Закладати на тривале зберігання можна тільки зерно або олійні, які відповідають ГОСТ. Наприклад, якщо вологість пшениці повинна бути не більше 14%, а насіння соняшнику – 7%, то з приблизно такими показниками треба закладати. Інакше можливо втратити не лише окреме зерно, а й всю партію.

Вибираючи режим сушіння, слід орієнтуватися на максимальну вологість партії зерна, яка надходить в сушіння.

Культура	Вологість зерна, %			
	Сухого	Середньої вологості	Вологого	Сирого
Пшениця, жито, овес, ячмінь, рис, кукурудза (в зерні)	14	14–15,5	15,5–17	17
Горох, кормові боби, нут	14	14–16	16–18	18
Квасоля, дрібнонасіньва сочевиця	16	16–18	18–20	20
Соняшник	7	7-8	8-10	10
Ріпак	9	9-11	11–13	13
Соя	12	12–14	14–16	16

Підвищена вологість ефективніше видаляється не підвищенням температури агента сушіння, а часом, протягом якого зерно знаходиться в зерносушарці в зоні сушіння. Ідеальний варіант – забезпечення декількох проходів зерна через зону сушіння, завдяки чому досягається плавність витіснення зайвої вологи і недопущення псування зародка і ендосперму зерна.

Коли на вулиці дощ, не треба продувати. Навіть коли ви завантажили сухе зерно, якщо будете продувати його в «сезон дощів», воно набере вологи. Тому навіть не намагайтеся забирати повітря ззовні, поки воно не стане сухим, і тоді вам не потрібно буде витратити кошти на додаткове сушіння.

Обирайте автоматизовану зерносушарку. Це допоможе уникнути впливу людського фактора, підвищити якість і посилити безпеку сушіння за рахунок точного контролю температури зерна і повітря. А ще – завдяки датчикам – ви точно будете знати вологість насіння на вході, задасте точні параметри сушіння і по завершенні процесу отримаєте продукцію потрібної якості і вартості.

Необхідно в той же час розуміти, що будь-яка модернізація сушарки, що сприяє підвищенню її продуктивності, в тому числі й інтенсифікація процесу сушіння, тією чи іншою мірою *сприяє зниженню витрат палива на сушіння*, про що свідчать теорія і практика сушіння. В основі інтенсифікації процесу сушіння повинні лежати заходи, які враховують закономірності явищ внутрішнього вологоперенесення та зовнішнього тепло- і вологообміну. Комплексного впливу на інтенсифікацію зовнішнього вологообміну і внутрішнього вологоперенесення можна домогтися на основі оптимального поєднання технологічних прийомів, використовуваних для зневоднення зерна в експлуатованих і проєктованих зерносушарках.

Процес внутрішнього вологоперенесення можна інтенсифікувати шляхом підвищення температури зерна та зменшення гальмівної дії термовологопровідності (на основі використання прогресивних технологій сушіння), а процес зовнішнього вологообміну – як шляхом підвищення температури та швидкості агента сушіння, так і збільшення активної поверхні зерен, що беруть участь у процесі тепло- і вологообміну з агентом сушіння.

Головна порада аграріям цього збирального сезону: сушіть зерно грамотно.

Список використаних джерел

1. <https://propozitsiya.com/ua/systemy-kontrolyu-za-procesom-zberigannya-zernovoyi-masy>
2. <https://temix.com.ua/contact>

Кривобока Анна Миколаївна
студентка
Науковий керівник: Шаргородська Наталя Борисівна
викладач
ВСП «Вінницький фаховий коледж НУХТ»

КІБЕРСПОРТ – РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Кіберспорт – це вид спортивної активності, такі змагання з відеоігор в яких гравці розвивають і тренують як розумові, так і фізичні навички. Молоді гравці формують команди та змагаються за призові фонди, що можуть досягати величезних сум. Річний дохід гравців при цьому може складати сотні тисяч доларів, враховуючи спонсорство та призові виграші, і тим паче призові фонди зі змагань.

Люди, що не знають «кухні» кіберспорту сприймають відеоігри виключно як розвагу. До них ставляться, як до несерйозного заняття, якому можна приділити трохи часу на дозвіллі, або навіть як до примітивної забавки для дітей. Однак ця позиція перестає бути обґрунтованою, якщо розібратися в питанні.

У 1997 році було створено Cyberathlete Professional League – професійну лігу кіберспорту. Мета цієї ліги полягала в тому, щоб зробити змагання з кіберспорту захопливим видовищем і залучити якомога більше глядачів. З 2001 року почали проводитися турніри з Counter-Strike. Змагання проводили в різних штатах Америки, а також в країнах Європи і Азії, та надзвичайний прорив стався у 2018 році, коли Міжнародний олімпійський комітет визнав кіберспорт офіційним видом спорту. Тому вже у 2024 році кіберспорт буде включено до програми Олімпійських ігор.

В Україні з 2018 року розвитком кіберспорту займається ГО «Всеукраїнська організація «Федерація е-спорту України» керівником якої є Іван Данішевський. Діяльність Федерації націлена на розвиток кіберспорту на території України та залучення до цього спортивного напрямку якомога більше молоді та всіх, кого може зацікавити цей вид спортивної активності.

7 вересня 2020 року – кіберспорт було офіційно визнано видом спорту в Україні. Наприкінці 2020 утворився кіберспортивний медіахолдинг WePlay Esport.

26 січня 2021 року Міністерство молоді та спорту України затвердило офіційні Правила кіберспорту. Вони розроблені на підставі Правил Міжнародної федерації кіберспорту (IESF). Над цим функціонери та представники електронного спорту працювали з 2018 року: вели переговори з Міністерством, представляли національний кіберспорт на світовій арені, співпрацювали зі світовими кіберспортивними асоціаціями.

Варто зазначити, що кіберспорт у нашій країні розвивається з шаленою швидкістю. Головне, що це відбувається на всіх рівнях: і на рівні держави, і на бізнес-рівні, і в суспільстві в цілому.

Вищі навчальні заклади відкривають спеціалізовані курси з кіберспорту і суміжних дисциплін. Тобто кіберспорт – це не лише гравці, ця сфера має і вимагає багато суміжних професій. Тут і організатори, режисери, художники, журналісти, коментатори, агенти, економісти та статисти, розробники, менеджери з продажу та власне - самі гравці.

Офіційний статус, безперечно, подарував нові можливості та прискорив розвиток кіберспорту. Це й спричинило створення національної команди України.

Стати кіберспортсменом непросто – для цього потрібно багато дисципліни, бажання перемогти і любові до гри. Шлях у кіберспорт відрізняється залежно від гри: наприклад, у командній дисципліні важливо знайти, з ким разом змагатися, а в індивідуальних іграх досить мати хороших партнерів для тренування.

До облаштування ігрового місця варто ставитися так само, як і до звичайного робочого. Знадобиться зручний стіл і стілець, а також «ігрова станція» – ПК, консоль або планшет. Ігрова техніка має бути надійною та зручною. Не потрібно обов'язково купувати найдорожчі девайси – головне, щоб вони справно виконували свої функції. Скільки б не коштувала мишка, які б навушники для гри ви не купували – ніщо з цього не зробить з вас кіберспортсмена само собою. Бо перемагає не надпотужний комп'ютер чи протишумові навушники, а гравці, які швидше реагують, влучніше стріляють та багато практикуються.

Кіберспортивна дисципліна – це будь-яка відеогра, що лягає в основу турнірів та змагань. Існують різні жанри (шутери, стратегії в реальному часі тощо) та типи дисциплін (індивідуальна чи командна). Найпопулярніші дисципліни серед глядачів, за статистикою відеостримінгового сервісу Twitch: League of Legends, VALORANT, Apex Legends, Counter-Strike: Global Offensive, FIFA, Fortnite, Call of Duty: Warzone, Dota 2, Hearthstone, World of Warcraft.

Для тих, хто ще розмірковує, яку саме кіберспортивну дисципліну опанувати, рекомендуємо врахувати:

- наскільки розвинена сцена гри, чи проходять турніри з неї у вашому регіоні;
- наскільки висока конкуренція в грі – можливо, варто придивитися до нової швидко зростаючої дисципліни в аналогічному жанрі, де буде легше «пробитися» на професійну сцену;
- яка динаміка зростання аудиторії гри – якщо це зовсім нова гра, можливо, вона так і не стане кіберспортивною дисципліною.

Як у звичайному спорті, в кіберспорті ігри умовно діляться на командні й одиночні (індивідуальні).

Для цього перш за все вирішіть: ви хочете грати в команді чи самі за себе. В одиночних іграх ви самі несете відповідальність за свої дії. Якщо програєте, то нема кого звинувачувати, а якщо виграєте – перемога цілком ваша. Але саме через відповідальність у командних типах ігор так розвинута

дисципліна. Кожен гравець намагається докладати зусиль, щоб принести перемогу своїй команді. На жаль, одразу знайти команду, з якою можна розвиватись та підкорювати професійну сцену, може бути непросто. Та навіть такий досвід буде корисним для майбутнього кіберспортивного професіонала. Не намагайтесь підкорити всі ігри одразу. Хоч вони всі є дисциплінами кіберспорту, вони відрізняються одна від одної, так само як футбол від біатлону. Звісно, для задоволення ви можете перевірити стільки відеоігор, скільки забажаєте, але для професійного розвитку варто вибрати лише одну.

Для тих, хто хоче досягти високих результатів у кіберспорті, недостатньо просто грати. Успішні гравці зазвичай ставлять перед собою певні проміжні цілі, покращуючи один аспект гри за одним. Наприклад, можна поставити собі за мету виробити звичку пробігати поглядом мінікарту кожні N секунд. За кілька ігрових сесій, коли вже матимете цю звичку, можна перейти до іншої задачі.

До процесу тренувань кіберспортсменів зазвичай також входить перегляд записів минулих матчів і робота над помилками.

Вроджений хист грає неабияку роль у кіберспорті, але наполегливі тренування і готовність іти до кінця мають більше значення. Професіоналів часто запитують: «У чому секрет твоєї майстерності з цим персонажем (цією стратегією, цією комбінацією)?». І зазвичай вони відповідають: «Все просто – я практикував це 1000 годин».

Один із найнадійніших способів потрапити у професіональний кіберспорт – стати учасником професійної кіберспортивної організації. Такі організації доволі часто шукають нові таланти. Багато хто навіть створює так звані академії – пул гравців, які з часом можуть опинитися в основному складі. Наприклад, WePlay Holding наразі проводить черговий сезон WePlay Academy League з CS:GO для академій провідних команд світу. Для багатьох гравців це перший шанс взяти участь у виїзному змаганні та поборотися за значний призовий фонд.

Формального усталеного шляху до професійного кіберспорту поки не існує. Тому, приймаючи рішення про те, чи варто йти в кіберспорт, варто запитати себе: «Чи став би я займатися цим, якби це не обіцяло славу та великі доходи?». Бо кіберспортсмен — це не тільки професія, а й спосіб життя.

Список використаних джерел

1. Імас ЄВ. Кіберспорт як соціальноспортивне явище та декілька причин його ретельно вивчати. Київ. Доступно: <https://delo.ua/opinions/kibersport-jaksocialno-sportivne-javische-ta-de-377984/>

2. Zolochiv.fm. Україна визнала кіберспорт офіційним видом спорту. [Інтернет]. Золочів: Zolochiv.fm. Доступно: <https://zolochiv.fm/ukrainaviznala-kibersport-oficijnim-vidom-sportu/>.

СЕКЦІЯ 12. Астрономія

Стадник А.В, студентка I курсу
Науковий керівник: викладач кафедри природничих,
правових та суспільних дисциплін
Василенко В.Г.
Вінницький кооперативний інститут

ЩО ТАКЕ ПРОСТІР-ЧАС

З давніх давен вчених всього світу турбувало питання таких фундаментальних понять у фізиці, як простір та час. Вони завжди тісно пов'язували їх між собою. Але розуміння, що ці два поняття можна поєднати в одну фізичну модель прийшло не так давно. Загальна теорія відносності пов'язала простір і час разом. Проте навіть ця теорія не надала повного розуміння, як саме пов'язані ці дві фундаментальні фізичні величини.

Аналіз багатьох робіт найпрогресивніших фізиків світу на даний момент дає повну картину того, що з себе уявляє сукупність двох фундаментальних фізичних величин простір-час, їх властивості та якості. Сучасна фізика не тільки підтверджує правильність ідеї ЗТО, а й з її допомогою дає відповіді на багато питань, пов'язаних з простором-часом. Разом з цим вся сучасна теорія спирається на швидкість світла, геометрію його розповсюдження та пояснює час, як напрям, вздовж якого спрямовані усі світлові конуси і вздовж якого знаходиться наше майбутнє.[3]

Що з себе уявляє поняття часу? Чому взагалі час уповільнюється? Фізика пояснює час, як четвертий вимір. Простіше кажучи, все в нашому світі має довжину, ширину та глибину. Це три виміри. А ось довжина в часі – четвертий. Те, що ми вимірюємо час хвилинами, годинами або роками ще не значить, що він має постійну швидкість. В свою чергу простір – це набір всіх інших напрямків, які перпендикулярні прямій часу. В області порожнього всесвіту, де немає ніяких об'єктів, його простір-час не викривляється, він створює симетричну координатну сітку і всі світлові конуси однаково орієнтовані. Таким чином, ми можемо визначити поняття часу глобально.[1]

Гравітація – це сила, яка має безпосередній вплив і на простір і на час. Вона притягує об'єкти один до одного, але загальна теорія відносності Ейнштейна подарувала нам більш глибоку уяву про те, що є гравітацією. Гравітація за Ейнштейном – це не сила, яка діє у просторі, а властивість самого простору-часу. Кожне фізичне тіло має свою масу, тому і викривляє простір-час згідно своєї ваги.

Уповільнення, прискорення та викривлення простору-часу в останні роки вже у багатьох не викликає сумнівів. Наш звичний тривимірний простір рухається вздовж лінії і тільки в одному напрямку. Цю лінію ми вважаємо часом, який слугує нам четвертим виміром і вздовж якого ми можемо рухатися тільки від минулого до майбутнього.[2]

Список використаних джерел

1. Бекер А. З чого утворені простір та час? Київ 2019. 124 с.
2. Кровел Б. Геометрична теорія простору-часу. Харків 2018. 375с.
3. Осипчук А. Час та поняття часу-простору у теорії структурації Ентоні Гідденса. Київ 2020. 172с.

СЕКЦІЯ 13. Педагогічні науки

Акімова Н.Ю., магістр

Науковий керівник: професор кафедри теорії і методики фізичної культури та спортивних дисциплін

Башавець Н.А.

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

*Навчально-науковий інститут фізичної культури,
спорту та реабілітації.*

*кафедра теорії і методики фізичної культури
та спортивних дисциплін. Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В ОДИНОЧНОМУ ФІГУРНОМУ КАТАННІ НА КОВЗАНАХ

Актуальність роботи. Вправне виконання багатооборотних стрибків стало основним фактором успіху у фігурному катанні на ковзанах. Навички фігурного катання оцінюються в залежності від їх складності та якості виконання (Міжнародний ковзанярський союз, 2018); відповідно, програма з наявністю декількох добре виконаних стрибків у три і чотири оберти, може привести до отримання більших результатів на змаганнях. Оскільки ці стрибки стають все більш поширеними у змагальних виступах, спортсмени шукають засоби покращити стрибкові характеристики, щоб підвищити технічні оцінки на змаганнях.

Аналіз науково-методичної літератури [1-7] засвідчує, що за останні роки більше надають перевагу дослідженню удосконалення розвитку юних фігуристів. Дуже важливо знайти правильний підхід і вкласти якнайбільше у спортсмена на перших кроках у фігурному катанні, але в підлітковому віці фігурист стикається з надскладними елементами, а саме стрибками у багато обертів, а також фізіологічними змінами в організмі які впливають на нестабільність виконання технічних елементів. Саме тому необхідно звернути увагу удосконалення технічної підготовку саме у підлітковому віці.

Зазвичай для покращення техніки стрибків часто використовують традиційні методи групування. З цього приводу досить актуальною стає розробка способів покращення групування рук, зокрема, розглядається можливість вдосконалення техніки групування рук над головою під час виконання зубцевих стрибків у три оберти.

Мета дослідження – удосконалення технічної підготовки у фігуристів одинаків підліткового віку, а саме удосконалення техніки виконання зубцевих стрибків за допомогою техніки групування рук над головою.

Виклад основного матеріалу. Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, педагогічний експеримент, метод експертної оцінки, педагогічні методи дослідження та методи математичної статистики.

На першому етапі роботи було вивчено спеціальну літературу з основ технічної підготовки фігуристів. Аналіз науково-методичної літератури дозволив скласти уявлення про стан досліджуваних питань, узагальнити наявні дані, вивчалися думки фахівців, які дають докладний науково-обґрунтований аналіз технічної підготовки фігуристів одинаків підліткового віку.

На другому етапі дослідження з 15 червня 2020 року до 15 вересня 2023 року у СДЮШОР «Крижинка» м.Одеса, ми розробили комплекс вправ на удосконалення техніки виконання стрибків в багато обертів і розпочали початкове тестування. В експерименті приймали участь 8 дітей підліткового віку, 6 дівчат і 2 хлопця з груп спортивного вдосконалення віком 13-14 років, які були на одному рівні підготовленості. Для достовірності результатів були взяті стрибки з однієї підгрупи (зубцеві): потрійні тулуп, фліп та лутц. Спортсмени були поділені на дві рівні групи експериментальна та контрольна.

Експериментальна – використовувала методіку навчання зубцевих стрибків у багато обертів з групування рук над головою, запропонована нами.

Контрольна група – використовувала в тренуваннях зубцевих стрибків у багато обертів традиційне групування рук.

Кожен спортсмен пройшов тестування до початку експерименту та після нього, результати подані в табл. 1. та табл. 2. Фігуристи мали право на три спроби для виконання стрибка, і найвища оцінка суддів зараховувалася для заліку. Сума балів за три спроби обчислювалася. Після цього результати до та після експерименту порівнювалися. Головною метою було визначити, чи спостерігається покращення у якості виконання потрійних зубцевих стрибків за методикою з групуванням рук над головою у фігуристів підліткового віку.

Дослідження включало в себе залучення експертних думок тренерів і суддів.

Оцінювали технічні елементи кваліфіковані судді України з фігурного катання на ковзанах.

Таблиця 1
Результати тестування експериментальної групи до та після експерименту.

Експериментальна група								
№	До експерименту				Після експерименту			
	Потрійний тулуп (бали)	Потрійний фліп (бали)	Потрійний Лутц (бали)	Сума балів	Потрійний тулуп (бали)	Потрійний фліп (бали)	Потрійний лутц (бали)	Сума балів
1	2.35	2.54	2.12	7.01	4.62	4.77	3.39	12.78
2	3.36	4.24	2.97	10.57	4.62	5.30	5.31	15.23
3	4.20	4.24	3.78	12.22	5.46	4.77	4.72	14.95
4	5.04	4.77	4.72	14.53	5.88	5.83	6.49	18.20

Таблиця 2
Результати тестів контрольної групи до та після експерименту.

Контрольна група								
№	До експерименту				Після експерименту			
	Потрійний тулуп (бали)	Потрійний фліп (бали)	Потрійний Лутц (бали)	Сума балів	Потрійний тулуп (бали)	Потрійний фліп (бали)	Потрійний лутц (бали)	Сума балів
1	3.36	3.39	2.23	8.98	3.36	4.24	2.54	10.14
2	4.20	3.71	2.83	10.74	4.20	3.71	3.30	11.21
3	4.20	4.24	3.39	11.83	4.62	3.39	3.39	11.40
4	5.04	5.30	5.90	16.24	5.04	5.83	5.90	16.77

Таблиця 3
Результати за t – критерієм Стьюдента

Параметр	Значення
Рівень статистичної значущості	0,05
Кількість ступенів свободи	3
Критичне значення t-критерію Стьюдента	2,353
t-критерій Стьюдента	4,486603302797997

Рис. 1 Заключні результати. Порівняння суми балів до та після експерименту усіх спортсменів експериментальної та контрольної груп.

У дослідженні було виявлено, що експериментальний метод вірний і краще впливає на результат. Це підтверджується тим, що t-критерій Стьюдента більше критичного значення, результати подані в табл. 3. Різниця між середніми значеннями в двох групах статистично значуща.

Отже, обрана методика виявилась вірною і позитивно впливає на удосконалення технічної підготовки фігуристів підліткового віку, а саме на техніку виконання та стабільність зубцевих стрибків в три оберти.

Висновки. Правильно поставлена техніка стрибків у фігурному катанні визначає якість виступів і може визначати успіх спортсменів на змаганнях. Основні фактори, що впливають на якість стрибків, включають висоту стрибка, кутовий момент при зльоті та момент інерції тіла.

Формування техніки групування руками над головою повинно починатися з вибору відповідних імітаційних вправ. Фігурист повинен мати всі базові навички перед тим, як приступити до цього. Точність техніки та правильна позиція ковзанів мають велике значення. Також важливо враховувати вікові особливості спортсменів, особливо в підлітковому віці, коли відбувається багато фізіологічних змін, які можуть вплинути на стабільність виконання.

Наше дослідження включало методику формування техніки групування руками над головою у зубцевих стрибках в трьох обертах у підлітків. Ми також перевірили ефективність комплексу вправ для розвитку цієї техніки. З отриманих даних в кінці експерименту видно, що контрольна група має менше значення граничної величини за Т-розрахунком. Це свідчить про те, що наша гіпотеза підтвердилася, і розроблений нами комплекс вправ сприяє більш ефективному вдосконаленню технічної підготовки фігуристів в підлітковому віці, зокрема удосконаленню техніки та стабільності виконання стрибків в три оберти.

Список використаних джерел

1. Гулякін С.В., Одинець Т.Є. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ФІГУРИСТІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ.

2. Лобода В.С., Мулик В.В., Дугіна Л.В., Харченко Т.П. Вплив тренувальних навантажень за програмою ДЮСШ на показники фізичних якостей юних тенісистів 6-8 років.

3. Медведева И. М. Направления совершенствования системы подготовки украинских фигуристов : Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Зб. наук. пр. / за ред. С. С. Эрмакова. – Х. : ХХІІІ, 2000. – С. 53 – 55.

4. Осадців Т. П., Петрина Л. А., Токар Т. В., Хохлова А. О. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University Випуск 6 (166) 2023 Issue 6 (166) 2023 Удосконалення фізичної підготовленості дітей віком 6–7 років у фігурному катанні.

5. Петронюк А. аспірантка кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ У ОДИНОЧНОМУ ТА ПАРНОМУ

ФІГУРНОМУ КАТАННІ НА КОВЗАНАХ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ВИДУ СПОРТУ, Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова

6. Харченко Т.П., Мулик В.В. Формування елементів техніки фігурного катання у процесі розвитку рухових якостей дітей 7-9 років.

7. Яримбаш К., Панфілова А., МОЛОДА СПОРТИВНА НАУКА УКРАЇНИ. 2012. Т.1. С. 349-354 ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ФІГУРИСТОК НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту.

Деренюк М. П., аспірантка

Науковий керівник: к.п.н., доцент, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика

Прокопів Л. М.

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний стан розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження медіаосвіти в Україні передбачають цілеспрямовану підготовку майбутніх фахівців до вмілого та безпечного користування медіаресурсами. Тому одним із завдань професійної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти є формування та розвиток їх медіаграмотності, вміння працювати з різноманітними медіаджерелами, ефективно використовувати медіаосвітні продукти для самоосвіти та саморозвитку, у власній професійній діяльності тощо. Відтак, підготовка висококваліфікованих майбутніх викладачів, що володіють достатнім рівнем медіакомпетентності є актуальною проблемою державного рівня у системі вищої освіти.

На основі науково-методичної літератури з'ясовано, що в Україні проблемі медіаосвіти присвятили свої роботи О. Боришполець, О. Волошенюк, Г. Головченко, В. Іванов, Л. Кульчинська, Г. Онкович, Б. Потятинник, Г. Почепцов, Н. Приходькіна та ін. [2;5;6].

Медіа часто мають вирішальний вплив на те, як ми сприймаємо навколишній світ. Відтак, медіаосвіта в умовах глобалізації, діджиталізації та інформатизації суспільства постає одним із провідних напрямів просвіти сучасного покоління. Важливо у вищій школі навчати майбутніх фахівців грамотного спілкування з сучасними медіаінформаційними засобами, формувати вміння обирати важливу, цінну медіаінформацію, розпізнавати фейковий інформаційний матеріал, тобто формувати таку необхідну якість майбутніх фахівців, як медіаграмотність.

Цілеспрямоване навчання медіаграмотності майбутніх викладачів закладів вищої освіти має стати важливим напрямом в освітній політиці нашої

держави, оскільки саме від рівня медіаграмотності значною мірою буде залежати майбутнє нашої держави в цілому.

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016) визначено пріоритетні напрями розвитку ефективної системи медіаосвіти:

сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів, напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для підлітків, упровадження курсу медіакультури з урахуванням профільного навчання;

розроблення стандартів фахової підготовки медіапедагогів і медіапсихологів для системи освіти, спеціалізованих навчальних курсів для підготовки і перепідготовки фахівців медіаосвітнього профілю на базі вищої педагогічної і психологічної освіти;

активізація співпраці вищих навчальних закладів, які готують фахівців для медіавиробництва і сфери мистецтва, з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України та Національною академією мистецтв України, з метою проведення міждисциплінарних досліджень з проблем медіаосвіти, налагодження обміну досвідом і кадрового забезпечення викладання спеціальних дисциплін для медіапедагогів;

організація за участю громадських об'єднань і медіавиробників різних форм позашкільної освіти, включаючи форми для дітей дошкільного віку, батьківської педагогіки, творчих студій для дітей і молоді, дитячі та молодіжні фестивалі, конкурси, проекти місцевого і всеукраїнського рівня для сприяння розвиткові медіакультури і підтримки системи медіаосвіти;

налагодження повноцінного суспільного діалогу з метою оптимізації медіаосвітньої діяльності самих медіа, підвищення психологічної та педагогічної компетентності працівників молодіжних редакцій різних медіа, поліпшення якості дитячих і молодіжних програм [3].

В історичному аспекті розвиток медіаосвіти майбутніх викладачів закладу вищої освіти в університетах України знаходяться на початковому етапі, оскільки перші кроки щодо її впровадження саме для фахової підготовки викладача ЗВО були здійснені відносно нещодавно. Відповідно, виникають пені перешкоди щодо її реалізації в закладах вищої освіти України, а саме: недостатнє впровадження основ медіаграмотності в обов'язкову/вибіркову складову освітньо-кваліфікаційних програм підготовки майбутніх викладачів в ЗВО; недостатній вибір освітніх проєктів щодо підвищення рівня медіаосвіти в закладах вищої освіти.

Враховуючи складнощі, пов'язані із впровадженням основ медіакультури у закладах вищої освіти на сучасному етапі, розглядаємо доцільним провести науково-практичну роботу, спрямовану на розвитку медіаосвіти в Україні через кілька стратегічних напрямів.

По-перше, інтеграція медіаосвіти в усі сфери навчання: медіаосвіта має бути вбудована в усі аспекти програми вищої освіти, незалежно від спеціальності. Майбутні викладачі повинні бути навчені, як інтегрувати

медіаосвіту в свої курси та допомагати студентам розвивати медійну грамотність.

По-друге, розвиток критичного мислення: медіаосвіта повинна сприяти розвитку критичного аналізу медіавмісту та розуміння його впливу на суспільство.

По-третє, використання новітніх технологій: медіаосвіта повинна включати в себе використання новітніх технологій та онлайн-ресурсів для навчання (майбутні викладачі ЗВО повинні бути ознайомлені з різними медіаінструментами та платформами, задля ефективного використання в освітньому процесі).

По-четверте, міждисциплінарність: медіаосвіта повинна бути міждисциплінарною, і майбутні викладачі ЗВО мають бути готові до співпраці з представниками інших галузей для розвитку інтегрованих програм.

Нині медіаосвіта є провідним напрямом розвитку держави на невід'ємною частиною освітнього процесу. Мета цієї освіти полягає в тому, щоб навчити здобувачів освіти самостійно інтерпретувати інформацію. Ми вважаємо, що медіаосвіта повинна стати одним із векторів освітнього процесу в закладах вищої освіти України під час фахової підготовки майбутніх викладачів.

Таким чином, головним завданням сучасної вищої школи є підготовка студентів до життя в цілому та професійної діяльності в сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Перспективним у подальших наукових дослідженнях є зосередження на створенні науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО України та Республіки Польща.

Список використаних джерел

1. Баришполець О. Найдьонова Л. А., Медіакультура особистості; соціально-психологічний підхід. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.
2. Іванов В. Волошенюк О. В. Медіаосвіта та медіаграмотність. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). MediaSapiens : вебсайт. URL: <https://bit.ly/2PPBVwW>
4. Литвин А. Використання технологій мультимедіа у професійній підготовці. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. № 2. С. 7–22.
5. Онкович Г. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 80–87.
6. Приходькіна Н. О. Медіаосвіта учнів у шкільництві англomовних країн : монографія. Київ ; Тернопіль : Крок, 2020. 412 с.

Іващук В., студентка II курсу
Науковий керівник: викладач кафедри природничих, правових і
суспільних дисциплін Кулик А.А.
Вінницький кооперативний інститут

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ

Прискорений темп науково – технічного прогресу, швидкість змін у всіх сферах людської діяльності, високий темп життя — характерні ознаки сучасного соціокультурного простору. Загальні тенденції розвитку суспільства зумовлюють стимулювання людської діяльності у різних сферах, необхідність більш успішної реалізації людських ресурсів – в першу чергу творчого потенціалу окремої людини. Потреба суспільства у всебічній творчій активності людини зростає і вимагає формування діяльної, духовно багаті особистості, яка здатна творчо розв'язувати безліч різноманітних нагальних проблем, конструктивно працювати в динамічних умовах життя.[2]

Освітній заклад повинен не лише давати студентам певний обсяг знань і вмінь, але й сформувати людину, здатну творчо мислити, приймати рішення, мати свою позицію, брати на себе відповідальність. Тому необхідно формувати творчу особистість студента, його готовність до активної діяльності в нових соціально-економічних умовах, спроможного реалізувати себе в житті, бути успішним і сприяти розвитку суспільства. Лише творча особистість спроможна створювати, пропонувати нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Отже, забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань освіти.

Для творчої організації роботи студентів доцільно використовувати метод проєктів, основні цілі якого відповідають розвитку творчої особистості студента. Практика показує, що вивчення навчального матеріалу у форматі презентацій сприяє розширенню дидактичних можливостей заняття, більш наочному поданню навчального матеріалу, ефективному засвоєнню теоретичних основ і практичному їх застосуванню. Заняття стають більш пізнавальними, емоційно насиченими, практично значущими. Така робота може бути досить тривалою, тому на початку вивчення теми доречно доводити студентам теми проєктів.[1]

У ході презентації студенту задаються цікаві запитання, що визначають коло практичного застосування його розробки. Таким чином студент отримує практичну підготовку до більш серйозних досліджень, таких як курсові проєкти, захисти дипломів та організація дисертаційного дослідження.[4]

Найважливішим завданням у розвитку творчих здібностей студентів є створення певного клімату. Сприятливий психологічний клімат характеризується атмосферою розкутості, взаємної поваги, дружелюбності, делікатності, створює комфорт і умови для творчої роботи. Основною метою заняття є не пошук і вирішення певної суми навчальних завдань, не гонитва за

більш високими показниками, а створення таких педагогічних ситуацій, такої атмосфери, у якій повинна відбутися думка, повинна працювати дитяча інтуїція. [5].

Студенти настільки творчі, що самі подають неординарні ідеї, організовують та використовують оригінальні вправи та заходи: малюють плакати, показують театралізовані сцени, складають вірші, пов'язують відповіді з вирішенням глобальних проблем суспільства, переймаються питаннями економіки та політики нашої країни. Також студенти фотографують такі нестандартні практичні заняття, що дає змогу оформлювати стенди та демонструвати їх на студентських науково-практичних конференціях. У них формується креативність, здатність до висування та реалізації нових ідей, які відрізняються від традиційних схем мислення.

Важливою є і організація самостійної роботи студентів. Де готуються теми творчих завдань з певної дисципліни, які виходять за межі загальноприйнятих програм, відрізняються більшим рівнем узагальненості. Студенти виконують їх у формі домашніх завдань, а потім у ході практичних занять презентують на розсуд викладача та одногрупників. Цей етап дозволяє студентам довести свої знання, уміння, навички та вміння їх використовувати для вирішення конкретних проблем, дозволяє застосовувати креативні підходи, розвиває комунікацію та організаційні здібності. [3]

Такий інноваційний підхід до організації навчально-виховного процесу у вузі дає змогу викладачу виділити окремих студентів, схильних до наукової роботи. Зокрема, результатом такої взаємодії викладача із студентами може стати написання спільних наукових статей. [4]

Отже, можна зробити висновок про те, що розвиток творчого потенціалу студентів має бути цілеспрямованим, методологічно обґрунтованим процесом, адже його метою є формування креативної особистості, максимально адаптованої до вимог сучасності. При цьому ефективність та результативність педагогічного здійснення забезпечується всією логікою побудови змісту навчального процесу, стилем навчання і виховання, відповідними організаційними формами та прийомами. І від того, як викладач і студент будуть враховувати їх у своїй діяльності залежатиме рівень професіоналізму і духовності майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології на уроках. Х.: ВГ «Основа», 2006.
2. Лехновська О. Розвиток творчих здібностей студентів у процесі вивчення технологічних дисциплін у коледжі. Рівне - 2018
3. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України / Е. Лузік // Вища освіта України. - 2006. - № 3. - С. 77-82.
4. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: Монографія / С.О. Сисоєва. — К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014, 404 с.

5. Сучасний урок: інтерактивні технології: Наук.–метод. посіб./О.І.Пометун,Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.:А.С.К.,2003, 192 с.

Карабітська Н.О., ст. викладач
кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківського національного економічного університету

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ЙОГО КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Спілкування є невід'ємною складовою професійної діяльності вчителя. Науковці розглядають педагогічне спілкування як загальну психологічну основу формування гармонійно розвиненої творчої особистості.

На сучасному етапі розвитку української держави особливого значення та актуальності серед інших набуває проблема створення такої системи освіти, яка б забезпечувала формування особистості нового типу, особистості з високим рівнем духовності та культури, здатності творчо мислити, визначати свою позицію, гнучко реагувати на зміни в навколишньому середовищі та створювати їх самостійно. Одним із завдань модернізації освіти в Україні є формування мовної особистості, яка б володіла навичками і вміннями вільно і творчо користуватися мовними засобами при вираженні своїх потреб, інтересів, намірів. Тому особливого значення набуває проблема підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти, покликаних забезпечити виховання активної мовленнєвої особистості, яка б характеризувалася сформованим прагненням заявити про себе, свої можливості, виразити свою індивідуальність, своєрідність, свої здібності, нахили, бажання. У дошкільний навчальний заклад має прийти педагог з високим рівнем комунікативно-мовленнєвої компетентності, адже існує нагальна потреба переорієнтувати кінцеву мету оволодіння рідною мовою з гносеологічного аспекту (вивчення правил, лінгвістичних понять тощо) на "комунікативно-прагматичний", відповідно до якого мова буде, насамперед, інструментом самовираження особистості та засобом спілкування. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є професійна підготовка майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок дітей дошкільного віку, що потребує певних нових напрямів у фаховій підготовці студентів.

Важливою складовою комунікативного чинника є голосові контакти. У ранньому віці їх значення для формування спілкування полягає в тому, що вони є вираженням афективного ставлення дорослого і дитини один до одного, відкривають перед дитиною можливість використання голосових звуків для спілкування. Голосовий контакт триває недовго, і з появою перших слів дитини між нею та дорослим виникає мовленнєвий контакт. Мовленнєві контакти вводять дитину у світ мови і спілкування, розкривають можливості мовлення у вирішенні різних життєвих завдань.

Ігрові методи багатогранні, і кожен з них так чи інакше сприяє розвитку певної навички. З огляду на це виділяють ігри-вправи (кресворди, ребуси, вікторини), ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові та ділові навчальні ігри. Рольові ігри спонукають студентів до психологічної переорієнтації. Вони усвідомлюють, що вони вже не просто учні, які відтворюють зміст вивченого матеріалу перед аудиторією, а особи, які мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення.

Отже, реалізація навчально-виховної взаємодії, педагогічний вплив педагога на дітей здійснюється за допомогою мовлення, тому його специфіка суттєво впливає на ефективність комунікативного процесу. Через це сформованість мовленнєвої культури є важливим показником професіоналізму педагога. Кожен педагог повинен постійно працювати над удосконаленням своєї педагогічної майстерності, від якої багато в чому залежать результати його роботи. Тому необхідно більше уваги приділяти розвитку мовлення, підвищувати вимоги до власної мовної культури, розвивати навички ефективної комунікації та публічних виступів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. – Київ : Ред. журн. Дошкільне виховання, 1999. – 62 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : Навч.-метод. посібник: У 2 кн. Кн. 2. / І.Д.Бех. – Київ : Либідь, 2003. – 344 с.
3. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : [підручн.] / А. М. Богущ, Н. В. Гавриш. [2-ге вид., доп.]. – Київ : Видавничий Дім Слово, 2011. – 704 с.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А.М.Богущ. – Ін- т змісту і методів навч. – Київ, 1997. – 110 с.
5. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. / Н.П.Волкова. – Київ : ВЦ Академія, 2006. – 256 с.
6. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13-16.
7. Гончаренко А.М. Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Упоряд. А.М.Гончаренко. – Київ : КМПУім. Б.Д.Грінченка, 2006. – 40 с.
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М.Фіцула. – Київ : Академвидав, 2006. – 352 с.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

Сучасні актуальні проблеми взаємовідносин суспільства і природи висувають невідкладні завдання й одне з них – виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Це вимагає переорієнтування екологічного виховання на можливість здійснювати випереджувальну підготовку людини до переходу на стратегію сталого розвитку. Отже, суспільство висуває потребу в компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи вирішення їх, а й попереджати виникнення останніх [1].

Здійсненню діяльності щодо формування екологічної культури в освітньому середовищі фахового коледжу передувало розв'язання таких проблем: виділення структурних компонентів екологічної культури, критеріїв, показників і рівнів її розвитку.

«Саме поняття «екологічна культура» засноване на цілісності системи «суспільство – природа» та включає діалектичний синтез екологічних стосунків, екологічної діяльності й екологічної свідомості. У цьому синтезі головним інтегруючим чинником є екологічна свідомість та екологічна спрямованість у діяльності, як основи екологічного управління (рис. 1.1)» [2, с. 36].

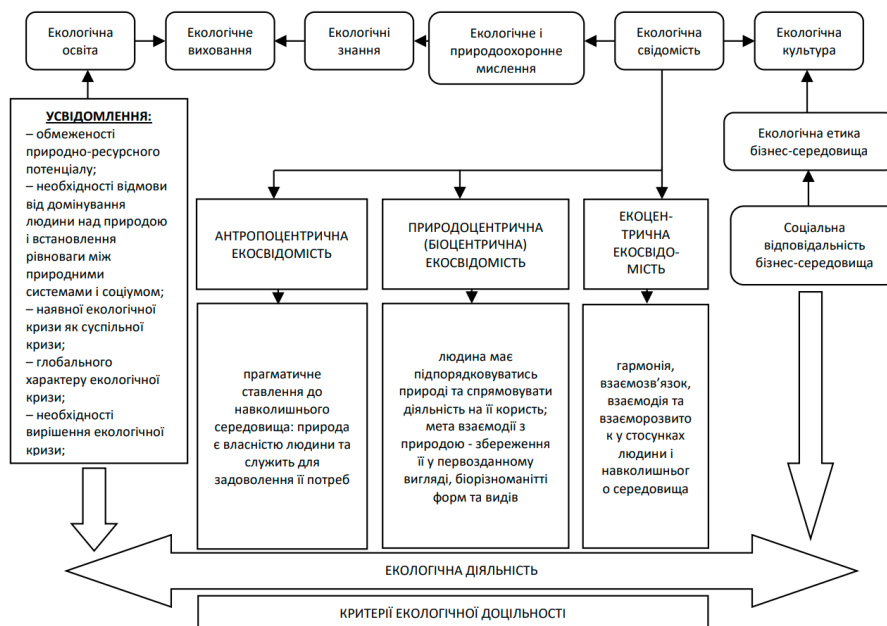

Рис. 1.1. Взаємозв'язок екологічної культури та формування екологічної свідомості в середовищі фахового коледжу.

На думку українського науковця І. Міщенко «екологічний світогляд є своєрідним виходом свідомості на рівень світоглядних проблем, пов'язаних із постановкою, усвідомленням і пошуком засобів подолання глобальних екологічних негараздів. Екологічний світогляд можна розглядати як універсальну систему поглядів на реальний світ і місце в ньому людини.

Уже тепер виявляються результати нового екологічного мислення, свідомості і культури, стверджує науковець, – у всіх країнах спостерігається спалах екологічної законотворчості, що виражається в етичному ставленні до природи, що переростає в світовий рух політичного протесту проти її руйнування. Існують приклади екологічно культурного (ноосферного) ставлення до природи, яке є результатом екологізації процесу освіти та виховання молоді» [3, с. 3].

У Концепції екологічної освіти України «екологічний світогляд визначається як один із основних компонентів екологічної культури, а одним із завдань вищої освіти є формування у студентів високої екологічної культури, глибоких екологічних знань та екологічного світогляду» [41]. Згідно Стратегії ЄЕК ООН у сфері освіти в інтересах сталого розвитку одним із основних стратегічних напрямів розвитку освіти є підвищення рівня світогляду молоді на всіх рівнях освіти, в тому числі і на рівні вищої освіти, задля подальшої професійної діяльності на благо збалансованого майбутнього.

Екологічна культура як специфічне явище має складну структуру, що відрізняється різноманітністю та варіативністю компонентів.

Більшість дослідників виділяють два основні підходи до характеристики структури екологічної культури: по елементний і блоковий.

Серед компонентів екологічної культури науковці – прибічники по елементного підходу виділяють: знання, знання-висновки, світоглядні знання, погляди, цінності, переконання, норми, ідеали тощо.

У структурі екологічної культури майбутніх фахових молодших бакалаврів можна виділити *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісно-практичний і рефлексивно-оцінний* компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент відноситься до оцінного аспекту, пов'язаного із спрямованістю особистості, у тому числі включає мотиви вибору професії, професійну спрямованість особистості.

Оскільки вибір і діяльність відбуваються у суспільстві, орієнтованому на сталий розвиток, цей компонент як особистісні цінності включає ідеали сталого розвитку.

Когнітивний компонент екологічної культури включає систему знань і стійких уявлень про цілісну картину світу в контексті сталого розвитку, закономірності сталого розвитку природи та суспільства, в тому числі освіти.

Емоційно-вольовим компонентом екологічної культури є різні почуття: моральні (почуття патріотизму, почуття обов'язку, відповідальності тощо), інтелектуальні (почуття нового, почуття сумніву, впевненості чи невпевненості). Вольові компоненти екологічної культури виявляються у різних відносинах людини до дійсності (до природи, суспільства, його сталого

розвитку, праці, людей, себе). Крім системи відносин, вольові компоненти екологічної культури включають також готовність до різних вчинків і дій в інтересах сталого розвитку суспільства, через які реалізуються погляди і переконання людини.

Екологічна робота передбачає:

- усвідомлення кожним здобувачем освіти фахового коледжу сутності екологічних законів;
- розуміння причин конфліктів у системі «природа – суспільство» як невідповідності природних і соціальних законів;
- усвідомлення небезпеки глобальних екологічних катастроф та екологічних криз;
- усвідомлення доцільності дій, узгодження їх із законами природи;
- пізнання себе та ставлення до себе та навколишнього світу як до частини самого себе.

Діяльнісно-практичний компонент визначає характер екологічної культури. Оскільки екологічна культура – це система цінностей, переконань в ідеях сталого розвитку, що стала внутрішньою основою поведінки випускника, керівництвом до дії, висунули ідею про безпосередній зв'язок розвиненої екологічної культури та сформованих світоглядних компетентностей.

Рефлексивно-оцінний компонент підкреслює внутрішній характер становлення компонентів екологічної культури та, відповідно, необхідність внутрішньої рефлексії особистості самооцінки їх сформованості.

Під час проєктування й організації умов формування екологічної культури здобувачів освіти фахових коледжів важливо знайти спільні орієнтири, визначити ефективні моделі та технології її розвитку в сучасній українській освіті, а також вивчити потенціал оновлення екологічної освіти та виховання, механізми й умови їх реалізації у практиці роботи освітніх і культурних закладів.

Отже, гостра екологічна криза актуалізує проблему виховання екологічного світогляду особистості на тлі розвитку гуманітарного мислення та гуманістичних політичних поведінкових програм про природу. Нова парадигма освіти одна з пріоритетних, яка визначає напрям екологічної освіти та виховання студентів технічних коледжів, де особливе значення має формування у вихованців екологічної культури, гармонізацію взаємин особистості з природою та особливу увагу варто приділяти екологічній освіті і вихованню, що здійснюється у період формування особистості – в рамках програм навчання у закладах вищої освіти, професійної та фахової передвищої освіти (коледжах і технікумах), професійної (професійно-технічної) освіти та загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Сивохоп Валентина, Опачко Оксана. Сучасний екологічний світогляд Сучасний екологічний світогляд (zakipro.org.ua).
2. Бобровська Н. В., Біліченко О. С., Іваськевич М. В. Напрями й особливості формування екологічної свідомості молоді. Електронне наукове

3. Формування екологічного світогляду молоді : рекомендаційний бібліографічний покажчик / укладач І. О. Міщенко. Запоріжжя : НБ ЗНТУ, 2015. 19 с.

Кріт А.Ю., студентка II курсу
Науковий керівник: викладач кафедри природничих, правових і суспільних дисциплін Кулик А.А.
Вінницький кооперативний інститут

ПОЗИТИВНА МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТА ПІДЛІТКА

Проблема мотивації поведінки і діяльності завжди викликала підвищений інтерес. Адже від мотивації залежить успіх будь якої діяльності, саме вона виступає першою ланкою в структурі поведінки особистості. А мотивація до учіння є основним чинником наскрізної компетентності – «уміння вчитися». Щодо значення мотивації можна почути безліч аргументів: від неї залежить успіх будь-якої діяльності; саме вона виступає першою ланкою в структурі поведінки особистості. І хоча різні теорії неоднаково трактують те, як саме мотивація активізує поведінку, всі сходяться на тому, що люди стають тим більш активними, чим більше вони мотивовані[1].

Регуляторним компонентом навчальної діяльності виступає мотивація навчання, яка не тільки забезпечує високу результативність навчання при безпосередньому педагогічному впливі, але й пролонгує пізнавальну активність студентів і перетворює зовнішню регуляцію в саморегуляцію. Інтерес до мотивації навчання посилюється із впровадженням кредитно-модульної системи навчання, що передбачає суттєве збільшення частки самостійної роботи у навчально-професійній діяльності і орієнтована на «зрілу», відповідальну особистість студента, здатну приймати рішення й діяти самостійно. Перш за все, рівень особистісної зрілості знаходить своє втілення у системі мотивів, які є основою функціонування будь-якого виду діяльності, у тому числі й навчальної [2].

Уточнено структуру навчальної мотивації сучасного студента з урахуванням його вікової специфіки. Виявлено, що у формуванні навчальної мотивації сучасного студента особливо значущим є інтерес до професії: за наявності стійкого інтересу значно полегшується процес розвитку у нього когнітивних (пізнавальних) функцій і професійно важливих умінь. Емпіричне вивчення особливостей мотивації до навчання сучасних студентів показало, що у студентів переважає внутрішня мотивація, над зовнішньою, а це дає змогу говорити, що студенти отримують задоволення від знань у процесі навчання та від самого процесу навчання [3].

Позитивна мотивація до навчання є однією з центральних проблем сучасного освітнього середовища. Її актуальність зумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдань формування в студентів прийомів самостійного придбання знань і пізнавальних інтересів, здійснення в єдності патріотичного, трудового, морального виховання підлітків, формування в них активної життєвої позиції.

Питання формування мотивів до навчання, що є невід'ємним елементом у майбутньому професійному розвитку, є актуальним тому, що сучасні студенти поступово втрачають стимул до навчальної діяльності. Провідною мотивацією для студента повинно виступати бажання вчитися заради досягнення не тільки академічної мети, а й для професійного росту. Тому для успішного навчання, що спрямовуватиме діяльність студентів, вони повинні хотіти активно брати участь в процесі навчання, що можливо при створенні системи стимулів до активного включення у самостійну навчальну діяльність. Для цього необхідно:

1. Використання інтерактивних методів та засобів навчання
2. Особистий приклад
3. Формування позитивного ставлення до професії та навичок
4. Зацікавленість до предмету
5. Повага до особистості студента
6. Демонстрація досягнення студента
7. Співпраця з випускниками [4]

Поняття «навчальна мотивація» розглядається як процес, метод і засіб спонування студентів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного освоєння змісту освіти. Через мотивацію педагогічні цілі швидше перетворюються на цілі самих студентів. Через зміст навчальної діяльності формується певне ставлення студентів до навчальної дисципліни й усвідомлюється його ціннісна значущість для особистісного, в тому числі інтелектуального розвитку. Мотивація навчальної діяльності вимагає:

- ✓ оволодіння студентом знань в майбутній діяльності;
- ✓ створення умов для розвитку мотивів;
- ✓ зацікавленість студента до досліджуваного ним матеріалу;
- ✓ організація практичної та іншої навчальної діяльності;
- ✓ підтримання прагнення у студентів до саморозвитку та самоосвіти.

Таким чином, пріоритетними у навчальній діяльності студента стають самостійна постановка мети і усвідомлення значимості виконуваної діяльності; самостійне освоєння базових знань і умінь; формування і розвиток інтелектуально-пізнавальних процесів, професійної мотивації для досягнення успіху.

У навчанні процес мотивації є безперервним, оскільки вивчення будь-якого навчального матеріалу закладає основу для викладання нового. Мотивація не повинна завершуватись при проходженні чергового відрізка навчання, вона має зберігатися і підсилюватися для подальшого навчання.

Отже, мотивація повинна розглядатися як процес спрямовуючий, регулюючий і активізуючий діяльність суб'єкта навчання[5].

Список використаних джерел

1. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с. ISBN 978-966-194-323-9
2. Мотивація професійної діяльності майбутнього психолога ВВ Шевченко, ДМ Джоган Науковий вісник Миколаївського національного університету імені Сухомилинського. Психологічні науки, 203-206, 2017
3. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ Наталія Бочаріна, Юлія Кучер Наукові перспективи (Naukovi perspektivi), 2022
4. Позитивна мотивація – запорука успіху!
5. Тарханова Татяна Іванівна, Шляхи підвищення мотивації студентів для покращення якості навчання

Лобода І. А., магістр

Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТАРШИХ КЛАСАХ

Зниження рівня здоров'я дітей і підлітків змушує суспільство замислюватися про шляхи поліпшення ситуації не в останню чергу через систему освіти. Варіантом якісних змін у системі шкільної освіти служить необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей шкільного віку. Від ступеня психічного й фізичного стану населення, від його здоров'я залежить благополуччя суспільства в цілому. У зв'язку з цим проблема формування готовності дітей до здорового й безпечного способу життя є актуальною для суспільства.

Головним результатом освіти є готовність і здатність дітей нести особисту відповідальність як за власне благополуччя, так і за благополуччя суспільства, тому дана ідея лежить в основі формування здоров'язбережувальної компетентності [3].

Компетентність здоров'язбереження являє собою не тільки основу біологічного існування людини, але й основу соціального буття людини, у якій підґрунтям є усвідомлення важливості здоров'я та здорового способу життя для всієї життєдіяльності людини [2]

Загалом під поняттям «здоров'язбережувальна компетентність» розуміють:

- характеристики й властивості особистості, що спрямовуються на збереження фізичного, психічного, соціального й духовного здоров'я – свого й оточення;

- динамічну рису особистості, що виявляється в спроможності налагоджувати здоровий спосіб життя, адекватно оцінювати свою поведінку,

реалізовувати свої здоров'язбережувальні погляди й позиції в різних, у тому числі несприятливих, умовах, виходячи із засвоєних моральних норм і принципів;

- ціль та продукт навчально-виховної роботи, які мають на увазі включення до здорового способу життя, відмову від шкідливих звичок, знання й застосування правил особистої гігієни;

Психофізіологічні й соціокультурні особистісні перетворення, властиві старшого шкільному віку, указують на значимість даного вікового етапу в становленні й розвитку особистості, визначають необхідність більш глибокого й ретельного вивчення й розуміння особливостей учня з метою підвищення ефективності здійснюваної з ним навчально-виховної роботи, у тому числі й у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності [3, с. 338].

Сучасні виховні заходи мають бути здоров'язберігаючими, здоров'яформуючими, здоров'язміцнюючими, спрямованими на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, учити культури здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок. Такий підхід зобов'язує педагога бути взірцем здорової людини.

Потрібно намагатися організувати навчання здоровому способу життя так, щоб воно було системним і сприяло гармонійному розвитку психофізичних здібностей учнів. Така робота передбачає:

- по-перше, вивчення уявлень дітей про здоровий спосіб життя і розробки методів оцінювання здоров'я індивіда;
- по-друге, формування свідомості і культури здорового способу життя;
- по-третє, розробку методик виховання в учнів здорового способу життя.

Націлювати своїх вихованців на усвідомлення того, що майбутнє кожного – за здоровим поколінням, бо фізично й морально здорова людина здатна творити та приносити користь іншим людям. Вони повинні чітко розуміти, що для того, щоб сформувані здоров'я, треба знати, як воно закладається, зберігається й руйнується, від чого залежить.

Результатом сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як показник вихованості, що забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок формування, відтворення та зміцнення здоров'я і характеризується високим рівнем культури, поведінки учнів стосовно власного здоров'я та здоров'я оточуючих [1].

Формування засад здорового способу життя, культури здоров'я, підвищення їх виховних можливостей потребує від педагогів максимальної уваги до формування мотиваційної сфери підростаючого покоління в прагненні бути здоровими.

Працюючи над проблемою «Формування здоров'язбережувальних компетентностей школярів», вчителі повинні поставити перед собою мету:

- створити й забезпечити такі умови, що сприяють збереженню та зміцненню фізичного та психічного здоров'я учнів;
- формувати ключові компетенції, урізноманітнюючи прийоми, форми, методи виховання;

- здійснювати перехід від інформаційного підходу до діяльнісного з використанням здоров'язберігаючих та інтерактивних технологій;
- використовувати групову, індивідуальну роботи, педагогічні програмні засоби;
- виховувати особистість, здатну вести здоровий спосіб життя, жити в гармонії зі світом і з собою.

Реалізація поставленої мети можлива за умов розв'язання таких завдань:

- проводити систематичну роботу з питання самоосвіти;
- здійснювати діагностику психологічних, фізичних, вікових особливостей учнів;
- створювати атмосферу співтворчості «учитель-учень»;
- виховання в учнів культури здоров'я — комплексу особистісних якостей, які спрямовані на збереження й зміцнення здоров'я, посилення мотивації щодо ведення здорового способу життя, підвищення відповідальності за особисте здоров'я.

Проблему формування здорового способу життя можна вирішити за допомогою бесід: «Виконуй правила особистої гігієни», «Загартовуй свій організм», «Елементи оздоровчих технологій», зустрічей з медичними працівниками, тренінгів «Я і моє здоров'я». Організую пізнавальні години «Здоров'я потрібно цінувати», засідання клубу «Шкідливі звички», диспут «Харчування. Корисні поради істини здоров'я».

Виховуючи шанобливе ставлення до сім'ї, родини, людей, можна практикувати тренінги, інтерактивні бесіди, години спілкування: «Підлітки та їх батьки. Грані взаєморозуміння», «Сім батьківських заповідей», «Один день без нотацій», години спілкування: «Як стати товариською людиною», «Як критикувати, не ображаючи», турнір лицарів, бал «Ввічливості». Такі заходи сприяють формуванню в учнів необхідних комунікативних та соціальних компетентностей, вихованню моральної культури. Разом із батьками організовувати родині свята.

Враховуючи екологічні проблеми сьогодення, задля виховання ціннісного ставлення до природи організовувати екскурсії, екологічні тренінги, акції: «Природа – наш дім», «Екологічна мозаїка», «Себе я бачу в дзеркалі природи», виступи агітбригади «Здоровані».

Отже, аналіз та узагальнення наукової та методичної літератури дає змогу стверджувати, що формування здоров'язбережувальних компетентностей у системі освіти пов'язується з використанням комплексу заходів, до яких відносимо: медичні, фізкультурно-оздоровчі, лікувально-оздоровчі, реабілітаційні, соціально-адаптаційні, екологічні та забезпечення безпеки життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Ващенко О. М. Особливості навчання учнів в умовах здоров'язбережувальної педагогіки. URL: http://www.ippo.org.ua/files/..._2011/0911/2.doc.

2. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. Здоров'я та фізична культура, 2006. № 8. С. 1-6

3. Здоров'я – 21: Основи політики досягнення здоров'я для всіх в Європейському регіоні ВООЗ: введення. Копенгаген: ВООЗ (Ерб), 1998. № 5. (Європейська серія по досягненню здоров'я для всіх).

Monika Malgorzata Bialoszycka², студент
Наукові керівники: к.б.н., доцент кафедри біологічної хімії
Истошин В.М¹,
к.м.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку
Пачевська А.В¹

¹*Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова*

²*Wydział Lekarski, Collegium Medicum, Warmińsko-Mazurski Uniwersytet, Olsztyn, Polska*

РОЗВИТОК МОБІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність. Швидке зростання кількості додатків і зниження вартості підключення до Інтернету є основними факторами, що впливають на динамічне поширення кількості бездротових пристроїв, а отже, і вартості мобільного ринку. Розуміння ролі мобільних технологій також стає викликом для сучасної освіти, яка стикається з новими можливостями та потребами покоління, що росте в симбіозі з віртуальним світом. Доступність мобільних пристроїв також встановлює нові тенденції та революціонує спосіб спілкування один з одним, спосіб отримання інформації та прийняття рішень. Завдяки мобільним пристроям є можливість доступу до Інтернету незалежно від місця та часу, що змінює наш спосіб життя, навчання та праці. Епідемія COVID19, широкомасштабна війна в Україні зробили використання мобільних технологій потребою часу, а також відповіддю, серед іншого, до вербалізованих очікувань учнів та студентів.

Мета. Визначити значення мобільної освіти в сучасних реаліях України.

Виклад основного матеріалу. Тренд m-learning (мобільного навчання) вже кілька років розвивають ентузіасти сучасної освіти. Найпростіше (технократичне) визначення m-learning, домінуюче в літературі, визначає його як «навчання з використанням портативних пристроїв, таких як: мобільний телефон, iPod, планшет, портативна PlayStation. Тривалий час була дискусія, чи можна щось дізнатися за допомогою мобільного телефону? Незважаючи на широке поширення мобільних технологій, m-learning не користувався широко в освіті, особливо в Україні. На це навчання дивилися з обережністю, як на примху, і досягнення важливих освітніх цілей за допомогою мобільного телефону виглядало малоімовірним. Більшою довірою користувався комп'ютер з його все більш досконалим програмним забезпеченням і різноманітними

зручностями. Тривалий час m-learning розглядалось як «освітній гаджет», а не як використання цінних сучасних освітніх інструментів.

Досить цікава історія становлення m-learning. У 2001 році було започатковано загальноєвропейську програму досліджень і розробок щодо використання мобільних технологій у навчанні основним навичкам – письму та рахунку. Проект був спрямований на людей віком 16-24 років, які перебували у групі ризику соціального відчуження, тобто перебували поза формальною системою освіти, були низькокваліфікованими працівниками або безробітними. Початкові дослідження використання мобільних телефонів проводилися у Великобританії, Швеції та Італії. У Великій Британії дослідження показали, що до 80% молодих бездомних мали та користувались мобільними телефонами. Персональний характер мобільних телефонів, їх постійна присутність у користувача та їх важливість у побудові стосунків між людьми – усе це було використано для створення умов для індивідуального навчання та навчання у співпраці з іншими. У проекті використовувалися SMS-повідомлення, додаток voiceXML (що дозволяє вести інтерактивний діалог між людиною та пристроєм) і графічні повідомлення. Навчальні матеріали також були доступні через Інтернет та телебачення. Контент був розроблений так, щоб бути максимально пов'язаним із реальністю – наприклад, він включав серіал про переїзд двох героїв у квартиру, а сцени мали допомогти вивчити відповідну лексику, корисну в питаннях, пов'язаних із житлом. Іншим прикладом, спрямованим на вдосконалення навичок читання та письма, були вікторини, наприклад, пов'язані з чемпіонатом світу з футболу. VoiceXML використовувався для доставки інтерактивних історій, тестів із простою інформацією, інструкціями та нагадуваннями через SMS. Оцінка проекту була спрямована більше на вимірювання змін у ставленні до навчання, ніж на вивчення досягнень учасників. У першому етапі проекту, який тривав тиждень, брали участь 34 особи. Реакція учасників була дуже позитивною.

В Україні поряд із широким застосуванням айфонів та смартфонів для дистанційного навчання, ще немає великих проектів m-learning. Немає наукових праць, у яких би вивчали цінність і користь m-learning. Ще немає досліджень, які б показали довгострокові наслідки m-learning (особливо у воєнний час). Слід припустити, що включення в навчальний процес власних пристроїв учнів та студентів підтримає та посилить їх мотивацію до навчання. Школи та університети не можуть ізолюватися від ресурсів та інструментів, які пропонує віртуальний світ. Робота на планшеті чи смартфоні дозволяє викладачу мати більш індивідуальний підхід до студента та реалізувати багато творчих рішень і стилів викладання. Правильно використані інструменти дозволяють залучати студентів до навчання різними способами, наприклад, через різні види онлайн-діяльності та освітніх проектів. Ефективне запровадження BYOD (Bring Your Own Device) у школах та вузах потребує значної відданості та постійного бажання самоосвіти від педагогічного персоналу та керівників навчальних підрозділів. Але доступ до обладнання та програм не призведе до очікуваних змін, якщо вони не підтримуються новою

методологією. Тому важливо забезпечити баланс між технологічними змінами та відповідними змінами в організації навчального процесу, включаючи включення до навчального процесу інструментів, якими зараз володіє кожна молода дюдина.

Сьогодні вже видно, що m-learning, незважаючи на його потенціал для навчання протягом усього життя, має свої значні обмеження. Воно не дасть студенту вичерпних знань у певній галузі науки, оскільки через мобільні пристрої неможливо передавати великий обсяг навчального контенту. Великі обсяги вмісту у вигляді тексту не працюють (навіть через кишеньковий комп'ютер) через розмір дисплеїв – навіть якщо вони стають більшими та з вищою роздільною здатністю, читати довгі тексти таким чином обтяжливо. Більше того, щоб отримати доступ до потрібного матеріалу (наприклад, розміщеного на спеціальному сайті), потрібно робити численні кліки на клавіатурі пристрою, що обтяжливо для користувачів. Рішенням цього питання може стати так званий QRcode17 - квадратний штрих-код, який дозволяє швидко отримати доступ до потрібних даних – у випадку мобільного телефону – фотографування коду (його сканування) відразу відкриває потрібну сторінку з даними, для яких призначений код, без необхідності неодноразово переходити від сторінки до сторінки, перш ніж досягне потрібної інформації. Мобільні телефони поглинають увагу і часто заважають іншій діяльності як користувача, так і його оточення. Крім того, економічний аспект продовжує відігравати важливу роль у розвитку m-learning. Найкраще оснащені мобільні телефони, які є інструментами, що дозволяють займатися творчістю, коштують дорого, і більшість потенційних учасників безперервної освіти не мають таких пристроїв. Крім того, деякі рішення m-learning, які використовуються для конкретних проектів, потребують спеціального програмного забезпечення, що також передбачає додаткові фінансові витрати.

Висновок. Мобільні пристрої можуть стати цінними освітніми інструментами, які дають можливість для швидкого розвитку, але якщо їх використовувати неправильно, вони можуть сприяти неуспішності навчання. Робота з новими технологіями потребує не лише знань і навичок від викладачів, а й продуманого включення навчання за допомогою телефону в загальну навчальну програму, а отже, вкладення часу в підготовку цифрових ресурсів і впровадження вдосконалень у існуючі навчальні матеріали.

Список використаних джерел:

1. BBC Mobile Learning Site, <http://www.bbc.co.uk/mobile/learning/>.
2. Cooney G., Keogh K.A. Use of Mobile Phones for Language Learning and Assesment for Learning, a Pilot project, Learnosity. G.Cooney, K.A.Keogh.
3. Hojnacki L. Mobilna edukacja. M-learning, czyli (r)ewolucja w uczeniu sie (poradnik dla ucznia). Hojnacki L. Warszawa: Wyd. I, 2011.34 s.

Мусієнко І.С., студент
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист Янчук Н.А.
ВСН «Вінницький фаховий коледж НУХТ»

WAKELET - ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ РЕСУРСІВ

Життя в інформаційному суспільстві давно і нерозривно пов'язане з використанням різноманітних електронних ресурсів. Однією з основних компетентностей молодшого фахового бакалавра є інформаційно-комунікаційна компетентність – здатність студента використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для використання особистісних і суспільно значущих завдань. Щоб формувати конкурентоспроможного фахівця та успішну особистість в електронному інформаційному середовищі необхідно органічне використання ІКТ під час навчання. Їх впровадження в тому чи іншому масштабі в освітній процес спричинене розумним прагненням учасників цього процесу зробити викладання і навчання більш ефективним і менш трудомістким. Крім того, це пов'язано з динамічним зростанням питомої ваги інформаційних технологій в сучасному суспільстві і освітньому середовищі як невід'ємної і найбільш прогресивної його частини в контексті глобальних, інтеграційних процесів.

Сьогодні вкрай важливо для викладачів закладів фахової передвищої освіти розуміти (ЗФПО), як цифрові технології можуть підтримувати комунікацію, співпрацю, творчість та інноваційність.

У процесі освітньої діяльності викладачам ЗФПО необхідно:

- створювати різні типи сторінок, такі як замітки, бази даних, списки завдань;
- зберігати, організовувати та обмінюватися різноманітними типами інформації: конспекти лекцій, електронні журнали; посилання на відео та інші події;
- мати спільні простори для колективної роботи та співпраці над навчальними матеріалами;
- зберігати велику кількість інформації в одному місці для структурованої організації документів та навчальних матеріалів та мати доступ до них з будь-якого пристрою.

Величезна кількість корисної інформації поширюється через соціальні мережі, в інтернет-просторі, електронних засобах і питання її збереження, систематизація, швидкого пошуку та оперативного застосування є достатньо актуальною задачею.

Однією з найвідоміших платформ для організації навчальних матеріалів є Wakelet. Це зручний та простий інструмент, який може перетворитися на справжню чарівну паличку в умовах дистанційного навчання (та й не тільки).

Wakelet (<https://wakelet.com>) - платформа, популярність якої швидко розповсюджується серед педагогів у всьому світі. Вона дозволяє швидко організовувати та обмінюватися контентом зі своїми студентами, надавати цифрові завдання та створювати портфоліо. Завдяки платформі кожен має можливість започаткувати інтерактивні колекції, оздоблюючи свої сторінки відео, повідомленнями соціальних медіа, доповнюючи статтями, подкастами, зображенням, нотатками та інше. Можна змінювати макети, реорганізувати вміст і робити оновлення в будь-який час, що значно допомагає у плануванні і поширенні інформації. Особливістю Wakelet є можливість відображати будь-який онлайн контент, підвищуючи зацікавленість у створенні своєї цифрової розповіді, що стає все більш важливим для педагогів.

Ресурс доцільний при дистанційному навчанні для створення завдань творчого характеру та проектів. Студенти можуть створювати проекти самостійно, а також є режим колаборації. Достатньо викладачу створити таке посилання. Колекції, зроблені в Wakelet, можуть бути приватними, публічними або не включені до списку (напівпублічні).

Як це працює?

Для початку потрібно зареєструватися. Перейдіть за посиланням – відкриється головна сторінка сайту. Зверніть увагу: сервіс англomовний, проте ви можете скористатися вбудованим у браузер перекладачем. Натисніть кнопку «Зареєструватися» – ви перейдете на наступну сторінку, де платформа запропонує зареєструватися за допомогою облікових записів Google, Microsoft, Facebook, Apple, Clever або ж просто через електронну пошту.

Наступним кроком Wakelet запропонує вам розказати трохи більше про себе, зокрема, вказати, у якій сфері ви працюєте, а отже – для чого та як використовуватимете Wakelet (рисунок 1).

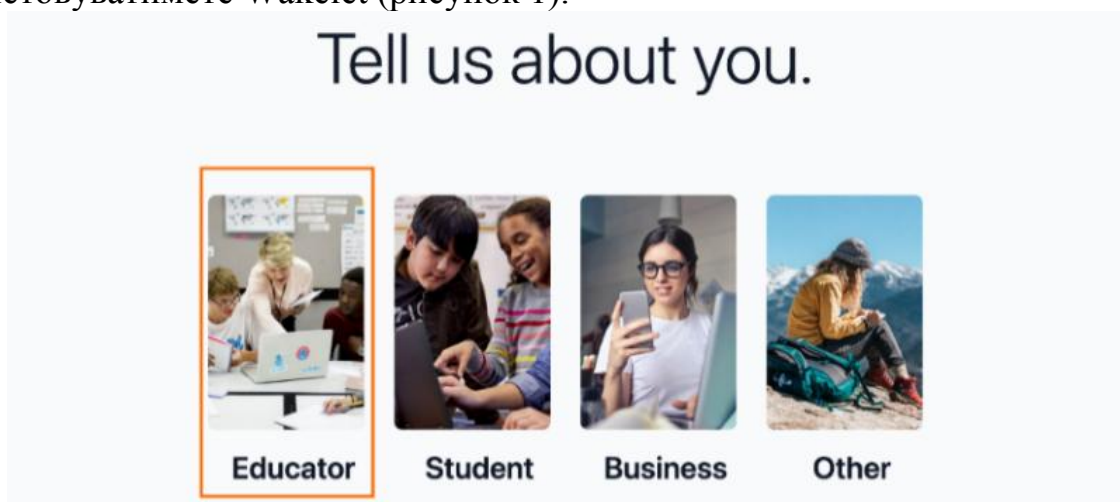

Рисунок 1

Додатково сервіс попросить вказати, з якої ви країни, та на якому рівні викладаєте або навчаєтесь. Готово! Перед вами відкриється робоче поле, де ви можете створити свою першу колекцію матеріалів.

Програма частково безоплатна та, має кілька тарифних планів. Користуючися безкоштовним планом, ви можете створювати необмежену

кількість колекцій для будь-якої кількості предметів. Додатково можна створити три спільні колекції та видати чотири збірки – для початку всього цього цілком достатньо. До речі, Wakelet пропонує цікаві тарифи для закладів освіти.

Спробуємо створити першу колекцію. Для цього натисніть на синю кнопку «Створити колекцію» у правому верхньому куті екрана.

Перед вами відкриється редактор колекцій. Насправді працювати з ним дуже просто завдяки інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу. Отже, ви можете дати назву своїй колекції, додати опис, а також – обкладинку та фон (для цього оберіть меню «Дизайн» у верхньому правому куті екрана). Після цього можна додавати потрібні вам медіаматеріали:

- текст;
- картинки;
- закладки з браузера;
- посилання на відео з YouTube;
- PDF-файли;
- посилання на файли з Google Drive, OneDrive, Cloud Express.

Готовою колекцією можна поділитися з іншими. Для цього натисніть кнопку «Поділитися» у верхньому правому куті екрана та оберіть варіант, який вам найбільше підходить.

Ще одна корисна функція – вкладка «Досліджуйте», яку ви знайдете на лівій бічній панелі платформи. Там ви побачите колекції, створені іншими викладачами, тож зможете отримати чимало корисної інформації.

Ідеї роботи із Wakelet:

- створювати колекції навчальних матеріалів до занять або окремих тем;
- створити віртуальний порадник, у якому студенти знайдуть відповіді на всі свої запитання;
- створити ознайомчу сторінку для новеньких;
- зібрати всі домашні завдання за рік та розділити за темами;
- створити окрему колекцію для різноманітних ідей студентів - вони матимуть можливість підвантажувати до неї власні цікаві матеріали;
- створити колекцію, де будуть зібрані матеріали для творчих робіт для більш активних студентів;
- зробити колекцію для викладачів, аби ділитися із колегами корисними матеріалами.

Wakelet- потужний інструмент, який економить час та допомагає бути продуктивніше внаслідок єдиного простору, в якому зібрані замітки, документи, проекти. Wakelet відмінно підходить для усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Офіційна сторінка Wakelet URL: <https://wakelet.com/>.
2. Побіженко І. О. Перспективи використання хмарних технологій для організації навчального процесу у вищих навчальних закладах / І. О.

Побіженко, Т. Г. Білова, В. О. Ярута. URL: www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/4136/zhups_2014_4_42.pdf

3. Система управління електронними ресурсами. Національний педагогічний університет України імені М. П. Драгоманова. [Електронний ресурс] // Сайт системи підтримки дистанційного навчання Національного педагогічного університету України імені М. П. Драгоманова. – URL: <http://www.dn.npu.edu.ua/>

Омелько М.А., викладач
ВСП «Могилів-Подільський технологіко-економічний фаховий коледж ВНАУ»

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ СПІВПРАЦІ «ВИКЛАДАЧ-ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ» ТА ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧА ЯК ОСОБИСТОСТІ Й МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА

Модель педагогічної співпраці «викладач – здобувач освіти» має на увазі двостороннє співробітництво, засноване на єдності поставлених цілей і завдань, а також ініціативність та активність суб'єктів навчального процесу. У будь-якому випадку педагогічна взаємодія є координованим процесом, що орієнтований на досягнення певних цілей в освітньому процесі.

Важливим фактором плідної педагогічної спільної діяльності в нинішніх умовах навчання є практична готовність викладача, для успішної реалізації якої необхідно бажання особистого і професійного зростання, наявність творчого потенціалу, набуття досвіду роботи з інноваційними методами викладання. Важливою ознакою психологічної підготовленості суб'єктів навчання є недопущення або повна відсутність конфліктних ситуацій в рамках спільної діяльності «викладач – студент». Обраний викладачем стиль подачі нової інформації повинен бути підпорядкований інтересам студентів і повністю виправдовувати їх очікування. Результативність педагогічної взаємодії під час навчання передбачає високий ступінь розвитку почуття відповідальності, прогресивні устремління його учасників, двосторонній обмін практичним досвідом.

Саме тому виховання здобувача як особистості й майбутнього професіонала здійснюють не тільки при викладанні дисциплін, проведенні аудиторних занять, а й в позааудиторний час. Правильно організована робота зі студентами у позанавчальний час дозволяє удосконалити уміння і навички пошуку необхідної економічної інформації; сформує комунікативну компетентність, що дозволить на високому рівні володіти словом, доводити свою думку, переконувати, адже ці вміння є запорукою успіху в будь-якій галузі діяльності; залучити студентів до активної життєвої позиції; застосувати інноваційні методи навчання, у тому числі інформаційні; сприятиме формуванню та закріпленню навичок самостійної, індивідуальної та групової роботи; залучатиме студентів до експериментальної, пошукової та

дослідницької роботи; формуватиме в гуртківців уміння шукати аналогії, систематизувати, класифікувати економічні явища.

Працюючи над урізноманітненням аудиторної та позааудиторної роботи впродовж останнього часу брала участь у організації та проведенні таких заходів:

- олімпіади з фахових дисциплін «Облік і звітність у бюджетних установах», «Фінансовий облік», «Казначейська справа»;

- конкурси професійної майстерності «Турнір бухгалтерів», «Кращий бухгалтер»;

- зустріч студентів груп економічних спеціальностей з фахівцем з питань профорієнтації міської філії Вінницького обласного центру зайнятості Ротар С.І. з актуальних питань щодо працевлаштування, сучасних способів пошуку роботи;

- I-II дистанційні тури Всеукраїнської олімпіади з бухгалтерського обліку серед студентів коледжів у технікумів у 2019-2020, організованій Національним університетом «Львівська політехніка», в якому взяли участь студенти Бурлак І., Бойко А., Горбей К., Штогрін А., Ярмолюк О., Слободян Ю. За результатами олімпіади Слободян Ю. зайняла III місце. В 2022-2023 навч. році участь в олімпіаді взяли студенти Зімборська О., Рязанов В.;

- проведено екскурсії до управління Державної казначейської служби України, Пенсійного фонду, податкової інспекції, СТОВ «Агрокрях», місцевої райдержадміністрації;

- презентації спеціальності «Облік і оподаткування» на Дні відкритих дверей, відвідування Дня відкритих дверей у Вінницькому національному аграрному університеті;

- відеозустрічі під час теоретичних занять в групі Б 63/9-21 із практикуючим бухгалтером бюджетної установи Цуцман Ю.М.;

- пізнавальна екскурсія професійного спрямування до бухгалтерії коледжу;

- зустріч із фахівцем з обробки та внесення бухгалтерських даних філії ТОВ «МХП-АГРОКРЯЖ» «Вендичанський елеватор» Хмельовською Д.М. для студентів групи Б 61/9-19 під час навчальної практики з фінансового обліку.

Систематично залучаю студентів коледжу до участі у Всеукраїнських конкурсах «Фінансова грамотність» та «Фінанси плануй – Україну будуй!» від ТОВ «Всеосвіта», що спрямований на підвищення кількості фінансово свідомих громадян, підвищення рівня знань з фінансової грамотності населення. За результатами конкурсу студенти отримують як призові місця, так і сертифікати учасників.

В роботі з обдарованою молоддю залучаю їх до участі в конференціях різного рівня. Наприклад,

- 1) Міжнародна науково-практична конференція здобувачів освіти та молодих вчених «Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації» (Вінницький кооперативний інститут, 23-24 листопада 2021 р.) –

залучено студентку групи Б 61/9-19 Ющук Д., яка підготувала публікацію на тему «Вплив податків та зборів на обсяги бюджетів» та отримала сертифікат;

2) I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (Кам'янець-Подільський державний інститут, 01.02.2022 р.) – залучено студентку групи Б 61/9-19 Ющук Д., яка підготувала публікацію на тему «Сучасний стан бухгалтерської професії в умовах діджиталізації» та отримала сертифікат.

3) 20.04.23 р. студенти групи Б 62/9-20 взяли участь у III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки, обліку та фінансів в Україні» на базі ВСП «Ірпінський фаховий коледж НУБіП». Для цього підготували статті на теми: Особливості автоматизації обліку підприємств елеваторної промисловості (Мельник В.), Роль контролю у веденні обліку розрахунків по соціальному страхуванню (Рязанов В.)

4) студентка групи Б 62/9-20 Мамаєва О. взяла участь у VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтавський ДАУ, 30-31.03.2023р.). З цією метою підготувала доповідь на тему «Облікова політика в системі управління підприємством», яка була опублікована у збірнику;

5) з метою розвитку творчих здібностей, підвищення інтересу до здобуття фаху 02.12.2022 р. студенти групи Б 62/9-20 взяли участь у VI учнівсько-студентській конференції «Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного розвитку країни», що організовувалася Черкаським відділенням академії економічних наук України. Для участі підготували доповіді на теми: «Економічний аналіз, його завдання та зв'язок з вітчизняними освітніми реформами» (Рязанов В.), «Законодавче регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні» (Кордонець В.). Студенти отримали сертифікати за участь у конференції;

6) студентка групи Б 62/9-20 Зімборська О. взяла участь у Всеукраїнській науково-методичній конференції «Економіка, фінанси, облік і аудит: проблеми та перспективи розвитку» (МОН, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти, Чернівецький фаховий коледж технологій та дизайну, 25.05.2023 р., м. Чернівці).

Як свідчить власний досвід роботи зі студентами, професійно-педагогічна співпраця як навчально-виховний засіб та умова, покликана забезпечити порозуміння між викладачем і здобувачами освіти, є невичерпним джерелом для вдосконалення не лише обміну інформацією та виховного впливу, а й морально-психологічного клімату в колективі, формування успішного професіонала своєї справи.

Список використаних джерел

1. Кіндрацька Л.М. Комплекс облікових дисциплін під час підготовки бакалаврів / Л. М. Кіндрацька // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». - 2009. - № 647.

3. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: Наукова доповідь за дисертацією на здобуття наук. ст. д.ек.наук, 08.00.09. – Житомир, 2007.

Ускова Тамара, старший викладач

Харківський Національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ КОНКРЕТНИХ ПРОБЛЕМ ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Онлайн навчання є найбільш потрібним завдяки різним приводам глобального характеру, тому ця форма набирає найбільшого поширення. Однією з найбільш важливих тенденцій сучасного життя є суттєве зростання міграції, що змушує людей шукати будь-які доступні можливості набуття знань з іноземних мов. Онлайн курси іноземних мов дають студентам можливість вдосконалити свої мовні навички і приєднатися до міжнародної професійної спільноти з більшою впевненістю. Але водночас онлайн викладання є своєрідним викликом викладачам, який зумовлений різницею між традиційною та онлайн формами викладання. Останнім часом онлайн-освіта та проблеми, пов'язані з нею, знаходяться в центрі уваги багатьох закладів у всьому світі. Було опубліковано багато робіт дослідників і практиків, серед яких Дж. Салмонс, П. Редмонд, Л. К. Л. Комптон, Дж. Стерн, С. Беннет Л. Лок'єр та багато інших, які аналізують проблеми адаптації викладачів до онлайн-викладання та дають безцінні поради щодо вирішення майбутніх проблем. Онлайн-навчання базується на інтернет-платформах.

Професори подають інформацію в різних формах. У разі вивчення іноземної мови викладачі можуть підготувати лекції чи презентації та провести їх онлайн, щоб студент міг ознайомитися з матеріалом, який буде обговорюватися на уроці. Попередній перегляд матеріалу робить обговорення на уроці більш змістовним і розкриває питання, які необхідно з'ясувати. Це спосіб мотивувати студентів робити внесок у процес навчання, даючи чіткіше уявлення про моменти, які вони вважають складними або незрозумілими, щоб викладачі могли допомогти їм навчатися ефективніше. Онлайн-спілкування між викладачами та студентами організовано у формі студентоцентризму віртуальний клас. В онлайн-режимі викладачі можуть налаштувати заняття відповідно до конкретних потреб групи.

Онлайн-освіта визнається і приймається як незамінна в сучасних умовах більшість навчальних закладів. Це дає широкі можливості для студентів отримати доступ до навчання, яке було б неможливо інакше. Але з іншого боку ця форма навчання має значні недоліки, на які наголошують викладачі та викладачі. Зазвичай вони скаржаться на відсутність прямого контролю за учнями. Зростаюча залежність від технологій і пристроїв, потреба в додатковому навчанні та навчанні як для викладачів, так і для студентів є спільною проблемою.

Проблеми, які потрібно вирішувати в режимі онлайн-навчання, включають безперервне навчання та орієнтацію для викладачів щодо використання технологій, віддалений моніторинг студентів, роботу зі зміною поведінки та ставлення студентів та підтримку захисту даних, конфіденційності та гідності. Вивчення мови онлайн вимагає зовсім іншого підходу до навчання. Одним із загальноновизнаних методів вивчення слів і розширення словникового запасу є побудова карт слів навколо базових слів теми та створення речень із ними. Карти слів можуть бути організовані за різними принципами. Наприклад, основним словом є іменник, оточений дієсловами чи прикметниками. Щоб карта слів була більш яскравою, частини мови забарвлюються по-різному. Прості карти слів можна розширити, додавши синоніми чи антоніми до дієслів чи прикметників. Вони повинні бути забарвлені однаково або, у випадку антонімів, по-різному. Для активізації словникового запасу ставиться домашнє завдання скласти якомога більше речень із поданими словами або скласти з ними розповідь. Частина групи може написати позитивну історію, а інша – негативну.

Оскільки онлайн-освіта стала основною формою навчання, яка швидко розвивається, існує життєва необхідність у зворотному зв'язку з колегами та студентами. Викладачі та викладачі повинні стежити за публікаціями в письмових та онлайн-джерелах і бути відкритими для обміну думками щодо вирішення поточних викликів, які виникають із розвитком онлайн-освіти. Цей та інші документи можуть виявитися корисними як основа для професійної дискусії.

Список використаних джерел

1. Марі, Л. - Онлайн-спілкування у вивченні та викладанні мови. Нью-Йорк, 2007.
2. Стерн, Дж. - Вступ до онлайн-викладання та навчання. Міжнародний журнал наукової освіти, 2018.
3. Кетлін Грейвс – розробка мовних курсів. Посібник для вчителів. Cengage Learning, 1999
4. Бетсі Перріш – навчання дорослих, які вивчають англійську мову. Практичний вступ. Cambridge University Press, 2019

СЕКЦІЯ 14. Психологічні науки

Білик І. Д, молодший бакалавр

Науковий керівник: д.п. н, проф. кафедри права

Штифурак В. Є.

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

УСПІШНЕ ІНТИМНО-ОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

До базових категорій психологічної науки належить спілкування, як процес, що забезпечує обмін інформацією, взаємодію на її основі та емоційні реакції, як відповідь на попередні компоненти. Поза спілкуванням особистість

не формується, однак, є вікові періоди надважливі для реалізації основних функцій, розгортання індивідуальної «програми» розвитку кожного індивіда. У цьому сенсі увага дослідників звернута до старшого підліткового та юнацького віку. Спілкування з ровесниками в цей період виконує інші функції, аніж спілкування з дорослим; воно має інтимно-особистісний характер. Взаємини діляться на дружні та товариські. А юнацька дружба виконує функцію психотерапії, підтримки, самоповаги. Змістом такого спілкування є реальне життя: проблеми спільної учбової діяльності, громадська робота, спільне дозвілля, розваги, спорт. У бажанні дружити з ровесником проявляється прагнення до рівноправного спілкування. Для ранньої юності характерною є ідеалізація друзів і самої дружби. Юнацька дружба не тільки схильна до сповіді, але і дуже емоційна. Часто навіть ті, хто мають друзів, переживають самотність через нездатність виразити у спілкуванні повноту почуттів. Спочатку дружба відтісняє батьківський вплив, а потім їй самій доводиться потіснитися іншому почуттю – кохання. Емоційна напруга дружби зменшується з появою кохання. Однак, це почуття дуже часто підсилює потребу в другові, з яким можна порадитися, поділитися переживаннями [4;с. 60-61].

Якщо емпатія й любов можуть бути односторонніми, то дружба такою бути не може. Вона допускає міжособистісну атракцію, тобто вияв дружніх почуттів з обох сторін. Лише в цьому разі дружба може виконувати функції задоволення емоційних потреб, взаємного пізнання, соціальної взаємодії й діалогу особистостей, що набуває характеру «особистих» (інтимно-довірливих) взаємин. Крім того, дружба порівняно з симпатією, потягом, любов'ю має більш усвідомлений, прагматичний характер. Інтимно-особистісний рівень міжособистісного спілкування вирізняється домінуванням емоційного ставлення партнерів зі спілкування один до одного і націлений на задоволення їхніх потреб у спілкуванні, співчутті, співпереживанні, розумінні. А емоція – це специфічна форма взаємодії людини з навколишнім світом, з середовищем, спрямована на пізнання світу та свого місця в ньому через саму себе [5,с.49].

Аргайл М. зазначає, що дружба в ієрархії цінностей людей займає вище місце, ніж робота й відпочинок, але поступається шлюбу або сімейному життю. Дружба найважливіша для молоді з підліткового віку до вступу в шлюб, а тому зростає і цінність інтимно-особистісного спілкування. М. Аргайл виокремив три причини дружби, за якими встановлюються дружні відносини:

- брак матеріальної допомоги й інформації, хоча друзі забезпечують її меншою мірою, ніж сім'я або товариші по роботі;
- брак соціальної підтримки у вигляді ради, співчуття, довірливого спілкування;
- спільні заняття, спільні ігри, спільність інтересів [1,с. 231-232].

Тому, як наголошує Т. Дучимінська, варто окремо говорити про інтимно-особистісне спілкування – взаємодію, що оснований на особистих симпатіях, – «я» і «ти». Змістом такого спілкування є співучасть в проблемах один одного. Інтимно-особистісне спілкування виникає за умови спільності цінностей партнерів, а співучасть забезпечується розумінням думок, почуттів і намірів

один одного, емпатією. Вищими формами інтимно-особистісного спілкування є дружба і кохання [3;с.1-2]. Кохання - найскладніший тип міжособових стосунків і найбільша цінність для людини. Воно наповнює життя сенсом, підносить людину над буденністю, дає найсильніший поштовх самовдосконаленню, появу внутрішнього потенціалу. Втрата кохання нерідко сприймається як жахлива криза

У цьому контексті становить науково – практичний інтерес соціальна обумовленість життєвих та професійних пріоритетів сучасної молоді. Проблема впливу людини на людину є однією із центральних для психології, оскільки будь-які процеси, що відбуваються між окремими індивідами, великими чи малими їх групами можуть викликати спочатку лише фрагментарні натяки, а з часом суттєві зміни в психічних реакціях безпосередніх учасників і свідків подій [7,с.6]. Поява сім'ї, професії, власних дітей видозмінює характер дружніх стосунків, хоча й не зменшує їхньої цінності для особистості. Оволодіння соціальним досвідом в кожному суспільстві, незалежно від рівня його розвинутої, відбувається як істотно історична необхідність. Соціум має свою визнану систему норм (цінностей), які містять вимоги до поведінки та обов'язків членів цього суспільства. Тому, якщо батьківство – це більшою мірою біологічне та соціальне явище, то відповідальне батьківство – вияв індивідуальної та соціальної відповідальності, що має дуалістичний характер [2,с. 78)].

Однак реалії повсякденного життя значної частини українського суспільства породжують і підживлюють егоцентричну та прагматичну орієнтації, що актуалізує загрозу втрати смисложиттєвих ціннісних орієнтирів дітей та молоді. Зміна соціальних орієнтирів, відмова від вічних морально – етичних цінностей та складна економічна ситуація негативно впливають на інститут материнства, дитинства і сім'ї [6,с.204]. Молодим людям доводиться вирішувати дилему: сім'я чи особистий успіх у вигляді кар'єри та матеріального забезпечення. Як свідчить практика, готовність поєднувати, з їхньої точки зору, різновекторні спрямування, видається нереальним завданням. І тому проблема формування глибинно осмисленої позиції відповідального батьківства звучить як ніколи актуально.

Підтвердженням сказаному є результати проведеного нами експрес - опитування здобувачів вищої освіти ВТЕІ ДТЕУ спеціальності 073 «Менеджмент», 281 «Публічне управління та адміністрування», 081«Право», 126 «Інформаційні системи і технології» упродовж 2022-2023 роках. Всього опитуванням охоплено 128 чол., віком від 18 до 22 років. Респондентам було запропоновано відповісти на запитання, які характеризують значення особистого життя у співставленні із професійним зростанням:

1. Сім'я, дім – це моє життя. Я люблю свого обранця, хочу мати дітей, а робота – тільки для підтримання матеріального становища.

2. Ну що ж, сім'я – це непогано. Добре іноді провести вечір-другий в колі родини, поговорити з дітьми, з коханою людиною, але і про справи забувати не можна.

3. Усе життя провести на кухні – не мій вибір. Моє покликання – робота. Там я досягну більшого, там моє місце.

За результатами опитування можна констатувати, що перший варіант обрали 7,04% опитаних; другий – 74,21%; третій – 18,75%. Таким чином переважна більшість молодих людей орієнтована на доволі абстрактне сприймання батьківських функцій. Превалює переконаність, що необхідного досвіду набудуть безпосередньо у процесі виховання дітей. Однобокість виявленої позиції очевидна. А тому необхідна системна вдумлива стратегія впливу, яка б сприяла підготовці сучасної молоді до осмисленого виконання функцій батьківства, базуючись на віковій потребі в інтенсивному інтимно – особистісному спілкуванні, оскільки воно сприяє формуванню цінностей, спільних інтересів і стосунків та є основою формування стійкої дружби і кохання. Відсутність цього виду спілкування може призвести до негативних наслідків з порушенням відчуття емоційного благополуччя і деформацією процесу особистісного та професійного самовизначення.

Список використаних джерел

1. Варій М.Й. Психологія особистості: Навч. пос. – Київ.: Центр учбової літератури, 2008р. – 592с.
2. Думанська В.П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект // Демографія та соціальна економіка, 2015, №3.
3. Дучимінська Т. І. Психологічні особливості прояву креативності та міжособистісного спілкування підлітків <https://www.inforum.in.ua/conferences/23/69/539>
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: Навч. пос. – Київ.: Центр учбової літератури, 2010р. 128с.
5. Штифурак В.Є. Психологія. Опорний конспект лекцій.: Видавничо – редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018р.61с.
6. Штифурак В.Є. Правові основи соціально – педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні: міжнародне законодавство. Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід: монографія. Івано – Франківськ: НАІР, 2019. 340с.
7. Штифурак В.Є., Штифурак В.С., Бурлака Н.І Психологія соціального впливу у процесі групової роботи. Монографія. Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023р. 339с.

Паламар М.В., молодший бакалавр

Науковий керівник: д.п.н., проф. кафедри права

Штифурак В.Є.

Вінницький торговельно – економічний інститут ДТЕУ

ПАРАДИГМА ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Проблема зворотного зв'язку активно досліджувалась у 70-80-ті рр. ХХ ст. – період особливої популярності соціальної психології та проблем спілкування. У соціальній психології термін «зворотний зв'язок» отримав нові

нюанси свого значення; він розглядається як міжособистісний зворотний зв'язок у контексті спілкування та спільної діяльності; це отримані особою від оточення інформація, судження про себе та свою поведінку, про те, як її сприймають у діяльності та спілкуванні. Місце зворотного міжособистісного зв'язку в спілкуванні визначається тим, що він входить в усі сфери спілкування і є складовою частиною як комунікативного, так і перцептивного та інтерактивного блоків спілкування. Міжособистісний зворотний зв'язок постає у ролі феномену комунікативної сторони спілкування, оскільки включає інформацію про іншу людину, яка безпосередньо їй спрямовується. Зворотний зв'язок є умовою, механізмом і продуктом соціальної перцепції. Місце зворотного зв'язку в інтерактивному процесі визначається тим, що він регулює взаємодію людей. Якщо група значуща для особистості і виступає середовищем реалізації її важливих потреб, то стабільний зворотний зв'язок як реакція групи на її поведінку безпосередньо «тут і зараз» забезпечує адекватне відображення особистістю своєї поведінки щодо ціннісних еталонів і адекватну актуалізацію самоконтролю за умови виникнення розходження з еталонами, тобто сприяє опосередкованості поведінки та зрілості особистості [3,с.53]. Зворотний зв'язок як зворотний вплив результатів процесу на протікання процесу буде сприяти посиленню ефективності функціонування організації і цей зворотний зв'язок називається позитивним. Якщо управлінська діяльність послаблює свій вплив, то зворотний зв'язок називається негативним [2,с.318].

Зворотний зв'язок може бути вербальний або невербальний; письмовий чи усний. За допомогою зворотного зв'язку ми можемо оцінити ефективність нашої комунікації. Зворотний зв'язок також забезпечує орієнтир для майбутнього повідомлення, тому дуже важливо вміти точно інтерпретувати зворотний зв'язок [1,с.11].

Отже зворотний зв'язок – це реакція на почуте, прочитане або побачене, включає оцінний аспект. Він може сприяти значному підвищенню ефективності обміну управлінською інформацією. Для успішної реалізації професійних комунікацій необхідно вміти не тільки отримувати та обробляти інформацію, а й віддавати її в зворотному напрямку (мінятися ролями). У реальному діловому спілкуванні, зазвичай, виникають такі проблеми, пов'язані з подачею зворотного зв'язку: 1) як повідомити партнеру негативний зворотний зв'язок (критику), щоб він її прийняв і виправив свою поведінку; 2) як повідомити позитивний зворотний зв'язок так, щоб не сприймалось як «підлабузництво» або чергова ввічливість і був дійсно цінний для респондента. Негативний зворотний зв'язок може привести до виникнення негативного ставлення у однієї із сторін. Також негативний зворотний зв'язок (критика) служить для передавання оцінки неефективної діяльності однієї із сторін комунікації [3,с.49-54].

Передача комунікатору зворотного зв'язку може здійснюватися різними шляхами. Перш за все, мова йде про прямий та непрямий зворотний зв'язок. У першому випадку, інформація, що надходить від реципієнта, у відкритій і недвозначній формі містить реакцію на поведінку того, хто говорить. Це

можуть бути відкриті висловлення на зразок «Мені неприємне те, що ти говориш», «Мені складно зрозуміти, про що зараз іде мова» і т. д., а також різні жести та прояви почуття жалю, роздратування, радості тощо. Такий зворотний зв'язок забезпечує адекватне розуміння його комунікатором, створює умови для ефективного спілкування. Непрямий зворотний зв'язок – це завуальована форма передачі партнеру психологічної інформації. Для цього часто використовують різні риторичні запитання, насмішки, іронічні зауваження, неочікувані для партнера емоційні реакції. У цьому випадку комунікатор має самостійно здогадатися, що саме хотів сказати йому партнер по спілкуванню, яка ж насправді його реакція та його ставлення до комунікатора. Зрозуміло, що здогадки не завжди правильні, і це значно ускладнює як процес обміну інформацією, так і процес спілкування [6,с.107].

Розбіжність між намірами, бажаннями (усвідомленими, або ж ні) на фоні вдалим маніпуляцій інших людей (колег, партнерів, співрозмовників) можуть провокувати дію механізмів психологічного захисту особистості. Основна функція їх полягає у зниженні емоційної напруги, що провокувалася тривогою в процесі реалізації соціально значущих цілей, які суперечили бажанням людини. Психологічний захист спрямовується як проти небажаних думок, почуттів і відчуттів людини, так і проти окремих нових знань, які надходять ззовні. Все, що загрожує цілісній особистості чи одній із її складових (наприклад, самооцінці), сприймається як небезпека, яка повинна бути знищена. Механізми психологічного захисту спрямовані на витіснення зі свідомості всього того, що серйозно загрожує системі цінностей людини, але це заважає самоудосконаленню [7,с.25].

Також у процесі спілкування потрібно пам'ятати про конгруентність, тобто про збіг жестів і мовних висловлень. Мовні висловлення і жести, які їх супроводжують, повинні збігатися. Суперечності між жестами й змістом висловлень є сигналом можливої маніпулятивної поведінки з боку співрозмовника [4,с.78]. Зокрема за допомогою інтонації, темпу, тембру та гучності можна змусити людину щось зробити або навпаки – відмовитись від певного наміру, а то і дії.

З метою вивчення рівня розуміння невербальних сигналів у процесі спілкування нами було проведено опитування здобувачів вищої освіти ВТЕІ ДТЕУ спеціальності 073 «Менеджмент», 281 «Публічне управління та адміністрування», 081«Право», 126 «Інформаційні системи і технології», 232 «Соціальне забезпечення» упродовж 2022-2023 роках з використанням методики «Як Ви розумієте мову жестів?» [8,с. 338-339].

За результатами використаної методики виявлено: відповіді: 1-4 «так» – високий рівень володіння невербальними засобами спілкування - 15 чол.; 5-7 «так» - середній рівень - 47 чол.; 8 «так» і більше – низький рівень – 22 чол. Отже, чим менше відповідей «так», тим вищий рівень володіння невербальними засобами спілкування.

Одержані результати вказують на тенденцію певного ігнорування значущістю кінестетичних засобів спілкування, які є вагомою частиною

формулювання ефективного зворотного зв'язку. А професійна діяльність майбутніх фахівців потребуватиме високого рівня сформованості як власної невербальної виразності, так і готовності та здатності без напруження розуміти невербальні сигнали співрозмовників, долаючи перешкоди можливих маніпулятивних намірів. Тому виявлена проблема потребує системної корекційної роботи з використанням технологій соціально – психологічного тренінгу.

Список використаних джерел

1. Авраменко О. О., Яковенко Л. В., Шийка В. Я Ділове спілкування: Навчальний посібник. За наук. ред. О. О. Авраменко. – Івано-Франківськ, «Лілея НВ», – 2015. – 160 с.
2. Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави : матеріали Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 травня 2020 року, м. Запоріжжя). – Запоріжжя : Наук. ред. Н.Г. Метеленко. ЗНУ Інженерний інститут, 2020. – 474 с.
3. Коpecь Л. В. Зворотний зв'язок у процесі спілкування: оновлення концептуальних підходів та методів дослідження /Коpecь Л.В., Гордієнко В. І.//Наукові записки НаУКМА.- 2008.-Т.84: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – с.49-54.
4. Психологія спілкування : навч. посіб. / Л. О. Савенкова, В. В. Сгадова, Л. Л. Борисенко та ін.; за заг. ред. Л. О. Савенкової. – К.: КНТЕУ, 2015. – 309 с.
5. Риторична культура мовлення сучасного фахівця-психолога: навчальний посібник / І.В. Гаркуша. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – с. 140.
6. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.
7. Штифурак В. Є. Психологія управління та конфліктологія. Вінниця : Видавничо – редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 252 с.
8. Штифурак В.Є., Штифурак В.С., Бурлака Н.І Психологія соціального впливу у процесі групової роботи. Монографія. Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023р. 339с.

Суханкова Д.С. молодший бакалавр
Науковий керівник: д.п.н., проф. кафедри права
Штифурак В.Є.

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПОКАЗНИКИ ТРИВОЖНОСТІ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Тривожність як риса особистості є найбільш значущим ризик – фактором, що сприяє нервово – психічним захворюванням. Висока тривожність знижує ефективність інтелектуальної діяльності, гальмує її у напружених ситуаціях, наприклад, під час прийняття рішення на дії в екстремальних ситуаціях. Вона

знижує рівень розумової працездатності, спричинює невпевненість у своїх здібностях тощо [1, с. 363].

Ця особливість виявляється в суттєвих якостях позитивного та негативного полюсів емоцій: полярність приємного і неприємного, протилежності напруження і розрядки, збудження і пригніченості [5, с.49]. Таке явище можна довго не помічати, а звернути на нього увагу тоді, коли тривожність переросла у панічну атаку і межує із нормою життя. Дослідження вчених доводять, що підвищена тривожність призводить до невпевненості у своїх комунікативних можливостях. Стан тривожності характеризується сильною психоемоційною напругою та пролонгованістю. Тому високий рівень соціальної тривожності у людини є фактором ризику. В основі соціальної тривожності лежать внутрішні конфлікти особистості [4, с.5]. Дослідження українських науковців показало, що в кожній людині є певна ієрархічна структура різних за природою та інтенсивністю страхів, що визначаються особливостями особистості, індивідуальним досвідом, прийнятими в цьому соціумі установками, а також загальними для всіх людей віковими і статевими закономірностями [3, с. 84].

Певний рівень тривожності в нормі властивий всім людям і є необхідним для адекватного пристосування людини до дійсності. Присутність тривожності як стійкого новоутворення – може свідчити про порушення в особистісному становленні, що перешкоджає нормальному розвитку, діяльності, спілкуванню. Джерелом розвитку тривожності науковці визначають соціальне оточення, а саме батьків як перших людей з якими взаємодіє дитина. Емпатія як механізм емоційного зараження викликає у дитини відчуття тривожності, якщо батьки часто переживають неспокій. Саме емпатія допомагає дитині розуміти емоційні стани батьків, що відносяться до задоволення, до формування безпеки, до схвалення і осудження. Отже, будь-яке переживання, що входить у конфлікт з самістю, викликає тривожність [2, с.17–24]. Стан тривожності характеризується сильною психоемоційною напругою та пролонгованістю. Тому, високий рівень тривожності у людини є фактором ризику [3, с. 5].

Отже тривога визначається як емоційний стан, який виникає в ситуаціях невизначеності і проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій. Можна виділити дві групи ознак тривоги: внутрішні, соматичні ознаки, що виникають під впливом хвилювань; зовнішня поведінка як відповідь на тривожну ситуацію. В залежності від причин, що викликають почуття тривоги виділяють: особистісну – не залежить від навколишнього оточення і життєвих ситуацій, виникає незрозуміле почуття страху; ситуативну – реакція на конкретні обставини, труднощі життя. За ступенем адекватності розрізняють: адекватну нормальне реагування на всі випадки життя і існуючі труднощі; неадекватну – проявляється у сприйнятті будь-якої ситуації, як потенційно небезпечної. Тривожність за мірою вираженості буває низька – людина не хвилюється навіть в обставинах, які несуть потенційну загрозу; середня (оптимальна) – помірне вираження тривоги, що виконує мобілізаційну функцію в стані підвищеної небезпеки; висока – індивід тривожиться з будь-якого приводу, навіть коли ситуація не є небезпечною.

З метою виявлення рівня ситуативної та особистісної тривожності нами було проведено опитування здобувачів вищої освіти спеціальності 075 «Маркетинг» та 241 «Туризм» на базі ВТЕІ ДТЕУ упродовж 2022 - 2023 навчального року. Всього в опитуванні взяло участь 87 чоловік; була використана методика Ч. Спілбергера. Дана методика дає змогу фіксувати чутливість до ситуації страху та опасіння, а також загальний рівень тривожності. Сумарний показник за шкалою Ч. Спілбергера до 30 балів свідчить про низький рівень тривожності, від 30 до 45 балів – середній, більше 45 – високий рівень тривожності. За нашими даними низький показник зафіксовано у 8 чол.(10,3%); середній – у 49 чол.(62,82%); високий – у 21 чол.(26,92%). Таким чином виявлено тенденцію до ігнорування сигналів небезпеки і відповідно порушення адаптаційної спроможності (8 чол.), а також надмірну занепокоєність, навіть коли ситуація не є небезпечною і тому переростає у переживання страхів та опасінь (21 чол).

Тому вважаємо за доцільне звернутись до рекомендацій українських дослідників щодо зниження параметрів тривоги і тривожності з використанням можливостей соціально – психологічного навчання.

Наводимо приклад окремих вправ. Вправа «Картина» (О. Горбатова). Мета: пробудження спонтанності, креативності, усвідомлення несвідомих процесів, глибше розуміння своєї сутності, збагачення себе новими ресурсами. Обладнання: аркуші глянцевого паперу, фарби, керамічна плитка. Методичні рекомендації: 1етап. Інструкція: «Візьміть глянцева аркуш паперу; за допомогою пензлика нанесіть на нього кілька кольорових плям; прикладіть до листа керамічну плитку (або скло) і поверніть її на 180 градусів. Потім вдивіться в своє полотно, знайдіть його сенс і дайте йому назву. 2 етап. У загальному колі автори творів розкривають їх зміст, а інші учасники доповнюють картину світу. Обговорюються почуття учасників.

Вправа «Похвали себе». Мета: створення позитивного настрою, підвищення самооцінки. Хід вправи: тренер просить учасників, які сидять в колі, по черзі похвалити себе за рису свого характеру, в якій вони впевнені.

Обговорення: Що ви відчували, коли себе хвалили? Чи вдалося вам розказати про себе усе задумане?

Вправа «Сміттєва корзина» (О. Горбатова). Мета: пробудження спонтанності, креативності, усвідомлення несвідомих процесів, глибше розуміння своєї сутності, збагачення себе новими ресурсами. Обладнання: аркуші паперу, фарби і олівці. Методичні рекомендації. 1етап. Інструкція: «Намалюйте на одному аркуші сміттєвий кошик, а на інших – все те, що Ви хотіли б викинути в нього зі свого життя». Потім учасники сідають у загальне коло і побіжно представляють свої малюнки. 2 етап. Учасникам пропонується об'єднатися на мікрогрупи за принципом подібності проблем. У мікрогрупах йде обговорення на тему: «Чи варто ці аспекти дійсно викидати з життя, або інколи достатньо взяти над ними контроль». 3 етап. За результатами роботи в мікрогрупах учасники ділять своє «сміття» на дві категорії: на те, що підлягає знищенню і на те, що можна використовувати за умови доопрацювання. 3

першою групою малюнків учасники поводяться на розсуд: рвуть, мнуть, влаштовують ритуальне багаття тощо. Малюнки другої групи забирають з собою. Обговорюється питання: «Що нового дізналися про себе?».

Вправа «Проблема та її вирішення» (О. Горбатова). Мета: пробудження спонтанності, креативності, усвідомлення несвідомих процесів, глибше розуміння своєї сутності, збагачення себе новими ресурсами. Обладнання: аркуші паперу, фарби і олівці. Методичні рекомендації. 1етап. Кожен учасник малює свою проблему і представляє свій малюнок у загальному колі. 2етап. Учасники довільно об'єднуються в пари і малюють «Вирішення проблеми» свого напарника. Потім вони міняються малюнками і обговорюють запропоновані варіанти. У загальному колі обговорюються почуття учасників [5,с. 262-263].

Таким чином рекомендовані вправи орієнтовані на сприяння психологічному зростанню учасників групи на основі поглибленого усвідомлення себе та ймовірних причин, що породжують небажану тривожність.

Список використаних джерел

1. Варій М.Й. Психологія особистості: Навч.пос.- К.: Центр учбової літератури, 2008. 592. С.363
2. Журавльова Л. П., Коломієць Т. В. Структурно-динамічна модель міжособистісної взаємодії. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2013. Вип. 22(2). С. 17–24.
3. Мейжис І. А. Вивчення соціальних страхів у сучасній українській соціології / І. А. Мейжис, В.М. Мельничук // Наукові праці. Соціологія. 2014. Вип. 13. Т. 225. С. 83–86.
4. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник/ М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2011. 616 с.
5. Штифурак В.Є. Психологія. Опорний конспект: Вінниця.: Видавничо – редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 61с.
6. Штифурак В.Є., Штифурак В.С., Бурлака Н.І Психологія соціального впливу у процесі групової роботи. Монографія. Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023р. 339с.

Шабатура Ю.Я., бакалавр
Науковий керівник: Слободиська Оксана Арнольдівна
кандидат історичних наук, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Підвищення голосу, голосна розмова, образливі слова чи висловлювання на свою адресу, образи, злісні погляди. Мабуть, кожен був свідком чи учасником такої сцени. Конфлікт - неминучий супутник соціальних відносин. Вона розкриває і вирішує конфлікти, що виникають між людьми, групами і соціальними групами.

Особливої актуальності набуває проблема конфлікту між батьками та дітьми. Підлітковий вік – найважчий і нестабільний період у становленні особистості дитини. Цей етап розвитку особистості характеризується великою часткою амбівалентності, коливань і емоційного зриву, що проявляється у формі конфлікту.

Ці важливі питання відображені в працях З. Косарчук, Е. Арутюнянца, Д. Бурта, Л. Повалій, О. Докуніної, В. Дружиніна, О. Хромової, В. Постового та ін.

Метою даного дослідження є аналіз конкретних конфліктних ситуацій між батьками та дітьми.

Конфлікт - це опозиційне змагання між сторонами з різними інтересами. Конфлікт – результат зіткнення суперечливих тенденцій у діяльності індивідів, груп і соціальних структур, що виявляється як ідеологічне протистояння та боротьба за досягнення різноманітних інтересів [2].

Стосунки між батьками та дітьми значною мірою визначаються стилем виховання, яке дорослі вибирають для впливу на своїх нащадків. Цей вибір залежить від особистого досвіду батьків, їх обізнаності з педагогічними принципами та власного розуміння. Проте, незалежно від того, який стиль виховання вибирають батьки для спілкування зі своїми дітьми, рано чи пізно він вступає в конфлікт з їхніми потребами, установками та вимогами.

Погляди молодого і старшого поколінь постійно стикаються, що призводить до збільшення кількості сімейних конфліктів. З плином часу взаємні непорозуміння ставатимуть все більш серйозними і призведуть до нових непорозумінь. Тому дуже важливо своєчасно вирішувати сімейні конфлікти. Конфлікт може вирішуватися конструктивно (поведінка, спрямована на зниження психічної напруги, що виникає в конфліктних ситуаціях) або неконструктивно (проявом відкритої агресії).

Неструктурні методи можна розділити на кілька груп:

1. Відверта агресія («Кинулися на маму з кулаками»).
2. Різні форми «захисної» поведінки, що дозволяють суб'єктивно сприйняти конфліктну ситуацію: агресивно-зміщені відповіді («Розстебни мамину кофту, вона її ледве не зав'язала»); раціоналізація («Я втішаю себе і кажу, що нічого не сталося»); відволікання, фантазія («Згадую щось приємне, наприклад, літню поїздку на море»).
3. Поширена дезорганізована поведінка («Я женусь за світом перед собою»).
4. Соматична реакція («головний біль») [3].

Якщо сімейні конфлікти відбуваються часто, підлітки починають сприймати дорослих як «механізми», що забезпечують життєві потреби та обмежують свободи. При цьому батьки втрачають авторитет і повагу в їхніх очах. Часто перебільшене почуття відповідальності породжує у батьків відчуття всемогутності. К. Хорні називає цю ситуацію «тиранією боргу», коли батьки вважають себе експертами в житті своїх дітей, оскільки суть батьківського підходу насправді виражається в кліше «ти повинен». Батьки починають

вважати, що вони мають право розпоряджатися життям і дозвіллям своїх дітей, і це спотворене почуття поблажливості призводить до виникнення конфліктів.

У хлопчиків-підлітків часто виникають більш гострі конфлікти з батьками, ніж у дівчаток. Близько 35% хлопчиків-підлітків розвиваються благополучно, і їхні стосунки з батьками будуються на взаємній повазі і не супроводжуються суперечками. 5% людей мають хвилеподібні стосунки з батьками: періоди спокою чергуються з періодами конфліктів і виразної непокори. 25% відчували швидкий розвиток, постійний стрес, постійні сварки з батьками. 5% підлітків не належать до жодної з вищезазначених категорій [1].

Загалом рівень конфліктності в сучасних сім'ях досить високий. Опитування показують, що найпоширенішим методом батьків є шантаж своїх дітей, обіцяючи їм певну винагороду за те чи інше. Дослідження також виявило, що багато батьків зловживають своїми правами на опіку та перекладають багато обов'язків щодо підлітків на себе, не даючи дітям можливості захистити себе та висловитися. Ступінь контролю за сучасним вихованням молоді через маніпуляції також є високим. Одним із наслідків надмірного контролю над навчанням може бути придушення поганої успішності в школі, яка є поширеною серед сучасних підлітків. У свою чергу, діти будуть шантажувати батьків, наводячи приклади з інших сімей, батьки яких, на їхню думку, краще ставляться до своїх дітей. Крім того, підлітки часто брешуть своїм батькам. Це може бути наслідком далекоглядності останнього або недовірливих відносин між батьками і дітьми в сім'ї.

Таким чином, руйнування стосунків у сім'ї, вади сімейного виховання, вікова криза дітей, індивідуально-психологічні особливості батьків і дітей тощо призведуть до конфліктів між батьками та дітьми. Безконфліктному спілкуванню батьків і дітей сприяють підвищення виховної культури батьків, організація сім'ї на колективних засадах, посилення мовленнєвих вимог через організоване виховання, інтерес батьків до внутрішнього світу дітей.

Список використаних джерел

1. Каткова Т. А. Конфлікти між батьками та дітьми: причини та способи їх подолання. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2018. Вип. 40(1). С. 177-181.
2. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с.
3. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. К.: Каравела, 2020. 418 с.

СЕКЦІЯ 17. Мистецтвознавство

Кушнір Д.О, бакалавр
Науковий керівник:
к. пед.наук, зав.відділом «Спів»
Гавриленко Л.М.,
Хмельницький фаховий музичний коледж ім В.Заремби

ІСТОРИЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ, ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ КОЛЯДОК

«Колядки поширені і серед інших європейських народів, але ніде, крім України, ви не знайдете такого розмаїття світських і церковних колядок, таких різних за мелодією та сюжетами», – запевняє композитор, співачка, заслужена артистка України Леся Горова.

У добу духовного очищення України в час повномасштабного вторгнення росії пріоритетне значення належить відродженню традицій та цінностей нашого народу. Наші традиції, звичаї та походження ховають в собі те, що було давно втрачено: нашу первісну культуру, світогляд та вірування наших предків. Значне місце в українському календарі та фольклорі займають колядки, які представляють собою складне і багатогранне явище. Колядкам присвячено сторінки досліджень О. Потебні, Ф. Колесси, К. Квітки.

Колядки є найдавнішими піснями, які зачаровують своєю рідною жанровою природою та багатим і різноманітним змістом. Вони переміщують слухачів з реальних, досить складних обставин життя у світ мрій та бажань, звеличуючи та піднімаючи дух кожної людини, що є надзвичайно важливим у наш час.

У фольклористиці є різні думки щодо походження терміну «коляда». Більшість дослідників схильні вважати, що в перекладі з латинської слово *Calenda*, означає свято нового року. Відомий фольклорист ХХ століття Філарет Колесса пов'язує його походження з назвою нового року у римлян — «*Calendae januariae*», що означало перші дні кожного місяця, у даному випадку давньоримські новорічні святкування на початку січня. Є й інші гіпотези походження цього терміну. Деякі вчені вбачають у ньому суто слов'янські корені: "коло" – сонце, від якого і походить ім'я язичницького бога Коляди. Тривала боротьба християнства з язичеством призвела до компромісних рішень: свято Різдво Христове поєднали з народним звичаєво-обрядовим комплексом – язичеською Колядою. Результатом багатовікового тиску церкви відбулася заміна язичеських елементів християнськими. Рефренні величання язичеських божеств замінені такими фразами, як «Ой, дай, Боже», «Святий вечір», «Христос народився» [1, с.256-257].

На нашу думку, в збереженому на сьогодні колядковому репертуарі доречно виділити наступні види колядок залежно від часу їх створення та сюжетної основи: величальні, релігійні, апокрифічні (поєднання перших і других) та повстанські. Величальні колядки є найдавнішими. Фактично всі дослідники цього типу колядок стверджували, що основним їх мотивом є побажання господарю та його родині злагоди, добробуту, врожаю, приплоду

худоби та народження дітей. Колядки «переносили своїх слухачів з реальних досить складних обставин життя в світ бажаного і вимріяного, ідеалізуючи його щедрими кольорами поетичного домислу» [3, с.15].

У колядках створено ідеальний образ українця (краса, здоров'я, заможність, моральні чесноти) та його родини. Парубок змальований як богатир, дівчина – царівна, селянський двір, оточений білокам'яними стінами, а помешкання встелене дорогими килимами тощо. Ідеалізація господаря часто здійснюється шляхом звеличення його самого, показу його як ідеалу чоловіка, робітника, воїна і шляхом ідеалізації його оточення – челяді, поля, худоби, знарядь праці. Тоді люди вірили в силу слова, особливо сказаного колядниками в сакральний час, до якого відносяться і Різдвяні свята.

Церковні колядки не належать до зразків давнього фольклору, а створені уніатською церквою у XVIII столітті і нею ж розповсюджені. Перша друкована антологія українських духовних пісень під назвою «Богогласник» вийшла друком у 1790 році у Почаєві. Сюди увійшло 249 пісень, з яких 213 українських, 33 польських та 3 латинських. Автори духовних пісень, що входили до його складу – уніати, «прості братчики і послушники монастирські, світські, духовні та дяки». Саме ці твори і склали основу релігійних колядок, які багаторазово перевидані (і масово поширені серед населення) в наш час церквою у збірці під назвою «Коляди, або Пісні з нотами на Різдво Христове». Термін «колядка» на означення релігійних різдвяних пісень з'явився в рукописній традиції лише у XIX столітті, а в рукописних збірниках XVII – XVIII століття ці твори позначалися назвами «пісень/псалма/ кант на Рождество Христове». Вже на початку XX ст. І.Франко спостерігав, що «в деяких околицях народ зовсім пере забув стародавні колядки світські, а співає тільки ті книжні, церковні» [2].

Колядки, у яких біблійні події видозмінені за вимогою народно-поетичного світогляду або під впливом апокрифів, прийнято називати апокрифічними (в термінології О.Кошиця – християнізовані поганські). Апокрифи – це неканонічні християнські твори. Вони потрапляли в Україну з Візантії, Болгарії у XI – XV ст. та з Польщі у XVI – XVII ст. В цих творах, як і у величальних народних колядках, основним мотивом є возвеличення господаря, до якого звернена пісня. Тут проглядається дохристиянський пласт народного світогляду, в якому людина, що ще не знала Бога, не відчувала своєї недосконалості, а вважала себе головним відтворювачем світу, тому логічно, що у колядках славила себе, а не Бога. Колядки (щедрівки) про господню оранку притаманні й іншим регіонам України, зокрема Волині, Уманщині. Поділлю. Найархаїчніший пласт колядок, в яких розповідається про творення світу пташками шляхом пірнання в море (так виникають земля (це головний і обов'язковий елемент для землеробів українців), річкова вода, іноді трави і злаки, небо, сонце, місяць, зорі) в наш час зустрічається зрідка. Творення церков та інших атрибутів християнства (з тіла Христа) є пізнішим утворенням, коли актуальним стало створення не просто світу, а світу нового, християнського. Згідно з архаїчним, землеробським традиційним світоглядом

українців, час є не лінійним, а циклічним, тобто світ відтворюється щороку, так само, як відроджується від зимової смерті природа – проростає трава, прокидаються звірі, прилітають з вирію птахи. Є вірування за допомогою обрядів (а в давнину – і з жертвопринесеннями) потрібно допомогти природі для настання весни задля відновлення життя. Щороку відродження життя, відродження світу треба запускати заново. Це і здійснюється за допомогою ініціальних обрядів, серед яких є виконання колядок, які й оспівують початок творення світу. Щойно на небі сходилася Зоря, колядники ходили від хати до хати, щоб сповістити людей про народження нового Сонця, і зображення цього сонця носили з собою («різдвяна зірка»). Ця традиція збереглася й до сьогодні. Заходили у двір, будили господаря і співали його родині величних пісень про сонце, місяць, зорі. Ці пісні й стали називати колядами або колядками.

За обробку та відновлення колядок бралися видатні композитори: Микола Лисенко, Станіслав Людкевич та ін. Колядування поєднувалось із відповідною театралізованою виставою, танцями, музикою. Колядували групами, попередньо розподіливши обов'язки: отаман «береза», «звіздар», «міхоноша» та «ряжені».

Отже, до сьогодні колядки є важливим атрибутом для збереження та відновлення культури нашого народу, тому ми маємо популяризувати всі українські традиції задля збереження української народної скарбниці, що є символом прагнення до незалежності української нації.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. К, 1994. С.256-257
2. Іваницький А.І. Українська народна музична творчість: Посібник для вищих та середніх учбових закладів, К: Музична Україна, 1990, 336 с.
3. Український обрядовий фольклор західних земель: Музична антологія // упор. та вступне слово Іваницький А.І., Вінниця: Нова Книга, 2012, С.15.

Полець А.В., бакалавр
Науковий керівник:
к. пед.наук, зав.відділом «Спів»
Гавриленко Л.М.,
Хмельницький фаховий музичний коледж ім В.Заремби

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ ЕМОЦІЙ В УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ

Проблема емоційного співу завжди існувала в вокальному виконавстві. Найважчим для кожного співака є емоційне відтворення пісні чи романсу під час публічного виступу. Цю проблему вивчали сучасні вітчизняні науковці: Антонюк В., Єрошенко О., Гребенюк Н., Базилик Р. Але й до сьогодні виховання емоцій під час співу, особливо в учнів мистецьких шкіл, є повністю

нерозкритим питанням для викладачів, тому досліджувана тема є своєчасною та актуальною.

Український народ визнаний найспівочишим у світі. Маленькі українці починають співати з раннього дитинства, слухаючи колискову пісню матері. Тоді й починається виховання емоцій і почуттів. Які ж чинники сприяють формуванню емоційного співака в майбутньому? Головним чинником виховання позитивних емоцій і почуттів в дитини є любов та опіка батьків. Діти обділені турботою та увагою дорослих виростають без емоційними та байдужими до краси та людей. Для формування емоційної чуйності також важлива відповідальність за молодших братів і сестер чи при умові відсутності перших, турбота про домашніх тварин. Ще одним чинником у процесі виховання почуттів є сприйняття творів мистецтва. Співчуття героям мультфільмів, казок, фільмів формує й здатність до емпатії у повсякденному житті.

Завдяки здатності до емпатії розвивається рефлексія, яка спонукає дитину до розуміння почуття інших людей. Батьки та вчителі мають створити сприятливі умови для виховання у дитини емпатійного ставлення до дійсності, що пов'язане зі сприйняттям і розумінням дитиною того, що відбувається з іншою людиною. У процесі сприймання творів мистецтва виникає емпатійне ставлення до прекрасного, що в реальному світі виховує насолоду та потяг до всього прекрасного. В процесі естетичного виховання відбувається залучення дітей до мистецьких цінностей, перехід прекрасного у внутрішній духовний зміст шляхом інтеріоризації. На цій основі формується і розвивається здатність маленької людини до естетичного сприйняття і переживання, вибудовується естетичний смак і уявлення про ідеал. Виховання красою та через красу формує не тільки естетико-ціннісну орієнтацію особистості, а й розвиває здатність до творчості, до створення естетичних цінностей в побуті, у вчинках і поведінці і, звичайно, у мистецтві. Все, що є прекрасним у в житті – і засіб, і результат естетичного виховання, що концентрується в мистецтві, художній літературі, що пов'язане з природою, працею, побутом людей, їх взаємовідносинами. Система естетичного виховання в цілому використовує всі естетичні явища дійсності.

Джерелом розвитку естетичних почуттів є заняття малюванням, співом, музикою, відвідування музеїв, картинних галерей, театрів, філармонії. Дуже важливо збагатити дітей уявленнями про художні засоби передачі настрою людини, які використовуються в літературі, музиці та образотворчому мистецтві. Тобто наповнити душу учня, яка формується прекрасним світлом, прищепити потяг до створення краси через спів [3].

У різних психолого-педагогічних дослідженнях особливостей музичного сприйняття дітей зазначається, що дітям в цілому властива екстромузикальна спрямованість сприйняття. Тому важливу роль в активізації інтересу дитини до співу, як найпоширенішого виду музичного мистецтва, відіграє залучення поза музикальних асоціацій: словесних пояснень, співставлення з літературними творами, образотворчим мистецтвом, життєвими ситуаціями і т. і.

У роботі з дітьми викладач звертається до «перекладу» музичної мови в словесну форму (фактично до спроб вербалізації змісту музики), але при цьому бажано у міру дорослішання дітей використовувати все менш конкретні асоціації.

Емоції у співі логічно з'являються в учня впевненого в собі, вільного в передачі почуттів, закладених у пісні. Тому в класі співу ведеться цілеспрямована робота над вихованням впевненості в своїх силах, в можливостях свого голосу. Довіра учня до викладача формується за допомогою власного емоційного показу пісні на уроці, спілкуванню на музичні теми, сумісне прослуховування вокальної та інструментальної музики, її аналіз.

Власний педагогічний досвід запевнює: чим більше спільного у спілкуванні вчителя і учня, чим більше довіри в учня до вчителя, чим більше мотивації до занять, тим краще результати навчання. Учень розуміє вимогу вчителя співати завжди емоційно, переживати музику. Корисним прийомом є виразне прочитання змісту пісні, знаходження підтексту до слова, асоціативне мислення, «прив'язування» емоцій із власного життя.

Ігровий метод є необхідним для молодших школярів. Інсценізація пісні пробуджує емоції, створення відповідного одягу до змісту виконуваного вокального твору чи використання предмету, який представлений у пісні. Гра знімає затиснення учня та звільняє голосовий апарат від напруги.

Ми не можемо оминати, говорячи про емоційність співака, одну із важливих якостей музиканта як музикальність. Музикальність, одна з найбільш суб'єктивних граней обдарування учня, становить компонент сфери його образної музичної уяви і вона є здебільшого вродженою. Уміння вникнути у зміст музичної мови, зрозуміти її характер та емоційну виразність залежить від багатьох рис індивідуальності учня. Ці риси як складові чинники його духовно-психічного життя формуються на основі типу його темпераменту, емоційно-психічної вразливості та загального інтелектуального розвитку. Для розвитку вокальної техніки на заняттях використовують розспівування, працюють над вокальними вправами та вокалізами. „Художні” ж риси – загальна інтелігентність, шляхетність, артистичність, вразливість, проникливість – виявляються само собою; спеціальних вправ для їх розвитку як таких немає. Це природні дані, талант, даний природою. Художнє і технічне виконання твору нерозривно взаємопов'язані. Вони потребують і природних даних, і цілеспрямованої праці.

Безумовно, що кожний учень сприймає вокальний твір на основі своїх життєвих вражень, тому створення концепції виконання має завжди індивідуальний характер. Це пояснює різні творчі варіанти виконання того самого твору. Педагог, ураховуючи вікові особливості психіки учня мусить розкрити специфіку музичної виразності. Пошуки „підтексту“ потребують фантазії, натхнення та інтуїції учня. Для розвитку цих рис психіки, інтелекту та темпераменту учня потрібно багато різносторонньої та свідомої праці [1].

І останнім є постійна музична практика виступів. Кількість емоційних та натхненних виступів перед публікою формує навичку музикального і

емоційного виконання, виховує професійного музиканта в подальшому творчому житті.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Л.М. Тези лекцій з предмету «Методика навчання співу». Київ: ДНМЦЗКІМ, 2019. С.104-105.
2. Єрошенко О.В. Виразність вокального виконавства: художні та природничі чинники // Культура України. Вип. 36. 2012.
3. Жорнова О. Сходинки до співацької майстерності // Мистецтво та освіта, 2002, №1. С.4-8.
4. Манжай А.С. Сучасний погляд на роль співу у всебічному розвитку дитини. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15726> (дата звернення 17.10.23).

СЕКЦІЯ 18. Історичні науки

**Антков М.І., здобувач освіти
спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія
(освітньо-професійна програма
Обслуговування комп'ютерних систем і мереж)
Науковий керівник: Мельник Н.М.,
викладач циклової комісії соціальних дисциплін
Вінницький технічний фаховий коледж**

ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ В СУСПІЛЬСТВІ В УМОВАХ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року розпочалась нова сторінка новітньої історії України, а, відтак, і всесвітньої історії.

В умовах надзвичайних викликів, що постали перед суспільством та державою, з початком безпрецедентної збройної агресії, яку здійснює російська федерація щодо суверенної України, набуває особливого значення єдність суспільства у готовності до боротьби за свою свободу і Державу.

Проблематика наукового дискурсу щодо ціннісних орієнтирів у сучасному світі та, зокрема, в українському суспільстві є надзвичайно актуальною. Сучасні події російсько-української війни знову зацентрували на найголовніших базових ціннісних компонентах життя Людини. На міжнародному рівні бачимо, що дві країни, які є гарантами миру в ООН, а отже, у світі, воюють. Україна - мирна європейська країна зазнала повномасштабного нападу з боку рф. І вперше в історії людства людство починає розуміти безглуздя того, що відбувається, з одного боку, а з іншого - велич людей, народу, країни, яка захищає право Бути.

Основою оборони країни під час війни та системи національної безпеки держави в умовах постійної воєнної загрози є симбіоз базових особистісних і

національних цінностей – захист життя і свободи, збереження національної ідентичності, відстоювання державного суверенітету.

Як свідчить історія, окремі країни зуміли побудувати ефективну економічну модель, систему державно-приватного партнерства та соціальних інститутів під тиском недружніх сусідів, зазнавши масштабних руйнувань та втрат. Вагому роль у їхніх здобутках мали спільні цінності та високий рівень суспільної консолідації, особливості національного характеру, історико-культурні традиції та візія щасливого майбутнього своєї країни як вільної, незалежної та успішної, з розвиненою економікою та гідним рівнем життя. У країнах, які успішно вийшли зі стану повоєнної розрухи і зайняли високі позиції в міжнародних рейтингах індексу людського розвитку (значення перевищують 0, 9) – Японія, Південна Корея, Німеччина – людям притаманний високий рівень національної гордості та націоналістичний світогляд, що, згідно методики Інглегарта – Вельцеля, характеризує традиційні суспільства.

В умовах недружнього зовнішнього оточення значні кошти необхідно вкладати в здійснення науково-дослідницьких робіт заради досягнення якісної переваги над противником. Пріоритетний розвиток новітніх технологій, інноваційних експериментальних розробок означає, що зростає суспільна цінність науки. Адже вона слугує безпосереднім чинником національної безпеки та обороноспроможності держави, основою особистої безпеки і добробуту, запорукою щасливого майбутнього для нації та кожного громадянина.

Одним із потужних джерел високої обороноздатності є громадянська солідарність, що означає постійну мобілізаційну готовність усього суспільства, його єдність, патріотизм, громадську моральну підтримку армії, розуміння першочерговості потреб оборони та безпеки. Актуалізація цінностей соціальної відповідальності та громадянської солідарності у воєнний час є чинниками перемоги.

Визнання людини як найвищої цінності в умовах війни та повоєнного відродження набуває додаткового сенсу – людський потенціал стає визначальним чинником успішного розвитку економіки, високих технологій, науки і техніки.

У контексті воєнного протистояння, наука з цінності розвитку людини і соціуму перетворюється на цінність виживання. Вона продукує і вдосконалює знаряддя знищення, але вона ж стримує агресію, дає засоби захисту людини, технології відновлення довкілля. Коли противник переважає кількісно, має більше зброї, володіє більшою кількістю ресурсів, тоді інноваційні високотехнологічні види озброєнь і захисту можуть забезпечити якісну перевагу.

Для зміцнення обороноздатності держави та перемоги у війні України за свою незалежність, успішного повоєнного відродження економіки та соціогуманітарного простору, необхідно культивувати аксіологічні зміни у таких напрямках:

- звільнення від пострадянських стереотипів історичної пам'яті та політичного мислення;
- подолання кризи ідентичності й актуалізація цінностей національної консолідації, громадянської солідарності та відповідальності;
- примноження соціального капіталу та поглиблення інклюзії;
- ступеня участі громадян в соціальному житті, в тому числі захисті та зміцненні країни;
- піднесення цінності людини як найвищої мети і головного засобу суспільного розвитку;
- переосмислення ролі науки в контексті необхідності досягнення якісної переваги над ворогом, забезпечення структурно-технологічної незалежності.

Війна з росією змінила суттєво систему цінностей багатьох українців, і, звісно, вплинула на свідомість студентської молоді, на формування ціннісних орієнтирів. Українське студентство перебуває у такому соціальному просторі, який більшою мірою стимулює їх відкритість для змін. У молоді формуються нові погляди, докорінно змінюється система цінностей: базові життєві цінності доповнюються прозахідними: свобода слова, незалежність ЗМІ, захист прав людини, рівні умови для всіх, побудова суспільства турботи й справедливості, боротьба мир, повага до людської гідності, свобода, захист країни від зазіхань агресора.

Перераховані цінності доповнюються тими, які проклали українські Майдани. Це – самоорганізація на основі чітко усвідомлених обов'язків, українська демократична традиція, базована на громадах. Це – «єдність у багатоманітті», коли ми погоджуємося бути різними за нашими вподобаннями, але залишаємося єдиними й солідарними за нашими цінностями. Що це за цінності? Вони протилежні до антицінностей, які пропагує кремль, тобто спираються на людську гідність, вірність правді, взаємній пошані, готовності до розважливості та справедливості. Саме за ними мають упізнати, що ми – не росія. Ці етичні принципи принесли нам успіх на трьох українських Майданах, оскільки саме вони унеможливили тодішні кремлівські сценарії. Тому необхідно спиратися на них і сьогодні, щоб здобути перемогу у війні з рашистами. Ці ціннісні орієнтири і такий спосіб життя сьогодні молодь вважає взірцем для наслідування.

Ключовим завданням на державному рівні нині є виховання патріотично налаштованої молоді із чітко вираженим національним обличчям, з незалежним критичним мисленням. Молоді, яка володіє творчим світоглядом, професійними знаннями, що демонструють високу культуру, у тому числі культуру міжнаціонального спілкування, відповідальність та здатність приймати самостійні рішення, націлені на підвищення добробуту країни, народу та своєї сім'ї. Вищезазначене посилює необхідність збереження значимості основ української традиційної культури, знання та поваги до історії, духовних цінностей багатонаціонального народу України, унікального досвіду відповідальності українських громадян за свою країну, її майбутнє, зрештою, за майбутнє всього світу.

Список використаних джерел

1.Бліхар М. П. Ціннісні орієнтації студентської молоді України: соціологічний аналіз проблеми. Вісник Львівського університету. Львів, 2011. Вип. 5. С. 116-125.

2.Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. Гілея. 2014. Вип. 84 (№5). С.465–471.

3.Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти. Проблеми освіти: збірник наукових праць. Вип. 82. Вінниця-Київ, 2015. С. 7–15.

Чернявська Д.В., група ПР-231
Науковий керівник: к.і.н., доцент
кафедри права Петренко В.І.
Вінницький кооперативний інститут

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ЯК ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ

Володимир Винниченко – одна з ключових постатей Української національної революції 1917–1920 рр. Впливовий діяч Центральної Ради Української Народної Республіки (УНР). Перший очільник українського уряду – Генерального секретаріату, перший голова Директорії УНР. Якщо Петлюра став уособленням правого незалежного крила Української революції, то Винниченко – лівого соціалістичного.

Після падіння Гетьманату Павла Скоропадського, в грудні 1918 р. Винниченко став головою Директорії. Вона була формальною урядовою структурою УНР, що керувала державою в умовах війни та політичної нестабільності. В час керівництва Винниченком Директорії, УНР зіштовхувалася з численними проблемами, зокрема, війною з комуністичною радянською росією та іншими противниками суверенітету України.

Винниченко проводив реформи у сфері економіки, освіти та армії, проте, на жаль, діяльність Директорії була короткотривалою і припинилася в 1920 р., після поразки від мільйонної червоної армії.

Він був співавтором усіх декларацій, універсалів та законодавчих актів УНР, Генеральним секретарем внутрішніх справ; очільником Українського Національного союзу, з 18 вересня 1918 р. по 14 листопада 1918 р. [1].

Також одним із найавторитетніших членів УСДРП. Українська партія соціалістів-революціонерів стала пізніше відігравати основну роль у революційних подіях. Відтак Винниченко, як один із лідерів УСДРП і знаний письменник, став постаттю, якій довірили владу [2].

Саме Винниченко засвідчив глибинні основи нашої революції: соціальні, національні, психологічні та моральні. Як талановитий письменник він зафіксував, з одного боку, відмінності інтересів різних груп, осіб і партій, які брали участь у цій революції. А з другого боку, він залишив чимало документів

особистого характеру, прописавши у щоденникових записах і художніх творах події та внутрішню біографію лідера національної революції [3].

З 1905 р. входив до керівного ядра Української соціал-демократичної робітничої партії, з 1907 р. – член ЦК УСДРП, у 1908 р. приєднався до щойно створеного Товариства українських поступовців. В 1905–1917 рр. перебував на напівлегальному та нелегальному становищі в російській імперії, жив в Австрії, Франції, Швейцарії, Італії.

У цей період відбувся злет літературного таланту. Перша збірка оповідань «Краса і сила» вийшла друком у 1906 р. На початку 1900-х рр. Винниченко набув широкої популярності як письменник європейського рівня, майстер соціальної і морально-психологічної драми, п'єси якого ставили не лише українські, але й європейські театри. Під час Першої світової війни нелегально жив у росії, співпрацював у журналі «Українське життя».

Після Лютневої революції 1917 р. повернувся до Києва, став одним із лідерів української революції 1917–1921 рр., активним і дійовим політиком. Був головним редактором «Робітничої газети». Керував роботою Українського Національного конгресу, двох військових, селянського та робітничого Всеукраїнських з'їздів. У травні–червні 1917 р. очолював українську делегацію, яка передала Тимчасовому урядові вимогу УЦР про надання Україні автономії, вів переговори з делегацією Тимчасового уряду в Києві 11–12 липня 1917 р. [4].

Володимир Винниченко взяв участь у прийнятті чотирьох універсалів Центральної Ради УНР, які мали значний вплив на політичну ситуацію в Українській Народній Республіці.

Перший універсал від 10 червня 1917 р. – проголосив автономію України, а саме: «однині самі будемо творити наше життя». Це була відповідь УЦР Тимчасовому урядові на його негативне ставлення до автономної України. Згідно з I Універсалом, «не одділяючись від всієї Росії... народ український має сам порядкувати своїм життям», а закони повинні бути ухвалені Всенародними українськими зборами.

Другий універсал від 22 січня 1918 р. – зафіксував наслідки домовленостей між УЦР і Тимчасовим урядом московії: останній визнавав УЦР і Генеральний Секретаріат як крайовий орган України і водночас Генеральний Секретаріат ставав органом Тимчасового уряду. Зі свого боку, УЦР визнавала всеросійські установчі збори, а до їх скликання зобов'язувалася не робити самовільних кроків до здійснення автономії України.

Третій універсал від 20 лютого 1918 р. – проголосив Українську Народну Республіку (УНР), формально не пориваючи федеративних зв'язків з росією. А також демократичні принципи: свободу слова, друку, віровизнання, зборів, союзів, страйків, недоторканність особи й помешкання; оголосив національну автономію для меншин (росіян, поляків, євреїв та ін.); скасував смертну кару, а також право приватної власності на землю й визнав її власністю всього народу, без викупу; встановив 8-годинний робочий день; оголосив реформу місцевого самоврядування; визначив 9 січня 1918 р. днем виборів до Українських всенародних зборів, які мали бути скликані 22 січня 1918 р.

Четвертий універсал від 29 квітня 1918 р. – проголосив УНР «самостійною, ні від кого незалежною, вільною суверенною державою українського народу», а виконавчий орган, Генеральний Секретаріат – Радою Народних Міністрів. Він доручив провести вибори народних рад – волосних, повітових і місцевих, встановив монополію торгівлі, контроль над банками, підтвердив закон про передачу землі селянам без викупу, прийнявши за основу скасування власності і соціалізацію землі. Доручив Раді Народних Міністрів продовжувати розпочаті переговори з Центральними державами і довести до підписання миру; закликав усіх громадян УНР до боротьби з більшовиками [5].

Ці універсали були важливими кроками у створенні української держави та проголошенні її незалежності. Вони визначали ключові засади політичного, культурного та соціального розвитку УНР, але також зіштовхувалися зі складнощами та викликами нестійкості політичної ситуації у цей період.

31 січня 1918 р., під тиском міжпартійних розбіжностей, Винниченко подав у відставку з поста Голови Ради Народних міністрів Української Народної Республіки та залишив державну діяльність. 18 вересня 1918 р. став головою Українського Національного союзу та відіграв провідну роль у підготовці протигетьманського повстання в 1918 р.

Проте виїхавши за кордон, після визвольних змагань за незалежність України, заявив про перехід на позиції комуністичні та утворив у м. Відні закордонну групу Української комуністичної партії [6].

Загалом, у політичній кар'єрі В. Винниченка останні два роки боротьби за державність (1919-1920 рр.) позначені спробами порозумітися з більшовицьким кремлівським керівництвом, щоб забезпечити відродження української нації і взяти в ньому активну участь. Ці переговори зайшли в глухий кут з ініціативи самого Винниченка: опинившись у Москві і Харкові, він побачив докорінну різницю між формою та змістом влади більшовиків-комуністів і знову подався в еміграцію, після чого доклав зусиль, щоб якомога більше людей за межами радянських республік зрозуміли небезпеки такого, принадного ззовні, російського комунізму [7, стор. 339].

На жаль, Винниченко сприймав більшовиків з певною симпатією, особливо на початку Української національної революції, коли вони виступали проти царського режиму. Однак, з часом його ставлення до більшовиків змінилося. Він критикував тоталітарну природу комуністичного режиму, зокрема його підходи до політичних свобод та прав людини. Винниченко побоювався, що більшовики використовуватимуть революцію для своїх власних цілей. Він був проти їхніх спроб встановити панування в Україні, переконуючи українців у важливості демократичних цінностей та національної самостійності.

Відтак, Винниченко мав складну і суперечливу позицію щодо більшовиків, з одного боку, він дивився на них як на засоби боротьби проти царського режиму, з іншого боку, він критикував їхні тоталітарні методи та стратегії, вважаючи їх небезпечними для свободи і самостійності України.

СЕКЦІЯ 22. Філологічні науки

Помазанова О.І., Ткачук Н.П.

*ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»,
Вінницький кооперативний інститут*

THE IMPORTANCE OF LANGUAGE COMPONENT IN THE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Global integration processes of the modern world caused the general development trend in all spheres of life, including social, cultural, spiritual, as well as educational and scientific spheres. The political, legal and organizational aspects of this movement in the European space during the last decades are fixed in the Lisbon Strategy, which launched the process of forming a single European space of education and science.

European integration is Ukraine's civilization choice. It holds a special place in the system of Ukraine's foreign policy. As an integral part of Europe, Ukraine is focusing on the current model of socio-economic development in the leading European countries. The political benefit of Ukraine's integration into the EU is the creation of mechanisms for political stability, democracy and security, in terms war in Ukraine [1].

Today, in the context of globalization, technological progress, expansion of European integration, modern European society is undergoing rapid changes. And especially now - at a time when Europe is being so brutally and multi-level attacked by Russia, the most anti-European state of the modern world.

There is a great deal of internal mobility: today, more than 10 million Europeans work in other Member States. There are already more than 4 million refugees from Ukraine in the European Union, who have received temporary protection status in the EU countries. And their number is growing. Some Ukrainians intend to stay in Member States. So, language issues have become a separate area of EU policy. The language policy of the EU demonstrates the importance of foreign language learning in integration processes. There is no need to argue that citizens who speak foreign languages can take full advantage of the free movement of the EU and are more easily accustomed to living there. So, language competence is one of the most important conditions for successful employment and career development [1].

According to recent data, the number of EU citizens who speak at least one foreign language has increased to more than 66%. [2]. A separate line of action of the European Commission is to promote language learning in the EU. At present, most programs have integrated Lifelong Learning programs, which are aimed at supporting those projects of educational institutions that develop mobility, interaction, cooperation between education and training systems within the EU. So the European Commission developed the Action Plan "Promoting Foreign Language Learning and Linguistic Diversity" [4]. This plan identified the main goals to be achieved in 3

strategic areas: 1. learning a foreign language for life; 2. improve the teaching of foreign languages; 3. creation of a favorable environment for language learning.

The directives of the European Community defined 24 official and working languages of the European communicative space, including English, German, French, Italian and others. The Commission has three working languages: English, French, and German. Recent studies show that English remains the most widely spoken language in Europe. More than half (55%) of Europeans own it either as a native (15%) or as foreign (40%). It is followed by French and German (14%), Spanish (6%). 77% of Europeans want their children to learn English as their first foreign language. 90% of high school students in Europe are learning English today [3].

English is becoming a direct medium of communication within Europe. It has become the main foreign language taught in high school and a key element in the reform of higher education in EU Member States. Today, 90% of pupils at schools in Europe study English, over 85% of students in higher secondary education in the EU studied English as a foreign language. In comparison, under 20% of students were studying either French or German. In Sweden, Liechtenstein, Romania, Poland nearly every student learns English as a foreign language [3].

In EU countries, English has the following internal functions: - it is compulsory for the study of subjects at school; - proficiency in English is a prerequisite for higher education and professional development; - it is, in many cases, a prerequisite for employment; - it is used in the media, public and private life.

So, the purpose of this study is to analyze the current state of the process of internationalization of communication in the context of European integration. According to statistics internationalization of education and implementation of reforms in Ukraine is very slow [1]. Although Ukraine has been moving towards European integration for quite a long time, it remains separated from the EU by the language barrier. Unfortunately, the normative acts do not specify the ways of overcoming this problem as a state task. Most citizens of our country don't speak official languages of the European Union fluently. Unlike the EU member states, the educational system in Ukraine does not provide a solution to the language barrier. It is necessary to implement a whole system of state measures aimed at overcoming the language barrier between the EU and Ukraine. In Ukraine, language policy should be conducted precisely from the perspective of European integration. Our country will be able to become a full member of the EU under two conditions. First, when Ukrainian citizens will have access to EU documentation and information. Therefore, a translation policy must be implemented. We need a powerful translation centre for European documentation. Second, the European foreign language teaching policy should be implemented [1].

According to the study, there is a prospect of English being dominant in the communicative space of the EU. A lot of Ukrainian scholars say it is necessary to encourage citizens of our country to learn this language. Even after Brexit, English will probably remain the language that holds the EU together.

Literature

1. Horbatenko V.P. The Strategy of Modernization of Society: Ukraine on the Edge of Centuries // V.P. Horbatenko – K.: Public Centre “Akademiia”, 2018. 183p.
2. B. Koler-Koch European Integration; translated from German by M. Iakovleva. – K.: P.H. “Kyiv- Mohyla Academy”, 2017. 394 p.
3. Adrian Lunberg Multilingual education language policies in European Union. Language Problems and language Planning : Issue 1, Apr 2018. p.45-49 [Електроний ресурс] – Режим доступу : <https://doi.org/1075/lplp.00005./un>
4. Commission Working Document: Report on the implementation of the Action Plan “Promoting language learning and linguistic diversity”. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/com554_en.pdf.

СЕКЦІЯ 23. Філософські науки

Медвідь А.Ю., фаховий молодший бакалавр
Науковий керівник: д.ф.н., професор,
професор кафедри гуманітарних економічних,
філософсько та облікових дисциплін
Морозова Л.П.
Фаховий коледж економіки і права ВКІ

ОСВІТА І НАУКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Освіта є основною інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. [1]

Згідно до закону України «Про освіту» визначається чотири основних рівні освіти. А саме початкова, базова середня, повна середня та вища освіта.

В Україні залишається актуальною проблемою якості освіти. Міністерство освіти і науки визначає якість освіти як одну з головних цілей реформи освітніх програм. І на разі була проведена реформа «Нова українська школа». Головною метою якої було створити школу в якій буде приємно навчатися, і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння втілювати їх в життя.

Міністерство освіти і науки вводить зміни в навчальний процес для покращення рівня освіти учнів, студентів. Розробляє нові методи для полегшення освітнього процесу та зацікавлення учнів до вступу у вищі навчальні заклади. Адже на даний час багато молоді заробляє гроші одразу ж після закінчення школи. Україна потребує молодих спеціалістів для того щоб розвинути ІТ технології які будуть сприяти розвитку та ефективності роботи.

Молодь не тільки забезпечує розвиток суспільства, але й формує його культуру та цінності. Про те, сьогодення показує, що молоді люди в Україні

зіткнулися зі значними труднощами, які заважають нормальному функціонуванню та розвитку.[2]

З реаліями нашого життя зробити це встає все важче і важче.

В березні 2020 року було зафіксовано перший випадок епідемії «Covid-19» і масово почали закривати навчальні заклади, переводити на дистанційну форму навчання. Для зменшення ймовірності захворювання суспільства.

Найважче стало після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року росії в Україну. В деяких регіонах продовжувати навчальний процес було не реально. А в інших регіонах, де ситуація була не настільки критична, для забезпечення безпеки життя та здоров'я учнів і вчителів всі навчальні заклади перейшли на дистанційну форму навчання.

Саме навчання в поєднанні зі страхом і хвилюванням проходило надскладно. Особливо для тим хто закінчував 11 клас, яким згодом потрібно було здавати ЗНО, підготовка до іспитів відійшла на другий план.

Натомість Верховна Рада України ухвалила закон, який передбачає скасування складання Державної підсумкової атестації і Зовнішнього незалежного оцінювання. Але на заміну ввели Національний мультипредметний тест. Який передбачав спрощення здачі іспитів.

За допомогою цього учні змогли вступити до навчальних закладів щоб здобути вищу освіту. Але як буде проходити навчання ніхто достовірно не знав. Згодом навчальні заклади почали облаштовувати укриття, проходити всі можливі перевірки для того щоб учасники освітнього процесу змогли повернутися на очну форму навчання. Так як дистанційно було важко освоювати навчання і значно знизився рівень знань молоді.

В тих навчальних закладах, які отримали дозвіл, на очну форму навчання учні та студенти повернулися до офлайн навчання. Важко було налаштуватися на навчання особливо під час повітряних тривог, перериваючи освітній процес та спускаючись в укриття.

А ви спробуйте освоїти матеріал, який нам подають вчителі та викладачі, коли за вікном лунає сирена, яка повідомляє про повітряну тривогу і всі зі страхом починають спускатися в укриття, саме тоді навчання іде на другий план і ти тільки думаєш про безпеку свою та рідних. Особливо важко коли перебуваєш далеко від свого дому, і в наслідок обстрілів не можеш знайти зв'язок зі своїми рідними. В той момент за навчання ніхто не думає.

Наразі доступ до належної освіти залишається важливим питанням, так як багато вчителів та викладачів вступили до лав Збройних Сил України, щоб забезпечити наш спокій, а студенти потребують високо кваліфікованих спеціалістів. Багато шкіл і вищих навчальних закладів було зруйновано. Є міста, які залишилися під окупацією, там припинився навчальний процес.

Страшно уявити, але ми вчимося жити в реаліях наших днів. Продовжуємо навчатися, створювати наукові винаходи, представляємо Україну на міжнародній арені в змаганнях спорту і науки.

Не зважаючи на теперішні події молодь продовжує розвиватися чим підвищує рівень освіти в Україні. А там де не можливо створити відповідні умови для навчання, знаходимо альтернативу, а саме – онлайн.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту»
2. Морозова Л.П. Гуманізація освіти на сучасному етапі. Науково методична конференція Сучасний підхід до викладання дисциплін: Міжнародна науково-методична конференція, 14 березня 2018 р. – Вінниця, 2018 р. – С.44-46.

**Удодова В. В., Зорук М. О., студентки 2 курсу,
Науковий керівник: доктор філософських наук, професор,
Морозова Людмила Петрівна,
Фаховий коледж економіки і права ВКІ**

МОЛОДЬ - ЦЕ НАШЕ МАЙБУТНЄ

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. З перших років незалежності України молодіжна політика стала одним з найважливіших напрямів діяльності органів державної влади. Вона майбутнє держави! Молодь виконує в суспільстві важливу функцію зміни поколінь, бере безпосередню участь у перетворенні всіх сфер життєдіяльності соціуму. Найважливішою цінністю молоді українці вважають свободу, прагнуть до нових знань і готові самі творити зміни.

Не зважаючи на це вона продовжує розвиватися, придумувати нові ідеї та втілювати їх в життя! Молодий погляд на сьогодення допомагає змінювати наш світ на краще.

На початок 2022 року в Україні здобували вищу освіту рівнів молодшого бакалавра, бакалавра та магістра 984,1 тис. осіб. Переважна більшість із них (861,7 тис. осіб) навчалися у ЗВО державної форми власності, менше (96,5 тис. осіб) – у приватних ЗВО, ще менше студентів (19,5 тис. осіб) налічувалося у ЗВО комунальної форми власності. 6,4 тис. студентів здобували вищу освіту вищевказаних рівнів у фахових коледжах різних форм власності. Інформацію щодо кількості здобувачів після середньої освіти в Україні.[3]

Українські вищі навчальні заклади фіксують небувалий приріст студентів-контрактників. Якщо порівняти з минулим роком, кількість нових студентів платної форми навчання зросла майже на 40%, а якщо виокремити лише чоловіків – то на 82%. У деяких університетах кількість нових студентів-чоловіків зросла вдесятеро і більше.

В умовах значного скорочення населення (за даними ООН, з України змушені були виїхати понад 5 млн людей) мало б меншати і студентів платної форми навчання. Частково так і є – стало менше студенток і студентів до 20

років, традиційного віку для вступу до університетів. Натомість різко зросла кількість студентів віком 30-50 років.[1]

Враховуючи середню вартість року навчання (20,8 тис. грн), додатковий дохід українських університетів можна оцінити у 1,7 млрд грн.

Як повідомляв Укрінформ, згідно з дослідженням «Вплив війни на молодь в Україні», 82% молодих людей засвідчили втрати через війну - найчастіше це проблеми через відключення електроенергії 46%, зниження доходу - 36%, погіршення психічного здоров'я - 29%.

Загалом 2023 року до вишів України подали заяви понад 1,1 мільйона вступників. Ця кількість враховує і понад 720 тисяч заяв, які надійшли від абітурієнтів, що вступають після 11-го класу.[3]

Наприкінці 2022 року на засіданні Уряду було презентовано програму «Освіта 4.0: український світанок», розроблену Міністерством освіти і науки²⁸⁵. Ця програма, як заявляють розробники, базується на основних положеннях плану відновлення і має на меті впродовж десяти років побудувати систему освіти, що передбачає гармонізацію українського і європейського освітніх просторів та відповідатиме вимогам до людських ресурсів в Індустрії 4.0.

У сфері фахової перед-вищої, вищої освіти і науки програма передбачає декілька цілей, завдань та індикаторів їх виконання. Серед основних – спрямованість на повоєнну відбудову, збільшення освітньої, наукової та експертної діяльності університетів і формування сучасної мережі та новітньої інфраструктури вищої освіти. Останню ціль передбачається досягти, як і в попередніх стратегічних документах, шляхом проведення оптимізації мережі університетів через їх об'єднання та укрупнення, а також шляхом створення нових лабораторій та продовження реконструкції гуртожитків. Показниками досягнення цієї цілі визначено створення 2 тисяч нових лабораторій, реконструкція 200 гуртожитків, що стане можливим завдяки залученню коштів у рамках державно-приватного партнерства, приватного капіталу та бізнесу, а також коштів міжнародної допомоги.

Інша не менш важлива ціль – це достатній рівень фінансування системи вищої освіти і науки для її ефективного функціонування. Визначено окремим завданням збільшення обсягу коштів на проведення наукових досліджень за рахунок різних джерел, включаючи бізнес. Передбачається, що бізнес співфінансуватиме створення семи інноваційних парків.

Крім того, має зрости і рівень фінансового доходу науковців та освітян. Показниками досягнення визначено рівень мінімальної заробітної плати викладачів як середній у країнах Балтії та заробітну плату науковців не менше 1 000 євро. На жаль, у програмі не зазначається, за рахунок яких джерел це стане можливим, оскільки рівень державного фінансування не достатній, а у зв'язку з повномасштабним збройним вторгненням він знизився до критичного рівня.[2]

Список використаних джерел

1. Волинські новини: <https://www.volynnews.com/news/all/yak-ukrayinski-universytety-zarobliaiut-na-viyni-rozsliduvannia/>

2. Вища освіта в Україні: зміни через війну: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>

3. Кількість студентів, які здобувають вищу освіту від 25 до 60 років зросла втричі - Веніславський: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3756769-kilkist-studentiv-aki-zdobuvaut-visu-osvitu-vid-25-do-60-rokiv-zrosla-vtrici-venislavskij.html>

СЕКЦІЯ 24. Економічні науки

Абраменко Діана Олександрівна, бакалавр
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та фінансів підприємства Ганущак Тетяна Валентинівна
Державний торговельно-економічний університет

СТАН ТА ПОТРЕБИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна помітно вплинула на діяльність бізнесу в Україні. Велика кількість підприємств припинили свою діяльність частково або повністю. Тому, щоб ситуація не ставала гіршою, слід оцінити потреби бізнесу і його стан у період війни.

За дослідженнями, проведеними у квітні 2023 року, Індекс активності бізнесу (UBI) на початку року склав 34.03 зі 100 можливих. Це свідчить про те, що бізнес в Україні демонструє доволі оптимістичні прогнози, але все ще економічна ситуація залишає бажати кращого. Збільшення індексу порівняно з попередніми місяцями вказує на прагнення бізнесу інтенсивніше вести свою діяльність.

Зростання цін на сировину та матеріали, перебої з електро-, водо- та теплопостачанням, а також складнощі з перевезенням сировини та товарів створюють серйозні виклики для підприємців. Обмежені фінансові ресурси та недостатність робочої сили ставлять під загрозу продуктивність та прибутковість підприємств.

Головним викликом для бізнесу стали постійні удари окупанта по енергетичній системі України, що призводили до частих і тривалих відключень електроенергії. Згідно зі статистикою Європейської Бізнес Асоціації 89% приватних компаній та державних підприємств відчували на собі наслідки ударів ворога по енергетичному сектору.[2]

Бізнес був змушений шукати альтернативні джерела електроенергії, та збільшити витрати на транспорт та розхідні матеріали. Крім цього, на дохід компаній значно вплинуло і скорочення продуктивних годин та постійне переривання робочих процесів. [2]

За даними щомісячного опитування підприємств «Український бізнес під час війни», яке проводить Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, можна відслідкувати динаміку розвитку та загалом діяльності

українського бізнесу в умовах воєнного стану, щоб розуміти основні потреби, які покращать роботу та позитивно вплинуть на економічну ситуацію.

Війна впливає на бізнес нерівномірно, з більшою кількістю проблем для мікро-, малих та середніх підприємств порівняно з великими компаніями. Станом на серпень 2023 р. зростання цін на сировину та матеріали турбує від 58% до 63% менших підприємств, порівняно з 45% великих підприємств. Мікропідприємства, зі своєї сторони, також стикаються зі зменшенням попиту (52%) та перебоями в енергопостачанні (66%).

33% з опитаних в серпні підприємств, говорили про небезпеку праці. Ця частка залишається відносно сталою протягом останніх чотирьох місяців. Проблема безпеки для роботи опинилася на сьомому місці в рейтингу перешкод. [3]

Про такі перешкоди, як державне регулювання курсу валют, блокування податкових накладних, пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій та неправомірні вимоги або тиск з боку контролюючих чи правоохоронних органів, повідомили від 6% і менше підприємств. Крім цього, 5% підприємств, опитаних у серпні 2023 року, сказали, що не зіштовхнулися з жодними проблемами. [3, с.29]

Показники завантаження виробничих потужностей показують певне зниження, але залишаються на високому рівні. Деякі підприємства припиняють свою діяльність під час воєнних дій, однак існують компанії, які продовжують працювати на обмежених потужностях, що вказує на стійкість деяких галузей промисловості і їх вміння пристосуватися до складних умов.

На майже повну та повну потужність порівняно з довоєнним періодом працювало в серпні 66% середніх підприємств, що дещо нижче ніж у попередньому місяці (71% у липні). Водночас відповідний показник зріс для великого бізнесу – із 58% у липні до 61% серпні. Частка малих підприємств, які працювали майже на повну та повну потужність, не змінилася (53% у липні та серпні). Для мікробізнесу показник залишається на низькому рівні – 31% у серпні (34% у липні). [3, с.32]

Ще однією із основних потреб, які називають підприємці є робоча сила. Її нестача зумовлюється здебільшого через процес призову та безпеку праці. Компанії втрачають велику кількість спеціалістів, а отже їх діяльність стає складнішою і формує нові виклики. На пошук нових робітників доводиться витратити значну кількість часу, хоча це й не гарантує їх постійного перебування на посаді саме через можливість призову до служби та небезпечної ситуації в країні.

Як свідчать відповіді учасників опитування від команди PwC, 43% малих і середніх підприємств змогли зберегти всіх своїх співробітників, а ще 20% – більшість із них.

Утримання співробітників – це лише одна сторона медалі. Утримання клієнтів і доходів важливіше, і наразі однією з найбільших загроз для технологічної економіки є паніка з боку клієнтів, як в Україні, так і за її межами, які можуть повірити, що їхній український бізнес-партнер не зможе

надати їм товари та послуги, які вони придбали. У зв'язку з цим багато робиться для того, щоб запевнити клієнтів у тому, що це «звичайний бізнес» – контракти можна продовжувати та навіть продовжувати. [4]

Проблеми з фінансовими ресурсами та паливом обмежують підприємства в їхній здатності забезпечити нормальну виробничу діяльність та утримувати оптимальний рівень продуктивності.

Потребує вирішення також глобальна проблема корупції. Ростуть обтяжливості та недоліки бізнес-середовища через недостатній контроль над корупційними практиками, що може спричинити додаткові фінансові втрати та проблеми.

Частка підприємств, які вважають за потрібне спростити законодавчі умови для бізнесу, зросла до 40%. У січні 2023 року таких підприємств було 31%. Це вказує на повернення питань ділового клімату до порядку денного у зв'язку з можливою адаптацією бізнесу до роботи під час повномасштабної війни та поверненням регуляторних процедур, скасованих на початку повномасштабного вторгнення, таких як податкові перевірки.

Потреба бізнесу в програмах доступних кредитів для бізнесу дещо зменшилася за останні пів року: у серпні цей варіант підтримали 27% порівняно з 32% у січні. [3, с.36]

Щодо ситуації в технологічному секторі, то за дослідженням команди платіжної системи PayPal було виявлено, що безпекова ситуація на початку війни не обов'язково призвела до паніки та нестабільності для ІТ-сектору та багатьох інших галузей. Натомість підприємницька діяльність не тільки тривала, а в багатьох випадках навіть зросла. Багато компаній дуже підтримують армію та військові зусилля, і багато з них змінюють свої продуктові лінії, щоб забезпечити те, що найбільше потрібно армії та воюючим. У результаті 70% малих і середніх підприємств змогли продовжувати функціонувати під час війни і життєво важливою частиною військової стратегії став захист комунікаційної інфраструктури, щоб дозволити їм та іншим зробити це. Справді, якщо боротися з агресором необхідно було військовою силою, то для економіки України важливо було підтримувати ділову активність. [4]

Отже, для забезпечення стійкості та виживання підприємств у воєнний період важливо акцентувати увагу на фінансовій підтримці, консультативній допомозі та спрощенні адміністративних процедур. Ефективне впровадження цих заходів сприятиме збереженню бізнес-середовища та сприятиме відновленню економіки.

Список використаних джерел

1. Стан, потреби та перспективи бізнесу в умовах війни, квітень 2023 рік. Центр розвитку інновацій. URL: <https://cid.center/state-needs-and-prospects-of-business-in-the-conditions-of-war-april-2023/> (дата звернення: 23.10.2023).

2. Як український бізнес виживає в умовах війни?. *Visit Ukraine - RULES OF SAFE VISIT TO UKRAINE*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1810/how-does-ukrainian-business-survive-the-war> (дата звернення: 23.10.2023).

3. Нове щомісячне опитування підприємств / Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» та ін. «Український бізнес під час війни» (серпень 2023). 2023. № 16. С. 29–37. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/NRES_August_2023_FINAL_UA.pdf (дата звернення: 23.10.2023).

4. Business in times of war: a Ukrainian perspective | Payoneer. *Payoneer*. URL: <https://www.payoneer.com/resources/research-reports/business-times-of-ukrainian-war/> (date of access: 23.10.2023).

Андрійчук С.А., студентка
Науковий керівник: к.і.н., доцент Дибчук Л.В.
Вінницький кооперативний інститут

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Для більш чіткої організації системи управління персоналом на підприємстві розробляють концепцію управління персоналом, що деталізує напрямки кадрової політики, прийняті в стратегічному плані розвитку підприємства.

Мета концепції управління персоналом – створення системи, що ґрунтується, в основному, не на адміністративних методах, а на економічних стимулах і соціальних гарантіях, орієнтованих на зближення інтересів працівника з інтересами підприємства щодо досягнення високої продуктивності праці, підвищення ефективності виробництва, одержання найвищих економічних результатів діяльності підприємства.

Основу концепції управління персоналом підприємства складають:

- розробка принципів, напрямків та методів управління персоналом;
- урахування роботи з персоналом на всіх рівнях стратегічного планування підприємства;
- впровадження нових методів і систем навчання та підвищення кваліфікації персоналу;
- визначення та проведення скоординованої єдиної тарифної політики й оплати праці;
- розробка і застосування на підприємстві економічних стимулів і соціальних гарантій;
- розробка заходів щодо соціального партнерства.

При всій різноманітності підходів до формування концепції управління персоналом важливо виділити чотири методологічні засади.

По-перше, кожне підприємство залучає потрібні для досягнення її цілей людські ресурси, тобто здійснює підбір і ранжування співробітників.

По-друге, всі без винятку підприємства проводять навчання своїх працівників, щоб пояснити суть завдань, які перед ними ставляться, узгодити їхні навички і вміння з поставленими завданнями.

По-третє, підприємства здійснюють оцінку участі кожного із працівників у досягненні існуючих перед підприємством цілей, наприклад щорічну атестацію.

По-четверте, кожне підприємство в тій або іншій формі винагороджує своїх співробітників, тобто компенсує витрати часу, енергії, інтелекту в досягненні цілей підприємства.

Усе, що пов'язано з винагородою, є зоною підвищеної чутливості і найменші зміни в цій сфері можуть викликати непередбачені наслідки. Проте і тут простежується декілька нових тенденцій:

- дедалі більш широкого поширення набувають системи плати за знання і компетенцію, при яких розмір винагороди працівника визначається не місцем його посади в ієрархії, а ступенем володіння ключовими для підприємства компетенціями (знаннями);

- збільшується частка змінної частини в прибутку працівників усіх рівнів. Провідні компанії прагнуть тісно пов'язати фінансові інтереси своїх працівників із власним фінансовим станом. Понад 70 % з них використовують метод пільгового продажу акцій своїм працівникам, 66 % – надає їм можливість брати участь у розподілі прибутків, 70 % – створює спеціальні системи преміювання за підсумками роботи підрозділу;

- надання працівникам "гнучких" пільг. Замість традиційного обов'язкового набору пільг - медичного страхування, страхування життя тощо – сучасні компанії надають своїм працівникам можливість вибрати ті пільги, що їм потрібні (у рамках визначеного бюджету);

- поступове зниження впливу на визначення розміру заробітної плати таких традиційних чинників, як стаж роботи і фахова біографія на користь компетенцій і ринку праці. Ця тенденція не дає працівникам "спочивати на лаврах" і змушує займатися самовдосконаленням навіть ветеранів із 20-30-річним стажем.

Слід зазначити, що ефективні концепції управління персоналом передбачають активні дії у трьох основних напрямках.

По-перше, добір співробітників, прийняття рішень про їх переміщення або припинення контрактів повинні бути спрямовані на те, щоб забезпечити найбільш повну відповідність індивідуальних можливостей спеціалістів і складності доручених їм завдань як у даний час, так і в майбутньому. Цю відповідність персоналу виконуваний ним роботі варто розглядати в динаміці.

Постійний аналіз тенденцій та змін дає змогу більш обґрунтовано підходити до вибору можливих варіантів кар'єри і необхідних програм перепідготовки працівників.

По-друге, вплив служб управління персоналом на формування системи завдань і функціональних обов'язків працівників. Відомо, що для досягнення будь-яких цілей можуть бути використані різноманітні варіанти організації праці. При цьому в одних випадках виникає високий рівень мотивації і, відповідно, задоволеності працею, а в інших - навпаки. Провідні підприємства намагаються скоротити до мінімуму кількість ієрархічних рівнів і

бюрократичних обмежень, максимально розширити контроль за локальними умовами праці.

Отже, концепція управління персоналом - це сукупність основних принципів, правил, цілей діяльності з персоналом, конкретизованих із урахуванням типу організаційної стратегії підприємства, потенціалу персоналу, а також типу кадрової політики. Іншими словами, концепція управління персоналом є стрижнем кадрової політики (персонал-стратегії), визначає її основні напрямки та підходи.

Список використаних джерел

1. Дибчук Л. В. Сутність та особливості формування інтегрованих маркетингових комунікацій // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5. Т. 2. С. 58–61

2. Kovalchuk S., Kobets D., Dybchuk L Formation of a system approach to the optimization of marketing management at an enterprise // Eastern – European journal of enterprise Technologies. 3 /4 (81). 2016. P.4 -12

3. Дибчук Л. В. Гендерний підхід в управлінні персоналом // Реалізація гендерної політики в умовах суспільних трансформацій: збірник тез доповідей учасників Науково-практичної конференції, 27 квітня 2023 р. Черкаси: Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова. 2023. С.140-143

4. Розроблення маркетингових конкурентних стратегій підприємств. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/36_2021ua/4.pdf

Вознюк Т. К.

**к.е.н., завідувачка кафедри фінансових,
комерційно-технологічних дисциплін
та готельно-ресторанного обслуговування**

**Васильчук О. Д.
магістр**

Вінницький кооперативний інститут

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА – РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ

Одним з інструментів управління, який має потенціал підвищити конкурентні позиції будь-якого підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, є маркетингова діяльність.

У системі управління, маркетингова концепція являє собою стратегічну постановку діяльності підприємства, яка включає головну мету, інструменти реалізації головної ідеї, перелік цілей та завдань, які необхідно досягти.

Сучасні підприємства мають формувати свою діяльність за основним принципом маркетингу: «робити тільки те, що вимагають ринок та покупець», тобто в основі діяльності є повне задоволення людських потреб, нужд або запитів.

Питання підвищення конкурентоспроможності підприємства з розробленням маркетингових стратегій є актуальними та відіграють важливу роль у виробничих процесах, формуванні збутової політики, організації збутової діяльності, розвитку системи маркетингового менеджменту [1].

Саме маркетингова конкурентна стратегія є важливим елементом забезпечення конкурентоспроможності підприємства, яка реалізується через створення відповідної системи управління, системи моніторингу ринку, маркетингового аналізу та формування комплексної інформаційної системи.

За визначенням Ж. Ж. Ламбена, стратегічний маркетинг – це процес, що здійснюється підприємством з ринковою орієнтацією з метою досягнення показників, які перевищують середньо ринкові, шляхом систематичного проведення політики створення товарів і послуг, що забезпечують споживача товарами більш вищої цінності, ніж у конкурентів.

При розробці маркетингової стратегії обов'язково враховуються такі характеристики маркетингових стратегій: довгострокова орієнтація, врахування результатів стратегічного маркетингового аналізу, підпорядкованість в ієрархії систем управління, ринкова орієнтація діяльності відносно споживачів і конкурентів, зусилля, спрямовані на вирішення маркетингових завдань.

Маркетингова стратегія підприємства визначає здатність підприємства лідирувати в конкурентній боротьбі.

У процесі обґрунтування та розробки маркетингової стратегії вирішуються три взаємопов'язані завдання відповідно до життєвого циклу розвитку підприємства:

1. Формування маркетингового інструментарію (продуктові інновації, трансформація ринкової політики, диверсифікація та зміна виробництва, мінімізація ризиків, комплексне використання систем управління маркетингом).

2. Формування адаптаційних можливостей (своєчасне врахування зовнішніх факторів, використання комунікаційних можливостей тощо).

3. Формування маркетингової політики компанії у відповідь на запити та потреби споживачів (наприклад, дослідження поведінки споживачів, позиціонування продукту, визначення цільових сегментів ринку).

При формуванні маркетингової стратегії враховуються наступні принципи:

1) цілеспрямованість – взаємоузгодження місії із цілями підприємства, орієнтація всіх стратегічних господарських підрозділів на задоволення потреб споживача та на досягнення економічного ефекту від виробничо-збутової діяльності;

2) концентрація зусиль – проведення усіх процесів із дослідження, виробництва, фінансової діяльності, організації збуту на основі маркетингової орієнтації (пошук ринків, споживачів, задоволених потреб, творчі підходи до розв'язання поставлених маркетингових завдань);

3) спрямованість на довгострокову перспективу – екстраполявання, імплементація інноваційної продукції та методів ведення бізнесу;

4) синергічний ефект – взаємоузгодження стратегічної та тактичної маркетингової діяльності для стимулювання впливу на ринковий попит, запити

споживачів та комплексної системи маркетингових заходів для досягнення синергетичного ефекту;

5) гнучкість – швидке реагування та адаптація товарної, цінової, збутової та комунікаційної стратегії підприємства на якісні та кількісні показники зміни попиту [2, с. 34].

Важливо пам'ятати, що процес вибору маркетингової конкурентної стратегії підприємства безпосередньо пов'язаний з особливостями галузі, до якої належить підприємство, а саме: вид та асортимент продукції, витрати на виробництво і реалізацію продукції, ціноутворення, державне регулювання, особливості логістики.

Для визначення конкурентоспроможності підприємства, використовується сучасний метод – бенчмаркінг.

Відомий спеціаліст у сфері практики стратегічного управління Григорі Р. Райтер у своїй книзі «Легальний шпіонаж – технологія бенчмаркінгу» доказує, що «бенчмаркінг – це прикладний інструмент формування стратегії досягнення конкурентних переваг у галузі».

Бенчмаркінг – метод сучасного менеджменту, за допомогою якого компанія порівнює свою діяльність із практикою інших компаній з метою впровадження конкретних змін, які дозволяють покращити діяльність, і підвищує свою конкурентоспроможність.

Функції бенчмаркінгу: системний характер (охоплює всі аспекти діяльності компанії, зокрема його радикальні зміни як системи загалом); чітка спрямованість на досягнення найкращого рівня; прикладна спрямованість на досягнення конкурентних переваг (пошук практичного розв'язання питання «Як реалізувати необхідні поліпшення?») [3, с. 90].

Комплексний підхід до конкурентоспроможності заснований на базі врахування основних складників потенціалу підприємства: ступеня задоволення споживача продукцією, посилення кадрового потенціалу, спрямованості на інновації, конкурентного потенціалу підприємства та ефективності стратегії для певного сегмента ринку, резервів підвищення конкурентоспроможності [4, с. 249].

Підприємству необхідно постійно аналізувати своїх конкурентів і розробляти конкурентну маркетингову стратегію, які забезпечать йому ефективне позиціонування щодо конкурентів і нададуть максимально можливу конкурентну перевагу.

Конкурентні стратегії пропонується здійснювати з урахуванням визначення місця підприємства на ринку – його частки, типу конкурентної переваги та перспективних дій на ринку [5, с. 38].

Мета, концепція, інструментарій, інформаційне, нормативно-правове, організаційне, ресурсне забезпечення та загальна стратегія – це основні елементи, що формують механізм розробки маркетингових стратегій підприємства.

Отже, підвищення конкурентоспроможності підприємств та зміцнення їх конкурентних позицій на ринку неможливе без ретельної розробки системи

управління конкурентоспроможністю підприємства, що базується на комплексному механізмі реалізації конкурентної маркетингової стратегії.

Список використаних джерел

1. Розроблення маркетингових конкурентних стратегій підприємств. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/36_2021ua/4.pdf

2. Багорка М. О., Челак В. В. Сутнісна характеристика маркетингових стратегій, особливості та принципи їх формування у діяльності аграрних підприємств. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2018. Вип. 20. Ч. 1. С. 32–37.

3. Пчелянська Г.О., Головчук Ю.О., Дибчук Л. В. Стратегічні напрями маркетингової діяльності бізнесу в умовах транспарентності середовища // Економіка та держава, №3 / 2021. С. 88-93

4. Гриневецька Л. В., Терещенко І.О., Шарлай О. В. Резерви підвищення конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2019. № 38. С. 248–252

5. Holovchuk Y., Dybchuk L. MARKETING RESEARCH OF ENTERPRISE ACTIVITIES ON THE MARKET OF ADVERTISING SERVICES // Digital macro trends and technologies of the XXI century: monograph. Part II. Edited by Irina Tatomyr, Liubov Kvasnii. Praha: OKTAN PRINT, 2023, 268 p. P. 34-43

Олександра Герей, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва

Олена СОЛОЇД

Вінницький кооперативний інститут

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проектний менеджмент, який використовується на підприємствах, працює з різними об'єктами. Управління виробничими проектами ускладнюється тим, що в даній сфері дуже швидко змінюються тренди і вимоги ринку, і необхідно враховувати все в режимі реального часу, щоб уникнути ситуації, коли результат проекту може бути не актуальним. Тому грамотний і сучасний підхід до управління проектами дійсно важливий. Однак не всі компанії, особливо молоді або малі за розміром, приділяють достатню увагу проектному менеджменту своєї діяльності. Через це на ринок щорічно випускаються сотні продуктів, які морально застаріли ще до виходу на ринок; компанії втрачають клієнтів через невчасну реалізацію.

Щодо діяльності будь-якого суб'єкта господарювання важливим завданням стає здатність підприємства, яке виробляє товар або надає послуги

швидко та адекватно здійснювати реагування на зміну середовища свого існування, як зовнішнього, так і внутрішнього. Зміни можуть торкнутися організацію з абсолютно будь-якого боку. Може змінитися споживчий попит, тренди і мода, може зробити крок вперед науково-технічний прогрес або несподівано змінитися чисельний чи демографічний склад персоналу організації. І часто для того, щоб утримувати свої конкурентні позиції, а також збільшувати конкурентні переваги, перед підприємством постає питання про необхідність розробки і реалізації тих чи інших проектів [1].

Основними відмінностями проектів від поточної діяльності підприємства є:

- на відміну від поточної діяльності, що є постійною, проект є тимчасовим і унікальним;
- проекти завжди мають визначену мету, тоді як у повсякденному житті організації така єдина визначена мета часто відсутня або не досить зрозуміла;
- внаслідок наявності чітко визначеної мети проекти мають конкретний і завчасно встановлений момент завершення, що нехарактерно для постійно виконуваних обов'язків у процесі повсякденної діяльності організації;
- для проектів характерно комбінувати та поєднувати зусилля найрізноманітніших фахівців, тоді як більшість видів організаційної роботи поділяється за принципом функціональної спеціалізації;
- проект завжди має якісь елементи унікальності;
- проекти характеризуються обмеженнями за часом, витратами і особливими вимогами до виконання робіт[2].

Процес управління проектами залежить від того, яким є певний проект. Реалізація стратегії передбачає формування низки тактичних завдань, які за своєю суттю і є певними проектами підприємства. Проектом є процес управління матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами, спрямований на досягнення заздалегідь визначеної мети у встановлені в проекті строки. Існують різні підходи до класифікації проектів, зокрема за видами, масштабами, складністю, джерелами фінансування, термінами реалізації, характером та сферою діяльності, статусом учасників, галузевою приналежністю.

При розгляді напрямків удосконалення механізму реалізації проектної діяльності варто зупинитися не на оцінці та поліпшенні загального механізму управління, а на удосконаленні управління одного із проектів.

Проекти широко використовуються практично у всіх сферах людської діяльності, для: розробки та створення нових продуктів та послуг; створення нових виробничих потужностей; внесення змін до організаційних структур для більш ефективного функціонування підприємств [3]

Важлива роль з отримання бажаного результату від управління проектом належить командній роботі учасників проекту, які мають знання загального менеджменту з ведення переговорів, публічних виступів, розроблення бізнес-планів, проведення фінансового аналізу та оцінки інвестицій, роботи з електронною поштою та комп'ютерними програмами. Учасники проекту

повинні володіти навиками щодо ефективного управління часом, заснованого на самоорганізації людини або групи людей для того, щоб у відведений для роботи час доручені завдання не тільки були виконані, а й досягнуто задоволення від виконуваної роботи.

Спробуємо узагальнити критерії ефективності всіх типів проєктів компанії у табл. 1 [4].

Таблиця 1 Критерії ефективності проєкту

Категорія успіху	Вимірювані критерії ефективності
Внутрішні цілі проєкту	- виконання проєкту у строк, згідно з бюджетом та іншими обмеженнями.
Вигода для споживача	- досягнення функціональної продуктивності; - відповідність продукту технічним специфікаціям та стандартам; - задоволення потреб споживача; - вирішення проблеми споживача; - реальне використання продукту споживачем; - споживач отримує задоволення від використання продукту.
Безпосередня віддача	- поліпшення прибутковості; - захоплення більшої ринкової частки; - комерційний успіх підприємства.
Можливості у майбутньому	- створення конкурентних переваг для споживача; - створення нового ринку; - створення нової технології; - поява нових можливостей у підприємства.

Важлива роль з отримання бажаного результату від управління проєктом належить командній роботі учасників проєкту, які мають знання загального менеджменту з ведення переговорів, публічних виступів, розроблення бізнес-планів, проведення фінансового аналізу та оцінки інвестицій, роботи з електронною поштою та комп'ютерними програмами. Учасники проєкту повинні володіти навиками щодо ефективного управління часом, заснованого на самоорганізації людини або групи людей для того, щоб у відведений для роботи час доручені завдання не тільки були виконані, а й досягнуто задоволення від виконуваної роботи.

Вцілому проєктний менеджмент спрямований на те, щоб в умовах конкуренції вийти на запланований результат за певний час з обмеженим ресурсом, для чого необхідно підібрати та організувати роботу висококваліфікованого персоналу, а також впроваджувати нові технології та управлінські рішення. Нові вимоги до проєктних менеджерів пов'язані із впровадженням глобальних стратегій та підходів до проєктного управління вищим керівництвом

Отже, реалізація проєктної діяльності має базуватися на освоєнні нової техніки та технологій, підвищенні якості та конкурентоспроможності проєктів,

при цьому головною задачею для керівництва компаній є пошук та встановлення зв'язків з постачальниками інноваційних ідей, технологій, їх потенційних замовників та конкурентів.

Список використаних джерел

1. Черчата А. О. Проектний менеджмент на підприємстві: застосування в контексті взаємодії з функціональним та процесним підходами. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. 2019. № 1. С. 172-179.
2. Дибчук Л.В., Драбовський А.Г. Гнучкий кадровий менеджмент як основа ефективного управління підприємством // Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 28 листопада 2018 р. Луцьк. 2018. С. 39-42
3. Тюріна, Н., Назарчук, Т., Шкабара, Н. (2022). Формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління бізнес-проектами підприємства. *Innovation and Sustainability*, (2), 68–77. <https://doi.org/10.31649/ins.2022.2.68.77>
4. Жигалкевич Ж.М., Чухліб В.Є. Управління проектами та їх ризиками: підходи та методи. Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 6(17). С. 126-130.
5. Єпіфанова І. Ю, Формування інноваційних стратегій промислових підприємств у сучасних умовах. Підприємництво та інновації. 2020. №13. С. 33-39.

Олена Грицишина, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри гуманітарних, економічних та фінансово-облікових дисциплін

Юлія КАШПРУК

Вінницький кооперативний інститут

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗДРІБНИМИ ТОРГОВЕЛЬНИМИ МЕРЕЖАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах українських реалій далеко не всі торговельні підприємства мають розроблені стратегічні програми, які вирішують питання нових викликів і змін суспільства, дозволяють отримати максимально позитивні результати розвитку підвищення прибутковості. Стратегічне управління торговим підприємством у невизначених умовах економічного середовища є процесом активного пристосування до цілої низки ринкових факторів: споживчого попиту, який швидко змінюється, інноваційним процесам, конкурентним відносинам, розвитку комунікацій та інфраструктурного забезпечення підприємства. Особливого значення стратегічне управління набуває в умовах глобальних змін, кризових явищ в економіці. В таких умовах виникає необхідність застосування упереджувачого

підходу до стратегічного управління, сутність якого полягає в тому, що торговельний бізнес має не просто відслідковувати і пасивно реагувати на зміни, а повинен намагатися передбачити і навіть створювати їх.

Стратегічне управління – це область науки і практики менеджменту, яка призначена для забезпечення розвитку підприємства в швидкозмінних умовах зовнішнього середовища, на основі процесу прийняття та реалізації стратегічних рішень, прийнятих в результаті порівняння потенціалу підприємства з можливостями і загрозами зовнішнього оточення.

У загальному вигляді процес стратегічного управління містить три блоки:

1. Концептуально-орієнтований, в якому визначається стратегічне бачення, місія та цілі підприємства.

2. Проблемно-орієнтований, на етапі якого опрацьовуються пріоритетні проблеми, що підлягають вирішенню.

3. Проектно-орієнтований, що передбачає планування дій з реалізації стратегічних цілей і розв'язання проблем. Основний результат даного етапу – план дій і оперативні плани

Стратегія підприємства розглядається як складова частина стратегічного менеджменту процесу і системи управління. Мета стратегічного управління – переведення підприємства у більш стійке положення в довгостроковій перспективі. Стратегія - дієвий інструмент, що надає можливість досягти стійкого стану через комплекс взаємопов'язаних змін.

Стратегія визнається центральною складовою стратегічного управління.

Стратегія торговельного підприємства представляє собою модель розвитку на основі стратегічних рішень власників бізнесу з урахуванням можливостей зовнішнього середовища та компетенцій підприємства за допомогою динамічних здібностей із використанням процесу стратегічного управління [1].

Особливістю стратегічного розвитку торговельних підприємств є те, що стратегічні рішення у них приймаються менеджерами-власниками. Тобто тут діє інший рівень як мотивації, так і компетентності управлінців:

1) мотивація керівників торговельних підприємств є значно вищою за мотивацію керівників великих підприємств, оскільки керівники малих є одночасно їх власниками, а отже несуть повну майнову відповідальність за успішність бізнесу;

2) рівень компетентності у сфері стратегічного управління керівників торговельних підприємств зазвичай значно нижчий за їх колег на промислових підприємствах, оскільки керівники торговельних, як правило, мають досвід роботи лише з малими підприємствами, а найчастіше вони є фундаторами й незмінними керівниками одного й того ж бізнесу протягом тривалого проміжку часу, крім того, часто взагалі не володіють необхідними теоретичними знаннями щодо стратегічного управління;

3) принципи управління торговельними підприємствами відрізняються в силу значних відмінностей у самому функціонуванні різних за галузями підприємств, тому керівники торговельних підприємств не можуть використати досвід інших підприємств, спостерігаючи за ними, залучаючи

найманих працівників з інших підприємств чи якимось іншим способом [2].

В узагальненому вигляді представимо особливості діяльності торгових підприємств, що визначають формування стратегії розвитку в таблиці 1.

Таблиця 1. – Характеристики торговельних підприємств, що визначають формування стратегії розвитку

Назва характеристики	Важливість та сила впливу в умовах високого рівня нестабільності
Швидко реагує на економічні, соціальні та політичну складову середовища, міграцію робочої сили, зміну загальних характеристик регіональних ринків	Важлива, сильно впливає на заходи щодо реалізації стратегії розвитку підприємства
Відносна відокремленість та самостійність малого підприємства	Гнучкість у товарно-збутовій, ціновій стратегії підприємства
Обмежене функціонування, локальність спрямування стратегічних рішень	Стратегія конкуренції . як складова загальної стратегії розвитку формується для локального територіального ринку.
Обмежений асортимент товарів, фокусування на повсякденних потребах споживачів	Сильно впливає на зміст товарно-продуктової, маркетингової , цінової стратегії
Безпосередній зв'язок із споживачами, відносно вузька спеціалізація на певних сегментах ринку товарів та послуг	Значний вплив на кадрову стратегію, сильний вплив на маркетингову, цінову стратегії
Тісний зв'язок з місцевою регіональною ринковою системою	Значний вплив на товарозабезпечення асортименту
Робота в умовах порівняно високої конкуренції локальних підприємств роздрібно торгівлі	Високий вплив на цінову, маркетингову, товарну стратегію.
Придбання товарів малими партіями	Значний вплив на асортиментну політику, цінову стратегію
Обмежена кількість працівників підприємства, спеціалістів, менеджерів	Спрощений методологічний інструментарій формулювання та вибору стратегій

Передумовою розробки та реалізації успішної стратегії торговельного підприємства важливим є наявність трьох складових :

По-перше - амбіційні цілі та сильне лідерство власника бізнесу.

По-друге - ефективна стратегія розвитку базується на сильних сторонах підприємства, відібраних та вмотивованих співробітниках, використанні інновацій.

По-третє – вдале використання зовнішніх можливостей, зокрема вузький ринковий фокус, близькість до клієнтів, чіткі конкурентні переваги [3].

Процеси, інструменти та організаційні складові формування стратегії взаємозв'язані й інтегруються в процес стратегічного управління розвитком підприємства відповідно до обраних стратегічних цілей. В умовах високо турбулентного бізнес-середовища суттєвих змін набуває безпосередньо процес розробки стратегії. Також для досягнення стійких конкурентних позицій вкрай необхідно відшукувати, розглядати та оцінювати стратегічні можливості, що дозволяють створити унікальні конкурентні переваги підприємства. На фоні кризових явищ зростає потреба реалізації нових якісних змін. Для усвідомлення

сукупності змін, що містить стратегія розвитку необхідно узагальнити фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що чинять вплив на визначення варіанту стратегії розвитку малого торговельного підприємства [4].

Процеси, інструменти та організаційні складові формування стратегії взаємозв'язані й інтегруються в процес стратегічного управління розвитком підприємства відповідно до обраних стратегічних цілей.

В умовах високо турбулентного бізнес-середовища суттєвих змін набуває безпосередньо процес розробки стратегії. Також для досягнення стійких конкурентних позицій вкрай необхідно відшукувати, розглядати та оцінювати стратегічні можливості, що дозволяють створити унікальні конкурентні переваги підприємства. На фоні кризових явищ зростає потреба реалізації нових якісних змін.

Список використаних джерел

1. Чорна М., Безгінова Л., Дядін А. Оцінка ефективності підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі : монографія. Харків : Лідер, 2018. 218 с
2. Holovchuk Y., Dybchuk L. MARKETING RESEARCH OF ENTERPRISE ACTIVITIES ON THE MARKET OF ADVERTISING SERVICES // Digital macro trends and technologies of the XXI century: monograph. Part II. Edited by Irina Tatomyr, Liubov Kvasnii. Praha: OKTAN PRINT, 2023, 268 p. P. 34-43
3. Гузенко А.О. Бізнесмодель FMCGритейлу в умовах глобального конкурентного середовища економіки знань. Зб. наук. пр. Придніпров. держ. 17 акад. будва та архіт. Дніпро: ПДАБА, 2021 № 173 С. 712. DOI: <https://doi.org/10.32782/22246282/1731>
4. Єпіфанова А.О. Класифікація форматів магазинів у продуктовій роздрібній торгівлі в умовах глобального конкурентного середовища. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційноінвестиційних процесів в Україні : матеріали IV міжнар. наук.практ.конф. м. Вінниця, 12 березня 2021 р. Вінниця, 2021. 932 с. С.254258 URL: <https://cutt.ly/fJDQDbk>

Злотя І.С. , студентка 3 курсу
Науковий керівник: викладач вищої категорії,
викладач-методист Гебура О.М.
Нововолинський електромеханічний фаховий коледж

РОЛЬ SEO-ОПТИМІЗАЦІЇ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Маркетингові комунікації охоплюють всю діяльність підприємства, що спрямована на надання інформації, переконання та нагадування потенційним споживачам про свої товари і свою діяльність. До одного з сучасних напрямів маркетингових комунікації можна віднести Інтернет-маркетинг, який практично використовує всі елементи традиційного маркетингу в Інтернеті,

тобто спирається на ціну, продукт, місце продажу та просування. Основною метою при цьому є отримання максимального ефекту від використання сайту за рахунок його потенційної аудиторії.

Перевагою інтернет-маркетингу є те, споживач дуже швидко може отримати інформацію про товар, а також потім придбати його. Але потрібно враховувати, що якщо на сайті не буде інформації про якийсь товар, або споживач не зможе її знайти, то, напевно, він придбає інший подібний товар у конкурентної фірми.

Використання методів інтернет-маркетингу спрямоване на отримання економії коштів (оплата праці працівників збуту, реклама, витрати на стимулювання збуту тощо), а також на розширення діяльності підприємств (наприклад, розширення свого ринку збуту в межах регіону, перехід з регіонального ринку на національний, або навіть на міжнародний ринки). При цьому як великі підприємства, так і середні та малі, мають більш-менш однакові шанси у конкурентній боротьбі за ринок. Слід зважати на те, що на відміну від традиційних друкованих видів реклами, радіо і телереклами, використання Інтернету для входу на ринок потребує менше витрат, але при цьому може дати чіткі і точні статистичні дані для оцінки ефективності маркетингової кампанії.

Аналіз різноманітних досліджень та публікацій вчених дає змогу виділити сім основних інструментів інтернет-маркетингу: просування в соціальних мережах (SOS); контекстну рекламу; медійну рекламу; прямий маркетинг; вірусний маркетинг; партизанський маркетинг; пошуковий маркетинг, у тому числі SEO-маркетинг [1].

Одним із найбільш актуальних на сьогодні елементів Інтернет-маркетингу є SEO-оптимізація, яку визначають як комплекс заходів, що дозволяють підняти позиції сайту в результаті видачі пошукових систем за конкретними запитами користувачів.

Пошукова оптимізація на сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій – це реальний технологічний інструмент, який дає змогу набагато ефективніше підвищити обсяги продажів, ніж використання традиційної реклами [2].

Зауважимо, що SEO-оптимізацію розділяють на два види – внутрішню і зовнішню. При цьому, якщо внутрішня оптимізація передбачає весь комплекс заходів, що включають безпосередню роботу над сайтом, то зовнішня оптимізація є сукупністю заходів, які спрямовані на отримання цільових зовнішніх посилань на ресурс.

Сьогодні виділяють три основних методи SEO-оптимізації:

1. Біла оптимізація – пошукова оптимізація, при якій не застосовуються заборонені й недобросовісні методи просування.

2. Сіра оптимізація здійснюється за допомогою додавання великої кількості ключових слів, що розміщуються у тексті сторінки.

3. Чорна оптимізація – це оптимізація, яка спрямована на підвищення позицій сайту у пошуковій видачі такими способами, які не схвалюють

пошукові системи, тобто використовує заборонені методи просування.

Зауважимо, що процес пошукової оптимізації вимагає значних витрат часу, зусиль і грошей. Також необхідно мати компетентних співробітників, що часто-густо потребує пошуку для виконання роботи фахівців, що спеціалізуються на SEO-оптимізації [2].

Але є і переваги використання SEO-оптимізації:

- переходи на сайт відбуваються тільки за ключовими словами, під які просувається сайт, тобто вона є лагідною, ненав'язливою;

- звичайний користувач не буде задумуватися над тим, хто вкладає гроші для того, щоб бути на першій сторінці, для нього важливо знати, що це відомий сайт, це підвищує довіру до сайту;

- орієнтація на довготривалу перспективу – за рахунок вкладання коштів один раз в SEO-просування сайту за умови обрання ефективної стратегії можна отримати упродовж тривалого часу значний результат.

- у порівнянні із звичайною рекламою вартість пошукового просування є все ж таки відчутно нижчою.

Відмітимо, що оптимізація і просування сайту в Інтернеті проходить декілька етапів, які дають змогу максимально ефективно оптимізувати сайт:

- комплексний аналіз, який дозволяє вивчити спрямованість й тематику Інтернет-ресурсу;

- створення семантичного ядра, тобто підбір ключових запитів із визначенням їх кількості та якості;

- створення унікального контенту, що включає в себе використання різноманітних текстів, графіків тощо;

- оптимізація мета-тегів сторінок, що дає змогу сформулювати правильну структуру сторінок [3].

За звичай, пошукові системи постійно ранжують сайти у пошуковій видачі за певним коефіцієнтом релевантності запиту, який є ключовим. Якщо власник сайту при розміщенні інформації не забезпечив контент потрібним рівнем релевантності, що відповідає темі, тоді, на думку пошукової системи, така сторінка не має бути в ТОП пошукової видачі. Інакше кажучи, чим більше говорять та посилаються на ресурс, там більш популярним та авторитетним він здається пошуковим системам.

Наявність цілеспрямованої стратегії пошукової оптимізації є критичним фактором при русі трафіку на сайт компанії. Але повністю оптимізованою маркетинговою стратегією є така, яка передбачає об'єднання SEO з іншими автономними і онлайн-каналами. SEO досягає аудиторії за допомогою пошукових систем і зустрічає їх відповідями на ті питання, які вони задають. Це, відповідно, і забезпечує ефект синергії між усіма маркетинговими зусиллями підприємства. SEO маркетинг, який включає в себе дослідження ключових слів, оптимізацію на сторінці, структури сайту і зворотних посилань, дає кращі результати у поєднанні з використанням платформ соціальних мереж і PPC зусиллями [3].

У воєнний час істотно змінилися купівельні звички споживачів та їх

ставлення до реклами, веб-сайти стали конкурентною перевагою рекламі у звичайних засобах масової інформації. Маркетингові зусилля в цих каналах можна відстежувати швидше, ніж канали з повільнішим циклом (наприклад, пряма поштова розсилка та каталоги). Таким чином, компаніям важливо зосередитися на швидких каналах зворотного зв'язку та бути готовими швидко реагувати на запити клієнтів.

Для того щоб сайт став ефективним інструментом інтернет-маркетингу, з ним потрібно постійно працювати, змінювати його і постійно стежити за конкурентами. Сайт повинен мати цікавий контент, швидко працювати на різних пристроях і бажано в різних країнах. Це допомагає пошуковій оптимізації та багатьом корисним програмам, завдяки яким сайт стає окремим ефективним інструментом інтернет-маркетингу та сприяє покращенню комунікаційної політики компанії.

Таким чином, пошукова оптимізація (SEO) є одним із найважливіших інструментів інтернет-маркетингу. Але це є роботою на перспективу, тому що миттєвого ефекту від покращення отримати неможливо. Необхідно ретельно і досить довго вносити зміни в контент, структуру сайту та інші компоненти, щоб відповідати вимогам пошукових систем. Однак при правильному використанні цього інструменту довгостроковий ефект буде забезпечений, а авторитет сайту буде зростати.

Список використаних джерел

1. Інтернет- маркетинг. URL: <http://surl.li/axcni>
2. Дрокіна Н. І. SEO-оптимізація сайту підприємства як інструмент інтернет-маркетингу. URL: <http://surl.li/fbfjx>
3. Ілляшенко Н.С. URL: SEO-оптимізація як сучасний інструмент інтернет-маркетингу. URL : <http://surl.li/fbfok>

**Іванюта П.В., д.держ.упр.,
доцент, професор кафедри менеджменту
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут**

НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЮ БАЗОЮ ДЛЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Матеріально-технічне забезпечення підприємства – це процес забезпечення виробничої системи матеріально-технічними цінностями – засобами для здійснення виробничих процесів – та управління рухом матеріальних ресурсів від постачальника до кінцевого споживача – виробничої діяльності [1].

Економічна сутність основних засобів виявляється у їх вартості. Так, даючи визначення основним фондам, зазначимо, що вони є частиною виробничих фондів підприємства і являють собою засоби праці, які мають

вартість, функціонують у процесі виробництва тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а свою вартість (за ступенем зношування) переносять на вартість продукції частинами. Саме економічна сутність основних фондів є визначальною характеристикою у відтворювальних процесах. На підприємстві основні фонди, визначають характер його матеріально-технічної бази, а зростання і удосконалення засобів праці – забезпечують безперервне підвищення технічного оснащення та продуктивності праці працівників.

Опрацювання джерел свідчать про існування різноманітних підходів і трактувань самої суті поняття основних засобів. Так, вітчизняний науковець А.Е. Герасимчук зазначає, що під терміном «основні засоби» слід розуміти матеріальні предмети, які використовуються у виробничій діяльності підприємства впродовж тривалого періоду, де їхня вартість поступово зменшується у зв'язку із фізичним або моральним зносом. І на цій підставі розглянемо загальні ознаки матеріально-технічної бази для кожного підприємства:

- спосіб обороту вартості – поступове перенесення вартості на товар;
- двоїста форма – вартісна і натурально-речова;
- натурально-речова форма – засоби праці;
- технологічна зрілість;
- планомірність розвитку;
- циклічність оновлення.

Відомим є той факт, що навіть якщо підприємство є рентабельним і отримує достатньо чистого прибутку, проте таке підприємство зазвичай, може здійснити невеликі грошові внески для відновлення, поліпшення і удосконалення своєї матеріально-технічної бази, а для значних інвестицій потрібно роками накопичувати прибуток або знову вдаватися до позик, за які потрібно платити відсотки. Але це є не єдиною проблемою утримання матеріально-технічної бази підприємства як комплексу виробничого процесу, до складових які входять: майно підприємства і засоби виробництва, матеріально-ресурсна база, грошові кошти і внески у вигляді капіталу та інвестицій. Для цього слід забезпечувати кругообіг вищезазначених засобів для здійснення виробничого процесу підприємством, що відображає рис. 1.

Зважаючи на те, що власні фінансові ресурси, які спрямовані на утримання матеріально-технічної бази, є важливою частиною інвестиційних ресурсів підприємства, тоді варто зосередити увагу на формуванні чистого прибутку та його подальшому використанні у вигляді інвестицій. Проте тут необхідно мати на увазі, що за діючої на підприємстві практики господарювання, на поточні інвестиції мають спрямовуватись кошти у вигляді чистого прибутку, тобто коли підприємство уже сплатило податок на прибуток. Реальність цього якраз і диктуються чинним Податковим кодексом України, що також є регламентуючим нормативно-правовим актом як використання, так і навіть оцінки придатності матеріально-технічної бази.

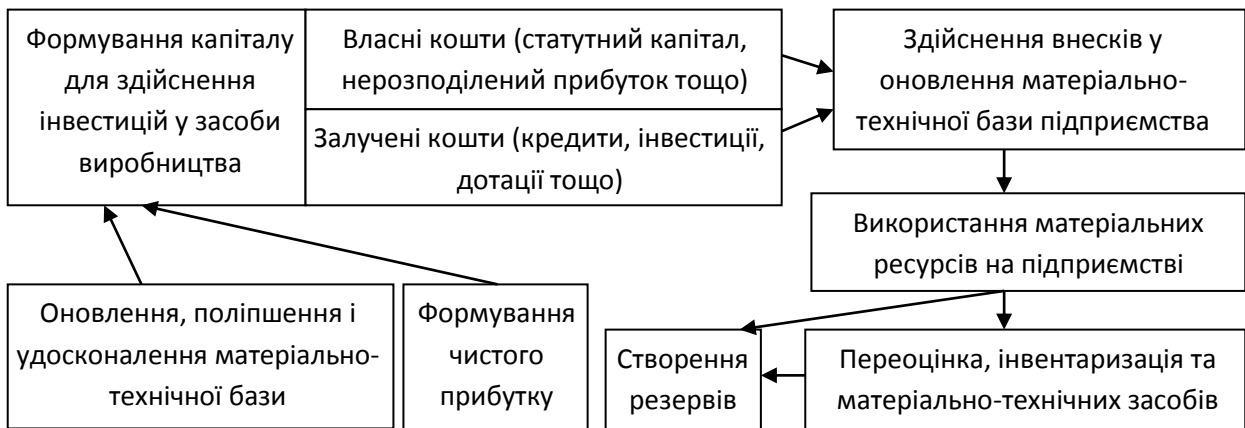

Рис. 1. Кругообіг формування, використання, оновлення, поліпшення і удосконалення матеріально-технічної бази підприємства

Водночас відповідно до Податкового кодексу, дозволяється списувати за рахунок витрат звітного періоду - витрати на поліпшення стану основних фондів в межах 10% їх балансової вартості. Виходячи з вищевказаного, у праці [2] наводиться економічне походження і кругообіг різних форм інвестицій в основні засоби, чим ґрунтується їх здатність у грошовому забезпеченні підприємства, яке ними володіє (рис. 2).

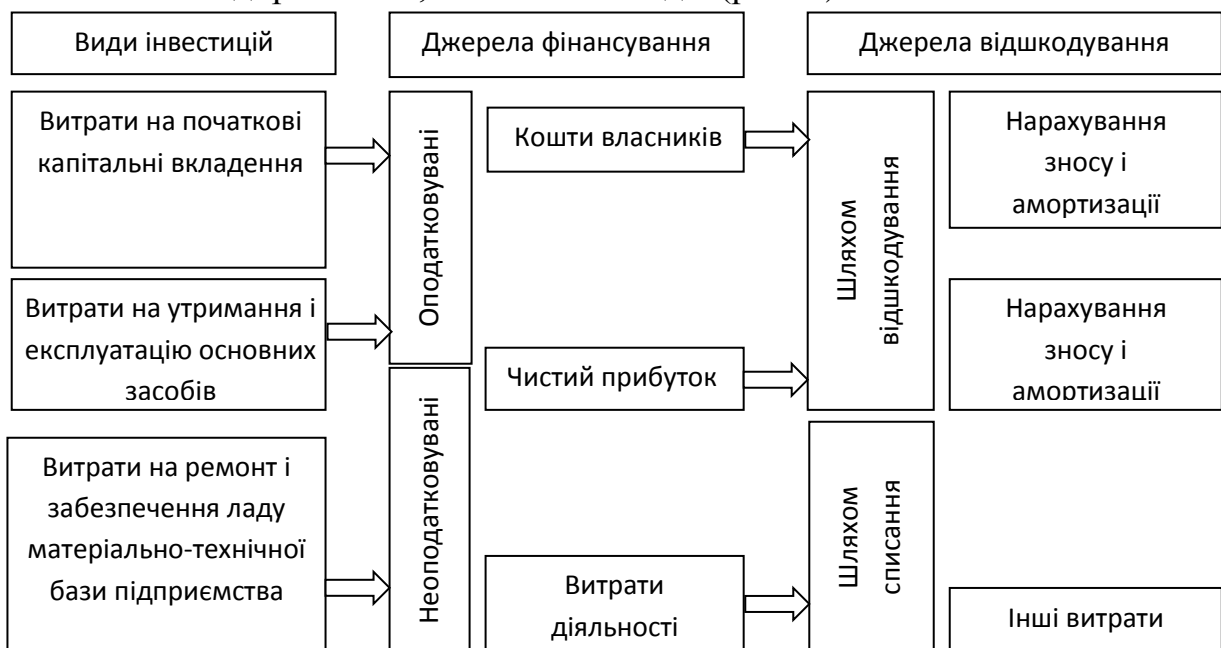

Рис. 2. Економічне походження та кругообіг різних форм інвестицій на утримання і забезпечення ладу й ремонтпридатності матеріально-технічної бази підприємства

Економічне походження та кругообіг різних інвестиційних форм свідчить про нерівноцінну природу формування та відшкодування грошових коштів у процесі оновлення, поліпшення та удосконалення матеріально-технічної бази підприємства.

Таким чином, можливість створення спеціальних фондів і відрахувань на майбутні капітальні вкладення буде корисним для підприємств та дозволить підвищити ефективність їх діяльності в майбутньому за рахунок проведених реальних інвестицій.

В умовах гострого дефіциту інвестиційних і матеріальних ресурсів перед підприємствами постає першочергове завдання – підвищити ефективність використання матеріально-технічної бази підприємства та сформувавши сучасну політику управління матеріально-технічною базою. Від основних виробничих фондів провідних підрозділів залежить виробнича потужність підприємства та рівень технічної озброєності праці.

Матеріально-технічна база – це сукупність речових елементів, які призначені для здійснення і обслуговування всіх господарських процесів підприємства. Вважаємо, що матеріально-технічну базу підприємства не достатньо розглядати як просту суму ресурсів чи речових елементів, що відрізняються за призначенням і технічним рівнем. Їм властива соціально-економічна природа, яка визначається тим, кому вони належать, в чий інтересах вони використовуються. Право власності на матеріально-технічну базу визначає, кому належить додаткова вартість, створена з допомогою цієї бази, і, по суті, визначає основне джерело збагачення власників чи акціонерів.

Окрім того, накопичення виробничих засобів (фондів) і підвищення технічної озброєності збагачують процес праці, додають праці творчий характер, підвищують культурно-технічний рівень суспільства.

Список використаних джерел

1. Лежетько В.Г., Лавриненко А.В. Теоретико-методичні засади управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства-суб'єкта ЗЕД. Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. 2018. № 1. URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/48.pdf

2. Чупріна М.О., Балашук Н.М. Напрями удосконалення матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємств в умовах ресурсних обмежень. Управління бізнес-структурами. 2017. № 2. URL : <http://spu.fmm.kpi.ua/article/view/106823>

Іжик О. Р., студентка 4 курсу
Науковий керівник: к.е.н., доцент
Молнар О.С.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ RPA В ЛОГІСТИЦІ

Логістика є однією з найважливіших галузей економіки країни, оскільки забезпечує безперебійне переміщення товарів і послуг від виробника до споживача. В сучасних умовах логістичні компанії стикаються з низкою викликів, пов'язаних з глобалізацією, зростанням конкуренції та зростанням вимог клієнтів. Світ динамічно розвивається і технології, які використовуються в логістиці покращуються та створюють новий рівень ефективності роботи.

Роботизована автоматизація процесів - це прогресивний крок вперед у використанні технологій, які допомагають оптимізувати роботу та покращувати якість у наданні послуг. Сучасна логістика вимагає для конкурентоспроможності швидкості, точності та якості.

Роботизована автоматизація процесів (Robotic process automation) — це технологія, яка автоматизує ручні процеси для підвищення ефективності та зниження витрат. RPA можна використовувати для автоматизації обробки замовлень, обслуговування клієнтів, відстеження доставки та інших пов'язаних завдань.[1] Ця технологія оперує програмними "агентами", які мають потенціал вивчити та відтворювати послідовність структурованих і повторюваних ручних завдань на комп'ютері, таких як автоматичне заповнення форм, передача файлів та обробка даних. Тобто беруть на себе рутинні задачі людей та виконують їх самостійно.

В сучасному світі технологічний прогрес швидко змінюється. RPA включає в себе потужні аналітичні і штучно-інтелектові функції, які можуть підтримувати логістичний бізнес. Однією із тенденцій у логістиці 2023 року є саме використання RPA систем.

Основні переваги RPA:

- Доступні 24/7/365 для виконання бізнес-процесів будь-якої складності
- Працюють з існуючими системами на рівні інтерфейсу або API(Application Programming Interface) у разі наявності
- Опрацьовують велику кількість запитів в незалежності від обсягу
- Надають 100% повний аудит виконаних операцій
- Працюють швидше за людей та не допускають помилок, знижуючи операційні ризики
- Оптимізують операційні витрати та покращують операційну ефективність у понад 700%. [2]

В сфері логістики RPA застосовують для автоматизації опрацювання замовлень і оплат, управління закупівлями, моніторингу рівня запасів та відстеження поставок. Технологія RPA також може покращити взаємодію з клієнтами, надаючи можливість відстеження доставки в реальному часі та надсилання повідомлень клієнтам. Водії-кур'єри можуть відстежуватись у реальному часі, і клієнтам можна надавати інформацію про передбачуваний час доставки. Це сприяє зміцненню лояльності і довіри клієнтів, оскільки вони отримують точну інформацію про статус та час доставки свого замовлення.

Останнім часом, деякі підприємства почали використовувати RPA для розумного розподілу навантаження та оптимізації маршрутів, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень щодо управління мережевим трафіком і підвищує продуктивність. Використання RPA для балансування навантаження та оптимізації маршрутів дозволяє регулювати мережевий трафік в реальному часі та визначати оптимальні маршрути для різних типів трафіку.

Система RPA допомагає трьом сторонам бізнесу – роботодавцям, працівникам та клієнтам. Для роботодавців – це отримання максимальної віддачі від наявної робочої сили, а отже і підвищити рівень продуктивності.

Працівники припиняють виконувати рутинні задачі, що дає можливість використовувати креативність та загальний інтелект. Клієнти в свою чергу швидше та точніше обслуговуються.

Керівникам, які планують впровадити RPA слід розраховувати на дороговартісну суму оплати ліцензії. Ціна залежить від терміну використання, провайдера, кількості задіяних роботів та функціоналу. Загалом за місяць сума становитиме від \$1000 і може сягати позначки до \$10000.

Отже, впровадження роботизованої автоматизація процесів є необхідним елементом сучасної логістичної компанії і надає перевагу в збільшенні продуктивності, покращенні точності, зменшенні витрати, покращенні обслуговуванні клієнтів та аналітиці. У логістиці перспектива використання RPA полягає в автоматизації різноманітних завдань, включаючи відстеження замовлень, управління запасами, плануванні доставки та обслуговуванні.

Список використаних джерел

1. Випадки використання RPA у транспорті та логістиці // [Електронний ресурс] –

<https://ts2.space/uk/%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B8->

<https://ts2.space/uk/%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-rpa-%D1%83->

<https://ts2.space/uk/%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%96-%D1%82%D0%B0/>

2. Роботизація бізнес-процесів // [Електронний ресурс] – <https://dms-solutions.co/uk/services/robotic-process-automation/>

Ільченко О.І.
Пиріжок С.Є., к.е.н.,
кафедра менеджменту
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут

ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Повсякденна діяльність підприємства, що налаштована на результативність, ефективність, конкурентоспроможність, залежить від постійних процесів прийняття рішень. Саме прийняття рішень є напрямком досягнення цілей і завдань, орієнтирами для досягнення таких показників, як обсяги виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), внесення і економія витрат, зростання продуктивності праці, удосконалення, оновлення і осучаснення матеріально-технічного забезпечення та ін.

Отже, прийняття управлінських рішень є важливим процесом підприємницької діяльності для його стабільності і розвитку, на чому тримається те, що відбувається на кожному підприємстві, що підкреслює актуальність цього напряму дослідження.

Суть розробки прийняття рішень полягає в діяльності особи, що приймає рішення, щодо виконання основної функції керівника в процесі управління. Основна мета управлінського рішення – забезпечити координуючий (регулює) вплив на систему управління, що реалізує рішення управлінських завдань персоналом по досягненню цілей організації. Досягнення цих цілей передбачає вирішення проблем і завдань, що становлять зміст і послідовність дій осіб, які приймають рішення, при виконанні безпосередніх обов'язків. Основними завданнями є: створення інформаційної бази для прийняття своєчасних рішень; визначення обмежень і критеріїв прийняття рішення; організація діяльності персоналу управління [1, с. 92 - 100].

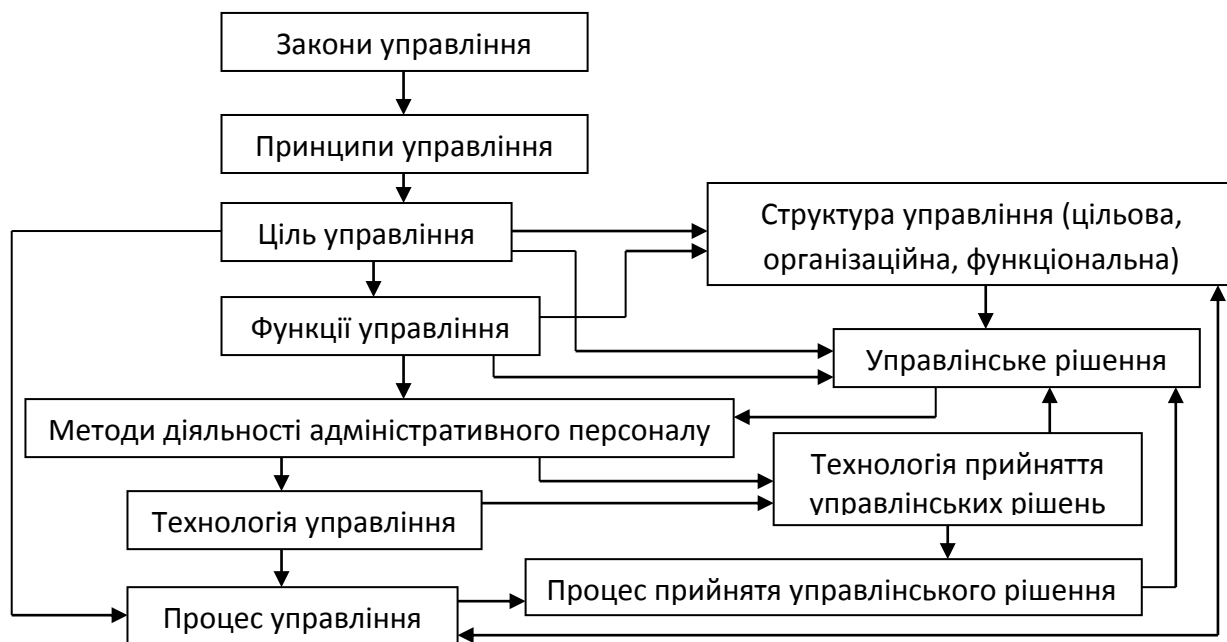

Рис. 1. Взаємозв'язок основних категорій теорій управління і прийняття рішень

На рис. 1 показано взаємозв'язок основних категорій теорії управління та теорії прийняття управлінських рішень (ПУР). Управлінське рішення є ланкою в ланцюзі: мета управління; функції управління; методи діяльності персоналу управління; технології управління та прийняття управлінського рішення; управлінське рішення. Кожна нова категорія повинна в узагальненій формі вносити в теорію прийняття рішень нові знання про предмет дослідження, накопичений досвід в області прийняття рішення і результати останніх досягнень науки. Під принципами управління розуміють вимоги об'єктивних законів управління і правила їх обліку в управлінській діяльності. Під методами - доцільну організацію сукупності прийомів і способів діяльності персоналу управління, що дозволяє вирішувати управлінські завдання і досягати мети управління.

Мета – одне з базових понять у системному підході до виявлення взаємозв'язків категорій теорії прийняття рішень. Під метою розуміють очікуваний результат діяльності персоналу управління і осіб, що приймають рішення. Мета, передбачаючи результат роботи, передбачає вибір засобів його досягнення. Засоби когуть бути різними в залежності від культури осіб, які

приймають рішення, конкретної обстановки. Мета надає різну "забарвлення" методам прийняття і реалізації рішень. Вона відіграє особливу роль в процесі управління і прийняття рішення, впливає на методологію та організаційні особливості управління, діяльність осіб, які приймають рішення. Цільовий підхід сприяє правильному співвідношенню функцій управління і операцій, процедур прийняття рішень на різних рівнях ієрархії управління [2, с. 40]. Мета визначає технологію управління і прийняття рішень. Прийняте управлінське рішення повинне організувати (обмежувати) різноманітність об'єкта управління, а не вступати в протиріччя з законами його розвитку. Однак відповідність мети дій керованого об'єкта його законам руху ще не означає, що ця мета обрана правильно. Так, в управлінському цілепокладанні зустрічаються такі три проблеми, за якими відбувається оптимізація управлінських рішень [3; 4]:

1. Відповідність ресурсів, цілей і умов їх досягнення. При виборі мети необхідно враховувати наявні ресурси і діючі фактори, які є найважливішим засобом і умовою її досягнення. До них відносяться:

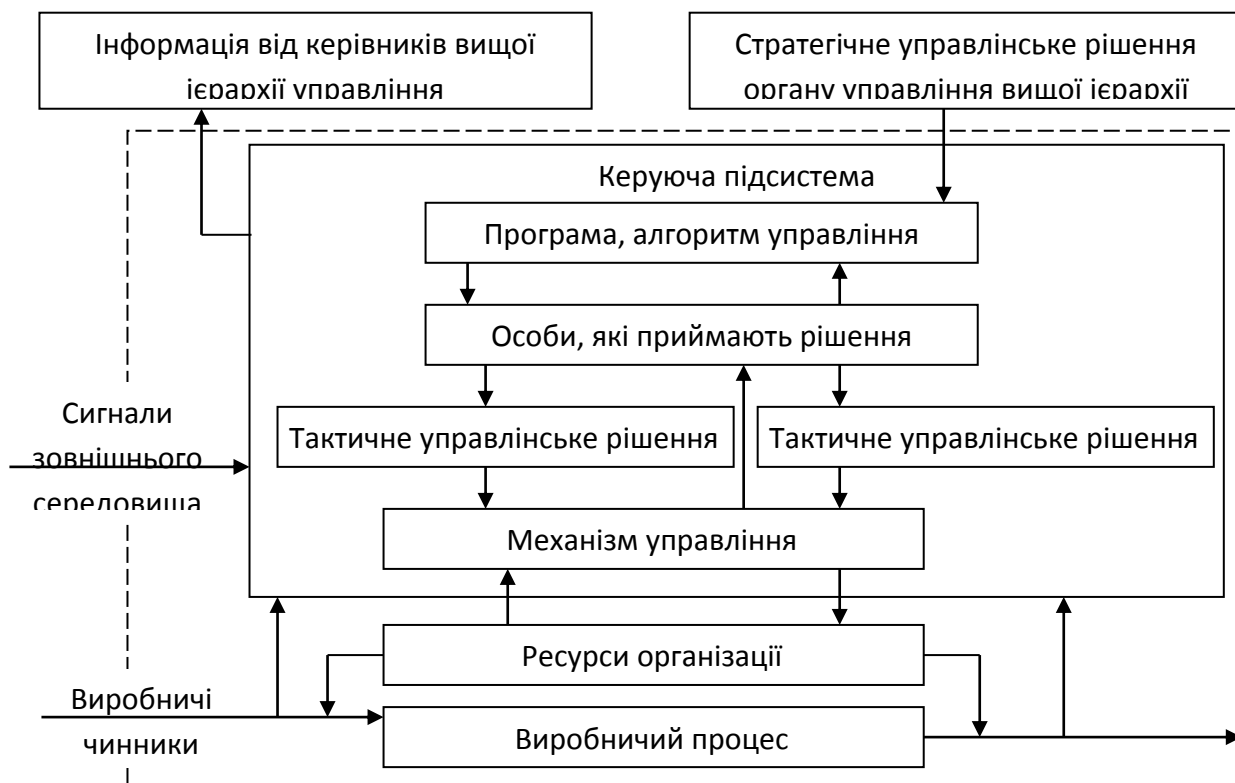

Рис. 2. Механізм управління виробничим процесом.

I. ресурси: природні, матеріальні, фінансові, людські (якісні і кількісні характеристики);

II. фактори: управлінські (механізм управління, використовувані технології повинні бути готові до реалізації мети); правові (система законів і механізми їх забезпечення, світогляд, традиції, спосіб життя і поведінку людей); демократичні (рівень розвитку системи самоорганізації життєдіяльності людей на основі їх прав і свобод, стан суспільних відносин, культури суспільства).

2. Відповідність цілей вимогам зовнішнього і внутрішнього середовищ, а також методам їх досягнення (цілі досягаються, якщо вони обрані з урахуванням вимог об'єктивних законів управління і існують відповідні їм методи управління).

3. Відповідність мети результатами управління (будь-яка діяльність і її продукт повинні мати соціальний ефект, наприклад, рішення, прийняте в соціальній сфері, має відповідати меті збереження і розвитку суспільства, його засад і цінностей).

На рис. 2. показаний механізм управління організацією і місце в ньому управлінського рішення (виходячи з кібернетичних уявлень). У виробничих системах, основою яких є соціальні колективи, управління, по суті, спрямована на організацію діяльності персоналу для досягнення поставлених цілей. Тут керуюча підсистема належить виробничій системі; її управлінська діяльність виконується в замкнутому контурі за допомогою зворотного зв'язку, яка забезпечує вплив на виробничі фактори за рахунок власних ресурсів [5, с. 66].

Цим досягається самоорганізація виробничих систем. Керуючий механізм здійснює узгодження входу і виходу системи. Робота цього механізму координується управлінськими діями (управлінськими рішеннями осіб, які їх приймають).

Список використаних джерел

1. Гуменна-Дерій М., Гуменний П. Системний підхід до побудови обліку та його автоматизації в підприємствах з альтернативними джерелами енергії. Вісник Тернопільського національного економічного університету : Науковий журнал. 2019. № 4. С. 90-102.

2. Дибчук Л.В., Драбовський А.Г. Гнучкий кадровий менеджмент як основа ефективного управління підприємством // Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 28 листопада 2018 р. Луцьк. 2018. С. 39-42

3. Живко З.Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю. Проблеми науки. 2020. № 4. С. 24-32.

4. Holovchuk Y., Dybchuk L. MARKETING RESEARCH OF ENTERPRISE ACTIVITIES ON THE MARKET OF ADVERTISING SERVICES // Digital macro trends and technologies of the XXI century: monograph. Part II. Edited by Irina Tatomyr, Liubov Kvasnii. Praha: OKTAN PRINT, 2023, 268 p. P. 34-43

5. Павлик В.П. Системний підхід до управління сільськогосподарськими підприємствами. Економіка АПК. 2018. № 1. С. 66.

АНАЛІЗ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ СЕРЕДОВИЩА СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Одним із способів забезпечення якості продукції та послуг є чинна система менеджменту якості. Найкращий досвід побудови систем управління на основі якості узагальнений у міжнародних стандартах ISO серії 9000. Система управління якістю є ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності підприємства за допомогою виконання вимог споживача до якості продукції, відповідності нормативним нормам і зниження витрат.

Аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів середовища важливо проводити для розуміння того, який вплив вони мають на досягнення цілей систем, а також визначення обсягу і періодичності моніторингу. Це є вимогою стандарту ДСТУ ISO 9001-2015 [1].

Джерелами інформації про стан зовнішньої організації може бути інформація, розміщена в Інтернеті: дослідження, публікації в періодичних виданнях, сайти новин, офіційні сайти державних органів. Інформацію про стан внутрішнього середовища системи менеджменту якості підприємства можна отримати зі звітів про результативність середовища системи менеджменту, внутрішніх аудитів, результатів самооцінки, протоколів нарад керівників різних рівнів та псування [2].

Зовнішні чинники - це умови, що знаходяться поза контролем підприємства, але вони мають значний вплив його діяльність. Зовнішнє середовище компанії включає в себе багато факторів і сил, що надають безпосередню чи непряму дію на діяльність підприємства та організацію за його рамками. Для того щоб вижити, компанія повинна пристосуватися до зовнішнього середовища.

Є зовнішні джерела, які мають прямий і непрямий вплив. Безпосередній вплив має, наприклад, чисельність населення, що проживає в безпосередній близькості від підприємства, оскільки воно є основним споживачем та постачальником робочої сили [3].

Сканування зовнішнього середовища – це оцінка стану справ та можливостей найбільш значущих, з позиції підприємства, учасників та джерел середовища: галузей, ринків, джерел, постачальників та набору світових чинників середовища, на які компанія немає прямого впливу.

Провівши аналіз зовнішнього середовища та зрозумівши фактори, менеджери зобов'язані оцінювати, чи володіє компанія внутрішньою силою, щоб використовувати переваги можливостей, і які внутрішні слабкості можуть ускладнити вирішення майбутнього завдання через зовнішні загрози.

Використовуваний для діагностики внутрішніх проблем спосіб називається управлінським опитуванням. Обстеження менеджменту – це технологічна оцінка функціональних ділянок території підприємства з метою виявлення його стратегічних сильних та слабких сторін. Дослідження менеджменту включає п'ять функцій – маркетинг, фінанси, виробництво (операційна діяльність), людські ресурси та корпоративну культуру, та імідж [2].

Є багато видів методів аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища організації, розглянемо їх деяких: SWOT аналіз, SNW-аналіз, PEST-аналіз.

Найбільш відомим і поширеним є SWOT-аналіз, який є матричним аналізом за такими напрямками: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози.

Для більш детального вивчення чинників внутрішнього середовища організації використовується SNW-аналіз. У SNW - аналізі розглядаються вплив сильних (Strength), нейтральних (Neutral) і слабкі сторони (слабкі місця) СМК організації. На відміну від SWOT-аналізу, оцінка SNW-аналізу доповнюється нейтральною частиною, оцінка якої відповідає значенням оцінки, прийнятим у галузі для аналогічних компаній. Як показує практика, аналіз SNW внутрішнього середовища компанії є дуже ефективним способом визначення конкурентоспроможності організації, де як нейтральна позиція краще вибрати середню ринкову ситуацію для конкретної ситуації. Це визначає те, що відомо, як нульова точка конкуренції. Що це приносить підприємству? Це дозволяє організацію насамперед ідентифікувати та розвивати найсильнішу сторону організації, тобто позиціонувати підприємству на певному ринку [1]

Далі за популярністю, судячи з числа публікацій, є PEST-аналіз. PEST-аналіз - метод аналізу зовнішнього середовища організації за факторами чотирьох видів: політичні (Political-legal), економічні (Economic), соціальні (Sociocultural), технологічні (Technological). У PEST – аналізу є різні варіанти. Зокрема, STEP-аналіз, у якому враховуються технологічні та соціальні чинники.

Список використаних джерел

1. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник. / Козак Ю. Г., Sporek T., Gribincea A., Shengelia T. [та ін]. – 5-те видання, перероб та доп. / За ред. Ю.Г. Козака, Т. Спорека. Київ-Катовіце: Центр учбової літератури, 2016. 289 с.

2. Мельник О.Г. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства // Інноваційна економіка. 2018. №5. С. 63-66

3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України в редакції від 25.04.2008 р. № 959-ХІІ URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12> (дата звернення 12.10.2023)

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи, Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Управління персоналом – це сукупність принципів, методів та засобів цілеспрямованого впливу на персонал, що забезпечують максимальне використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій для досягнення цілей підприємства. У системі управління виділяють суб’єкт і об’єкт. Під суб’єктом (керуючий елемент) розуміється носій функцій управління персоналом, тобто сукупність органів і працівників, що реалізують функції управління персоналом [1, с. 116].

Суб’єкт управління персоналом – це той, від кого залежить якість прийняття управлінських рішень, а отже, наступний результат діяльності працівника, підрозділу і всього підприємства в цілому. Суб’єкт управління персоналом – це той, хто володіє функціями управління персоналом; займає активне положення по відношенню до об’єкту управління; має для цього необхідні можливості. Суб’єкти управління персоналом можна поділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішніми суб’єктами управління персоналом є:

- функціональний апарат, керуючий процесами підготовки, прийому, адаптації, переміщення виробничих кадрів тощо;
- лінійний управлінський персонал, який здійснює керівництво підлеглими підрозділами та колективами;
- різні робочі, профспілкові та інші громадські організації, що виконують ряд функцій по згуртуванню колективу, виховання його членів, розвитку їх творчої активності;
- формальні та наявні лідери, які перебувають в колективі.

До зовнішніх суб’єктів діяльності з управління персоналом відноситься: держава і його органи, які приймають закони, що регулюють сферу трудових відносин; асоціації підприємців, які розробляють рекомендації в галузі управління, в тому числі управління персоналом; організації, що займаються питаннями праці, і насамперед профспілки; власники підприємств, нерідко встановлюють особливі правила в галузі управління персоналом [2, с. 142].

Об’єкт (керований елемент, тобто те, що вивчається) – це основні компоненти системи управління персоналом: підбір, розстановка, оцінка, стимулювання та ін.

Основні елементи системи управління персоналом підприємства представлені в табл. 1.

Методи управління персоналом підприємства поділяються на три групи:

Адміністративні (формування структури управління персоналом; підбір і відбір персоналу; правове регулювання та ін.);

Економічні (матеріальне стимулювання і встановлення матеріальних дотацій; встановлення економічних норм та нормативів, участь в прибутках і капіталі та ін.);

Соціально-психологічні (соціально-психологічний аналіз колективу працівників; моральне стимулювання персоналу, задоволення культурних та духовних потреб персоналу та ін). За їх допомогою виробляються способи впливу на колективи і окремих працівників для здійснення їх діяльності.

Таблиця 1

Основні елементи системи управління персоналом підприємства

Елемент системи управління персоналом	Зміст
Кадрова політика підприємства	Під кадровою політикою підприємства розуміють систему теоретичних поглядів, вимог, принципів, які визначають основні напрями роботи з персоналом, а також методи цієї роботи, що дозволяють створити високопродуктивний згуртований колектив.
Кадрове планування працівників	В рамках кадрового планування вирішуються завдання визначення потреб підприємства в персоналі необхідної чисельності та якості.
Підбір і відбір персоналу	Процес підбору і відбору персоналу складається з декількох етапів: пошук кандидатів до заняття вакантних місць; деталізація вимог до кандидата на зайняття вільної вакансії; проведення відбору, прийом на роботу.
Адаптація нових працівників	У процесі загальної орієнтації, що здійснюється службою управління персоналом, відбувається ознайомлення нового працівника з підприємством, його політикою, умовами праці, охороною праці, технікою безпеки і т.д. По спрямованості адаптація буває: професійна, психофізіологічна та соціально-психологічна.
Професійна підготовка і розвиток персоналу	Види професійної підготовки та розвитку персоналу на підприємстві: без відриву від виробництва у спеціалізованих закладах; з відривом від виробництва у спеціалізованих закладах; на робочому місці; самоосвіта.
Оцінка працівників	Оцінка діяльності працівників підприємства являє собою традиційну атестацію. Метою атестації є періодична оцінка та критичний розгляд потенційних можливостей персоналу. В даний час підприємства застосовують ряд нових методів оцінки персоналу, таких як: управління по цілям; управління результативністю; метод «360 градусів».
Управління поведінкою персоналу	Поведінка персоналу – це форма взаємодії окремої людини з навколишнім виробничим середовищем. Важливим елементом управління поведінкою працівників є вміння управляти конфліктами на підприємстві.
Кадрове діловодство	Для всіх типів документів необхідно виконання цілої низки робіт, що об'єднуються поняттям «діловодство».

Формуванням кадрового потенціалу сучасного підприємства є створення реального потенціалу живої праці, знань і навиків, що охоплює безпосередньо все підприємство, трудовий колектив і кожного індивіда. Використання кадрового потенціалу є реалізацією трудових і кваліфікаційних здібностей і навиків працівника, трудового колективу і суспільства в цілому.

В умовах ринку раціональне використання кадрового потенціалу полягає в повнішому виявленні і реалізації здібностей кожного працівника підприємства, доданні праці характеру творчості, підвищенні професійно-кваліфікаційного рівня працівників за рахунок стимулювання і оцінки внеску кожного працівника в кінцевий результат. В умовах формування кадрового потенціалу як вирішальної передумови соціально-економічної стабілізації та його ефективного використання стає основою продуктивності національної економіки [3, с. 57].

Серед важливих причин, що обумовили ускладнення відтворювальних чинників стану сучасного кадрового потенціалу підприємств України і негативно вплинули на структуру зайнятості та якість робочої сили, слід відзначити недоліки структурної перебудови економіки країни. Важливою особливістю сучасних економічних процесів є те, що підприємства майже втратили контроль за станом розвитку свого кадрового потенціалу та процесами його формування й використання. Так, падіння обсягів виробництва, криза неплатежів, затримки у виплаті заробітної плати та її низький рівень обумовлюють погіршення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, їхнього морального, мотиваційного й творчого потенціалів, що в свою чергу, заважає проведенню реструктуризації виробництва, впровадженню новітніх технологій та виробництву конкурентоспроможної продукції.

Розвиток кадрового потенціалу підприємств в Україні за умов її поступової інтеграції до світового співтовариства та загальна подальша тенденція до зближення соціально-економічних систем різних країн не лише дають змогу поліпшити конкурентоспроможні позиції на вітчизняному і світовому ринках товарів та послуг, а є невід'ємною умовою його існування та реалізації кожним громадянином держави своїх прав на працю та гідне життя.

Формуванням кадрового потенціалу сучасного підприємства є створення реального потенціалу живої праці, знань і навиків, що охоплює безпосередньо все підприємство, трудовий колектив і кожного індивіда. Використання кадрового потенціалу є реалізацією трудових і кваліфікаційних здібностей і навиків працівника, трудового колективу і суспільства в цілому. В умовах ринку раціональне використання кадрового потенціалу полягає в повнішому виявленні і реалізації здібностей кожного працівника підприємства, доданні праці характеру творчості, підвищенні професійно-кваліфікаційного рівня працівників за рахунок стимулювання і оцінки внеску кожного працівника в кінцевий результат.

Розвиток кадрового потенціалу підприємств в Україні за умов її поступової інтеграції до світового співтовариства та загальна подальша тенденція до зближення соціально-економічних систем різних країн не лише дають змогу

поліпшити конкурентоспроможні позиції на вітчизняному і світовому ринках товарів та послуг, а є невід'ємною умовою його існування та реалізації кожним громадянином держави своїх прав на працю та гідне життя.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : підручник. Київ, Центр учбової літератури, 2019. 468 с.
2. Гавриш О. А. Технології управління персоналом: монографія / О. А.Гавриш, Л. Є.Довгань, І. М.Крейдич, Н. В.Семенченко. Київ : НТУУ « КПІ імені Ігоря Сікорського», 2017. 528 с.
3. Дибчук Л.В., Драбовський А.Г. Гнучкий кадровий менеджмент як основа ефективного управління підприємством // Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 28 листопада 2018 р. Луцьк, 2018. С. 39-42
4. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середя; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.

Богдан Мазур, магістр
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри
менеджменту, маркетингу та підприємництва
Олена Солоїд
Вінницький кооперативний інститут

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Малому бізнесу належить значний сегмент ринкового господарства економічно розвинутих країн та важливе місце у розвитку національних економік. Результати проведення порівняння критеріїв віднесення суб'єктів бізнесу до «малих» в деяких економічно розвинутих країнах та Україні свідчать, що в групу малих і середніх підприємств в зарубіжних країнах входять підприємства, які в Україні належать до групи великих.

Розуміючи важливість малого бізнесу для економіки, уряди зарубіжних країн використовуючи різноманітні інструменти державної підтримки: податкові пільги, юридичні та консультаційні послуги, освітні програми, програми кредитної підтримки (пільгові кредити, кредитні гарантії).» Порівняння окремих показників діяльності суб'єктів малого бізнесу в економічно розвинутих країнах та Україні свідчить про низьку економічну активність суб'єктів малого підприємництва в Україні, що певним чином обумовлено обмеженістю доступу до дешевих кредитних ресурсів.

Малі підприємства вирізняються простотою форми управління і незначною чисельністю управлінського штату. Як правило, тут немає

розділення функції власності та управління. Однією з основних особливостей малих підприємств є відсутність регламентації ініціативи; акцент робиться на неформальне спілкування, інтенсивність якого висока й яка, по суті, стає системою суворого контролю. Характерним для таких підприємств є те, що за сучасної практики господарювання в них неможливий командний стиль керівництва, спостерігається трансформація від автократичного управління до демократичного [1].

Політика управління ефективністю в малому бізнесі суттєво не відрізняється від політики суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності. Як і в усіх, вона повинна відображати основні вимоги загальної стратегії розвитку підприємства та бути спрямованою на: здійснення заходів із підвищення продуктивності праці, нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції, зниження собівартості продукції шляхом зменшення витрат на її виробництво та реалізацію, максимальну віддачу від вкладених у виробництво матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, здійснення ефективної цінової політики з урахуванням попиту та пропозиції на ринку, забезпечення грамотного підходу до побудови довірливих відносин із постачальниками та покупцями, ефективне використання раніше отриманого прибутку тощо [2].

Управління ефективністю та результативністю господарювання безпосередньо пов'язано з використанням персоналу, з корпоративною культурою та оцінкою його діяльності.

Мале підприємство має сильні сторони у розвитку свого потенціалу:

- виникає на основі технічної ініціативи або нової ідеї його засновника; його успіх і зростання виробництва спирається на демократичні принципи управління;

- пристосування до потреб і можливостей ринку з урахуванням участі в ньому великих організацій;

- відносна технічна і фінансова доступність створення нових робочих місць.

Продукція і послуги малого бізнесу, як правило, не є гіршої якості порівняно з великими фірмами, а їх вартість нижча. Малі підприємства сприяють зміні технологій і структури окремих галузей промисловості, прискорюючи процес перерозподілу капіталів із технологій, що старіють, у перспективні [3].

Також у малого підприємства є і слабкі сторони, на які слід зважати, а саме:

- необхідність самофінансування довгострокових вкладень через труднощі отримання довгострокових кредитів, через об'єктивно більш значний ризик і високі відсотки сплати позик;

- підвищена чутливість до негативних фінансових змін (інфляція, зростання цін, податків, соціальних виплат);

- організаційні можливості залучення кваліфікованої робочої сили, зокрема фахівців, через ненормований день, нерегулярний дохід, високу

відповідальність та ін.;

– повнота матеріальної відповідальності організаторів малого підприємництва.

Отже, для ефективного управління потенціалом малих підприємств у регіонах та Україні необхідно створити механізм ефективної взаємодії між державою та підприємницьким сектором. Його відсутність засвідчується тим, що малі підприємства ще не відіграють вагомої ролі в економіці України. Це виявляється й у тому, що вони не стали одним із важливих засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення нових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами й послугами. Саме малі підприємства – тенденційно-інноваційні, гнучкі й витратноефективні – за підтримки держави й за стимулюючих умов, особливо на регіональному рівні, здатні вирішити названі проблеми.

Новий перерозподіл функцій управління за рівнями відповідальності був обумовлений змінами умов виробничої діяльності та необхідністю адекватного пристосування до них підприємств. Будь-яким підприємством, незалежно від виду діяльності чи форми власності, необхідно управляти. Коли мова йде про «управління підприємством», то мається на увазі цілеспрямованість дій його керівництва на досягнення якоїсь певної мети.

Всю управлінську роботу на малих підприємствах можна звести до певних початкових процесів, а саме: постановки задачі; планування і прогнозування; координація і ухвалення рішень; маркетинг; мотивація діяльності; контроль за виконання поставлених задач. Це допомагає керівнику ефективно координувати свої подальші дії з управління підприємством.

Потрібно також пам'ятати, що комплексний підхід дає можливість визначити функції підсистем управління підприємством і складних великих систем, в межах яких доводиться діяти підприємцю. Оскільки системи, з якими підприємець співпрацює, є складовими елементами інших, більших, підсистем (а саме господарських комплексів районів, міст, областей, галузей, що включають багато фірм і підприємств різної приналежності). Потрібно враховувати, що ці системи і підсистеми знаходяться в постійній динаміці, вони видозмінюються, удосконалюються, діють, реорганізуються (а можливо деградують чи зникають).

Отже, процес управління на малому підприємстві має ґрунтуватися на врахуванні основних функцій менеджменту, з пристосування до його особливостей і потреб цього підприємства. Особливістю малого підприємства є простота форми управління і нечисленний управлінський штат. Як правило, тут немає розділення функції власності і управління,

Управлінська діяльність є одним із найважливіших чинників функціонування та розвитку підприємства, а вдало налагоджена робота всієї системи управління позитивно відображається на підвищенні ефективності господарського процесу.

Ураховуючи все вищевикладене, можемо стверджувати, що система

управління повинна бути націлена на збереження життєздатності виробничо-господарської системи як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Управління ефективністю господарської діяльності малого підприємства має охоплювати всі боки діяльності виробничо-господарської системи, а правильно вибудована система управління ефективністю господарської діяльності введе мале підприємство на більш високий економічний рівень.

Список використаних джерел

1. Пальчук О.В., Гуцалюк О.М. Підходи до визначення поняття «технологія ефективного управління» діяльністю малого підприємства. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія «Економічні науки». 2015. № 19. С. 349–355.

2. Хоменко Т.Ю. Погребняк А.Ю. Напрямки підвищення ефективності управління діяльністю малих підприємств. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2022. № 11. С. 125–131.

3. Ivanova N., Kublitska O., Krupitsa I., Dybchuk L., Koval K., Hanieieva T. Peculiarities of the E-commerce Development in the Conditions of Digital Economy// IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL. 21. No 12. December 2021, 193-202
<https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.28>

Махиня С.О., аспірантка

Науковий керівник: д.е.н., професор Бялковська О.А.

ЗВО «Подільський державний університет»

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У сучасних умовах господарювання сільський туризм відіграє важливу роль у задоволенні потреб людей, що проживають в урбанізованих середовищах. Він може забезпечити економічну та демографічну стабільність, допомогти у вирішенні соціально-економічних проблем сільських територій. Сільський зелений туризм сприяє розвитку малого і середнього бізнесу, що важливо для підтримки економічної активності в сільських громадах. Крім того, підтримується культурно-освітній рівень селян і туристів, зокрема поглиблюються знання про українську культуру та спадщину шляхом безпосередньої участі в організації сільського зеленого туризму.

Хмельницька область увійшла в топ-5 областей України за туристичною привабливістю. Вона вважається центром інноваційних видів туризму в Україні та одним із найбільш потенційно привабливих туристичних районів. На території області розташовано 142 пам'ятки культурної спадщини національного значення, 54 природні заповідники, 34 пам'ятки природного місцевого значення, 2 національні парки («Подільські Товтри» - найбільший парк у Європі та «Мале Полісся») та 2896 пам'яток культурної спадщини. Крім того, на Хмельниччині є низка ботанічних пам'яток природи, особливо в районі Святого озера Ізяславського району, геологічних пам'яток – печера

«Атлантида» в селі Завалля Кам'янець-Подільського району та Бакотський скельний монастир [2].

Ландшафтні та гідрологічні заповідники об'єднують 2442 пам'ятки історії, 205 пам'яток архітектури і 105 пам'яток археології, 1104 пам'ятки, що пропонуються до охорони відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» та 463 пам'ятки мистецтва. Хмельницька область має всі умови для збереження та розбудови на її території зеленого сільського туризму [2; 4]. Фактори, такі як відносно низька концентрація промисловості, сприятлива екологічна ситуація та значний потенціал рекреаційних ресурсів, створюють умови для розвитку туризму та рекреації в даній області. У сучасних умовах ці ресурси використовуються не в повному обсязі, але вони мають значний потенціал для подальшого розвитку та приваблення туристів.

Наявність природно-заповідних територій є важливим показником прагнення до збереження природних комплексів та екологічної рівноваги в певній області чи регіоні. Успішний розвиток сільського туризму вимагає також наявності відповідної інфраструктури, зокрема, широкої мережі садиб зеленого туризму та агроосель. Це надає можливість туристам отримувати послуги з розміщення, харчування, організації розваг і відпочинку.

У Хмельницькій області станом на 2021 рік діяло понад 58 садиб та агроосель зеленого туризму (рис. 1). Вони пропонують різноманітні послуги для відпочивальників, такі як проживання, харчування, екскурсійне обслуговування, участь у народних обрядах та навчання народним традиціям. Особливе місце серед цих послуг займає проживання на березі річки. Садиби також пропонують можливості для активного відпочинку, такі як велопогулянки, плавання на човні, збирання грибів, ягід та лікарських рослин, риболовля, а також катання на конях. Додатково, гостям пропонують пасивні форми розваг, такі як сауни, фітотаї та косметичний масаж.

Рис. 1. Картосхема агроосель Хмельницької області [3]

Найбільше садиб зеленого туризму та агроосель знаходиться у Кам'янець-Подільському районі – 40. У Шепетівському районі – 12, а у Хмельницькому найменша кількість – 8. Нерівномірний розподіл садиб та агроосель області пояснюється рядом факторів, основними з яких є: різний рівень розвитку інфраструктури та комунікацій в області, високий рівень концентрації туристичних принад у Кам'янець-Подільському районі, наявність великої кількості додаткових заходів (ярмарки, фестивалі, майстер-класи) для залучення туристів у Кам'янець-Подільському районі.

Мабуть, першим населеним пунктом, де почали розвивати зелений туризм на Хмельниччині, можна вважати селище Гриців Шепетівського району. У 2002 році всі агрооселі тут об'єднали у перший в Україні кластер сільського туризму «Оберіг». До нього увійшли 10 агроосель, здатних забезпечити нічліжними і гастрономічними послугами близько двох сотень туристів. «Оберіг» координував роботу місцевих «зелених» підприємців, взаємодіяв з органами місцевої влади та громадськими організаціями, забезпечував дотримання стандартів з обслуговування туристів, займався освітньою діяльністю. Наразі грицівський зелений туризм переформатувався і не всі агрооселі-першопрохідці взагалі працюють, а ті що залишилися – працюють не на постійній основі. Натомість у селі з'явилися два об'єкти готельного типу [1].

За даними Хмельницької облдержадміністрації, наразі в області офіційно працюють 200 готелів, близько половини з яких насправді зелені садиби [2]. Сільський зелений туризм може стати джерелом заробітку для мешканців тергромад та сприяти наповненню бюджетів, як вже відбувається у Кам'янець-Подільській та низці інших тергромад. Туризм – серед пріоритетів зараз і у Сатанівській тергромаді. Якщо у самому Сатанові діють переважно санаторії, то у селах – невеликі зелені садиби. Важливо пам'ятати, що «зелений» бізнес невіддільний від комплексного розвитку громади. Однак чимало сільських мешканців не наважуються на відкриття власної справи через ряд негативних факторів. Серед останніх варто виділити: сезонність, недовіра до туристів, незнання механізмів роботи «зеленого» бізнесу, відсутність чіткого і прозорого регулювання на законодавчому рівні, недостатня державна підтримка власників агроосель та садиб.

Варто зазначити, що однією з переваг сільського туризму є популяризація української культури та можливість ознайомлення туристів з етнічними особливостями, сільським побутом, народними ремеслами, традиціями та культурою українського народу, що можна визначити як один з напрямків підвищення конкурентоспроможності регіону. Результати дослідження свідчать, що розвиток сільського, зеленого туризму є дуже перспективним у Хмельницькій області. Область має сприятливі умови для розвитку цього виду туризму: сприятливий клімат, водні ресурси, лісові ресурси, мальовничі пейзажі, екологічно чисте повітря, зручне географічне положення, транспортна доступність, багата культурна спадщина.

Загалом напрямок сільського зеленого туризму може стати визначальним у розвитку туристичної привабливості і наповненні бюджетів територіальних

громад. Особливої актуальності даний вид туризму набуває в умовах обмеженості пересувань за межі України. Завдяки таким обмеженням починає активно зростати попит на внутрішній туризм, який потрібно підтримувати і розвивати на усіх ланках його функціонування.

Список використаних джерел

1. Долинська О.О. Сільський туризм Хмельницької області: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник ОНУ*. 2021. Том 26. № 1 (38). С. 105-116.
2. Офіційний веб-сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. URL: <http://adm.km.ua>
3. Хмельниччина туристична. URL: <https://turist.km.ua/ua>
4. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку : [колективна монографія] / за ред. С. А. Копилова (гол. ред.), С. Е. Баженової (наук. ред.)). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Розділ 7. С. 120–149.

Мелемуха І.Р., студентка

Науковий керівник: к.і.н., доцент Дибчук Л.В.

Вінницький кооперативний інститут

СОЦІОЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД В МЕНЕДЖМЕНТІ

Про соціоекономічний менеджмент в Україні поки що відомо мало. Даний підхід ґрунтується на формуванні стратегії розвитку підприємства таким чином, щоб він був зрозумілий кожному працівнику фірми. Для компаній, які хочуть ефективно розвиватися, основні ідеї такого підходу в організації роботи є потрібними та важливими. Соціоекономічний підхід в менеджменті дозволить кожній фірмі з мінімальними доходами досягти кращих результатів роботи.

Основним шляхом зниження рівня собівартості продукції підприємства є скорочення тих витрат, які мають найбільшу частку в її структурі. Їх зменшення може відбуватися під впливом низки таких факторів: підвищення технічного рівня виробництва, удосконалення організації виробництва і праці, зміна структури та обсягу продукції, вплив галузевих та інших чинників. Дієвим засобом зниження собівартості продукції є скорочення тих витрат, які мають найбільшу питому вагу у її структурі [2].

У сучасній економіці розвиваються дослідження витрат підприємства через призму соціоекономічних аспектів менеджменту. Даний підхід спирається на три ідеї (концепції):

1. Усі люди заслуговують на повагу.
2. Багато фірм, підприємств неефективно здійснюють процес управління, що призводить до прихованих витрат (TFW virus).
3. Традиційний бухгалтерський облік не здатний виявити до 40% прихованих витрат підприємства [1].

Дисфункція – це той елемент, який не правильно працює в організації і приносить збитки. Поняття дисфункції відповідно до (SEAM) виділяє основні дисфункції умови праці, організація роботи, комунікація, тайм – менеджмент, інтегровані тренінги, імплементація стратегії. При цьому, виділяють шість фінансових наслідків: переплата заробітної плати, перевитрата часу, перевитрата ресурсів, недовиробництво, нестворення потенціалу, ризики. Зарубіжні та вітчизняні науковці пропонують при управлінні підприємства застосовувати інструменти менеджменту:

1. Тайм-менеджмент.
2. Шкалу компетенцій.
3. Зовнішній та внутрішній стратегічний план.
4. Пріоритетний план дій [3].

Однією з ключових ідей соціоекономічного підходу в менеджменті, на сьогодні є концепція того, що всі люди заслуговують на повагу.

На жаль, багато фірм, підприємств мають слабку ланку управління, що призводить до прихованих витрат, і традиційний бухгалтерський облік, не здатний виявити до 40% прихованих витрат підприємства. Згідно з дослідженнями іноземних наукових інститутів та шкіл бізнесу основні проблеми у формуванні дисфункцій генеруються:

1. Неефективні комунікації – 21%;
2. стиль менеджменту (лідерство) – 17%;
3. організація роботи – 14% [4].

Але для будь-якої компанії важливим є внутрішні комунікації, тому достатньо зробити гідні умови праці, і тоді не потрібно буде думати про різні засоби до її заохочення, додаткові тренінги тощо.

У розробці стратегії компанії важливо зрозуміти, що головне – це людський потенціал, а не людський ресурс. Йдеться про те, що сьогодні у Європі, вже є розуміння того, що відноситися до працівників потрібно не як до ресурсу, а як до партнерів, які допомагають компанії заробити кошти.

Отож, речі, які формують колосальні перевитрати – це неефективні комунікації, стиль менеджменту (лідерство) та організація роботи. Тому потрібно враховувати всі деталі під час формування основної стратегії компанії та організації її роботи.

Список використаних джерел

1. Шегда А.В. Менеджмент : Навчальний посібник. Київ: Тов-во «Знання», КОО, 2012. 583 с. (Вища освіта XXI століття).
2. Дибчук Л. В. Сутність та особливості формування інтегрованих маркетингових комунікацій // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5. Т. 2. С. 58-61
3. Ivanova N., Kublitska O., Krupitsa I., Dybchuk L., Koval K., Hanieieva T. Peculiarities of the E-commerce Development in the Conditions of Digital Economy// IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL. 21. No 12. December 2021, 193-202 <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.28>
4. <http://library.if.ua/book/34/2291.html>.

Микичур А.О.
Науковий керівник: Петренко М. І., д.е.н., проф.
Вінницький кооперативний інститут

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЗА СТАДІЯМИ ЙОГО ІСНУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Антикризове управління – це система управлінських заходів по діагностиці, упередженню, нейтралізації і подоланні кризових явищ та причин їх виникнення на всіх рівнях економіки. Антикризове управління базується на загальних принципах і методах, які притаманні управлінським процесам. Головною метою антикризового управління є забезпечення стійкого фінансового стану в результаті своєчасного реагування на зміни, викликані зовнішнім середовищем (економічні, політичні, соціальні, міжнародні метаморфози) через введення в дію антикризових інструментів, що дають змогу усунути тимчасові фінансові ускладнення на підприємстві та подолати симптоми банкрутства [1, с. 62].

Незважаючи на те, що ряд авторів вважає термін «антикризове управління» суттєво обмеженим (застосовується до підприємства – боржника, для характеристики окремих процесів), на думку автора, це є складова частина управління взагалі, хоча застосування окремих принципів, антикризових методів управління може мати свою специфіку. У деяких наукових працях антикризового управління ґрунтується «... як складової загального менеджменту на підприємстві, що використовує його кращі прийоми, засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення його стабільного та успішного господарювання» [1, 2]. Розглядаючи генезис симптомів виникнення кризових явищ антикризове управління має свою мету, задачі, і принципи (табл. 1) [3, с. 155].

Зупиняючись на різних точках зору відносно антикризового управління, автор вважає, що саме відсутність механізмів, та моноліту знань в цій галузі призводить до глибоких кризових явищ, їх стійкого характеру і взагалі до ліквідації підприємства.

Суб'єктами антикризового управління підприємством як управляючої підсистеми можуть бути:

- власник (власники) підприємства, який самостійно реалізує основні завдання та функції антикризового управління без залучення фахівців;
- фінансовий менеджер забезпечує фінансову стабільність, упереджує негативні наслідки, які можуть привести підприємство до банкрутства, розробляє міроприємства фінансового оздоровлення;
- персонал – працівники, які здійснюють виробничі та управлінські функції підприємством. Для упередження і подолання кризових явищ можуть створюватись групи по системі раннього упередження і реагування (бухгалтери-аналітики, економісти, юристи, аудитори, адміністратори комп'ютерних мереж) та кризис-групи (менеджери кризис ситуацій, економісти, аудитори, юристи);

- державні та відомчі органи, консалтингові служби, Департамент з питань банкрутства, тимчасові, арбітражні керуючі - вирішують питання у відповідності діючого законодавства.

Таким чином, антикризове управління на підприємстві дозволяє своєчасно виявити осередки кризи, встановити причини та розробити заходи щодо його усунення. З цією метою необхідно звернути особливу увагу і вивчити природу виникнення кризової ситуації та сам антикризовий процес.

У найзагальнішому випадку кризова ситуація характеризується наступними параметрами:

- наявністю загрози високопріоритетним цілям і цінностям;
- ефектом раптовості для осіб, відповідальних за подолання кризи;
- гострим дефіцитом часу для реагування на загрозу.

Таблиця 1 - Процес розвитку кризових явищ та антикризового управління

Розвиток кризового явища	Методи діагностики, інструментарій	Особливості прояву кризового явища	Процес антикризового управління
1. Перед-кризова ситуація	Аналіз виробничих та економічних показників господарської діяльності підприємства	Наявність короточасних симптомів кризи у вигляді стагнації або незначного зменшення найважливіших виробничо-	Нормалізація діяльності підприємства: - визначення та усунення причин розвитку кризи; - припинення зниження показників виробничо-господарської діяльності підприємства.
2. Легка криза	Читання балансу, експрес - аналіз фінансового стану підприємства	Стале зниження найважливіших економічних показників, збитковість господарської	Усунення причин розвитку кризи: - припинення зниження найважливіших показників фінансового стану; - мінімізація збитків і вимивання
3. Криза поточної платоспроможності	Поглиблений експрес-аналіз, аналіз фінансової стійкості, та платоспроможності підприємства	Фактичний або прогнозований дефіцит ліквідних коштів для фінансування поточної господарської діяльності	Недопущення розвитку (поглиблення) кризи: - пошук грошових коштів для продовження фінансування діяльності підприємства; - пошук внутрішніх механізмів надходження грошових коштів.
4. Криза боргової платоспроможності (загроза банкрутства)	Рейтингова(комплексна) оцінка діяльності підприємства, аналіз власного капіталу та платоспроможності підприємства	Фактичний або прогнозований дефіцит ліквідних коштів для виконання зовнішніх фінансових зобов'язань (погашення боргів)	Недопущення порушення справи про банкрутство (мирова угода): - пошук ліквідних засобів для виконання негайних фінансових зобов'язань; - залучення нового зовнішнього капіталу одержання тимчасової відстрочки або пролонгація раніше
5. Криза майнової платоспроможності (банкрутство)	Визначення надкритичної платоспроможності. Аналіз забезпеченості боргу реальними активами. Оцінка ділової активності та інвестиційної привабливості підприємства	Порушення справи про банкрутство, перевищення зобов'язань продавця над активами (власним капіталом) підприємства	Виведення підприємства зі стану банкрутства (санація): - часткова мобілізація наявних активів для розрахунку по зобов'язаннях; - проходження процедури банкрутства з мінімальними втратами для власників підприємства.

Звідси випливає, що головна мета антикризового управління – забезпечення стабільного становища для підприємства на ринку економічних політичних і соціальних метаморфоз на основі упереджуваних стратегічних заходів. Тому що у цих вищезазначених умовах кожне підприємство на Україні, навіть якщо за поточними періодами отримує прибуток, все одно зазнає впливу загрозливих факторів та кризових явищ.

Отже антикризове управління крім нейтралізації кризових явищ повинно упереджувати їх виникнення через внутрігосподарський механізм, а саме систему раннього упередження і реагування.

Список використаних джерел

1. Дорошук Г.А., Дащенко Н.М. Антикризове управління підприємством: теорія та практика : навч. посіб. для студ. вузів. Львів : Новий Світ-2000, 2010. 332 с.
2. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. Київ : КНТЕУ, 2018. 580 с.
3. Тюріна Н.М., Карвацка Н.С., Грабовська І. В. Антикризове управління : навч. посіб. для студ. вузів. Київ : ЦУЛ, 2012. 448 с.
4. Хіт Р. Кризовий менеджмент для керівників: Пер. з англ. Київ: Все увито, Наукова думка, 2017. С. 23.

Мотишен А.В., магістр

Науковий керівник: к.г.н., доцент Шмагельська М.О.

Вінницький кооперативний інститут

ЗАХОДИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У економічних умовах найважливішим завданням підприємства стає вдосконалення систем управління. При цьому особливе місце займає орієнтація, переважно, на світову практику стратегічного управління при одночасному прагненні її адаптації до вітчизняних завдань. Оскільки зовнішньоекономічну діяльність можна визначити як сукупність певних зовнішньоекономічних функцій суб'єкта господарювання: виробничо-господарських, організаційно-економічних, комерційних, то вдосконалення управління ЗЕД має здійснюватися за всіма цими напрямками.

Основними шляхами удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства є: заходи щодо зниження накладних (комерційних) витрат на експорт та заходи з контролю дебіторської заборгованості та формування гнучкої системи знижок щодо експортного постачання [1].

Так, транспортні витрати є найбільш вагомою статтею накладних витрат під час здійснення експортних операцій. Тому резерви підвищення ефективності ЗЕД підприємства необхідно шукати саме у цьому напрямі. З метою зниження витрат на доставку продукції зарубіжним покупцям одним з можливих управлінських рішень може стати скорочення кількості рейсів при

збільшенні завантаження автотранспортних засобів (резерв дозавантаження автомобілів є, виробничі потужності підприємства можуть забезпечити збільшення обсягів партій поставок готової продукції). У той самий час, поставки готової продукції до інших держав у обсягах, що перевищують обсяги поставок за умовами зовнішньоторговельних контрактів, потребують зберігання, що, безумовно, пов'язані з додатковими логістичними витратами. Позитивний ефект у цьому випадку може бути отриманий, якщо витрати на зберігання партії товарів будуть нижче, ніж витрати на транспортування продукції.

У вартість вантажоперевезень власним автомобільним транспортом входить вартість автомобільного палива та інших витрат на транспорт (шини, олія, амортизація та ін.) та заробітна плата водіїв. Відповідно до термінології ІНКОТЕРМС 2020 поставки продукції здійснюються на умовах DAP «DeliveredAtPoint» («Постачання в пункті» зазначена назва місця призначення) [2]. Це означає, що продавець виконав своє зобов'язання щодо постачання, коли він надав покупцю товар, випущений у митному режимі експорту та готовий до розвантаження з транспортного засобу, що прибув у зазначене місце призначення.

Таким чином, з метою зниження накладних (комерційних) витрат на експорт рекомендовано орендувати склад для зберігання готової продукції на території торговельного представництва в іншій країні. Це дозволить знизити кількість рейсів з доставки продукції за рахунок збільшення завантаження автотранспортного засобу, дотриматися умов зовнішньоторговельного контракту.

Щодо заходів з контролю дебіторської заборгованості та формування гнучкої системи знижок щодо експортного постачання – в експортній діяльності підприємствам важливо не допускати збитків та незапланованих витрат, які можуть бути, якщо: поверхово вивчалось фінансове становище покупця та його платоспроможність, було мало відомостей про банки, з якими він працює; допускалися неточності у формулюваннях договору; були прогалини у знанні експортно-імпорتنних правил країни та інших [3].

Однією з проблем в управлінні ЗЕД підприємства є уповільнення оборотності дебіторської заборгованості з експортних операціям та погіршення її якості. Причиною цього є невиконання кредитної політики, дефіцит контролю (моніторингу) боргів, а також незастосування гнучкої системи цін та знижок.

Щодо управління дебіторською заборгованістю іноземного юридичної особи необхідно зробити низку пояснень. З метою упорядкування умов та розміру оплати в залежності від можливих умов зовнішньоторговельних контрактів рекомендовано створити чітку економічно обґрунтовану систему знижок для кожної категорії експортних угод [4]. Обґрунтування розміру знижки проведено за таким алгоритмом:

1) виділяються цінові групи покупців продукції. Ціна замовлення за ціновими групами сформована на підставі укладених зовнішньоторговельних контрактів (за даними відділу збуту підприємства).

2) залежно від цінової групи визначається собівартість партії постачання. Для цього верхній рівень цінової групи множиться на коефіцієнт собівартості за експортними постачаннями.

Ринок збуту обмежений кількістю осіб, зацікавлених у продукції підприємства, а також їхньою купівельною спроможністю. Однак кількість зацікавлених людей та рівень їхньої купівельної спроможності зростають, якщо розглядати це питання в міжнародному масштабі, а не в рамках окремо взятої країни. Якщо підходити до цієї проблеми в цілому, стає ясно, що більш високий рівень збуту означає і більший рівень прибутку. Отже, впливає, що міжнародний збут є основним мотивом ведення підприємством зовнішньоекономічної діяльності.

З метою збільшення обсягів експорту продукції необхідно, з усього комплексу можливих заходів щодо її просування, зробити основний наголос на заходи, спрямовані на залучення нових покупців як на внутрішньому ринку, так й на міжнародних ринках [5].

На сучасному етапі багато українських підприємств активно беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Проте ефективність зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств ще доволі низька. Це свідчить про відсутність чіткої зовнішньоторгової політики, слабкі канали збуту, недостатній досвід роботи на зовнішньому ринку, прагнення до швидкої віддачі шляхом продажу продукції, яка не потребує особливих зусиль з її просування. Окреслене коло проблем вимагає від керівників вітчизняних підприємств відповідних дій з удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності. Серед основних можливих заходів з удосконалення організації ЗЕД на підприємствах можна виділити наступні: створення окремого структурного підрозділу, що відповідав би за успішність ведення ЗЕД на підприємстві, маркетингові дослідження нових ринків за умови виходу на них, вибір партнерів для ведення зовнішньоекономічної діяльності шляхом збору необхідної інформації про них, проведення SWOT-аналізу для розробки стратегії розвитку підприємства та удосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі відповідних законодавчих актів.

Список використаних джерел

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України в редакції від 25.04.2008 р. № 959-XII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12> (дата звернення 12.10.2023)

2. Попова Т.Л. Удосконалення управління експортною діяльністю вітчизняного підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://professura.at.ua/forum/15-8-1> (дата звернення 12.10.2023)

3. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник. / Козак Ю. Г., Sporek T., Gribinsea A., Shengelia T. [та ін]. – 5-те видання, перероб та доп. / За ред. Ю.Г. Козака, Т. Спорека. Київ-Катовіце: Центр учбової літератури, 2016. 289 с.

4. Чернишова О.Б. Теоретичні засади факторного аналізу прибутку

підприємства на базі детермінованих моделей // Економіка харчової промисловості. №2 (26). 2018. С. 52-60

5. Мельник О.Г. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства // Інноваційна економіка. 2018. №5. С. 63-66

Паталаха М.Г.

**Пиріжок С.Є., к.е.н., кафедра менеджменту
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут**

ОБУМОВЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах сучасного стану економічних відносин вітчизняні підприємства потребують здійснення ефективного стратегічного управління. Тому для успішного виконання напрямів по стратегічному управлінню необхідним є озброєння підприємств відповідними фахівцями з професійними знаннями, навичками, а також досвідом, які необхідні для розв'язування конкретних управлінських завдань [1, с. 153].

Рекомендований загальний вигляд моделі стратегічного управління економічною стійкістю діяльності підприємства можна побачити на рис. 1.

Так при побудові моделей економічної стійкості діяльності підприємства використано підхід, який ґрунтується на активному управлінні із застосуванням системи економічних показників. При цьому, у якості інтерактивної системи виступає модель управління економічною стійкістю діяльності підприємства за цілями, які постійно інтегруються у підсистеми [2, с. 226]. Згідно організаційної структури підприємства, цими підсистемами випливають виробничі підрозділи.

Рис. 1. Модель стратегічного управління економічною стійкістю підприємства

Слід зазначити, що комплекс управління економічною стійкістю діяльності підприємства містить у собі такі положення [3, с. 91]:

1) врахування керівництвом підприємства як цільової, так і структурної складової економічної стійкості діяльності підприємства (тобто системи управління);

2) можливість аналізу кожної підсистеми стійкості діяльності підприємства (кожного виробничого підрозділу у ньому);

3) можливість виділення інтерактивного блоку характеристик (напрямів стратегії розвитку і удосконалення діяльності підприємства);

4) можливість отримання кількісних оцінок економічної стійкості підприємства (показників);

5) відповідність ринкової кон'юнктури управлінським процесам на підприємстві;

6) можливість врахування впливу внутрішніх і зовнішніх факторів стійкості підприємства;

7) можливість врахування динаміки економічних показників відповідно до управлінських процесів.

Отже, саме від досконалості управлінської праці керівників залежить результативність діяльності окремого підприємства, ефективність операційного процесу та зменшення витрат з метою досягнення ощадливості використаних ресурсів. Результатом цього є забезпечення прибутковості, удосконалення управлінської діяльності, підвищення конкурентоспроможності разом із утриманням стійких позицій на ринку.

Список використаних джерел

1. Бутко М.П. Стратегічний менеджмент в умовах посилення інтеграційних процесів : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 344 с.

2. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: підручник. Київ: Каравела, 2018. 480 с.

3. Сумець О.М. Стратегічний менеджмент : підручник / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Кременч. льот. коледж. Харків : ХНУВС, 2021. 208 с.

**Пиріжок С.Є., к.е.н.,
кафедра менеджменту
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут**

ПЕРЕДУМОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Управління персоналом здійснюється в межах організаційних структур, через які реалізується планомірний і систематичний вплив на поведінку працюючих на підприємстві та ведення взаємовідносин між ними. Тому що управління персоналом спирається на організаційну структуру підприємства, щоб сприяти цілеспрямованому й ефективному досягненні запланованих і

очікуваних результатів, що ґрунтується залученням працівників до виробничих процесів, чим характеризується господарська діяльність.

Відсутність організування унеможлиблює цілеспрямоване управління виробничим процесом і персоналом, зокрема – залучення до діяльності підприємства. Однак організація - не самоціль, а засіб, що допомагає управляти персоналом і розподілом праці під час ведення працівниками виробничих процесів [1, с. 154].

Завдання координації та управління персоналом в організації реалізують за допомогою таких організаційних елементів:

- завдань і їх носіїв;
- посад і їх формування;
- організаційної поведінки;
- повноважень і відповідальності;
- інстанцій і їх формування;
- допоміжних служб керівників;
- відділів;
- транспортної та комунікаційної мереж.

Виробничі завдання персоналу класифікуються за певними критеріями:

- за видами діяльності (функціональний розподіл) виходячи з типового для організації (підприємства) функціонального ряду: придбання сировини та матеріалів, виробництво, збут, фінансова діяльність та управління;
- за об'єктами залежно від продуктів, що виробляються, товарних груп, послуг, а також клієнтів (їх груп) і районів збуту;
- за фазами процесу прийняття рішення, який передбачає планування, реалізацію та контроль; при цьому для кожної фази характерні специфічні завдання;
- за розміщенням виробництва, тобто залежно від місцевих умов (внутрішньовиробниче розміщення) збуту, розміщення виробничого філіалу (можливий і інший поділ: завдання керівників і виконавців);
- за часом - періодичні завдання та одноразові проекти.

Найменшими організаційними одиницями є посади, які формуються залежно від спектра професій або здібностей окремих осіб.

Працівники, які обіймають певні посади, наділяються відповідними повноваженнями і водночас на них покладається відповідальність за прийняття рішень і виконання дій.

Окремі посади в межах організаційної структури об'єднуються у групи, відділи та інші підрозділи за такою ієрархією:

- група (об'єднання кількох посад);
- відділ (кілька груп);
- головний відділ (кілька відділів);
- сектор (кілька головних відділів).

Організаційну структуру характеризує також поняття “інстанція”. Інстанції - це посади з правом приймати рішення і видавати розпорядження, у

межах яких виконуються завдання. Інстанції є водночас виконавцями завдань, тому наділені кадровими та профільними повноваженнями.

Допоміжними службами називають посади асистентів (референтів), або так звані штаби, які виконують підготовчу роботу для інстанцій, але не мають дисциплінарної влади. У результаті створення інстанцій організація набирає ієрархічної структури з таким порядком підлеглості: керівництво організації, керівники секторів, керівники головних відділів, начальники відділів і керівники груп. В організації розрізняють, як правило, три управлінські рівні: вищий, середній і нижчий. Інстанція може бути персоніфікована однією особою чи кількома з однаковим становищем.

Основою для оцінки і прийняття рішень в управлінні кадровим потенціалом є аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами та ефективності їх використання. Зауважимо, що з переходом до ринкової економіки аналіз трудових відносин стає вагомим, оскільки робоча сила має вартісну оцінку і є конкурентною на ринку праці. Це розширює межі аналітичних досліджень, критеріями оптимізації трудових відносин стають не лише економічні, а й соціальні параметри. Економічні та соціальні гарантії праці, з одного боку, і жорсткі умови трудової діяльності, з іншого - формують сферу глибоких аналітичних досліджень кадрового потенціалу підприємства. Загальну модель комплексного економічного аналізу кадрового потенціалу підприємства зображено на рис. 1 [1, с. 133-147].

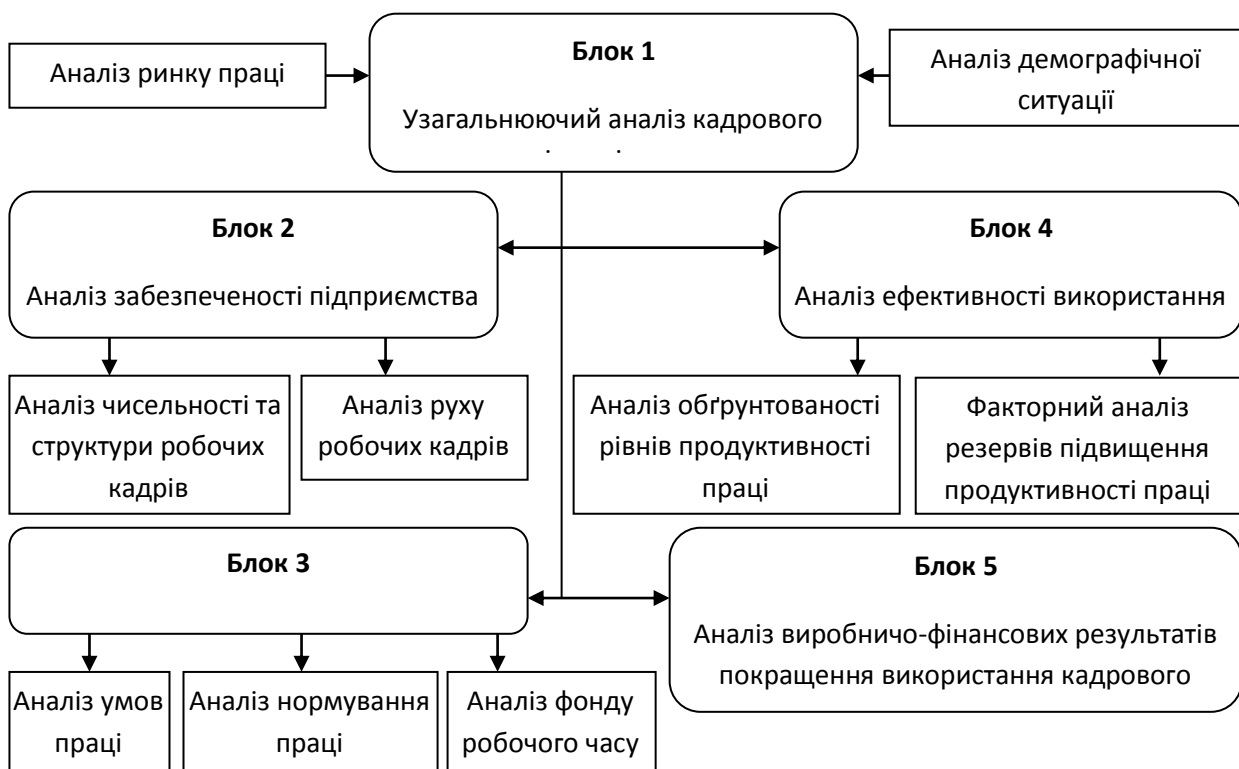

Рис. 1. Загальна модель економічного аналізу кадрового потенціалу підприємства

Основні завдання аналізу використання трудових ресурсів і діагностики резервів зростання продуктивності праці складаються в правильній оцінці дотримання встановленого ліміту чисельності, підсумків виконання плану і

темпів зростання виробітку одного робітника і одного працюючого, використання робочого часу і впливу цілоденних і внутрішньозмінних простоїв на продуктивність праці і обсяг продукції [2, с.351-357].

У цехах основного і допоміжного виробництва аналіз праці та заробітної плати проводиться так само, як і на підприємстві в цілому. Однак в умовах цехів є (можливість більш глибоко вивчити ці питання безпосередньо по робочих місцях, видам виконуваних робіт і продукції, що випускається, повніше визначити втрати робочого часу і резерви росту продуктивності праці [3, с. 82 – 86].

Але на сьогоднішній день відбувається автоматизація і комп'ютеризація управління на підприємстві в цілому, і персоналом – як залучення їх до виробничих процесів зокрема. І тут слід зазначити передовий досвід щодо цих напрацювань і досягнень компанії Kernel, які повністю автоматизували весь цикл процесів управління персоналом, формуючи бази даних, уніфікуючи звітність за введенням бланок у машинному режимі, впроваджуючи спеціалізовані платформи для спілкування і відборів працівників для конкретних видів робіт.

Такі автоматизовані платформи, впроваджені у компанії Kernel, вважаються цифровими сервісами – тобто за стосунків, які задіюють процеси й етапи взаємовідносин між адміністраторами і працівниками – починаючи від підбору та адаптації залученого первинного персоналу, і так само – працівників, які працюють нині на цьому підприємстві – відповідно за цілепокладанням і навчанням, і закінчуючи складанням документів за бланками автоматизованих форм, формуванням звітних даних, включаючи розрахунок ступеня плинності кадрів [4].

Саме за такими впровадженнями у компанії Kernel засновані єдині внутрішні стандарти щодо управління своїм кадровим складом, за якими введені адміністративні дії та знайшли своє подальше розширення процеси залученням осіб до виробничих процесів, що має широкий обсяг контролюючих, перевірочних і спостережливих процедур, після чого вище керівництво отримує необхідний обсяг інформаційного забезпечення згідно викладених у вищезазначені платформи запитів. Все це відбувається за рахунок розміщених у ці платформи низки чат-ботів, за якими відібраний персонал включається й поглинається у досконалії, оптимізаційній формі до виробничих процесів компанії Kernel.

Тут доцільно відзначити діалоговий інтерфейс під назвою «Мій кабінет», де внесені бази даних для архівування і упорядкування зібраної впродовж певного періоду інформаційних таких, що ґрунтується як «е-картотека» (електронна чи цифрова картотека). І за рахунок такого пристосування адміністрації та працівникам надаються відповідні сервіси пошуку відповідної інформації чи автоматизованих документів, якими описуються постановки певних цілей, відображаються оцінки за відповідними критеріями, розкриваються бонусні (накопичувальні) бали, вказуються навчальні предмети й курси серед працівників даного підприємства. Така «е-картотека» має чіткий

супровід із такими пристосуваннями, як «сенсорні інфокиоски», які призначені для збору запитів серед звичайних працівників, як документальне оформлення відпустки, видачі довідки з місця роботи, перевірити нарахування, доплати й винагороди до заробітної плати.

Отже, персонал на кожному підприємстві веде свою трудову діяльність у відповідності до поставлених цілей, які мають загальний вигляд. В результаті цього такі цілі розповсюджуються по всьому периметру організаційної структури підприємства, які підлягають розподілу в розрізі структурних підрозділів за окремими цехами, дільницями, ланками та ін., підпорядковуючись власним цільовим настановам, і отримуючи при цьому відповідні завдання.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Управління персоналом : підручник. Київ, Центр учбової літератури, 2019. 468 с.
2. Kovalchuk S., Kobets D., Dybchuk L Formation of a system approach to the optimization of marketing management at an enterprise // Eastern – European journal of enterprise Technologies. 3 /4 (81), 2016. P.4 -12
3. Чернишова Л.І., Лук'янчук Є.М. Управління персоналом : навчальний посібник. Київ, Центр учбової літератури, 2019. 166 с.
4. Kernel повністю автоматизував управління персоналом. URL : <https://bizagro.com.ua/kernel-povnistyu-avtomatizuvav-upravlinnya-personalom/>

**Пілієв Д.А., магістр,
Андросова Т.В.,
к.е.н., професор кафедри економіки та бізнесу
Кулініч О.А.,
к.е.н., доцент кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет**

ТРАНЗИТИВНІСТЬ ВІДНОСИН ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Стрімке проникнення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери життєдіяльності інформаційного суспільства, що формується, з об'єктивною необхідністю детермінує цілісність нового типу економічної системи, обумовлює формування принципово нових ринків і форм підприємницької діяльності, адекватних його імперативам. В якості такої інноваційної форми підприємництва виступає електронний бізнес, розвиток якого інтенсифікує процес становлення електронних ринків [1; 2].

У зв'язку зі змінами в суспільстві, що відбуваються під впливом процесів інформатизації, швидким поширенням елементів віртуалізації в економіці

сформувалася низка проблем, зокрема, у сфері відносин суб'єктів електронного бізнесу. В Україні електронний бізнес ще не досяг рівня розвитку, адекватного своїм потенційним можливостям. Важлива особливість України полягає у тому, що електронізація практично у всіх галузях неспроможна здійснюватися однаково. Тому особливо важливими виступають процеси та ініціативи такі, як інституціоналізовані «електронні відносини».

Система електронного бізнесу вимагає постійного вдосконалення взаємодії економічних суб'єктів, створення інфраструктурного середовища, стійкого до потреб користувачів, що постійно зростають, і готового до того, що в майбутньому ці потреби ще більше зростуть. Справа в тому, що очікування та запити споживачів збільшуються практично зі швидкістю розвитку Інтернету. Значно зростає обсяг послуг, які надаються мережами передачі даних, тобто обсяг інформації, яка передається через Інтернет. Проблеми, з якими зіткнулися багато економічних агентів, що займаються електронною комерцією, є природними наслідками. Адже середовище електронної комерції принципово відрізняється від традиційної моделі ведення бізнесу.

З метою визначення рівня розвитку електронного бізнесу в Україні було проаналізовано позицію України серед інших 37 країн європейського континенту за рейтингами розвитку інфраструктури та логістики, де вона посідає майже останні місця за такими індексами, як екологічна ефективність, кібербезпека, розвиток електронного уряду. У контексті розвитку українського електронного бізнесу представлено основні сфери, за якими Міністерство цифрової трансформації виконує завдання з формування та реалізації державної політики (рис. 1) [3, с. 16-18].

Дослідження засвідчують, що частка цифрової економіки у ВВП України поступово буде зростати. Так, у 2019 році питома вага цифрової економіки у ВВП України становила лише 4,3%, проте у наступному році зросла до 5,3%. Однак, у 2022 році процес цифровізації економіки загальмувався через повномасштабну війну Росії проти України, що негативно позначилось на значенні частки цифрової економіки у ВВП, та вже у 2023 році простежується відновлення росту до 6%. Очікується, що у 2024 році цей показник зросте до 7,7% [4].

Темпи розвитку вітчизняного ринку ІКТ, що прискорилися, свідчать про формування в Україні відповідної сучасній економічній цивілізації інформаційної економіки. Україна, багато в чому завдяки пріоритетним національним проектам, значно скорочує відставання від передових країн. Існування такого роду розриву раніше визначалося низьким ступенем проникнення мережі Інтернет та інформаційних технологій у секторі домогосподарств. Існуючі темпи поширення ІКТ дозволяють забезпечувати вирішення завдань формування електронізованого суспільства, ефективність застосування яких забезпечує підвищення загальної конкурентоспроможності країни.

Рисунок 1. Головні напрями реалізації державної політики України

Сучасна економічна система – це не просто економіка, що розвиває сферу «високих технологій», а й тип суспільного відтворення загалом, основою якого стає виробництво знанняємних технологій, товарів та послуг, де успіх інновацій залежить від швидкості генерації та поширення знань між усіма учасниками інноваційного процесу. Роль двигуна прогресу у реалізації даних процесів належить інформаційно-комунікаційним комп'ютерним технологіям та глобальній мережі Інтернет. Тому нові інформаційні та комунікаційні технології є базовими системами інноваційної економіки [5, с. 142-144].

Поширення сервісів Інтернет, їх інтеграція в процеси життєдіяльності суспільства трансформує традиційний пошук інформації про продукт або послугу, що цікавить користувача. Відбувається ініціація мережевої активності, цілеспрямований збір та поширення інформації через Інтернет. Технології інтернет-персоналізації, в яких інформація «самостійно знаходить» адресата (споживача), стають основним інструментом просування товарів. Однак таке доведення інформації до кінцевого користувача проковує розширення негативного ефекту лавиноподібного зростання спам-повідомлень.

Бізнес є пріоритетним фактором економічного розвитку в ринковій системі, а процеси його електронізації трансформують економічну структуру суспільства. Інституційні зміни багато в чому залежать від способу реалізації функцій зберігання та поширення інформації. Формуються простори електронних мереж, елементи яких обслуговують потреби користувачів, які, своєю чергою, виступають контентом собі подібних. Відповідно, всередині традиційних економічних інститутів посилюються процеси поляризації, збільшується розрив між старими видами діяльності, що склалися, і новими, до яких належать елементи глобальної економічної системи.

Електронний бізнес стає соціально-економічно значущим сектором економіки нашої країни. Його роль зростає на тлі внутрішньої диференціації розвитку регіонів і розкривається у виконуваних ним процедурах та функціях: а) за соціальною значимістю: електронний бізнес сприяє формуванню середнього класу та згладжує соціальну напруженість; б) за економічною – формує конкурентні відносини, пропонуючи будь-який товар чи послугу схожих споживчих якостей за нижчою ціною; розширює виробництво інноваційних товарів та послуг; стає новим джерелом надходжень до бюджету та впроваджує нові перспективні проекти.

Електронне формоутворення бізнесу синтезує як розвиваючі, так і гальмуючі чинники. При цьому причини, що гальмують, пов'язані, в основному, зі станом інфраструктурного середовища передачі даних. За даними ресурсу Speedtest.net, Україна займає 59 місце за якістю широкопasmового та 94 – за якістю мобільного Інтернету, що є низькими показниками. Попри це, згідно з результатами дослідження, проведеного Cable.co.uk, мобільний Інтернет в Україні є найдешевшим в Європі та другим за доступністю серед 230 країн світу. Головна проблема, яка перешкоджає розвитку електронної комерції в Україні, – це формування Інтернету як середовища цивілізованої соціально-економічної взаємодії, безпечної та ефективною для всіх учасників процесу [6, с. 55].

Мережа Інтернет, а разом з нею й електронні форми підприємництва, за рахунок унікальних властивостей інтерактивності, мультимедіа та ефекту присутності досягають переваг над традиційними каналами комунікації. Конкурентні переваги на електронних ринках матимуть суб'єкти, які вже зараз активно використовують новітні інформаційні та комунікаційні технології та будують бізнес-моделі, адаптовані до віртуального простору.

Електронному бізнесу на етапі розвитку економіки та суспільства потрібно подолати низку проблем: соціально-економічних, технічних, юридичних і політичних [7, с. 144]. Ефективність їх вирішення залежить від подолання наступних бар'єрів:

а) технічні проблеми, пов'язані зі специфікою інтернет-середовища, що не залежать від державних кордонів, безпеки та захисту даних, небажаних масових розсилок повідомлень (спаму), нестачі адресного простору (IP-адрес);

б) дисбаланс технологічного та економічного розвитку між столицею та регіонами: різна вартість інтернет-послуг у регіонах, відсутність достатньої

конкуренції, невисокий рівень життя населення, слабкий розвиток широкопугового доступу мережі;

в) низький рівень готовності населення до повсякденного використання коштів ІКТ: недовіра до нових технологій, інформаційна нерівність, недостатня присутність адекватних освітніх програм, брак кваліфікованих кадрів у галузі;

г) слабе законодавче регулювання Інтернет-сфери: щодо електронного бізнесу, захисту авторських прав та відповідальності за інформацію.

Список використаних джерел

1. Кулініч О.А., Андросова Т.В. Поведінкова економічна теорія: від світової кризи до економічного зростання. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference «Finance: theory and practice». К. National Aviation University, 2021.р. 22-25

2. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Помінова І.І., Федоренко Н.М. Місце цифрової економіки в загальній системі сучасних господарських відносин. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. праць ХДУХТ. Харків. 2021. С. 118-132.

3. Мозгова Г., Ляшевська В., Заїка О., Білоконь В. Аналіз стану та тенденцій розвитку електронного бізнесу та електронної комерції в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький, 2022. № 3. С. 15-21

4. Башлай С.В., Яремко І.І. Цифровізація економіки України в умовах євроінтеграційних процесів. Економіка і суспільство. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2237> (дата звернення 26.09.2023р.)

5. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Міжнародний бізнес в умовах становлення цифрової економіки. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність: Міжнар. наук.-практ. конф. Т. 1. Харків: ХДУХТ, 2021. С. 142-144.

6. Тульчинська С.О., Корзун Л.С. Цифровізація як засіб трансформації економіки України. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" Київ.2020. № 25. С. 52-58

7. Васильченко Д., Кулініч О. Проблеми адаптації вітчизняного бізнесу до цифрової реальності. Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів стейкхолдерів в системі стійкого розвитку територій: Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 30 жовтня 2021 р.. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна. С. 142-145

Плахотнюк Д.Ю., бакалавр
Науковий керівник: викладач кафедри фінансових, комерційно-технологічних дисциплін та готельно-ресторанного обслуговування
Ірина ОСТРОВСЬКА
Вінницький кооперативний інститут

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГУ

Вибір підприємством інструментів маркетингової діяльності залежить від ефективності їх використання. Широке розмаїття інструментарію ставить маркетологів перед складним вибором та формуванням оптимального і ефективного комплексу маркетингових засобів. Важливим завданням є процес оцінювання ефективності використання інструментів маркетингу на всіх етапах операційної діяльності – від розробки продукту, його ціноутворення, пошуку споживачів та збуту і післяпродажного обслуговування, тобто на всіх стадіях від зародження ідеї товару до виведення товару на споживчий ринок та підтримування його продажу різноманітними інструментами маркетингових комунікацій. Від якості оцінювання ефективності використання інструментів маркетингу залежить ефективність розроблення планів, вибір адекватної реальним умовам стратегії, здатність вести конкурентну боротьбу за залучення більшої кількості лояльних споживачів тощо. Окрім цього, маркетинговий аналіз та оцінювання дають відповідь на питання доцільності маркетингового інвестування, особливо в умовах сьогодення фінансових обмежень підприємств.

Оцінювання ефективності використання інструментів маркетингу підприємств потрібно проводити упродовж всього часу здійснення маркетингових заходів. За цим критерієм виділяють попереднє, поточне та заключне оцінювання:

1) попереднє оцінювання передбачає визначення ефективності використання інструментів маркетингу до їх застосування - під час планування та прогнозування, зокрема оцінювання доцільності використання ресурсів (матеріальних, кадрових, фінансових, інформаційних, технологічних, часових та ін.), які необхідні для реалізації тих чи інших маркетингових заходів;

2) поточне оцінювання передбачає розрахунок фактичних показників ефективності маркетингової діяльності і оперативне реагування на виявлені відхилення від планових, які були визначені на попередньому етапі оцінювання;

3) заключне оцінювання передбачає розрахунок результативних показників діяльності підприємства [1].

Найпоширенішим підходом до оцінювання ефективності застосування маркетингових інструментів є розрахунок коефіцієнта рентабельності маркетингових інвестицій, який показує дохідність від фінансування використання маркетингового інструментарію. Визначається за формулою:

$$ROMI = \frac{\text{Прибуток} - \text{Витрати}}{\text{Витрати}} * 100\%; \quad (1)$$

де Прибуток – прибуток від застосування маркетингового інструментарію;
Витрати – витрати на застосування маркетингового інструментарію.

Для врахування ризиків впливу часу у довгостроковому періоду на зміну вартості прибутку та витрат, пропонується використовувати методи дисконтування та розраховувати ефективність маркетингової діяльності за допомогою індексу дохідності як відношення сукупного дисконтованого прибутку від застосування інструментів маркетингу у кожному році, до сукупних дисконтованих витрат на застосування цих інструментів:

$$ROMI = \frac{NPV_{\text{валового прибутку}} - NPV_{\text{маркетингових інвестицій}}}{NPV_{\text{маркетингових інвестицій}}} * 100\%; \quad (2)$$

Даний підхід передбачає розрахунок ефективності комерційних цілей підприємства, метою якого є максимізація отриманого прибутку від кожної додаткової одиниці грошових одиниць, витрачених на маркетингову діяльність. Проте, зазначений коефіцієнт подає узагальнену оцінку ефективності маркетингової діяльності, залишаючи поза увагою аналізування наскільки ефективно реалізуються окремо функції маркетингу щодо товарної політики, політики збуту, рекламної діяльності тощо. Ще одним недоліком коефіцієнту маркетингових інвестицій є те, що він не дозволяє оцінити ефективність досягнення некомерційних цілей, наприклад, збільшення лояльності клієнтів, підвищення іміджу компанії чи продукту, розширення частки ринку, відповідність очікуванням споживачів, покращення конкурентного становища на ринку тощо [2].

Оцінювання ефективності впровадження інструментів маркетингу підприємств на основі розрахунку результативного показника не дозволяє комплексно врахувати усі аспекти маркетингової діяльності підприємства та надати узагальнену оцінку роботи відділу маркетингу. Для усунення цього недоліку в наукових джерелах [3] пропонується використовувати «сукупність кількісних та якісних показників, які повинні сформувавши загальну картину ефективності роботи відділу маркетингу підприємства. Вибір індивідуальних показників оцінки ефективності впровадження маркетингових заходів маркетингу здійснюється з обов'язковим урахуванням їх особливостей і залежить від поставлених цілей та задач управління ефективністю розвитку підприємства».

Загальну ефективність маркетингової діяльності підприємства можна визначити шляхом підсумовування часткових ефективностей, одержаних від результатів удосконалення кожної функціональної підсистеми (напрямів, видів чи елементів комплексу) маркетингової діяльності підприємства. Це спонукає науковців до пошуку рішень в розробленні інтегрального (комплексного) показника, який би враховував усі аспекти та дозволяв би оцінювати за допомогою єдиного показника ефективність від всіх проявів використання

інструментів маркетингу у діяльності підприємства [4].

Варто також зазначити, що зниження обсягів продаж серед постійних клієнтів, наприклад, через зростання собівартості та ціни, може компенсуватися зростанням нових клієнтів, які були залучені маркетинговими заходами. У такому прикладі обсяг продаж та фінансові показники для підприємства будуть незмінні, проте ефективність маркетингових заходів можна відобразити через зростання кількості споживачів.

Аналіз даних щодо задоволеності споживачів, як правило, охоплює такі складові [2]:

- ступінь задоволеності споживачів;
- тенденції лояльності за досліджуваний період;
- складові продукції, які суттєво впливають на задоволеність покупців;
- порівняння задоволеності споживачів з конкурентами;
- виявлення основних напрямів підвищення задоволеності та лояльності клієнтів тощо.

Визначення рівня задоволеності споживачів також доцільно використовувати як інструмент обґрунтування доцільності PR-компаній, метою яких є формування громадської думки, зміна переконань, ставлення та поведінки споживачів (цільової аудиторії) щодо підприємства, її продуктів чи послуг, підвищення іміджу підприємства. Ефективність ребрендингу як інструменту маркетингу також можна оцінити через задоволеність споживачів: як нових, чия увагу вдалося привернути, так і наявних, лояльність яких до підприємства чи продукції підвищилася.

Постійний розвиток концепцій маркетингу потребує подальшого удосконалення підходів до організації маркетингової діяльності підприємств. Врахування новітніх тенденцій розвитку ринкового середовища актуалізує перед дослідниками нові виклики, зокрема своєчасним стає погляд на необхідність комплексного врахування потреб виробників, споживачів та суспільства та, разом з тим, набуває популярності напрям індивідуалізації у задоволенні споживачьких потреб, що й вимагає додаткового удосконалення традиційних підходів до оцінювання ефективності застосування маркетингових заходів, що становить предмет подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Гермасимяк Н., Ковальчук О., Даценко В. Методичний підхід до оцінювання ефективності маркетингового забезпечення діяльності підприємства. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 331–336. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-50>

2. Дибчук Л. В. Сутність та особливості формування інтегрованих маркетингових комунікацій // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5. Т. 2. С. 58–61

3. Чухрай Н. І., Коваль З. О. Оцінювання ефективності маркетингової стратегії на етапах життєвого циклу вартісно-орієнтованого підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія :

Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2020. № 862. С. 268–273.

4. Holovchuk Y., Dybchuk L. *MARKETING RESEARCH OF ENTERPRISE ACTIVITIES ON THE MARKET OF ADVERTISING SERVICES // Digital macro trends and technologies of the XXI century: monograph. Part II. Edited by Irina Tatomyr, Liubov Kvasnii. Praha: OKTAN PRINT, 2023, 268 p. P. 34-43*

Працюк Д.В., студентка
Науковий керівник: к.і.н., доцент Дибчук Л.В.
Вінницький кооперативний інститут

МОЛОДЬ УКРАЇНИ ТА ЇЇ АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Проблема працевлаштування випускників не є суто українською, а властива практично всім пострадянським країнам. Розширення свободи вибору в освітній сфері і збільшення контингенту тих, хто навчаються у вишах, стикається з реаліями вільного ринку праці, де кількість вільних робочих місць для спеціалістів із вищою професійною освітою обмежена, а вимоги до кандидатів достатньо високі. Більшість фірм і закладів воліють отримувати «готових» спеціалістів з досвідом роботи, якщо не за спеціальністю, то в спорідненій галузі або з навичками професійної діяльності, що свідчать про здатність людини швидко засвоювати нові знання і професійні вимоги. З іншого боку, молодих спеціалістів часто не влаштовують умови праці та розмір заробітної плати.

На важливість успішного транзиту від навчання до стабільної трудової діяльності наголошують міжнародні організації, зокрема МОП, опікуючись проблемами гідної праці.

Транзит від навчання до трудової діяльності є відправним пунктом на шляху до трудового життя. Виходячи на ринок праці випускник загалом має три основних сценарії трудового життя:

- по-перше, безпосередньо працевлаштування у вигляді отримання робочого місця у роботодавця (наймана праця) або працевлаштування через самозайнятність, коли особа сама створює для себе робоче місце;
- по-друге, «застрягання» у стані пошуку роботи; активне безробіття;
- по-третє, відмова від активного пошуку роботи - пасивне безробіття.

Сутність транзиту від навчання до трудової діяльності можна визначити як перехідний період від моменту закінчення особою навчання до моменту початку роботи. Наведемо класифікаційні ознаки, розроблені Міжнародною організацією праці для диференціації процесів інтеграції молодих людей до ринку праці.

Гідна зайнятність визначається як така, що відповідає таким критеріям:

- особа має контрактні зобов'язання, які відповідають очікуванням

молодого працівника;

- не може бути кваліфікована ні як зверх зайнятість, а ні як неповна зайнятість;
- оплачується на рівні, що відповідає середньомісячній заробітній платі молодих працівників, або є вищою за цей рівень;
- забезпечує задовільну безпеку праці;
- дає можливість для участі працівників у профспілках або в об'єднаннях організацій роботодавців ;
- надає права, серед яких право на оплачувані лікарняні та щорічні відпустки[1].

Безпосередньо етапи переходу від навчання до роботи можна класифікувати, виділивши такі стадії транзиту:

1. Завершений транзит. Особа з завершеним етапом переходу - молода людина, яка на даний момент працевлаштована на роботу.

2. Прямий перехід характеризується тим, що перший досвід молодої людини після закінчення навчання завершився працевлаштуванням на тимчасову або постійну роботу.

3. Період тимчасової самозайнятості та незадовільної зайнятості, працевлаштування на безконтрактній основі без періоду безробіття чи не активності.

4. Період безробіття, враховуючи чи не враховуючи період зайнятості або відсутності активності.

5. Інше. Молода людина може підпасти під іншу категорію, якщо після закінчення навчання подорожуватиме або виконуватиме домашні обов'язки.

Додаючи часових змінних до 4-х можливих фаз переходу, можна класифікувати транзит на короткий, середній та довготривалий.

За даними соціологічного дослідження щодо успішності в Україні транзиту молоді до трудового життя, яке проводилося в 2021 році за участі Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України на замовлення Міжнародної організації праці [2], частка молодих людей, які завершили транзит, складає 42,6% від загального числа молоді, при цьому транзит завершили 47,9% чоловіків та 32,5% жінок. У старшій віковій (25-29 років) групі частка молоді, що завершила перехід, є найвищою і складає 68,6%. Опитування показує, що молодим людям, які проживають у містах, легше завершити перехід до трудового життя, як і тим, хто має вищу освіту (аналіз таблиці).

За характеристикою гідної зайнятості більшість осіб - 67,8%, - працюють на роботі, що можна охарактеризувати як регулярну зайнятість, якою молоді люди задоволені, при цьому 17,9% маючи стабільну роботу, не задоволені нею. Остання цифра співвідноситься з сумарною часткою молоді 14,3% на тимчасовій роботі та кількістю самозайнятих, які задоволені своїм становищем (11,2% перших і 3,1% - других відповідно). Слід відзначити, що найбільш задоволені своєю позицією на ринку праці молоді люди, що працюють за наймом на постійній основі - 79,1%. Проте досить високий відсоток

задоволених і серед само зайнятих (74,7%), і зайнятих на тимчасовій роботі (72,6%).

За висновками авторів дослідження [2], «подібний результат свідчить, що молодь України - більш смілива та гнучка у власних перевагах та самооцінках, аніж попередні покоління, для яких сам факт тимчасової роботи означає не задоволення власним становищем. Все це дозволяє оцінити ситуацію щодо завершення транзиту в Україні швидше як сприятливу, аніж навпаки».

У рамках побудови кар'єри будь-яка людина зазвичай проходить ряд етапів: на вік 20-24 роки, частіше за все, припадає старт професійної кар'єри; надбання певної компетентності - на вік 27-30 років; аналіз досягнень і розгляд можливих змін відбувається приблизно у 33-44 років тощо. У цілому, персональну професійну кар'єру можна уявити як низку «проектів» (набору взаємозв'язаних видів діяльності протягом визначеного періоду часу для досягнення поставлених цілей), існуючих в житті однієї людини як послідовно, так і послідовно-паралельно. Нині особистості необхідно опікуватися підтриманням своєї конкурентоздатності, що передбачає необхідність постійного розвитку, самооновлення та саморозвитку з метою підвищення своєї компетентності. У зв'язку з цим особливо важливу роль у плануванні життєвого шляху вибір освітньо-кваліфікаційного рівня, фаху, місця роботи, кар'єрного шляху тощо[3]. Освіта виступає ключовою ланкою в забезпеченні взаємодії молодих людей, що вступають у трудове життя, і ринку праці, визначаючи їх конкурентоздатність і, багато в чому, успішність трудового життя.

Список використаних джерел

1. Kovalchuk S., Kobets D., Dybchuk L Formation of a system approach to the optimization of marketing management at an enterprise // Eastern – European journal of enterprise Technologies. 3 /4 (81), 2016. P.4 -12
2. Labour market transitions of young women and men in Ukraine. Official site [Electronic resource].
3. Дибчук Л. В. Сутність та особливості формування інтегрованих маркетингових комунікацій // Вісник ХНУ. Економічні науки. 2014. № 5. Т. 2. С. 58-61

Приступко Н.О. магістр

**Науковий керівник: д.ф.н., професор кафедри гуманітарних,
економічних та облікових дисциплін**

Морозова Л.П.

Вінницький кооперативний інститут

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Основним джерелом забезпечення успіху подальшого економічного розвитку стає сукупність знань, їхнє конкурентне використання й наукові інновації, якими володіє так званий "інтелектуальний капітал". Зростання частки ресурсу "знання" у вартості продукту інноваційноорієнтованого

виробництва спонукає промисловість підвищувати кваліфікацію працівників, застосовувати нові технології, управляти капіталізацією розуму.

У широкому розумінні, інтелектуальний потенціал охоплює культурноосвітні, науково-технологічні й креативно-когнітивні можливості людської спільноти (колективу, народу, країни), якщо здатні усвідомлено приймати раціональні, глибоко обґрунтовані рішення, розв'язувати складні суперечності. Саме тому [1] сучасна цивілізація зосередила зусилля на нагромадженні знань – ресурсу, який став основою інтелектуального розвитку, і в процесі залучення його у господарський обіг країни забезпечує перехід до суспільства знань та утвердження поняття глобальної економіки знань, перетворення знань на джерело суспільного і соціально-економічного розвитку.

Важливе, а іноді й вирішальне значення в ринковій капіталізації промисловості, має вартість її нематеріальних активів, тобто інтелектуального капіталу. Сьогодні вважають, що ринок об'єктів інтелектуальної власності є найбільш масштабним і дорогим ринком товарів, нерухомості, цінних паперів тощо.

Як відомо, на ринку інтелектуальних товарів і послуг обертається особливий товар, який є інтелектуальною власністю людини.

Водночас інтелектуальна власність може бути декількох видів:

- виняткова (виключна) властивість – запатентована або захищена авторським правом. Авторське право – це персональне майнове право автора на свій витвір. Авторським правом вважають: документ, публіцистичний виступ, витвір мистецтва, архітектура, карти, креслення, фотографії моделі, мелодії, ноти, музичне виконання, сценарій, режисура, аудіокасети, відеокасети, художній фільм та інші витвори науки та мистецтва. Використання авторських прав регулює, зазвичай, національне законодавство і міжнародні конвенції щодо охорони авторських прав (Женевська конвенція про авторське право, яка перебуває під егідою ЮНЕСКО і Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів);

- інформаційна власність – у вигляді надбаних знань, ідей, досвіду, навиків, кваліфікації. Ця власність не має правового захисту та реалізується у вигляді інформаційних послуг на контрактній основі через навчання, освіту, консультації або публікацію;

- ліцензійна власність – у вигляді придбаних інвестором прав володіння або користування, що фіксуються ліцензіями

Проблемою захисту інтелектуальної власності та його впливу на динаміку соціально-економічного розвитку стала однією з найбільш актуальних та досліджуваних останніми роками, особливо в контексті зростаючих глобалізаційних процесів [2]. У розвинених країнах світу вже давно створенні та досить успішно функціонують системи патентування, захисту авторських прав, які створюють стимули для здійснення інноваційної діяльності.

Слабка система захисту інтелектуальних прав спотворює стимули до ведення інноваційної діяльності, зменшує рентабельність інновацій та врешті-решт негативним чином позначається на економічній динаміці, процесах

накопичення суспільного багатства. Ми всі є свідками того, як передові в інноваційному плані країни своєю політикою певним чином спотворюють конкурентне середовище на міжнародному рівні шляхом перенесення в менш розвинені країни технології старшого покоління

Необхідною умовою повноцінного використання інтелектуального капіталу має бути наявність системи управління всіма його компонентами (людським, структурним та клієнтським капіталом) [3]. Інтелектуальний капітал – поняття набагато ширше, ніж інтелектуальна власність та нематеріальні активи.

Інтелектуальний капітал – це передусім люди та їх знання, навички і все те, що допомагає ефективно використовувати ці знання й навички; це збірне поняття для визначення нематеріальних цінностей, що об'єктивно підвищують ринкову вартість, компанії.

Інтелектуальний капітал охоплює: кваліфіковану сукупну робочу силу і контракти з провідними спеціалістами (людський капітал); інтелектуальна власність, інформаційні ресурси, локальні мережі (організований капітал) [4]; стосунки з клієнтами, широко відомі товарні знаки тощо (клієнтський капітал).

На ринку інвестор купує інтелектуальні товари і послуги з метою їхнього використання в інвестиційній (підприємницькій) діяльності в надії одержання прибутку в перспективі [5]. У країнах з інноваційним типом економіки, зазвичай, високо розвинені освіта, наука й культура. Саме це зумовлює і визначає рівень цивілізованості суспільства.

Сьогодні державне регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності спрямоване на розв'язання таких основних завдань, як: примноження науково-технічного потенціалу країни; захист національних інтересів у галузі економіки; технологічне забезпечення України. У цьому аспекті актуальними для України є такі проблеми:

- систему інтелектуальної власності необхідно розглядати як окрему сферу діяльності, яка потребує впорядкування організаційних та економічних відносин;

- отримання наукових результатів та придбання прав на об'єкти інтелектуальної

- власності потребують довготермінового інвестування;

- вирішення проблем виробництва контрафактної продукції;

- налагодження механізмів судового та позасудового захисту прав інтелектуальної власності;

- формування ринку інтелектуальної власності тощо.

Звідси спрямування до усвідомленої участі всіх і насамперед держави та наукового потенціалу країни у вирішенні проблем охорони інтелектуальної власності та спільному використанню знань завдяки масштабному інформуванню й нарощуванню потенціалу є одним із засадових елементів інноваційної економіки.

Список використаних джерел

1. Семиноженко В.П. Інтелектуальна економіка: майбутнє України / В.П. Семиноженко // Проблеми науки. – 2019. – № 6. – С. 2-6.
2. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2018, 412 с.
3. Федулова Л.І. Інноваційна економіка : підручник / Л.І. Федулова. – К. : Вид-во Либідь, 2020. – 480 с.
4. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія /С.В. Онишко. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2014. – 434 с.
5. Карпунь І.Н. Антикризові заходи на підприємстві: управління, стратегія, цілі та завдання : монографія / І.Н. Карпунь. – Львів : Вид-во "Магнолія-2006", 2018. – 440 с.6.

Свентух В.Ю.

*Науковий керівник: Петренко М. І., д.е.н., проф.
Вінницький кооперативний інститут*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПРИБУТКОВОСТІ

Економічна сутність управління витратами полягає у тому, що воно формує інформацію для реалізації конкурентної стратегії підприємства, а його завдання полягає в зборі, аналізі, обробці та формування необхідної інформації про майбутні витрати і доведення цієї інформації до усіх рівнів управління підприємством. Стратегічне управління витратами здійснюється на основі програми, що передбачає зниження або підтримку на заданому рівні витрат на всіх етапах життєвого циклу створення продукції.

Аналіз і узагальнення тенденцій розвитку стратегічного управління витратами дозволили виділити основні принципи, до яких віднесено: стратегічне управління витратами здійснюється не по факту, а за прогнозом; системність і періодичність стратегічного управління витратами; прозорість стратегічного управління витратами для усіх рівнів управління; стратегічна спрямованість розв'язання проблем підприємства (всі рішення приймаються з врахуванням стратегічних інтересів підприємства в цілому); стимулювання персоналу та забезпечення зацікавленості в ефективному стратегічному управлінні витратами; постійний управлінський облік поточного стану і контроль над основними показниками витрат; постійне вдосконалення та оновлення методів управління витратами.

Конструктивний аналіз розвитку теорії й практики стратегічного управління витратами дозволив нам виявити необхідні умови, що забезпечують ефективну реалізацію механізму (табл. 1).

Таблиця 1. Необхідні умови, що забезпечують ефективну реалізацію механізму управління витратами підприємства

Умови ефективної дії механізму	Організація та забезпечення дії механізму стратегічного управління витратами
1. Чітке розуміння призначення та ролі розробленого механізму	Інформованість та залучення колективу до розробки завдань щодо формування місії, цілей та шляхів реалізації механізму стратегічного управління витратами.
2. Завдання, що дозволяють реалізувати призначення механізму	Формування місії та цілей підприємства, вибір конкурентної стратегії, вибір концепції стратегічного управління витратами, реалізації та оцінка механізму стратегічного управління витратами.
3. Інформаційне та правове забезпечення	Законодавчі та нормативні акти, методики, інструкції, облікова політика та накази підприємства.
4. Інструментарій ефективної роботи механізму стратегічного управління витратами	Бюджетування, контролінг, ABC-аналіз, CVP -аналіз, XYZ - аналіз, BSC.
5. Ресурсне забезпечення реалізації механізму стратегічного управління витратами	Інформаційні, технічні, фінансові, трудові, інноваційні, матеріальні, нематеріальні.

Побудова даної схеми базується на наступному принципі: для того щоб організувати управління витратами необхідно, в першу чергу, навчитись їх вимірювати і аналізувати.

У процесі фінансового аналізу і управління витратами підприємства необхідно особливу увагу приділити їх виміру.

Тому схема управління витратами суб'єкту господарювання на наш погляд повинна включати два наступних рівня:

1. Вимірювання і аналізу.
2. Контролю за їх розміром і зниженням їх рівня.

Вимірювання і аналіз витрат є першим етапом системи управління витратами у фінансовому менеджменті. Дана аналітична процедура на наш погляд повинна включати наступні етапи:

1. Збір даних по витратам з використанням системи центрів витрат і центрів прибутку підприємства.

2. Розподіл витрат на змінні і постійні з оцінкою суми змінних витрат, приходяться на кожен одиницю продукції, як правило використовують інформацію про витрати на протязі року.

3. Локалізації постійних витрат по видам продукції з використанням метода базового показника і ABC - технологій.

4. Проведення аналізу беззбитковості, якій повинен відповідати оцінки точці беззбитковості, запасу безпеки і прибутковості для кожного виду продукції.

5. Забезпеченні планування прибутку підприємства, яке дасть можливість оцінити обсяги продажів, для отримання запланованої суми прибутку, а також надати оцінку запасу безпеки для планування обсягів реалізації.

Система аналізу і планування витрат на підприємстві повинна здійснюватися безперервно (рис. 2). При цьому необхідно враховувати такі додаткові фактори:

- аналіз виробничих можливостей підприємства, з врахуванням його потужностей (внутрішній фактор);
- рівня цін на продукцію і потреб ринку (зовнішній фактор).

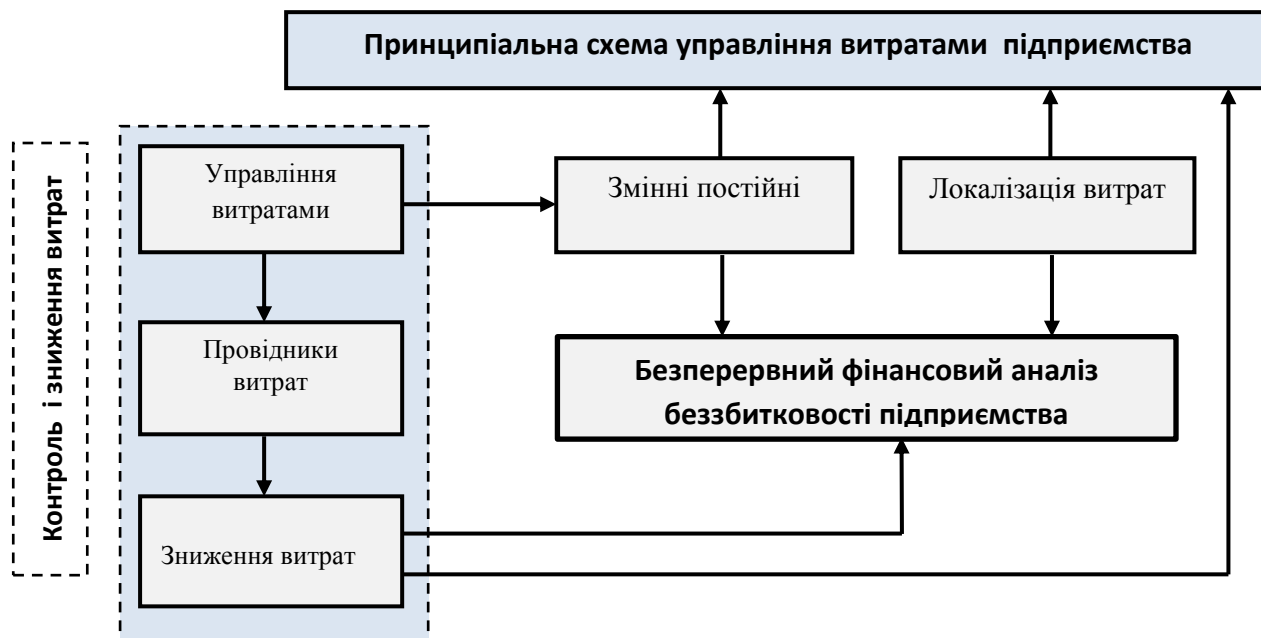

Рисунок 1. Схема управління витратами підприємства [2]

Виходячи з матеріалів аналізу необхідно організувати діяльність відповідних підрозділів підприємства за контролем та зниженням витрат. Науковці пропонують використовувати три основні підходи до зниження витрат [2]:

1. *Аналіз структури витрат і забезпечення зниження критичних статей витрат* – сутність якого базується на використанні принципу Парето, тобто 20% видів з загальної номенклатури витрат підприємства забезпечує 80% загальної величини валових витрат.

Виходячи з матеріалів аналізу необхідно організувати діяльність відповідних підрозділів підприємства за контролем та зниженням витрат. Використовують три основні підходи до зниження витрат [2]:

2. *Аналіз порівняльних показників* – оснований на аналізі порівняльних показників. Такий підхід отримав назву «бенчмаркінг», тобто аналіз орієнтирів. Підприємство обирає деякий орієнтир для досягнення певного рівня витрат, який береться з сукупності показників інших підприємств, які мають більш високі економічні показники.

3. *Аналіз провідників витрат* – даний підхід на наш погляд суттєво відрізняється від перших двох. Економічна сутність даного підходу базується на аналізі носіїв (провідників) витрат, тобто процесів, які породжують відповідні напрямки витрат. Аналіз шляхів зниження витрат за допомогою

провідників витрат найбільш раціонально локалізувати окремий закінчений блок аналізу в рамках центрів витрат, тобто окремого підрозділу підприємства, яке виробляє товарну продукцію або є допоміжним.

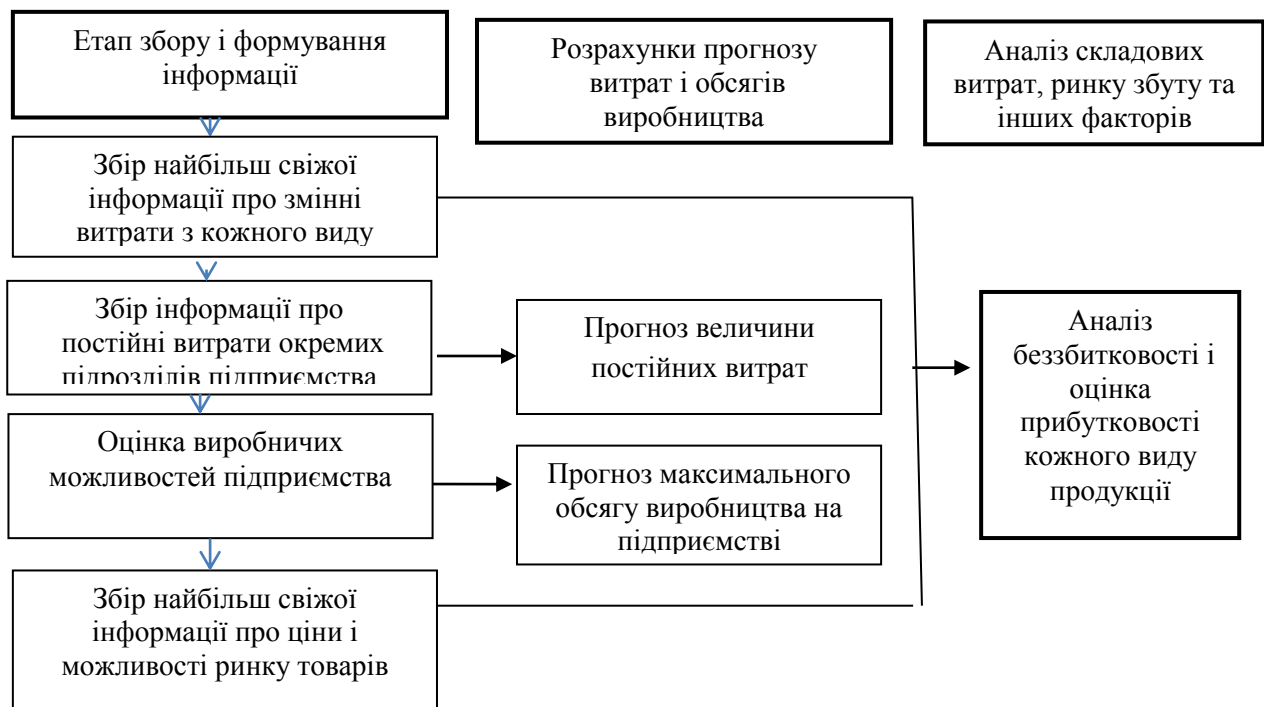

Рисунок 2. Система безперервного аналізу і планування витрат підприємства [2]

Необхідно враховувати, що метод провідників витрат передбачає зворотний зв'язок, для оцінки економічних зусиль підприємства, який направлений на зниження витрат.

Важливе значення має контроль за рівнем витрат (моніторинг витрат) як основа

Моніторинг рівня витрат грає важливу роль у процесі досягнення стратегічних цілей підприємства, що може бути представлено на наш погляд у вигляді наступних дій:

1. Визначення основних стратегічних цілей підприємства на 3-5 років:

- збільшення ринкової вартості підприємства;
- просування на ринку продукції підприємства;
- зростання обсягів продажів у цільовому сегменті підприємства;
- зростання рентабельності продукції та інвестицій.

2. Розробка та формування тактичних цілей які формують більш конкретні задачі підвищення рівня ефективності бізнесу:

- зниження витрат на виробництво продукції (контроль за витратами на матеріали, заробітну плату, фінансові ресурси);
- максимальне використання виробничих потужностей підприємства;
- підвищення продуктивності праці;
- управління податками та їх мінімізація, контроль за базою оподаткування;

- ефективне управління змінними та постійними витратами (організація контролю за обсягами продажів як основного фактору зростання прибутку підприємства);

- оптимізація складу обладнання, підвищення коефіцієнтів його використання, контроль за витратами на утримання і ремонт;

- розробка економічно обґрунтованих цін на продукцію (послуги), що виробляється;

3. У якості показників ефективності бізнесу найбільш доцільні наступні індикатори:

- маржинальний дохід;
- точка беззбитковості;
- операційний прибуток;
- рівень загальновиробничих витрат;
- рівень загальногосподарських витрат;
- витрати на реалізацію продукції.

У загальному підході система моніторингу дає уявлення та можливості спрогнозувати та контролювати планові (основні) показники і фіксувати їх відхилення від запланованого рівня.

Важливим у моніторингу за рівнем витрат на погляд Савчука В.П. є впровадження моніторингу беззбитковості виробів підприємства (рис. 3).

Рисунок 3. Система сценаріїв аналізу і моніторингу беззбитковості продукції [5, С. 371]

Прибуток суб'єкту господарювання відіграє важливу роль у системі управління його фінансами. Важливу роль при цьому відіграє **аналіз прибутку, якій** представляє собою процес дослідження умов і результатів її формування,

використання, виявлення резервів подальшого підвищення ефективності управління отриманим прибутком на підприємстві.

Аналіз прибутку підприємства проводиться в залежності від центрів формування і підрозділяється на наступні признаки:

1. **По об'єктах дослідження.**
2. **По організації здійснення аналізу прибутку.**
3. **Відповідно до масштабів діяльності.**
4. **По обсягам і масштабам дослідження.**
5. **По періоду проведення фінансового аналізу прибутку.**

Висновки. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Основною тенденцією управління і розвитку бізнесу, є управління витратами, оскільки саме воно розкриває економічні, технічні та технологічні, а також ринкові можливості підприємства, які тісно співіснують з внутрішніми виробничими відносинами, використанням ресурсних та фінансових можливостей. Недооцінка управління витратами приводить до нераціонального використання фінансових, інформаційних, трудових ресурсів підприємства, безпідставного зростання загальних витрат на виготовлення і реалізацію продукції (послуг), що суттєво знижує їх конкурентоспроможність.

2. З метою покращення результатів діяльності підприємства й досягнення конкурентних переваг запропоновано механізм управління витратами для промислового підприємства оснований на використанні методу «витрати – обсяги – прибуток».

3. Основна мета практичного використання механізму управління витратами – досягнення конкурентних переваг, тому при розробці механізму управління витратами враховано ресурсний і цілісно-компетеційний підхід до визначення конкурентних переваг. Використання даного підходу зумовлене зменшенням витрат та виключенням помилок в процесі слідування обраній конкурентній стратегії. Крім цього, вона є практичним інструментом для аналізу конкурентної ситуації на промисловому підприємстві.

Список використаних джерел

1. Горелик О. Маржинальний аналіз: розрахунок точки беззбитковості і маржинальні розрахунки підприємства. – Елеториум, 2017. – С. 82-86.

2. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Фінансовий менеджмент з основами фінансової діагностики підприємства: підручник/за заг. ред. проф. М.І. Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021.

3. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник/за заг. ред. проф. М.І. Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018.

4. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Бюджетування на підприємстві: підручник/за заг. ред. проф. М.І. Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022.

Скрипник В.М.
Іванюта П.В., д.держ.упр.,
доцент, професор кафедри менеджменту,
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут

ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗА УМОВАМИ СУЧАСНОСТІ

У систему управління матеріальними ресурсами при розробці стратегії повинні бути включені: транспортні операції, витрати, потужності, зв'язок (обробка замовлень), управління запасами, підйомно-транспортні роботи, плановані та контрольні системи, організація системи [1, с. 38]. І згідно цього стратегія планування матеріально-технічного забезпечення підприємства включає:

I етап. Визначається стратегічна ціль і напрямок господарського розвитку підприємства (фірми) в майбутньому.

II етап. Розробляється загальний господарський план підприємства, який стверджує стратегічний напрямок першого етапу.

До змісту стратегічного напрямку розвитку підприємства належать:

- виробничі потужності;
- національні системи розподілу;
- підйомно-транспортні роботи;
- види транспорту;
- контрольні системи;
- постачальники;
- загальний господарський план.

А для цього етапу призначені такі методи прогнозування та оцінки інвестиційних проектів, до яких відносяться:

- метод окупності;
- метод середнього рівня віддачі;
- метод дисконтування коштів;
- балансовий метод;
- нормативний метод;
- метод екстраполяції та кореляційного аналізу;
- моделювання.

Тому в залежності від цього у загальному вигляді підприємством здебільшого визначаються три джерела надходження матеріальних ресурсів:

- прямі відвантаження із заводських запасів підприємства-виробника або підприємства-добувача;
- прямі відвантаження з виробничої лінії;
- відвантаження через складську систему за участю посередників.

Наведемо приклади стратегій загального управління та інформаційного забезпечення процесів управління (рис. 1).

Вибір тактики відвантаження матеріальних ресурсів залежить від обсягу постачання (реалізації) продукції. Якщо партія постачання продукції

виробничо-технічного призначення досить великого розміру, є оптимальною для прямих великообсягових постачань, то відвантаження здійснюються безпосередньо із заводської виробничої лінії або із запасів виробника. Проте, якщо продукція відвантажується споживачу невеликими партіями, то забезпечення більш ефективно здійснювати через складську мережу. Це дозволяє знизити витрати і покращити рівень обслуговування споживачів (підприємств) [2, с. 285 – 290].

Просування продукції в каналах розподілу (забезпечення) не завжди закінчується в момент її отримання. Частина продукції може бути повернена в результаті недоцільного методу її розподілу (порушення температурного режиму), зміни потреб, ушкоджень при транспортуванні тощо.

Довгострокове планування є сполучною ланкою між стратегічними цілями підприємства і поточною діяльністю. У рамках довгострокового планування повинна розроблятися взаємозв'язана система цілей і показників у форматі BSC (збалансованої системи показників), а також цільові показники (по роках), досягнення яких повинне привести до досягнення стратегічних і генеральних цілей та управлінського циклу процесу бюджетування на підприємстві [3, с. 130-137].

Рис. 1. Порядок розробки функціональної стратегії, чим характеризується система управління на підприємстві

Однією з основних цілей довгострокового планування є визначення необхідності інвестування засобів для досягнення поставлених цілей і оцінка ефективності вкладень. Наприклад, для досягнення мети «збільшення суми виручки для підприємства у 2 рази протягом 3-х наступних років» необхідно інвестувати гроші для створення трьох нових господарських одиниць (цехів, технологічних ліній) у структурному підрозділі. Для ухвалення рішення необхідно визначити період окупності інвестицій (наприклад, може виявитися, що необхідна сума інвестицій набагато перевищує можливе збільшення прибутку за 5 років, і тому доцільно вишукувати інші шляхи й джерела зростання виручки) [4 – 6].

При цьому необхідно визначити, чи можливе таке зростання продажів при існуючому стані на ринку (чи зростання продажів може бути набагато більше) і, у разі потреби, відкоригувати довгостроковий цільовий показник.

Список використаних джерел

1. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. для студ. ВНЗ / А. Ф. Бурик [та ін.]. Київ, ЦУЛ, 2018. 260 с.
2. Токмакова І. В., Шатохіна Д. А., Мельник С. В. Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах цифровізації економіки. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 64. С. 283-291. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_64_41
3. Стратегічне управління : навчальний посібник. Рекомендовано МОН України / І. В. Токмакова, В. Л. Дикань, В. О. Зубенко, О. В. Маковоз, О. В. Шраменко. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 272 с.
4. Ігнатєва І. А. Стратегічний менеджмент: підручник. Київ: Каравела, 2019. 464 с.
5. Дячков Д. В. Стратегічні напрями управління інформаційною безпекою підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4. № 4. С. 70 – 78.
6. Маркіна І. А., Федірець О. В., Корнієнко Б. С. Стратегічні напрями управління розвитком маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2019. Вип. 4 (81). С. 101 – 108.

Ярослав Стаднік , магістр

**Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри гуманітарних,
економічних та фінансово-облікових дисциплін**

Світлана КОЛОТІЙ

Вінницький кооперативний інститут

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Логістичний менеджмент як окрема галузь управління являє собою систему управління всім спектром логістичних процесів будь-якого підприємства. Розглядаючи ж даний предмет дослідження у прив'язці до

транспортного підприємства, слід звернути увагу, в першу чергу, на такі його елементи як транспортна, складська, збутова і кадрова логістика, що є пріоритетними в його діяльності. Так, транспортна логістика в поєднанні зі збутовою є центральною віссю його діяльності, так би мовити, профілем підприємства, складська виступає у якості допоміжної функції, а кадрова – об'єднує діяльність підприємства як по вертикалі, так і по горизонталі. Сама ж логістична діяльність підприємства є об'єктом дослідження в структурі маркетингового управління і займає центральне місце в системі факторів внутрішнього організаційного середовища підприємства, виступаючи механізмом, що забезпечує її функціонування. Зважаючи на це, прорахунки при формуванні системи логістичної діяльності можуть спричинити проблеми не тільки в процесах постачання, а й в системі маркетингової діяльності підприємства загалом, а враховуючи тісне переплетіння видів діяльності підприємства – пониження рівня його загальної прибутковості і кінцевої ефективності господарської діяльності [1].

З метою з'ясування значення логістичного менеджменту для діяльності транспортного підприємства, слід визначити, що являє собою сам логістичний менеджмент. У найбільш поширеному тлумаченні даний термін є двозначним:

- це персонал, який координує та організовує логістичний процес;
- це сукупність методів, форм, принципів необхідних для побудови логістичних систем та діяльності.

Логістичний менеджмент є тією центральною віссю, яка поєднує інтереси керуючої і керованої системи управління, всіх працівників підприємства не залежно від їх місця в ієрархії управління; координує дії всіх відділів в загальному процесі реалізації місії і стратегії підприємства, забезпечуючи якість кінцевого продукту підприємства (товарів, робіт, послуг) і відповідний рівень його ринкової конкурентоспроможності та отримання кінцевого результату його діяльності – прибутку чи соціального ефекту. Всі ринкові суб'єкти не залежно від характеру господарської діяльності і форми власності прагнуть знизити витрати, у тому числі і логістичні, а також підвищити кінцеву ефективність. Проте, попри це, наразі існує багато проблем формування логістичного менеджменту саме транспортного підприємства.

Виокремимо типові проблеми формування логістичного менеджменту транспортного підприємства в порядку ієрархії важливості, оскільки кожна наступна причина може викликатися попередніми:

- недостатня підготовка кадрів, підбір яких здійснюється без використання відомих методів підбору персоналу, єдиним критерієм при чому може виступати лише наявність у претендента на посаду певного освітнього рівня, в результаті чого на підприємстві формується проблемний некваліфікований колектив працівників з відповідним ставленням до виконуваних посадових обов'язків і не розуміючих серйозності завдань, що ставить керівництво, таких, що розглядають процес їх виконання як тягар, а не як необхідність;

- «виснаження» людських ресурсів, що може виникнути в наслідок

надмірного завантаження працівників (навіть висококваліфікованих і відповідальних) роботою через невірний розрахунок норми трудового навантаження, результатом чого стане їх постійна втома, роздратованість, неухважність чи певна пасивність, що, в свою чергу, теж негативно позначиться на ефективності кінцевої діяльності підприємства;

- використання фізично застарілих транспортних засобів, що може призводити до їх частих поломок під час здійснення процесу перевезення і, як наслідок затримки доставки замовлення кінцевим споживачам з паралельним його подорожчанням; замовники ж наступного разу не скористаються послугами даного перевізника;

- застосування застарілих технологій транспортування, складування, навантажувально-розвантажувальних робіт, що значно подовжують час доставки і тим самим здорожують кінцевий товар;

- невміння організувати взаємодію декількох видів транспортних засобів через що відбуваються значні затримки постачань з паралельним зривом господарського процесу замовникам, якщо ті безпосередньо використовують дані постачання у своїй господарській діяльності;

- низька якість обслуговування;

- зростання собівартості послуг, що, в свою чергу, призводить до зростання вартості перевезення всіма видами транспортних засобів підприємства, в результаті чого отримуємо падіння попиту на них.

Оскільки логістичний менеджмент відіграє провідну роль в діяльності транспортного підприємства, дані проблеми, звісно у випадку їх виникнення, потрібно якомога швидше ліквідувати.

Отже, з'ясуємо шляхи вирішення вищезазначених проблем:

- проблему щодо низької якості кадрів можна вирішити шляхом набору в команду окремих висококваліфікованих спеціалістів з метою координації загальних господарських процесів, або ж повної заміни колективу, що надасть змогу ефективніше організувати всі логістичні процеси на підприємстві;

- «виснаженість» персоналу можна ліквідувати або впровадженням фінансових заохочень, преміальних надбавок за понаднормову працю, що пропонуватиметься, звісно, за двосторонньою згодою працівника і адміністрації, або запровадженням системи участі персоналу в поліпшенні діяльності підприємства, де працівники зможуть пропонувати свої ідеї щодо її покращення і за ідею, яка принесе бажаний результат, певний працівник (група працівників) зможуть отримати нагороду у вигляді грошової виплати або додаткового вихідного дня;

- фізично застарілі транспортні засоби, які не підлягають жодній модернізації, слід утилізувати, замінивши новими з оптимальними характеристиками, а ті, що ще не вичерпали свого ресурсу, капітально відремонтувати; у випадку ж відсутності власних фінансових ресурсів для здійснення цього процесу можна розглянути варіант спонсорської допомоги, банківського кредиту чи оренди;

- застарілі технології транспортного і складського господарства

підлягають оновленню, що, в свою чергу, в майбутньому надасть змогу збільшити обсяги обробки, зберігання та проведення інших операцій з вантажами; у випадку ж відсутності достатньої кількості власних коштів для здійснення цього можна розглянути вище зазначені варіанти;

- проблеми організації взаємодії декількох видів транспортних засобів можна вирішити переходом на перевезення іншими видами транспорту з паралельним встановлення графіку перевезення вантажів, прийому і т.д., затрати на які будуть більш оптимальними;

- вирішити проблему низької якості обслуговування можливо за допомогою таких заходів як жорсткий контроль за всіма господарськими процесами, пунктуальність, ощадливе ставлення до вантажів, при необхідності підвищення кваліфікації або заміна деяких працівників підприємства;

- зниженню витрат сприятиме використання змішаних видів перевезень, знаходження та впровадження нових, коротших маршрутів слідування, економне використання ресурсів, оптимальне завантаження транспортних засобів.

В цілому, підсумовуючи вище викладене, можна зазначити, що проблеми формування логістичного менеджменту можуть мати як одиничний характер виникнення і стосуватися лише якогось одного елементу господарської діяльності підприємства, як і бути комплексними, тобто взаємообумовленими і взаємо-підтримуючими, вирішення яких потребуватиме розроблення комплексного підходу і інтеграції всієї системи менеджменту підприємства.

Список використаних джерел

1. Крикавський Є. Похильченко О., Фертч М. Логістика та управління ланцюгами поставок: навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 848 с.
2. Докієнко Л.М. Фінансова логістика на підприємстві: теоретичні аспекти. Економічний вісник НГУ. 2022. №3. С.121-126.

Михайло Стрембіцький, магістр
*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри гуманітарних,
економічних та фінансово-облікових дисциплін*
Світлана КОЛОТІЙ
Вінницький кооперативний інститут

СУЧАСНІ МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ

Згідно з теорією систем, підприємство – це складна відкрита система взаємопов'язаних і взаємозалежних структурних підрозділів. Підприємство як система має керовану та керуючу підсистему. Керована підсистема (об'єкт управління) включає в себе всі виробничі процеси, які забезпечують виготовлення та реалізацію продукції та надання послуг. У свою чергу керовану систему можна поділити на підсистеми відповідно до характеру

процесів на підприємстві: підготовка виробництва та освоєння нової продукції, виробничих процесів, виробничої інфраструктури, забезпечення якості продукції, матеріально-технічне постачання, збут та реалізація продукції тощо. Керуюча підсистема (суб'єкт управління) представлена органами управління компанії, які здійснюють цілеспрямований вплив на об'єкт управління. Такий поділ на підсистеми зумовлений поділом праці на підприємстві, так як підприємство є штучною системою, яка створена людиною, щоб задовольнити власні інтереси [1].

В організації виділяють дві основні форми поділу праці – горизонтальну та вертикальну. Завдяки горизонтальному поділу на підприємстві формуються підрозділи, які відповідають за певний процес, фазу, вид роботи чи операцію. Так як роботу на підприємстві поділено між підрозділами та виконавцями, хтось повинен координувати їх дії, щоб організація діяла як цілісна система та досягала своїх цілей. Саме тому і виникла потреба у відокремленні управлінської праці від виконавчої. У найбільш загальному вигляді можна сказати, що управління – це цілеспрямований вплив на людей, системи, процеси, об'єкти з метою спрямування їх діяльності для досягнення поставлених цілей. У більш вузькому розумінні управління можна охарактеризувати як діяльність, спрямовану на координацію роботи колективу і окремих його представників в процесі виробництва товарів і надання послуг. Такі дії пов'язані з організацією узгоджених дій у масштабах компанії і регулювання відносин індивіда і підприємства.

Управлінські рішення є основним результатом діяльності системи управління підприємством. Динамічність зовнішнього та внутрішнього середовища та постійна невизначеність змушують менеджерів постійно адаптуватися, шукати нові методи прийняття рішень.

Рішення – це відповідна реакція на внутрішні та зовнішні впливи, які спрямовані на розв'язання проблем і максимальне наближення до заданої мети. Реалізація цілей будь-якої організації забезпечується шляхом прийняття і виконання багатьох рішень [2]. Рішення, яке приймається вчасно та є науково обґрунтоване, напряду впливає на ефективність діяльності підприємства. У свою чергу, рішення, яке прийняте запізно, або результати впливу якого недостовірно оцінені та необґрунтовані, може призвести до зменшення ефективності, або, навіть, до втрат підприємства. Тобто управлінське рішення є результатом творчого пошуку способів виходу із певної виробничо-господарської ситуації, яка сталася на підприємстві

Щоб максимально ефективно організувати процес прийняття рішень, використовують різноманітні методи та моделі.

Під методом прийняття управлінського рішення розуміють сукупність взаємопов'язаних способів і прийомів, які використовуються для усвідомлення проблеми, постановки цілей, збору інформації, підготовки альтернативних варіантів рішення проблеми, вибору найбільш оптимального та організації і контролю за його виконанням. На практиці виділяють два підходи до дослідження процесу прийняття рішень: нормативний та дескриптивний.

Нормативний підхід прийняття управлінських рішень базується на вивченні формалізованих методів та застосуванні принципів математики, логіки та статистики.

Найбільш поширеними методами прийняття управлінських рішень, які застосовуються за даної моделі є:

— Аналіз точки беззбитковості – це кількісний показник, який допомагає визначити рівень продаж, коли виробництво стає рентабельним, тобто його загальні доходи дорівнюють його загальним витратам.

— Побудова дерева рішень – це графічний метод, що дозволяє пов'язати точки прийняття рішення, можливі стратегії та їх наслідки з можливими факторами, умовами зовнішнього середовища.

— Платіжні матриці – це статистичний метод, що допомагає менеджеру вибрати один варіант із декількох. Особливо метод корисний при виборі стратегії, яка буде сприяти досягненню цілей.

— Лінійне програмування – математичний метод, який застосовується для оптимізації обмежених ресурсів при наявності конкуруючих потреб. Суть методу зводиться до складання алгебраїчних рівнянь з багатьма невідомими та їх вирішення. Зазвичай лінійне програмування використовують для вирішення проблем на виробництві.

Важливо зазначити, що нормативну модель прийняття управлінських рішень слід застосовувати в умовах визначеності, доступу до всієї необхідної інформації, що дозволяє більш точно прорахувати всі найбільш вірогідні результати. За умови обмеженості доступу інформації або взагалі її відсутності застосовують дескриптивний, або його ще називають адміністративний, підхід. Дескриптивний підхід бере за основу вивчення реального процесу та психології прийняття рішення. В його основі лежить поняття обмеженої раціональності. Обмежена раціональність означає, що раціональність людини, яка приймає рішення, обмежена проблемою вибору, відсутністю часу чи можливостей для отримання усієї необхідної інформації для свідомого вибору, що робить прийняті рішення не стільки раціональним, скільки задовільними.

Варто зауважити, що дескриптивний підхід має описовий характер та зображує реальний процес прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. Зазвичай застосування даного підходу складається з наступних етапів: вибір ідеально мети, визначення норм, законів і принципів наближення, а в кінці – перегляд кількості альтернатив і прийняття рішення, яке не обов'язково є оптимальним, але певною мірою задовольняє всі поставлені вимоги і цілі. 19 Вибір остаточного рішення є дуже відповідальним завданням та повністю покладається на досвід та знання менеджера.

Для ефективного вибору альтернативи на цьому етапі процесу прийняття рішення використовують два підходи:

— Від фактів до узагальнення (метод індукції);

— Від гіпотези та до фактів (метод дедукції). Перший підхід передбачає спостереження, виявлення, збір та систематизацію фактів, а вже потім робить

узагальнення щодо реальної поведінки об'єкта управління та приймається відповідне рішення.

Використовуючи метод дедукції, менеджер спочатку висуває гіпотезу, робить припущення щодо причин виникнення певної проблеми, а вже потім перевіряє цю гіпотезу шляхом систематичного та багаторазового вивчення відповідних факторів.

Під час етапу розробки рішення, усі методи, які можуть бути використані, за ознакою формалізації апарату, який використовується, можна поділити на три групи:

- Формальні методи;
- Евристичні методи;
- Методи експертних оцінок.

Отже, можемо зробити висновок, що прийняття управлінського рішення – це складний процес, який складається з виявлення проблеми, збору та аналізу інформації, розробки альтернативних варіантів, вибору найбільш оптимального рішення та організації його виконання. На кожному етапі прийняття рішення застосовують різні методи, які поділяють на формальні, евристичні та методи експертних оцінок.

Список використаних джерел

1. Бутко І. М. Модель та метод прийняття управлінських рішень на основі аналізу геопросторової інформації рішень. Сучасні інформаційні системи. 2021. Т. 5, № 2. С. 42-48.

2. Обиденнова Т. С., Гусаров О. О., Антипцева О. Ю. Методи прийняття управлінських рішень в умовах розроблення, впровадження та функціонування системи менеджменту. Економіка та управління підприємствами. 2019. Вип. 2(70). С. 153- 157

Щербата А. В., бакалавр

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри маркетингу

Буга Н. Ю.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ

МЕРЕЖ МАГАЗИНІВ «EVA» ТА «ШИК І БЛИСК»:

СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ

Вступ. У сучасному світі конкуренція в галузі роздрібної торгівлі надзвичайно висока, і успішний бізнес потребує досконалої маркетингової стратегії. Мережі магазинів «EVA» та «Шик і Блиск» - це два представники цієї галузі, кожен з яких володіє своєю унікальною стратегією, що визначає їхню успішність на ринку. Тому варто провести порівняльний аналіз маркетингових стратегій обох мереж магазинів, виділити їхні спільні та відмінні риси, дослідити як ці риси впливають на їхню конкурентоспроможність та популярність серед споживачів.

Метою роботи є проведення аналізу маркетингових стратегій двох відомих мереж магазинів «EVA» і «Шик і Блиск», виявлення їхніх спільних та

відмінних рис, унікальних особливостей та надання можливих рекомендацій для покращення цих стратегій.

Основна частина. Порівняльний аналіз маркетингових стратегій мереж магазинів «EVA» і «Шик і Блиск» варто розпочати із загальної характеристики обох підприємств.

Мережа магазинів «EVA» — це національна мережа магазинів, що належить компанії ООО «РУШ», заснована в 2002 році. Найбільша мережа магазинів краси та здоров'я, що пропонує широкий асортимент косметики, парфумерії, аксесуарів, засобів для догляду за малюками та побутових товарів відомих світових і власних брендів (загалом понад 30000 асортиментних позицій). Наразі компанія має понад 1 000 фірмових магазинів по всій Україні, а також власний інтернет-магазин EVA.UA. [1].

Шик і Блиск – ритейлер, якого розвиває компанія Empair (мережі ISEI та Plus Market). Роздрібна мережа магазинів аксесуарів, косметики, парфумерії, засобів особистої гігієни, побутової хімії і товарів для дому працює на ринку України з 2003 року. Мережа представлена в 11-ти областях України щонайменше 167-ма магазинами [2].

Ознайомившись із загальною характеристикою, варто проаналізувати ключові аспекти їхніх маркетингових стратегій шляхом SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1 - SWOT-аналіз мереж магазинів «EVA» і «Шик і Блиск»

Ключові аспекти	EVA	Шик і Блиск
Сильні сторони	Розвинена мережа магазинів, широко відомий бренд. Добре розвинений інтернет-магазин. Наявність товарів різних цінкових категорій для різних покупців. Велика клієнтська база. Висока якість продукції та обслуговування клієнтів. Наявність власного виробництва деяких моделей.	Має відомий бренд та добру репутацію серед клієнтів. Пропонує широкий асортимент товарів для різних категорій покупців. Мережа використовує успішні маркетингові стратегії, що привертають увагу клієнтів.
Слабкі сторони	Недостатньо обізнаний персонал, що сповільнює процес купівлі. Можливість накопичення застарілого товару на складах. Потреба в активній маркетинговій стратегії для залучення більшої кількості молоді.	Залежність від постачальників, що може створювати ризики для постачання товарів. Відсутність власного виробництва продукції. Відсутність інтернет-магазину.
Можливості	Розширення ринків шляхом відкриття нових магазинів у регіонах з високим попитом. Розширення асортименту продукції на суміжні товарні категорії. Використання інноваційних технологій для поліпшення експертного обслуговування клієнтів. Розвиток програм лояльності та акцій для залучення нових клієнтів. Покращення рекламної політики за допомогою залучення відомих людей, блогерів.	Розширення асортименту, включаючи нові категорії товарів або бренди власного виробництва, що привабить більшу кількість клієнтів та зацікавить споживачів. Можливість відкриття нових магазинів в інших регіонах або країнах.
Загрози	Зниження попиту через падіння доходів населення. Наявність зростаючої конкуренції з боку інших брендів та роздрібних магазинів. Вплив глобальних криз та пандемій на споживчу поведінку.	Спад економіки може призвести до зменшення покупок споживачів. Зростання конкуренції може створити тиск на ціни та прибуток.

Здійснивши SWOT-аналіз мереж магазинів «EVA» і «Шик і Блиск» спостерігаємо, що маркетингова стратегія підприємства «EVA» є більш успішною, ніж стратегія «Шик і Блиск», адже головною перевагою мережі магазинів «EVA» є те, що у них наявні власні торгові марки і наразі їх 51 позиція. Саме цей фактор приваблює клієнтів, адже наявний асортимент товарів різних торгових марок в цих двох мережах майже однаковий. Бренди обох підприємств є широко відомими серед споживачів України, проте кількість магазинів значно різниться: 1000 фірмових магазинів «EVA» і лише 167 магазинів «Шик і Блиск». Ще однією відмінністю є те, що в «EVA» є свій онлайн-магазин, де можна швидко здійснити замовлення. Також офіційний сайт «EVA» наповнений великою кількістю інформації про саму компанію, фінансовою та тендерною інформацією, наявна інформація про соціальні проекти, якими вони займаються, контактна інформація та багато іншого. Якщо ж звернутися на сайт компанії «Шик і Блиск», то там ми лише знайдемо посилання на їх Instagram-сторінку, вакансії, зв'язок та інформацію про те, в яких містах розташовані їхні магазини. Варто зазначити, що обидві компанії мають яскраві та креативні рекламні матеріали, які відзначаються відмінним дизайном та оригінальністю, використовують як телевізійну рекламу, так і радіо, інтернет-рекламу, в соціальних мережах, а також рекламу на вулицях та у торгових центрах.

Для вдосконалення маркетингових стратегій «EVA» і «Шик і Блиск», рекомендується враховувати наступні поради:

- Аналіз аудиторії: необхідно ретельно вивчати свою цільову аудиторію, дізнаватися про їхні потреби, побажання та звички.
- Зміцнення онлайн-маркетингу: варто розробляти свої веб-сайти більш зручними та привабливими для клієнтів.
- Інвестування в бренд: потрібно вдосконалювати бренд компанії, щоб він був впізнаваним та привертав клієнтів.
- Обслуговування клієнтів: якісне обслуговування запорука успіху для мережі магазинів. Щасливі клієнти можуть стати вірними клієнтами та рекомендувати магазин іншим.
- Кваліфікація персоналу: для високоякісного обслуговування клієнтів варто підбирати відповідних працівників та підвищувати їхню кваліфікацію за допомогою різних програм навчання.
- Впровадження нових технологій: використання інноваційних технологій полегшує процес купівлі та взаємодії з клієнтами.

Висновки. Отже, проаналізувавши маркетингові стратегії відомих українських мереж магазинів «EVA» і «Шик і Блиск», варто зауважити, що обидві компанії мають свої особливості та унікальні риси. Порівняльний аналіз допоміг зрозуміти, як різні підходи впливають на їхню конкурентоспроможність та успіх на ринку роздрібної торгівлі. Маркетингова стратегія підприємства «EVA» виявилася більш потужною, аніж «Шик і Блиск» через наявність в асортименті власних торгових марок, більшої кількості магазинів та інформативної веб-сторінки. Проте варто зазначити, що обидва

бренди мають не зупинятися на досягнутому і розвивати свої маркетингові стратегії відповідно до потреб та уподобань споживачів.

Список використаних джерел

1) «Eva», мережа магазинів. URL: <https://mydim.ua/information/stores/eva/> (дата звернення 29.10.2023)

2) Господарі краси і чистоти: кому належать найбільші мережі drogerie & beauty України. URL: <https://rau.ua/novyni/novini-kompanij/komu-nalezhat-drogerie-beauty/> (дата звернення 29.10.2023).

СЕКЦІЯ 25. Юридичні науки

Бабенко В.О., студентка групи ПР-201

Науковий керівник: викладач кафедри права Собчук А.О.

Вінницький кооперативний інститут

«ПРОБАЦІЯ» – ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПОКАРАННЯ БЕЗ ІЗОЛЯЦІЇ

В умовах реформування сучасної правової системи та інтеграції міжнародних стандартів в українське законодавство все більшого значення набуває інститут «служби пробації». Закон України «Про пробацію» розширює права засуджених, що свідчить про початок процесу формування пробаційних інституцій у нашій державі.

Пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. «Впровадження покарання у вигляді пробаційного нагляду сприятиме гуманізації пенітенціарної системи та розширенню можливостей для виправлення особи без ізоляції від суспільства. Також воно дасть змогу виконати рекомендації ЄСПЛ про необхідність оптимізації пенітенціарної системи і зменшення кількості засуджених», — зазначає заступниця Міністра юстиції України Олена Висоцька [1].

Основними завданнями пробації є: підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених; здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років; виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів; реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із

засудженими; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [2].

Відповідно до ст. 14 ЗУ «Про пробацію» до суб'єктів пробації належать: обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь; особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням; звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років; особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів; особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення [2].

Національна пробація складається з трьох видів пробації, що обумовлені особливостями правового статусу осіб (суб'єктів пробації) в системі правосуддя: досудова пробація, наглядова пробація, пенітенціарна пробація.

В Україні створена та функціонує ДУ «Центр пробації», яка є неприбутковою державною установою, створеною для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України з питань пробації та безпосереднього зосередження та координації діяльності уповноважених органів з питань пробації, що належить до сфери управління Мін'юсту [3].

З початку 2020 року через програму пробації пройшло 105 тисяч правопорушників, 58 тисяч перебуває на обліку органів пробації на даний час. Директор Державної установи «Центр пробації» Олег Янчук зазначає: з близько 22 тисяч досудових доповідей, поданих цьогоріч їхніми співробітниками до суду, 80% говорили про те, що люди, які вчинили правопорушення і стосовно яких було складено досудову доповідь, можуть бути виправлені в суспільстві. «Відсоток рецидиву серед людей, які перебувають під наглядом пробації, наразі становить 1,3%, ще близько 3% осіб – ухиляються від відбування покарання або порушують умови покарання, не пов'язаного з позбавленням волі», – говорить Олег Янчук [4].

Дійсно, ця система має ідеальну картинку європейського розвитку, але чи так це насправді? Мінуси цієї пробації, на мою думку, очевидні. Не завжди на практиці все відбувається саме так, як зазначено в законодавстві, а спеціалістів для нагляду за дотриманням Закону інколи не вистачає. Слабкість методів психологічної роботи, звідки і впливає низька ефективність системи саме в Україні.

Отже, потрібно підготувати спеціалістів для роботи із правопорушниками, а саме психологів. Психологів-професіоналів, які дійсно зможуть гарантувати результати від терапії і відвернути повторність здійснення того чи іншого правопорушення. Необхідно обговорити та

приділити увагу для навчання спеціалістів, які зможуть контролювати та наглядати за особами що вчинили щось протиправне. А також облаштування спеціально відведених місць для перебування правопорушників на час відбування покарання, якщо таке призначено судом.

Але є й плюси у даній реформі. На мою власну думку, пробаційний нагляд допоможе обтяжити та не порушити психічне здоров'я правопорушника, якщо він розкається. Усім відомо, чим більше здорова людина знаходиться у нездоровому середовищі, тим більше це впливає на її психічне здоров'я. Це так званий шанс, який надається правопорушникові для освідомлення скоєного, розкаянню та недопустимості повторного вчинення того чи іншого правопорушення. У випадку, якщо було повторне вчинення того ж правопорушення, шансу на так званий «пробаційний нагляд» вже не буде і особу буде відправлено за ґрати.

Так уряд країни намагається вплинути на зменшення кількості осіб у місцях несвободи, забезпечити виправлення правопорушників без ізоляції від суспільства. На такий вид покарання буде йти менше коштів, аніж на звичайне утримання під вартою. Тобто для держави це також є значним плюсом, і збереженням грошового фонду країни [5].

Таким чином, дана сфера потребує ще більшого покращення ефективності своєї роботи. Але можна констатувати, що роль служби пробації є неоціненною для системи виконання покарань. Заявивши про себе в Україні, такий «орган виправлення» виконує ряд надзвичайно важливих наглядових, контролюючих та пенітенціарних функцій.

Список використаних джерел

1. Видавництво Юридична практика PRAVO. Президент підписав закон про пробаційний нагляд. URL: <https://pravo.ua/prezydent-pidpysav-zakon-pro-probatsiinyi-nahliad/> (дата звернення 29.10.2023 р.).
2. Закон України «Про пробацію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення 29.10.2023 р.).
3. ДУ «Центр пробації». URL: <https://www.probation.gov.ua/> (дата звернення 29.10.2023 р.).
4. Міністерство юстиції. Денис Малюська: застосування пробаційного нагляду в якості альтернативного виду покарання дозволить більш ефективно забезпечити безпеку суспільства. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-zastosuvannya-probatsiynogo-naglyadu-v-yakosti-alternativnogo-vidu-pokarannya-dozvolit-bilsh-efektivno-zabezpechiti-bezpeku-suspilstva#:~:text> (дата звернення 29.10.2023 р.).
5. Юридична Газета «Online». Пробація в Україні. Що не так? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/probaciya-v-ukrayini-shcho-ne-tak-.html> (дата звернення 29.10.2023 р.).

Галушневська Катерина Олегівна
здобувач вищої освіти 3-го курсу
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
капітан поліції
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
Дніпро, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ АКсіОМ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Неможливо однозначно стверджувати, що в праві існують абсолютні аксіоми, схожі на ті, які існують в математиці чи геометрії. Термін «аксіома» в контексті права використовується з певною узагальненістю та дискусійністю, оскільки розрізняється два основних види таких аксіом [3].

Перший вид - це моральні аксіоми, які становлять основу діючого права. Вони ґрунтуються на загальновизнаних моральних принципах і визнані суспільством як істини, які не підлягають сумнівам. Ці моральні аксіоми відображають моральну природу права та визначають його загальний характер.

Другий вид - це юридичні аксіоми, які є елементарними правовими положеннями, діючими за будь-яких умов і не допускають винятків. Ці аксіоми можуть включати такі положення, як «суд працює з тими доказами, які перед ним», «дії судді, що не входять до його компетенції, є нікчемними», «суддя має бути безпристрасним», і багато інших [2].

Спірним питанням є чи можна вважати моральність однією з необхідних ознак правової аксіоми. Відомо, що в юридичній літературі існують приклади процесуальних аксіом судового процесу, які включають такі положення, як обов'язок доказування обставин позивачем і відповідачем, недопустимість доказування загальновизнаних обставин, повагу до суду та інші.

У сучасному цивільному процесуальному законодавстві України, безперечно, міститься значна кількість аксіоматичних положень. Водночас, багато ідей, що становлять основу цих аксіом, можна відшукати безпосередньо у нормах національного процесуального законодавства [1]. Наприклад, аксіому, яка гласить, що «загальновизнані обставини (явні істини) не підлягають доказуванню в суді», можна знайти в положеннях частини третьої статті 82

Цивільного процесуального кодексу України. Згідно з цим положенням, обставини, які суд визнав загальновідомими, не потребують доказів [4].

Аксіому, яка стверджує, що «позивач і відповідач доказують обставини, на які вони посилаються», можна віднести до принципу змагальності цивільного судочинства. Цей принцип має важливе значення і закріплений в положеннях пункту 3 абзацу 2 статті 129 Конституції України та статей 12 та 81 Цивільного процесуального кодексу України. Відповідно до цих норм, сторони мають право доводити свої доводи перед судом і відповідно до закону переконувати суд у їхній переконливості [3].

Інші аксіоми визначають зміст різних норм процесуального законодавства і є фундаментальними для правосуддя. Наприклад, аксіому «суд і суддів потрібно поважати» втілено в положеннях статей 215 і 216 Цивільного процесуального кодексу України, які регулюють порядок судового засідання, а також права та обов'язки головуєчого в судовому засіданні. Ця аксіома також знаходить відображення у спеціальному законі «Про судоустрій та статус суддів» та Конституції України.

Аксіому «неможливо двічі пред'явити позов за однією справою» можна віднести до підстав для відмови у відкритті провадження в справі відповідно до статей 165 і 186 Цивільного процесуального кодексу України. Вони визначають вимоги до вирішення судом питання про допуск справи до розгляду, коли існує аналогічна справа з тими ж сторонами та на ті ж підстави [1].

Аксіому, яка закликає суд підкорюватися закону та розглядати справи на підставі чинного законодавства, втілено в положеннях статей 3, 10, а також пунктів 3–4 статті 264 Цивільного процесуального кодексу України. Ця аксіома підкреслює важливість додержання судами закону та забезпечення правової виправданості рішень.

Ці аксіоми виступають як основа для формулювання норм процесуального законодавства та відображають важливі принципи та цінності судочинства в Україні.

Аксіома «нема судді без позивача» офіційно закріплена в статті 13 Цивільного процесуального кодексу України. Ця аксіома відображає принцип диспозитивності цивільного судочинства, який застосовується до всіх видів справ, включаючи позовні та окремі, а також наказні провадження. З цієї аксіоми випливає обов'язок суду відхилити заяву, якщо особа, що має право звертатися до суду в інтересах інших осіб, не підтримує позовні вимоги, якщо стала відома про смерть фізичної особи або її оголошення померлою, або припинення існування юридичної особи, що подала позов, і спори не допускають правонаступництва [2].

Аксіома «рішення суду не повинно стосуватися тих, хто не брав участі в справі» також відображена в нормах Цивільного процесуального кодексу України. Вона дозволяє вступити чи залучити до участі в справі осіб, яких ця справа може стосуватися, таких як треті сторони. Крім того, вона передбачає право на оскарження та скасування рішення суду, коли це рішення стосується прав та обов'язків осіб, які не брали участі в справі [3].

Аксіому «встановлення фактів і знання судом законів може бути оспорено у вищому суді» також закріплено в статуті. Згідно з цим принципом, однією з основних засад судочинства є право оскарження судового рішення в апеляційному та касаційному порядках. Дана аксіома також відображена в статуті та передбачає право на апеляційний перегляд рішень суду та касаційне оскарження в певних випадках. Також це аксіоматичне положення включено в інші норми цивільного процесуального законодавства, такі як статті 17, 352 і 389 Цивільного процесуального кодексу України.

Ці приклади відображають, як аксіоми судочинства втілюються в законодавстві та визначають принципи та цінності судової системи в Україні.

Отже, вчення про правові аксіоми визнається фундаментальним положенням у сфері процесуальної науки. Дослідження аксіом відповідно до наукової логіки є необхідним для досягнення повного та всебічного розуміння правових аксіом, розглядаючи їх у різних аспектах.

По-перше, правові аксіоми є важливою складовою права, фрагментом правової системи. Вони відображають історичний досвід та допомагають забезпечити стабільність правової системи. Законодавчі аксіоми також мають естетичну цінність, оскільки вони виражають складні ідеї в лаконічній формі. Це часто зауважується в аксіомах, сформульованих давньоримськими юристами. По-друге, аксіоми мають історичну цінність, оскільки вони відображають основні цінності та переконання суспільства. Вони служать джерелом пізнання суспільного життя та розвитку права на різних історичних етапах і в різних країнах.

Список використаних джерел:

1. Зеленко, Інна Павлівна. Концептуальні питання значення правових аксіом. Наукові записки. Серія: Право 10 2021 р. 4-8 с.
2. Кройтор, В. А. Правові аксіоми в цивільному судочинстві. 2018 р. 36-45 с.
3. Кройтор, В. А. Суд як суб'єкт судової правотворчості в цивільному судочинстві України. 2023 р. 58 с.
4. Мельник, Ярослав. Догма права цивільного процесу: антрополого-правовий аспект. Підприємництво, господарство і право 8 2018 р. 173-180 с.

Гринаковська А. Г., студентка
Микитюк Л.В., студентка
Науковий керівник: директор ФКЕіП ВКІ
Яковець О.В.
Вінницький кооперативний інститут

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ЗАВДАННЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

В своєму сучасному розумінні інститут прокуратури з'явився у XIII ст. у Франції. Його виникнення було пов'язане з процесом утворення королівської влади та її боротьби з феодалними сепаратистськими тенденціями. В подальші роки досвід Франції було використано й іншими європейськими державами. Так у XIII–XV ст. ст. інститут прокуратури зарекомендував себе в Іспанії, Італії, Німеччині. У Російській імперії, яка мала вплив на більшу частину українських земель, посаду прокурора було створено лише у XVIII ст. Важливими факторами, які впливали на формування органів прокуратури в кожній конкретній країні є різні соціально-економічні і політичні чинники їх розвитку. Існування різноманітних історичних умов призвело до того, що в кожній країні континентальної правої системи склалась власна модель органів прокуратури, що відрізняються і організаційно, і функціонально [1, С. 96].

Організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Законом України «Про прокуратуру» та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Діяльність прокурора спрямована на утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Сучасний механізм органів прокуратури є одним із важливих чинників законності. Сьогодні прокуратура є авторитетним органом, що виконує різноманітні функції – від здійснення наглядової діяльності до підтримання державного обвинувачення [2, С. 581].

У ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» визначені основні функції прокуратури, а саме – підтримання державного обвинувачення в суді; – представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом; – нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; – нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; – міжнародне співробітництво [3].

Виходячи із аналізу положень нормативно-правових актів, які регламентують прокурорську діяльність та функції прокурора, вбачається, що основна мета прокуратури як державного органу – захист прав та інтересів особи, суспільства та держави. Власне захист прав та інтересів особи є на першому місці і полягає в тому, щоб сприяти особі у реалізації цих прав, не

допускати їх порушення та відповідно нагляду за їх дотриманням уповноваженими органами, а також відновлення прав та інтересів, які були порушені і притягнення винних осіб до відповідальності. Правозахисний характер діяльності прокуратури походить від положень Конституції України, а саме ст. 3, яка регламентує визнання людини, її життя та здоров'я, честі та гідності, безпеки та недоторканості найвищою соціальною цінністю [4]. Це власне є першочерговим завданням прокуратури.

Для досягнення мети своєї діяльності прокуратура України складається з системи ієрархічно впорядкованих органів: Офісу Генерального прокурора; обласних прокуратур; окружних прокуратур; Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. У разі потреби Законом передбачена можливість за рішенням Генерального прокурора утворювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних, окружних, підрозділу окружної прокуратури.

Впорядкованість та об'єднання органів прокуратури в єдину систему відбувається шляхом розподілу повноважень, встановлення взаємовідносин між її елементами, наявності субординаційних і координаційних зв'язків. Територіальні прокуратури створені та функціонують відповідно до адміністративно-територіального устрою України, а спеціалізовані прокуратури створюються за галузевим принципом і виконують відповідні їм функції. Кожна прокуратура очолюється своїм керівником, має свою структуру та підпорядкування [5, С. 396].

З метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури Офіс Генерального прокурора організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури, забезпечує належне функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування, визначає єдиний порядок формування звітності про стан кримінальної протиправності і роботу прокурора.

Для осіб, які мають на меті стати прокурором, є певні вимоги, а саме, згідно зі ст. 27 Закону України «Про прокуратуру» претенденти на посаду, мають бути громадянами України, володіти державною мовою, повинні мати вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше ніж 2 роки. Вимога для кількості років стажу роботи різниться в контексті визначення деталей посади, якщо прокурору буде достатньо 2-х років стажу, то прокурору обласної прокуратури необхідно мати щонайменше 3 роки стажу в галузі права, а прокурору Офісу Генерального прокурора, відповідно, – щонайменше 5 років стажу в галузі права.

Для належного здійснення органами прокуратури своїх функцій, виконання покладених на них завдань й ефективної реалізації своїх повноважень, вони мають бути організовані з дотриманням ряду принципів (засад). Якість організації та діяльності органів прокуратури залежить від послідовного застосування усієї системи принципів і кожного з них окремо. [6, С.69].

Основні засади діяльності прокуратури визначені та закріплені у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», до них належать: 1) принцип верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; 2) принцип законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; 3) принцип територіальності; 4) принцип презумпції невинуватості; 5) принцип незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; 6) принцип політичної нейтральності прокуратури; 7) принцип недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; 8) принцип поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом; 9) принцип прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; 10) принцип неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки.

Отже, прокуратура в Україні становить єдину систему, яка, відповідно до Конституції України та чинних нормативно-правових актів, з дотриманням основних принципів діяльності здійснює функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Нірода М.В. Генезис органів прокуратури в країнах романо-германської правової сім'ї: короткий, історичний екскурс. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015 Випуск 33. Том 1. С. 96;
2. Дільна З.Ф. Діяльність прокурора по захисту прав засуджених осіб. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №6. С. 580-583;
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 29.10.2023 р.);
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.10.2023 р.);
5. Микитюк А.С. Організація роботи сучасної прокуратури в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №2. С. 396-398;
6. Савранчук С. Засади діяльності органів прокуратури. Національний юридичний журнал: теорія і практика. Лютий 2018. С. 68-71.

Куріленко Карина Владиславівна
здобувач вищої освіти
навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(Дніпро, Україна)
Науковий керівник:
викладач кафедри цивільного
права та процесу
капітан поліції
Логінова Марина Вікторівна
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(Дніпро, Україна)

**ПРАВОВЕ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
СТЯГЕННЯ АЛІМЕНТІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Анотація: в тезі проаналізовану правову сутність реформ, які стосуються особливостей стягнення аліментів під час дії правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: стягнення, воєнний стан, аліменти, норма, значення.

Запровадження правового режиму воєнного стану на території України вплинуло на нормативне регулювання багатьох сфер у суспільних відносинах нашої країни. Держава беручи на себе відповідальність за безпеку життя та існування своїх громадян, зобов'язана не тільки обмежувати свободи людей, в межах що передбачені Конституцією України, але також і надавати їм додаткових прав, які сприятимуть позитивному і стабільному функціонуванню країни, яка знаходиться у стані війни [2]. Порядок стягнення аліментів, як один із важливих елементів інституту відшкодування зазнав змін, які необхідно враховувати як стягувачам, так і платникам аліментів, саме тому я вважаю за необхідне проаналізувати запроваджені законодавцем нововведення [4].

Основні зміни, які стосуються стягнення аліментів під час дії правового режиму воєнного стану викладені в пункті 10⁻² Закону «Про виконавче провадження» [3]. Нових приписів у нормі з'явилося дуже багато, проте я хочу зосередити свою увагу на тих, які на мою думку найбільш суттєво впливають на функціонування суспільства і держави в цілому.

Першою суттєвою зміною є те, що тепер строки виконавчого провадження перериваються та встановлюються з дня припинення або скасування воєнного стану [3]. Проаналізувавши дану норму, можна зрозуміти, що розуміючи великий обсяг додаткової роботи юристів, яка пов'язана зі станом війни, законодавець має на меті спростити графік державних і приватних виконавців,

зробивши його більш вільним для них самих. Сама ідея надання більшої свободи та дискреції у рішеннях для посадових осіб є демократичною і відповідає нормам законодавства Європейського Союзу, проте, проаналізувавши кількість скарг, публічно-правових спорів, позовів в порядку цивільного судочинства, щодо державних посадовців, можна зробити висновок, що за відсутності відомчого контролю щодо діяльності таких органів, вищенаведені реформи можуть призвести до бездіяльності, а також байдужого відношення посадових осіб до виконання їх обов'язків [1, с. 436].

Наступна норма встановлює заборону відкриття виконавчих проваджень, а також вжиття заходів примусового виконання рішень на території територіальних громад, що належать до територій, на яких ведуться активні бойові дії, або тимчасово окупованих територій відповідно до встановленого переліку [3]. Дана норма нерозривно пов'язана з особистою безпекою громадян, а також захистом їх конфіденційної інформації, оскільки процедура стягнення коштів з боржника дуже часто потребує низки дій документарного характеру, для яких необхідно зібрати певну інформацію, або навіть залучити додаткових осіб, законодавцем було прийнято рішення заборонити відкриття виконавчих проваджень, а також вжиття заходів примусового виконання рішень на територіях потенційної небезпеки для виконавців рішень, а також інших осіб.

Ще одна зміна зупиняє дію постанов державних виконавців про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, спорядженими гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії [3]. Призупинення дії такого серйозного обмеження має конкретні передумови, які зумовлені масовими воєнними злочинами російської федерації. Держава, розуміючи неспроможність захистити своїх громадян на всій своїй території надає їм право здійснювати самозахист за допомогою їх власної зброї, і таким чином сприяти стримуванню наступу ворожих сил.

Отже, проаналізувавши нові нормативні приписи, запроваджені законодавцем, можна дійти до висновку, що вони цілком відповідають Конституції України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншим нормативно-правовим актам. Введені зміни у своїй більшості розширюють права громадян, та сприяють більшому рівню їх економічного розвитку, а також захисту цивільного населення. На жаль, певні реформи також викликають ризики порушення права громадян на розумні строки виконання законних судових рішень, а також бездіяльності з боку відповідних державних органів. Дана проблема вимагає здійснення комплексних заходів з удосконалення ефективності роботи посадових осіб, які здійснюють відомчий контроль, підвищення рівня дотримання прав і свобод людей, а також забезпечення участі науковців у розв'язанні цих задач.

Список використаних джерел

1. Авторгов А. М., Білоусов Ю. В., Долинська М. С., Виконавче провадження Навчальний посібник, Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2020. 600 с.

URL:

https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3221/1/%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6_5-10-2020_%D0%91%D0%86%D0%91%D0%9B%20%281%29.pdf

2. Конституція України, редакція від 01.01.2020

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. “Про виконавче провадження” Закон України, редакція від 03.08.2023

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

4. Цивільний Кодекс України, редакція від 03.09.2023

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

**Медвідь А. Ю., фаховий молодший бакалавр
Науковий керівник: викладач кафедри
природничих, правових та суспільних дисциплін**

Горелова Н. М.

Фаховий коледж економіки і права ВКІ

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Відповідно до українського законодавства, усиновлення - це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитину на правах дочки чи сина, яке здійснене на підставі рішення суду. З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України виявили понад 9 тисяч дітей, які з тих чи інших причин залишилися без батьківського піклування. На обліку в органах опіки та піклування зареєстровано понад 70 тисяч дітей. З них біля 15 тисяч дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновленими.

Виходячи з вище сказаного, постає питання щодо усиновлення. Після повномасштабного вторгнення було внесено ряд змін щодо усиновлення. Впродовж першого місяця усиновлення було призупинено. Деякі міністерства запевняли, що наразі усиновлення потрібно зовсім заборонити, адже дотримуватися передбачуваної законодавством процедури усиновлення було неможливим, а особливо в регіонах де велися активні бойові дії. Натомість ВРУ опублікувала повідомлення про те, що на період військового стану процедура усиновлення не змінювалася, але фактично сама процедура була доволі ускладнена.

Перші від початку війни зміни до процедури усиновлення були внесені 24.05.2022р. Відповідно до них встановлено перелік документів та порядок, як

забрати усиновлену дитину (зокрема в присутності посадової особи консульської установи України), якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або військового стану.

3 травня 2022 року відбулися зміни і були створені єдині електронні бази даних про дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів (також опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів), що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти». Це значно полегшило процес подання та отримання необхідних документів майбутнім усиновлювачам, пришвидшило перевірку документів компетентними органами та спростило комунікацію між учасниками процедури усиновлення. Так як ведеться постійне введення на оновлення інформації про дитину, можна отримати консультацію онлайн.

Хоча держава під час військового стану не забороняє усиновлювати дітей, які позбавлені батьківського піклування, але все ж існують виключення. Ось наприклад є категорія дітей, яким надано статус дитини-сироти, дитини позбавленої батьківського піклування, дітям батьки яких не виконують своїх обов'язки з виховання та утримання дитини з причин перебування батьків на територіях, які розташовані в районі проведення бойових дій або які перебувають в тимчасові окупації; перебувають у розшуку які зникли безвісти; є військовополонений; взяті у заручники. Але такі діти не можуть бути усиновленими. Хоча їм може бути надано прилисток під час військового стану сім'ями або особами, які мають українське громадянство, перебувають у безпечному місці на території України, мають фінансову спроможність, житло, біля якого немає стратегічних чи військових об'єктів та можливість гарантувати безпеку дитині, забезпечити її їжею, одягом.

Більшість задається питанням на скільки популярне усиновлення дітей в Україні. Якщо подивитися на ситуацію починаючи з 2006 року то українці стали більше усиновлювати ніж іноземці. На жаль, до 2005 року більший відсоток усиновлювачів складали іноземні сім'ї аніж українці. Якщо в 2005 році було усиновлено 1419 дітей, то вже в 2009 році-2381 дитина була усиновлена українцями. Статистичні дані показують що в Україні значно зросло усиновлення.

Важливо пам'ятати, що зараз багато дітей перебувають в інтернатах і одним із ефективних способів поступового подолання проблеми сирітства в Україні є перейняття досвіту європейських країн і розкривати та удосконалювати сімейні форми виховання.

Для зменшення рівня сирітства, варто проводити інформаційні кампанії на рівні країни тренінги, бесіди які можуть змінити усвідомлення людини щодо потреби усиновлення і які б заохочували людей до усиновлення. Запровадити додаткові заходи, які були б спрямовані на роз'яснення громадам аспектів усиновлення та його необхідності, зокрема під час війни.

Ми маємо пам'ятати, що діти це майбутнє нашого суспільства і вони заслуговують на особливу увагу та піклування, тим більше під час війни і конфліктів, щоб мати змогу реалізувати себе і прожити гідне життя.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 20.10.2023).
2. Усиновлення під час війни: як зараз відбувається цей процес. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/usinovlennya-pid-chas-viyuni-yak-zaraz-vidbuvaetsya-cey-proces.html> (дата звернення 22.10.2023)
3. У день усиновлення: розповідаємо все про можливість усиновлення під час війни. URL: <https://miskrada.kherson.ua/news/u-den-usynovlennia-rozpovidaiemo-vse-pro-mozhlyvist-usynovlennia-pid-chas-vijny/> (дата звернення 23.10.2023)
4. Усиновлення: особливості воєнного стану. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/08/usynovlennya-osoblyvosti-voyennogo-stanu/> (дата звернення 23.10.2023)

**Морозова О.М., к.ю.н., старший викладач
ВСП ТПФК ВНАУ**

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ОБ'ЄКТИ СТВОРЕНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Нинішнє століття ознаменовано розвитком штучного інтелекту, який використовують не лише для наукових цілей, але й для створення об'єктів інтелектуальної власності – картин, музичних творів, відео тощо. Здавалося б, результат діяльності штучного інтелекту має бути ідентичним з аналогічними творами, створеними людиною. Проте чинне законодавство України й більшості країн значно відстає від технологічних досягнень і не регулює питання захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом.

Аналізуючи світовий підхід до позиціонування таких творів як об'єктів інтелектуальної власності, можна виокремити низку ключових проблем, які має бути вирішено й урегульовано з метою надання таким об'єктам правової охорони.

Закони України "Про авторське право і суміжні права", "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі" передбачають, що автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір, а винахідником – людина, інтелектуальною й творчою діяльністю якої створено винахід (корисну модель) [1].

Чинне законодавство України пов'язує авторство й створення об'єктів права інтелектуальної власності тільки з людиною, тож у правовому полі комп'ютери, програми та інші форми вираження штучного інтелекту не є

авторами й винахідниками. Така ситуація склалася, зокрема, і тому, що штучний інтелект не розглядають як окремий суб'єкт.

З авторством творів безпосередньо пов'язано й питання їх оригінальності – однієї з основних характеристик, що підлягають правовій охороні. Світова практика керується підходом, відповідно до якого авторське право охороняє твори, оригінальність яких відображає творчу й інтелектуальну діяльність автора (так звана концепція "personal touch").

Штучний інтелект діє за алгоритмом і досить часто генерує нові твори як результат обробки й аналізу вже існуючих. У такому разі для надання твору правової охорони необхідним буде встановлення критеріїв, що допоможуть визначити "дозу" оригінальності в новоствореному творі.

Отже, ключовими питаннями, які має бути врегульовано для надання правової охорони об'єктам, створеним штучним інтелектом, є авторство й оригінальність творів.

У світовій практиці є декілька основних підходів до визначення авторства творів, створених штучним інтелектом:

- автор – розробник штучного інтелекту (комп'ютерної програми чи коду);
- автор – користувач штучного інтелекту (для окремих видів програм);
- автор – безпосередньо штучний інтелект (запровадження концепції "електронної особи").

Перші два підходи – найпоширеніші й найприйнятніші, проте вони не зовсім відповідають ключовій ознаці творів як об'єктів інтелектуальної власності – наявності творчої та інтелектуальної діяльності людини.

Результатом інтелектуальної й творчої діяльності розробника штучного інтелекту буде безпосередньо такий штучний інтелект у вигляді комп'ютерної програми чи коду. На цьому творчу діяльність розробника завершено. Твори, які генерує програма, переважно не містять жодного впливу розробника, оскільки вона створює їх, виконуючи певний алгоритм [2]. Таким чином, визнання розробника автором творів, згенерованих штучним інтелектом, не відповідає чинному законодавству.

Вказівка на користувача штучного інтелекту як автора також не корелює з основними постулатами права інтелектуальної власності. Зазвичай усі дії користувача, пов'язані з процесом створення творів штучним інтелектом, полягають у запуску відповідної комп'ютерної програми й завантаженні до неї інформації, матеріалів або встановленні налаштувань, необхідних для створення кінцевого результату. Такі дії складно кваліфікувати як творчу або інтелектуальну діяльність.

Незважаючи на наведені аргументи, у законодавстві таких країн, як Сполучене Королівство, Індія, Нова Зеландія, передбачено, що авторами творів, згенерованих штучним інтелектом, є фізичні особи, за допомогою яких відповідна програма створила твір [3]. Тобто автором музичного твору, який написала комп'ютерна програма, буде особа, що надала передумови для діяльності програми (розробила її або встановила налаштування).

Найнезвичнішою концепцією є визнання автором творів безпосередньо штучний інтелект. На разі таку концепцію не закріплено в жодній країні. Науковці у сфері інтелектуальної власності запровадили навіть відповідний термін – "електронна особа" [4]. Електронна особа за задумом матиме певну правосуб'єктність, що даватиме змогу визнавати її окремим суб'єктом правовідносин (автором творів або винахідником).

Також залишається також проблема строку дії прав інтелектуальної власності, зокрема, у сфері авторського права й суміжних прав. На сьогодні строк дії авторських прав прив'язано до життя та дати смерті автора твору (окрім творів, оприлюднених анонімно / під псевдонімом). До штучного ж інтелекту такий критерій застосувати не можна. Тому в разі законодавчого врегулювання охорони прав інтелектуальної власності на твори, створені штучним інтелектом, строки дії авторських прав має бути пов'язано з іншими подіями, наприклад, з датою опублікування твору.

Твори, які було створено тільки штучним інтелектом, належать до об'єктів, що не підлягають правовій охороні.

Ані в Україні, ані в інших державах твори, створені штучним інтелектом, не є об'єктами права інтелектуальної власності. Їх можна використовувати без обмежень. Проте така ситуація не буде довготривалою, оскільки розвиток технологій потребуватиме подальшого правового врегулювання й захисту прав відповідних суб'єктів. Ігнорування ж питання правової охорони об'єктів, створених штучним інтелектом, призведе до незацікавленості ринку в розвитку відповідних технологій через їх незахищеність.

Список використаних джерел

1. Павлюк О. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту: міжнародноправовий досвід. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 6. С. 59–63. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/9.pdf>
2. Щербак Д. Авторські права на об'єкти, створені штучним інтелектом. IT Право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : зб. мат. III Міжнародної науково-практичної конференції. Львів : Растр-7, 2020. С. 158-160.
3. Прилипко Д. Штучний інтелект та авторське право. Теорія і практика інтелектуальної власності: науково-практичний журнал. 2021. № 2. URL: <https://drive.google.com/file/d/15RjssG-1Qr1V8po6IS5wkntMOPmd3E4O/view>
4. Міциліна К. Об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту і штучним інтелектом безпосередньо, та авторське право США. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 5. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/5_2019.pdf#page=343 (дата звернення: 16.03.2022).

Огійчук Т.О., група ПР-211
Ружицька О.В., група ПД-221
Науковий керівник: к.і.н., доцент
кафедри права В.І.Петренко
Вінницький кооперативний інститут

ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ У ВИМІРІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Щоб дослідити важливу тему, необхідно розглянути причини війни РФ проти нашої держави. Вони мають бути розглянуті всебічно, при цьому, є декілька ключових факторів, які мають бути враховані:

по-перше, в самій суті проблеми є те, що в останні десятиліття росія намертво застрягла в минулому. У той час, як світ пішов уперед, навіть не зважаючи на криваві теракти і локальні конфлікти на основі релігійної чи етнічної ненависті, РФ повернулася в п'ятьмю. Про це свідчать чеченські війни, які б мали стати пересторогою для Світу стосовно того, як вирішуються політичні питання у країні, де при владі «маніяк від КДБ».

По-друге, геополітичне розташування: Україна знаходиться між росією та Європейським Союзом, що робить її важливим геополітичним регіоном. Контроль над Україною має велике значення для впливу та інтересів російської сторони. Україна має значні природні ресурси та економічний потенціал, а отже агресія сталася ще й тому, що росія прагне захопити наші території, багаті на ресурси для свого збагачення.

По-третє, одразу після розпаду СРСР, політикум РФ взяв курс на відновлення впливу росії на пострадянські країни, насамперед – на Україну. Причини, що спонукали російську владу до відродження экс-СРСР є досить складними: від імперської ментальності росіян, скерованої не на розбудову власної держави, а на поневолення сусідніх народів, і до бажання зберегти під власним контролем виробничі потужності колишньої імперії та гарантовані ринки збуту. Таким чином відносини з Україною в РФ традиційно розглядалися в контексті власних глобальних геополітичних інтересів.

По-четверте, РФ має свої власні політичні та геополітичні цілі, які включають збереження впливу в сусідніх країнах та запобігають розширенню самого Європейського Союзу та країн НАТО [1].

Ще однією з важливих причин, на нашу думку, є ідеологічний фактор так званого «руського міра», що інтенсивно поширюється Планетою. А без Української глибинної історії: Київської Русі з м. Києвом та підвалин християнства – ця ідеологія приречена на крах.

Важливо наголосити, що протистояння між росією та Україною має складну, вікову та багатогранну природу, і ці причини можуть взаємодіяти та підсилювати одна одну. Після причин агресії РФ, необхідно розглянути взагалі законність використання сили у двосторонніх відносинах. Питання про законність використання сили РФ проти України вимагає об'єктивного аналізу в рамках, насамперед, принципів Міжнародного права. Основним принципом є

поважання суверенітету та недоторканості територіальної цілісності України. Міжнародне право встановлює, що використання сили має бути основане на законній підставі, такій як самооборона або рішення Ради Безпеки ООН. РФ оспорує, що вона використовувала силу проти України ще з 2014 р. Але багато країн та міжнародні організації визнають, що росія окупувала Крим і засуджують дії РФ як порушення Міжнародного права. На додаток до цього, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 визнала недійсним референдум в Криму, який був підставою для анексії півострова росією [2].

Загалом основні принципи Міжнародного права закріплені Статутом ООН 1945 року. Їхній зміст розкривається в Декларації про принципи Міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва у відповідності зі Статутом ООН, прийнятою Генеральною Асамблеєю в 1970 р., а також у Заключному акті Наради по безпеці і співробітництву в Європі 1975 р.

Усі загально визнані принципи Міжнародного права не існують ізольовано один від одного. Їх не можна протиставляти один одному, ставити на перше місце один із них. Таке положення знаходить своє відображення у прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН в 1970 році Декларації про принципи Міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту ООН. У даній Декларації зазначається, що при тлумаченні та застосуванні, принципи є взаємопов'язаними і кожний із них повинен розглядатися в контексті усіх інших принципів.

В 1975 році Рада по безпеці та співробітництву у Європі у заключному акті сформулювала принципи, якими держави - учасниці повинні керуватись у взаємовідносинах. У цьому акті містяться 10 принципів.

До загальних принципів Міжнародного права належать:

1. Принцип суверенної рівності держав.
2. Принцип незастосування сили або загрози силою.
3. Принцип територіальної цілісності держав.
4. Принцип непорушності державних кордонів.
5. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів.
6. Принцип невторчання у внутрішні справи.
7. Принцип загальної поваги прав людини.
8. Принцип самовизначення народів і націй.
9. Принцип співробітництва.
10. Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

Основні принципи Міжнародного права мають такі особливості, що дозволяють їм посісти важливе місце в системі норм Міжнародного права:

- вони є універсальними нормами Міжнародного права, їх відрізняють незаперечність і загальна обов'язковість;

- вони мають обов'язковий характер для всіх без винятку держав, незалежно від того, чи є вони членами ООН, та інших суб'єктів Міжнародного права;

- вони мають першість стосовно всіх інших норм системи міжнародного права;

- вони, як виняток із загальних правил дії міжнародно-правових норм, мають зворотну силу, що дозволяє їм поширювати свою дію на будь-яку норму, яка виникла раніше самого принципу, аж до її скасування і невизнання, пов'язаних із нею наслідків;

- тільки діяння, що порушують принципи Міжнародного права, розглядаються як міжнародні злочини;

- ці принципи можуть бути правовою основою для регулювання міждержавних відносин за відсутності прямого регулювання [3].

РФ грубо порушила усі принципи Міжнародного права, що становить велику загрозу для всього людства. Або ми будемо жити в світі добра і процвітання, або поринемо у світ хаосу, війн, насилля...

Сьогодні російські окупанти продовжують вбивати мирних жителів, викрадають, катують українських журналістів, політиків і громадських діячів, вони також вивозять, депортують українських громадян, розстрілюють гуманітарні коридори, грабують підприємства, магазини й оселі українців, гвалтують жінок, здійснюють й інші правопорушення. На тимчасово окупованих територіях освітній геноцид проявляється у забороні спілкуватися українською мовою, навчатися за українськими освітніми програмами, вивчати свою історію і читати українські книжки [4].

Весь цивілізований Світ вразило викрадання російськими окупантами українських дітей та вивіз їх за межі України. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі 17 березня 2023 р. видав ордери на арешт двох громадян РФ: чинного президента путіна та російської уповноваженої при президентові РФ з прав дитини львової-белової, підозрюваних у незаконному примусовому переміщенні українських дітей з окупованих територій України до Росії. Підставою для розгляду справи стало направлене 2022 року французьким юристом Емманюелем Додом інформаційного повідомлення до Міжнародного кримінального суду про відповідальність путіна та львової-белової за насильницьку передачу українських дітей, що є ознакою геноциду.

За даними на листопад 2022 року, з України в Росію вивезли від 300 тисяч (за версією української сторони) до 705 тисяч (за версією російської сторони) дітей. Дітей піддають насильницькому усиновленню, русифікації та зміні всіх їхніх особистих даних. Обвинувачення ґрунтуються на обґрунтованих підставах, що вони несуть відповідальність за «незаконну депортацію та переміщення українських дітей з окупованих районів України до РФ всупереч статті 8(2)(a)(vii) та статті 8(2)(b)(viii) Римського статуту» [5].

Підсумовуючи аналіз цієї важливої проблеми зазначаємо, що весь цивілізований демократичний Світ підтримує українську націю в боротьбі за незалежність і не дозволить зруйнувати варварській росії основи цивілізації – Міжнародне право.

Список використаних джерел

1. Радіо Свобода про причини російської агресії проти України: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-viyna-ukrayina-shcho-dali/31739012.html> (28.10.2023).

2. Humans Right Watch про гуманітарне право і порушення його зі сторони росії: URL <https://www.hrw.org/uk/news/2022/04/25/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights> (28.10.2023).

3. Вікіпедія. Принципи Міжнародного права: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Принципи_міжнародного_права (29.10.2023).

4. Вікіпедія. Военні злочини РФ проти України: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%> (30.10.2023)

5. Вікіпедія. Ордер на арешт Володимира Путіна: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%80%D0%B4%D0%B5%D1%80_%D0 (30.10.2023)

Павлюк Анна Юрїївна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Науковий керівник: Шевчук Андрій Васильович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Для вдалої реалізації політики в сфері боротьби з економічною злочинністю держава в умовах сьогодення змушена вживати відповідні заходи відповідальності щодо осіб, які вчиняють правопорушення у сфері порушення митних правил. Сучасна тенденція розвитку кримінального законодавства України повинна бути зосереджена саме на охороні правопорядку на митному кордоні нашої країни, зокрема захисті економічної безпеки. Останнім часом спостерігається проблема законності ввезення та розмитнення товарів, що здійснюється з порушенням вимог чинного законодавства. Це у свою чергу стає загрозою для розвитку економіки, стимулює інфляцію, зменшує надходження до державного бюджету, уповільнює інтеграцію в європейський простір.

Наразі до злочинів, що вчиняються у галузі порушення митних правил, належать діяння, передбачені ст. 201 «Контрабанда» Кримінального кодексу України, ст.201-1 «Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України» та ст. 305 «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів» КК України.

Відповідно до ст. 201 КК, контрабанда – це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного

контролю: культурних цінностей; вибухових, сильнодіючих або отруйних речовин; боєприпасів або зброї (крім мисливської гладкоствольної зброї або бойових припасів до неї), а також частин нарізної вогнепальної зброї; радіоактивних матеріалів; спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [1].

Інші предмети не утворюють кримінально-каранної контрабанди, але дії пов'язані з їх незаконним ввезенням є значно поширеніші і завдають не меншої шкоди економічній безпеці нашої держави.

Основний об'єкт контрабанди – встановлений порядок переміщення через український митний кордон товарів, а також предметів, які вказані в диспозиції даної статті. Залежно від виду переміщуваних предметів, цілей і мотивів їх переміщення, додатковими об'єктами даного правопорушення можуть бути:

- економічні інтереси держави;
- встановлений порядок складання дохідної частини бюджету (коли мета контрабанди – ухилення від сплати обов'язкових платежів);
- громадська безпека (у разі переміщення вибухових або радіоактивних речовин, боєприпасів і зброї).

Об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення полягає у дії, тобто активній поведінці особи, в якій виражена зовні її воля і яка спрямована на власне переміщення певних предметів через митний кордон України. Саме з цим тісно пов'язані питання визначення моменту, з якого злочин вважається закінченим, а також питання про добровільну відмову від вчинення контрабанди. Зокрема, у п. 8 постанови №8 від 03.06.2005 р. «Про судову практику в справах про контрабанду та порушення митних правил» ПВСУ зазначив: контрабанда вважається закінченим злочином з моменту незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України; замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлено до переміщення через митний кордон України (під час огляду чи переогляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо); добровільна відмова від вчинення контрабанди чи порушення митних правил можлива до моменту прийняття митним органом митної декларації [2].

Для кваліфікації дій за даною статтею не мають значення мотив і мета їх вчинення, а також чи настали від цього шкідливі наслідки. Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини.

При цьому слід зазначити, що фінансові схеми з метою здійснення незаконних митних операцій зазвичай є ускладненими, що призводить до групових форм даного злочину. У таких випадках виникає питання про вчинення злочину у співучасті. Дана форма кримінального правопорушення становить більшу суспільну небезпеку, ніж вчинення його однією особою, полегшує його скоєння і приховування. Це визнається обставиною, яка обтяжує відповідальність і покарання [1].

У країнах ЄС контрабанда розглядається як фінансове порушення та різновид схем щодо ухилення від сплати податків.

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від сплати митних платежів та незаконним переміщенням товарів через митний кордон, здебільшого можна віднести до таких, що вчиняються транснаціональними організаціями, адже ця Конвенція, якщо в ній не зазначене інше, застосовується до попередження, розслідування і карного переслідування у зв'язку з:

- злочинами, визнаними такими відповідно до статей 5, 6, 8 і 23 цієї Конвенції;

- серйозними злочинами, як вони визначені у статті 2 цієї Конвенції, якщо ці злочини носять транснаціональний характер і вчинені за участю організованої злочинної групи.

Злочин носить транснаціональний характер, якщо:

- він вчинений у більш ніж одній державі;
- він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі;
- він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
- або він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [3].

Також для здійснення справедливої податкової політики, спрямованої на зменшення рівня ухилення від податків при здійсненні міжнародної торгівлі, і протидії офшорним компаніям Європейський Парламент 10 лютого 2010 р. прийняв резолюцію «Про поліпшення управління в податкових питаннях» на пленарній сесії в Страсбурзі. Тому, це стало підставою для створення єдиних правил здійснення митної справи для усіх країн ЄС, уніфікації у регулюванні більшості митних відносин, визначення кола порушень митного законодавства, встановлення єдиної відповідальності за їх скоєння [4].

Зокрема, 5 липня 2017 року Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу схвалено Директиву № 2017/1371. Відповідно до положень вказаної Директиви посилено відповідальність за контрабанду, та наголошено про необхідність встановлення мінімального кримінального покарання за злочини, вчинені фізичними особами, що шкодять фінансовим інтересам ЄС [5].

Варто відмітити, що у деяких статтях КК України різних розділів йде мова про незаконне ввезення інших предметів, що не охоплюються диспозиціями статей 201 або 305 КК. Наприклад, ст. 199, 204, 240-1, 268, 300, 301 КК виділяють протиправні дії щодо наступних груп предметів: твори, що пропагують насильство, жорстокість, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, порнографічні предмети, відходи і вторинна сировина, підроблена національна валюта України, марки акцизного податку, підакцизні товари, бурштин [1].

Основне завдання контрабандистів завезти товар та нічого не платити.

Варто відзначити, що контрабанда товарів, які не заборонені до обігу, в більшості випадків відбувається з метою ухилення від зборів, податків або інших видів обов'язкових платежів (акцизу, ПДВ або ввізних мит). У такому випадку дії винної особи варто кваліфікувати за сукупністю, тобто крім контрабанди потрібно застосовувати також статтю 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)». Така правова позиція закріплена в пункті 11 постанови Пленуму ВСУ №8 від 03.06.2005 року [2].

Злочин, передбачений у ст. 212 КК України, є пов'язаним в тому числі з ухиленням від сплати митних платежів, у разі коли таке ухилення здійснюється із порушенням правил переміщення товару через митний кордон України. Предметом злочину виступають податки, збори, в тому числі митні платежі, які входять в систему оподаткування та визначенні Податковим та Митним кодексами України.

Контрабанда товарів, загрожує національній безпеці держави. Запровадження ефективних заходів відповідальності буде стримувати та попереджувати вчинення такого роду злочинів. Це матиме позитивний результат лише у разі комплексного підходу. Тобто мають синхронно працювати законодавча, правоохоронна, і судова системи. До прикладу, Президент нещодавно вніс до парламенту законопроект про криміналізацію товарної контрабанди [6]. З 2011 року юридично це не контрабанда, а лише незаконне переміщення товарів через митний кордон.

Нині кримінальна відповідальність передбачена тільки за контрабанду культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Важливим аспектом протидії порушенню митних правил є застосування ефективних і обґрунтованих санкцій за порушення. Кримінальний процес разом з розслідуванням і судовим розглядом на порядок довший і складніший, органи правопорядку зможуть використовувати негласні розшуково-слідчі дії при розслідуванні справ стосовно контрабанди, тому це дозволить затримувати не дрібних контрабандистів, а присікати діяльність великих мереж, злочинних організацій [6].

Таким чином, при дослідженні місця кримінальних правопорушень у галузі митної справи, безумовно, враховувалися проблеми їх кваліфікації в практичній діяльності, вплив кримінально-правової політики та соціально-економічні наслідки. Вирішення проблеми контрабанди - одне з першочергових завдань держави у справі захисту її економічних інтересів. Порушення порядку переміщення предметів через митний кордон в будь-якому своєму прояві, призводить до значних негативних наслідків для держави, особливо щодо шкоди бюджету. Тому державна політика часто жорстко спрямована в бік боротьби з цим явищем. Ст. 201 і 201-1 Кримінального Кодексу України явно недостатньо для запобігання контрабанді, боротьби з її проявами та протидії функціонуванню «тіньової» економіки, яка позбавляє можливості проведення

повноцінного фінансового контролю суб'єктів зовнішньо-економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.09.2023).

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про контрабанду та порушення митних правил» від 03.06.2005 р. №8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05#Text> (дата звернення: 28.09.2023).

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 р. : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 28.09.2023).

4. Резолюція «Про поліпшення управління в податкових питаннях» : Резолюція Європейського Парламенту від 10 лютого 2010 р., Страсбург.

5. Про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами: Директива ЄС 2017/1371 Європейського Парламенту та Ради від 5 липня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text (дата звернення: 28.09.2023).

6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів: Проект Закону від 23.04.2021 р. № 5420. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71756 (дата звернення: 28.09.2023).

Савіна К.М.
фаховий молодший бакалавр
Науковий керівник: викладач
Горєлова Н.М.
Фаховий коледж економіки і права ВКІ

ПРИМУСОВА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ НА ТЕРИТОРІЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Українці вже котрий рік поспіль ведуть боротьбу проти збройної агресії Російської Федерації за право мати власне майбутнє. Та поки відбувається ця боротьба, майбутнє України – її юні громадяни, силою депортуються на територію Росії, що можна сміливо назвати геноцидом українського народу. Це ще одна спроба держави агресорки знищити існування української нації шляхом зміни ідентичності нового підростаючого покоління.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) опублікувала звіт про депортацію та примусове переселення українських дітей Російською Федерацією. У документі йдеться про порушення РФ низки міжнародних норм, зокрема Конвенції ООН про права дитини. ОБСЄ при розробці документа врахувала дані як з України, так і з Росії. Про це він повідомив у 90-сторінковій доповіді з оцінкою дій РФ.

Наразі невідомо, скільки українських дітей було депортовано до Росії чи переведено на неконтрольовану Україною територію (наприклад, окупований Крим). Москва стверджує, що за рік її повномасштабного вторгнення країна прийняла 5,3 млн українців, у тому числі 738 тисяч дітей. Більш детальної статистики російська влада не надала.

У звіті ОБСЄ наводяться три основні сценарії вивезення українських дітей на окуповані чи російські території. Перший – це так звана «евакуація безпеки» вглиб контрольованих Росією районів, далеко від зони бойових дій. Саме тому перед тим, як залишити Херсонщину, правобережжя, російська армія вивезла 80 учнів Олешківської школи-інтернату до Криму та Краснодарського краю. Подібні евакуації російські військові проводили і в інших окупованих регіонах України.[1]

Другий сценарій – передача українських дітей в російські сім'ї на усиновлення або опіку. Варто зазначити, що російська влада вивчає це питання з 2014 року - після окупації Криму вона запустила програму «Поїзд надії» . Згідно з цим документом, будь-хто з будь-якого регіону країни може усиновити дитину з Криму, оскільки має російське громадянство.[1]

Третій сценарій – переміщення дітей між різними таборами без згоди їхніх батьків або законних опікунів. Наприклад, у літньому таборі в Краснодарському краї в Російській Федерації близько 200 дітей залишилися після літа і були зараховані до місцевої школи.[1]

Саме депортація дітей, яких росіяни згодом перевиховують і відправляють на усиновлення в російські сім'ї, стала причиною для Міжнародного

кримінального суду в Гаазі видати довічні ордери на арешт російському диктатору Володимиру Путіну та дитячому омбудсмену Марії Львовій-Беловій, яка не лише сприяла депортації дітей, а й усиновила дитину з Маріуполя. У разі їх появи в одній з 123 країн світу, які ратифікували Римський статут, вони повинні бути заарештовані і передані в Гаагу.

У травні 2022-го Росія спростила процедуру отримання російського громадянства для дітей з України. Відповідно до указу президента РФ, опікуни дітей або керівники установ, де вони перебувають, можуть самостійно подавати заяви на отримання російського громадянства для неповнолітніх українців. Бажання дітей до уваги не беруть.[3]

“Діти належать до найбільш уразливих верств цивільного населення, яке зазнає руйнівних нелюдських страждань внаслідок збройного конфлікту. Таким чином, МГП передбачає набір абсолютних і безвідступних норм для захисту дітей, які опинилися в пастці збройного конфлікту. Ці положення містяться в чотирьох Женевських конвенціях 1949 року, які ратифіковані всіма країнами, і в Додаткових протоколах до них (ДП) 1977 року. Двадцять п'ять положень цих документів передбачають особливий захист дітей на додаток до положень, які застосовуються незалежно від віку. Ці правила мають на меті захистити дітей від бід і травм війни, захистити їхні родини від страху та горя втрати, а також захистити кожен воюючу сторону збройного конфлікту та їхнє населення від нестерпної перспективи втрати майбутніх поколінь, або через саму війну, або через умисні дії ворога.” – зазначається у звіті ОБСЄ.[3]

Для будь-якої країни діти – це генофонд, золото нації та її майбутнє. Вся пропагандистська діяльність РФ спрямована не лише на «перевиховання» українських дітей. З 2014 року на території окупованого Криму почав працювати рух Юнармія – діти з 8 років поширювали «русский мир», вчилися користуватися різною зброєю та вели військову діяльність. Рух часто порівнюють з Гітлерюгендом, парамілітарною молодіжною організацією нацистської Німеччини.[4]

«Місія не змогла встановити жодного випадку, коли навіть елемент української культури був би дозволений російською владою», – наголошує ОБСЄ. Дітей змушують співати гімн РФ, відвідувати уроки історії, під час яких дітям розповідають, що Україна «завжди була частиною Росії, і її законне місце – бути частиною Російської Федерації».[3]

Україна всіма зусиллями намагається повернути додому усіх примусово депортованих дітей та закликає країни – учасниці ООН сприяти та допомагати їй у цьому. Зокрема перша леді України Олена Зеленська звернулася до генсека Організації об'єднаних націй на заході, організованому на полях Генеральної Асамблеї, «Боротьба за майбутнє: українські діти у війні» із промовою, в якій зазначила, що викрадення українських дітей це чергове військове правопорушення зі сторони РФ та закликала допомогти отримати дані про дітей, викрадених Росією, зупинити їхню асиміляцію і паспортизацію, а також вивезти дітей з окупованих територій через безпечні спеціальні коридори. У заході також узяли участь генпрокурор України Андрій Костін, уповноважений

з прав людини Дмитро Лубінець, дипломати та політики з багатьох країн світу.[2]

Наразі на території України діють організації, які допомагають повертати українських дітей додому. Наприклад, «СОС Дитячі Містечка Україна» за кожну дитину надає родині 32 тисячі гривень, «Спасемо Україну» допомагає з реабілітацією та житлом для родини. Для ефективного і швидкого повернення депортованих дітей потрібен відповідний закон, який би зазначав механізм підготовки, повернення та супроводу таких дітей назад на територію України. Також, уряду України слід розробити програму підтримки дітей, які наразі страждають від повномасштабного вторгнення РФ.[5]

Отже, у котрий раз держава агресорка демонструє свої наміри припинити існування української держави шляхом русифікації українських дітей через нав'язування пропагандистських поглядів. Росія у ХХІ столітті залишається державою з “варварськими поглядами” та зовсім не дотримується вимог Женевських конвенцій, міжнародного права в цілому та зокрема конвенції ООН про права дитини. РФ керується лише власними нелюдяними амбіціями, які застрягли на рівні середньовіччя, та не заслуговує на місце в цивілізованому демократичному світі.

Список використаних джерел

1. Депортація українських дітей Росією: електронна стаття Радіо Свобода, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvit-obsye-pro-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditey-rosiyeyu/32396448.html> (Дата звернення 28.10.2023)
2. Допоможіть врятувати українських дітей: електронна стаття Укрінформ, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3763507-dopomozit-vratuvati-ukrainskih-ditej-zelenska-zvernulasa-do-genseka-oon.html> (Дата звернення 28.10.2023)
3. Звіт ОБСЄ щодо депортації та примусового переміщення українських дітей Російською Федерацією: URL <https://www.osce.org/odihr/542751> (Дата звернення 28.10.2023)
4. Російська Юнармія наслідує німецький Гітлерюгенд?, Український інститут національної пам'яті електронний ресурс, URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/rosiyska-yunarmiya-nasliduye-nimecky-gitleryugend> (Дата звернення 28.10.2023)
5. Шлях додому: електронна стаття Голос Америки, URL: https://www.holosameryky.com/a/yak_ukraina_povertaye_deportovanyh_ditey/7071411.html (Дата звернення 28.10.2023)

Сарана Валерія Валеріївна, здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Гритенко Оксана Анатоліївна
професор кафедри кримінально-правових дисциплін, д.ю.н, професор
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ

Положення Конституції України закріплює, що людина має невід'ємне право на життя і ніхто не може бути свавільно його позбавлений. Таким чином, хоч самогубство і є діянням, яке має наслідком спричинення смерті, але здебільшого вчинене через психічні розлади, тому не вважається злочинним діянням, тим часом як доведення до самогубства має умисний намір і наслідок - спричинити позбавлення життя іншої людини шляхом шантажу, примусу до протиправних дій або приниження її людської гідності. В такому разі, маємо на меті проаналізувати суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, що передбачено ст.120 Кримінального кодексу України (далі- КК України). Аналіз досліджень, зокрема таких вчених В.Ю. Баулін, М.І. Бажанов, Глушков, В.К. Грищук, О.А. Гусак, Д. А. Кривоконь, Маслова О.О., В.О. Навроцький, В.В. Сташис, Л.М. Шестопалова та інші, виявив відсутність єдиної позиції щодо суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 120 КК України, що вказує на актуальність цього питання та необхідність вироблення власного бачення.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це психічна діяльність особи, безпосередньо пов'язана з вчиненням кримінального правопорушення, що відображає ставлення її свідомості й волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків [4, с. 152].

Суб'єктивну сторону кримінального правопорушення становлять вина, мотив, мета кримінального правопорушення, емоційний стан особи в момент вчинення кримінального Вина – обов'язкова ознака суб'єктивної сторони. Об'єктивне ставлення, тобто кримінальна відповідальність за невинне заподіяння шкоди, не допускається правопорушення [4, с. 154].

Самогубство – одне з найбільш суперечливих понять у суспільній свідомості і в юридичній науці. Дотепер не встановлені певні чинники, які сприяють його вчиненню. Як слушно зазначає Л.М. Шестопалова, в цьому понятті міститься досить широкий спектр причин – від психологічних розладів і міжособистісних відносин у сім'ї та суспільстві до непродуманої державної соціально-економічної політики [8, с. 2]. А тому одним із важливих аспектів визначення суб'єктивної сторони доведення до самогубства є встановлення форми вини, мотиву, мети та емоційного стану. Так, Гусак О.А., зазначає що у разі доведення особи до самогубства суб'єктивна сторона має особливе значення, адже при цьому необхідним є встановлення саме цілеспрямованих дій особи, що сприяли формуванню рішучості потерпілого на позбавлення себе життя. Інакше будь-який факт самогубства в результаті якого-небудь зовнішнього впливу, що не переслідує мету доведення до самогубства особи

(наприклад, відмови у взаємності в коханні, затримки заробітної плати на роботі, словесної репліки на адресу особи чи негативного побажання особі, сказаного в пориві гніву), не може розцінюватись як доведення до самогубства [1, с. 211-215].

Слід вказати на те, що на сьогодні не існує єдиної точки зору щодо визначення форм вини суб'єктивної сторони доведення до самогубства. Так є автори, які вважають, що аналізоване діяння може бути вчинене не лише з непрямым умислом, а й із необережності, зокрема Л.М. Шестопалова [8, с. 11], Кривоконь Д. А. [3, с. 889], М.І. Бажанов та В.В. Сташис [7, с. 33]. Своє бачення дещо схоже із попередніми думками, однак має особливості визначає В.К. Грищук, який вважає, що суб'єктивна сторона цього складу кримінального правопорушення характеризується прямим умислом щодо діяння та умислом або необережністю щодо наслідків [6, с. 129]. Крім зазначеного, привертає увагу й думка Маслова О.О., яка вважає, що доведення до самогубства може бути вчинене у необережній формі вини. Така форма вини має місце там де винна особа необережно висловила слово, невдало пожартувала, у результаті чого потерпілий прийняв рішення покінчити із собою, що можна розцінювати як правопорушення проти життя людини [5, с. 121]. З цією позицією ми не згодні та вважаємо, що прямий умисел складає форму вини доведення до самогубства, адже особа вчиняє дії, передбачені диспозицією статті 120 ККУ з корисливих мотивів, прагнучі заволодіти майном потерпілого та передбачаючи вибір потерпілого на користь здійснення ним самогубства. Вважаємо, що необхідно чітко визначати чи були цілеспрямовані дії особи, бо в інших випадках за невинне заподіяння шкоди кримінальна відповідальність не допускається.

Отже, чітких позицій щодо суб'єктивних аспектів доведення до самогубства на жаль немає. Одні вчені стверджують, що будь-яка форма вини може призвести до самогубства, а інші вважають, що самогубство або спроби самогубства можуть бути викликані прямими чи непрямыми умислом. Проте на наш погляд, визначення суб'єктивної сторони доведення до самогубства полягає в тому, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 120 ККУ, характеризується лише умисним кримінальним правопорушенням у формі прямого умислу, при якому винний усвідомлює суспільну небезпеку свого діяння і передбачає його можливість. Поведінка неминуче має суспільно небезпечні наслідки та очікувана. Умисел проявляється як схильність потерпілого до самогубства, коли винна особа усвідомлює психологічні особливості потерпілого, які полегшують вибір злочинцем дій, спрямованих на досягнення мети кримінального правопорушення. Поведінка, обрана суб'єктом кримінального правопорушення, сприяє реалізації мети, висловленої самогубством потерпілого, і є визначальною рисою поведінки злочинця, яка спонукає інших до самогубства або замаху на самогубство.

Список використаних джерел

1. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика суб'єктивної сторони доведення до самогубства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. С. 211-215.

2. Гусак О. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства : автореф. автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Одеса, 2014. 22 с.
3. Кривоконь Д. А. Доведення до самогубства: кримінально-правовий аналіз. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 888-892.
4. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-е вид., перероб. і доп. Х. : Право, 2010. 456 с.
5. Маслово О. Аналіз правопорушення доведення до самогубства. *"Молодий вчений"*. 2021. Т. 93, № 5. С. 118–123.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
7. Сташис В.В., Бажанов М.І. Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи : конспекти лекцій. Харків : Укр. юрид. акад., 1992. 52 с.
8. Шестопалова Л.М. Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 20 с.

СЕКЦІЯ 27. Харчові технології

Морозова Л.П.,
к.хім.н., старший викладач кафедри
технології виробництва, переробки
продукції тваринництва та годівлі
Вінницький національний аграрний університет

ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ТОВАРНИХ ПРЕСОВАНИХ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ДРІЖДЖІВ

Дріжджі – це цінний дієтичний продукт, без якого не можна уявити сучасну кухню. Слово «дріжджі» має спільний корінь зі словом «дрижати», яким описується спінювання рідини, що часто супроводжує бродіння, здійснюване дріжджами. Дріжджі, ймовірно, одні з найстародавніших «домашніх організмів». Також дріжджі широко використовують у науці як модельні організми для досліджень у генетиці, молекулярній і клітинній біології. Пекарські дріжджі (*Saccharomyces cerevisiae*) були першими з еукаріотів, у яких була повністю визначена послідовність геному ДНК. Це незамінний інгредієнт для створення пива, квасу, вина, а також різноманітних виробів з тіста. Його використовують як на промислових підприємствах, так і під час приготування домашніх страв. Україна славиться своїм смачним хлібом, а його виготовлення було б неможливим без харчових дріжджів. Сьогодні ми можемо купити сухі дріжджі і використовувати їх у приготуванні смачних страв. Історія говорить про те, що люди вже тисячі років знають про

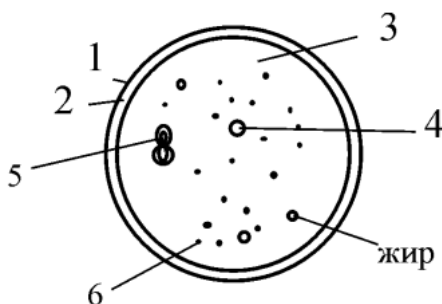
властивості цього продукту і застосовують його для приготування алкогольних напоїв (елю, сидру, віскі тощо). У VII ст. за його допомогою почали також випікати хліб, але лише у XIX ст. Луї Пастер виявив і зміг пояснити, що являють собою дріжджі і як вони спричинюють процес бродіння. Хлібопекарські дріжджі являють собою біомасу живих дріжджових клітин, здатних зброджувати середовища, які містять цукри.

Виробляють дріжджі пресовані, сухі і дріжджове молоко [1].

Дріжджі – це позатаксономічна група одноклітинних грибів, які втратили міцеліальну будову внаслідок переходу до проживання у рідких і напіврідких субстратах, багатих на органічні речовини. Об'єднує більше 2000 видів, що належать до аскоміцетів і базидіоміцетів та домінують серед грибів у водних середовищах.

В основі виробництва дріжджів лежить здатність дріжджових клітин розмножуватися і накопичувати біомасу в рідких поживних середовищах при оптимальних умовах життєдіяльності [1].

При виробленні хлібопекарських дріжджів використовують такі, що здатні зброджувати глюкозу, галактозу, сахарозу, рафінозу (на 1/3) і мальтозу. Дріжджі – це особлива група грибів, які не утворюють типового міцелію, а існують у вигляді окремих, здатних до брунькування клітин та їх колоній. Клітини цих дріжджів мають круглу чи овальну форму (рис. 1). Вони розмножуються шляхом брунькування чи спороутворення. Розміри дріжджових клітин – від 6 до 12 мкм.

Рис. 1. Будова дріжджової клітини:

1 - клітинна стінка; 2 - цитоплазматична мембрана; 3 - цитоплазма;
4 - ядро; 5 - мітохондрії; 6 - вакуолі.

У промисловості застосовують також раси дріжджів, що мають здатність швидко розмножуватися у м'ясному середовищі і давати високий вихід біомаси, мають стійкість при зберіганні в пресованому вигляді та при висушуванні, мають високу здатність до зброджування цукрів тіста (глюкози, сахарози і мальтози).

Хімічний склад дріжджових клітин залежить від ряду факторів. У свіжих пресованих дріжджах міститься близько 75 % вологи і 25 % сухих речовин. У сухій речовині хлібопекарських дріжджів міститься: білка – 50 %, вуглеводів – 40,8 %, жирів – 1,6 %, золи – 7,6 % [2].

Вітаміни відіграють важливу роль у ферментативних процесах,

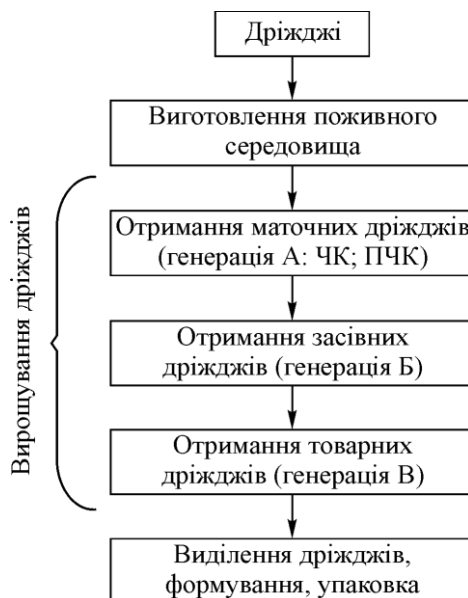
здійснюваних дріжджовими клітинами.

У складі дріжджових клітин містяться вітаміни: B_1 – тіамін, B_2 – рибофлавін, B_3 – пантотенова кислота, B_5 – нікотинова кислота та ін.

Ферменти дріжджів сприяють здійсненню всіх функцій дріжджів, у тому числі процесів дихання, розмноження, побудови органоїдів клітини. Деякі ферменти (ендоферменти) виявляють свою дію тільки усередині клітини, інші (екзоферменти) виділяються дріжджами і діють поза клітиною.

Серед ферментів хлібопекарських дріжджів найбільше значення має мальтаза, що розщеплює α -глюкозидазний зв'язок у дисахариді мальтозі і є основним цукром тіста. Фермент інвертаза розщеплює β -фруктозидазний зв'язок у сахарозі і рафінозі тіста. Протеази і пентідази дріжджів здатні впливати на білковий комплекс тіста [2].

У виробництві товарних дріжджів передбачають вирощування дріжджів у три генерації: генерація А – одержання маткових дріжджів чистої культури (ЧК) і природно-чистої культури (ПЧК); генерація Б – одержання засівних дріжджів; генерація В – вирощування товарних дріжджів (рис. 2).

Рис. 2. Функціональна схема одержання дріжджів

Матковими називають дріжджі, що використовують для засіву поживного середовища при одержанні засівних дріжджів. Засівні дріжджі служать посівним матеріалом при одержанні товарних дріжджів.

Товарні дріжджі – це готовий до використання продукт, що відповідає вимогам відповідного стандарту.

Одержання маткових дріжджів (генерація А). Технологія вирощування маткових дріжджів включає одержання дріжджів чистої культури (ЧК) з музейної культури дріжджів і одержання дріжджів природно-чистої культури (ПЧК) із дріжджів ЧК [3].

До якості товарних пресованих дріжджів висуваються наступні вимоги. Дріжджі повинні мати високу бродильну активність, швидко зброджувати цукри тіста. Здатність дріжджів зброджувати моноцукри визначають по

зимазній активності і підйомній силі. Про здатність дріжджів зброджувати мальтозу судять по мальтозній активності.

Дріжджі повинні мати низьку осмочутливість, добре переносити високі концентрації цукру і солі в середовищі.

Важливим показником є стійкість дріжджів при зберіганні. Дріжджі зі зниженою стійкістю швидко втрачають ферментативну активність.

Хлібопекарські дріжджі, що відповідають вимогам стандарту, повинні мати сіруватий з жовтуватим відтінком колір, без жовтих плям на поверхні. Консистенція дріжджів щільна, вони повинні легко ламатися, а не мазатися (рис. 3).

Рис. 3. Зовнішній вигляд дріжджів

Запах і смак дріжджів – властиві даному продукту, без запаху цвілі й інших сторонніх запахів. Вологість – не більш як 75 %, підйомна сила – 70 хв, кислотність 100 г дріжджів у день вироблення заводом повинна бути не більш як 120, а після дванадцятидобового зберігання при 0 – 4 °С – не більш ніж 300 мг оцтової кислоти. Стійкість дріжджів при температурі зберігання 35 °С – не менш як 48 год [4].

Хлібопекарські дріжджі відносяться до категорії продуктів, що швидко псуються. При зберіганні дріжджі знаходяться в стані анабіозу, але обмінні процеси в них протікають, дихальна функція не припиняється. При диханні відбувається ферментативне розщеплення резервних поживних речовин – трегалози і розчинної фракції глікогену. Після споживання 80–90 % трегалози і 40 % глікогену в дріжджах починається розщеплення білків, настає автоліз клітини і дріжджі псуються. Чим більше в дріжджах запасного цукру трегалози, тим краще дріжджі зберігають якість. Гарні дріжджі містять 6–10 % трегалози. Накопичення цього цукру в дріжджових клітинах залежить від режиму вирощування дріжджів, повноцінності поживного середовища, температури, рН, ступеня аерації [2].

Протеоліз дріжджів при зберіганні прискорюється при поганому промиванні їх водою, коли в міжклітинному просторі залишаються продукти метаболізму.

Ділення ферментів і активність сторонньої мікрофлори у великому ступені залежить від температури зберігання.

Зберігаються дріжджі при температурі 1–4 °С і відносній вологості повітря 82–96 % на стелажах з розрахунку не більш 400 кг/м² площі холодильної камери при її висоті 3 м. Холодильна камера повинна мати вентиляцію для видалення з неї надлишкової вологи. Допускається зміна маси бруска дріжджів, обумовлена відповідною зміною його вологості.

Заморожені дріжджі перед використанням необхідно піддати поступовому відтаванню при температурі 4–6 °С. В охолодженому до 2–4 °С стані дріжджі перевозять на далекі відстані в ізотермічних вагонах чи автомашинах-рефрижераторах при температурі 0–4 °С [5].

Список використаних джерел

1. Домарецький В. А., Остапчук М. В., Українець А. І. Технологія харчових продуктів. Київ: НУХТ. 2003. 572 с.
2. Мальцев М. М. Технология бродильных производств. М.: Пищевая промышленность. 1980. 380 с.
3. Дробот В. И. Использование нетрадиционного сырья в хлебопекарной промышленности. Киев: Вища школа. 1988. 152 с.
4. Товажнянський Л. Л., Бухкало С. І., Капустенко П. О., Арсеньєва О. П., Орлова Є. І. Харчові технології у прикладах і задачах: Підручник. К.: Центр учбової літератури. 2008. 576 с.
5. Стабников А. Н. Общая технология пищевых продуктов. Киев: Вища школа. 1980. 303с.

Наукове видання

МОЛОДЬ, ОСВІТА ТА НАУКА КРІЗЬ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

**Тези доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції
здобувачів освіти та молодих вчених
1 листопада 2023 року**

Відповідальні за випуск: д.е.н., професор Драбовський А.Г.
к.і.н., доцент Дибчук Л.В.

Верстка: Рябченко Г.В.

Гарнітура Times New Roman
Друк.аркушів - 14

Адреса видавництва:
Вінницький кооперативний інститут
Вул. Академіка Янгеля, 59, м. Вінниця, Вінницька область, 21009
Електронна адреса: admin@vki.vin.ua
Телефон (0432) 61-29-68